

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN İNTERNET GÖZETİMİNE YÖNELİK
FARKINDALIĞI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZAFERCAN BEKİR ÇAPAR

ESKİŞEHİR, 2019

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN İNTERNET GÖZETİMİNE YÖNELİK
FARKINDALIĞI**

Zafercan Bekir ÇAPAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İletişim Tasarımı ve Yönetimi Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. A. Haluk YÜKSEL

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temmuz, 2019

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Zafercan Bekir ÇAPAR'ın "Üniversite Öğrencilerinin İnternet Gözetimine Yönelik Farkındalığı" başlıklı tezi 05 Temmuz 2019 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca toplanan İletişim Tasarımı ve Yönetimi Anabilim Dalında, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı) : Prof.Dr.A.Haluk YÜKSEL

Üye : Dr.Öğr.Üyesi Çağlar GENÇ

Üye : Dr.Öğr.Üyesi Ahmet TAYLAN

İmza

Prof.Dr.Bülent GÜNŞOY
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN İNTERNET GÖZETİMİNE YÖNELİK FARKINDALIĞI

Zafercan Bekir Çapar

İletişim Tasarımı ve Yönetimi Anabilim Dalı Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Haziran, 2019

Danışman: Prof. Dr. A. Haluk YÜKSEL

Gözetim, tarih boyunca birey davranışlarına yönelik gözlem ve analizin yapılmasında büyük rol oynayan bir kavram olmuştur. Gözetim kavramı, içinde barındırdığı tarafları ile bir iktidar meselesi olmaktadır. Gözetleyenin özne, gözetlenenin nesne konumu bireysel ve toplumsal sorunları da beraberinde getirmektedir. Mahremiyet ve güvenlik ihlali, kontrol ve manipüle edilme, yönlendirilme gözetimin birey ve toplum nezdinde tartışıldığı konulardır.

Günümüzde internet, gelişen teknolojilerin varlığında birey yaşamının içinde oldukça etkili bir konumdadır. Değişen toplumsal yapıların varlığında internet, bireylerin kendilerini temsil ettiği bir alan olmaktadır. İletişim süreçlerinin etkileşimli bir yapıda olduğu bu alan, gözetimi dijital bir niteliğe büründürmektedir. İnternetin teknolojik altyapısı, birey gözetimini daha etkin bir şekilde yapılmasını sağlamaktadır.

Evrensel bir niteliğe sahip internet, üniversite öğrencileri tarafından da yoğunca kullanıldığı bir alana işaret etmektedir. Peki, üniversite öğrencilerinin internet ortamındaki gözetime yönelik farkındalığı nedir? Üniversite öğrencilerinin internet gözetimine yönelik algısı tartışılan konuların cevaplandırılması açısından oldukça önemlidir. Bu çalışmada, lisans ve lisansüstü programlarda öğrenim gören 15 üniversite öğrencisi ile internet gözetimine yönelik yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmelerde alınan görüşler yorumlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Gözetim, İnternet, Yeni medya, Mahremiyet, Güvenlik

ABSTRACT

THE AWARENESS OF UNIVERSITY STUDENTS TOWARDS INTERNET SURVEILLANCE

Zafercan Bekir apar

Department of Communication Design and Management

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, June 2019

Advisor: Prof. Dr. A. Haluk YÜKSEL

Surveillance has been a concept that has played a major role in the conduct of observation and analysis of individual behavior throughout history. The concept of surveillance is a matter of power with its parties. The subject of the observer and the object of the observer bring about individual and social problems. Violation of privacy and security, control and manipulation, directing and oversight are issues discussed by the individual and society.

Nowadays, the internet is very effective place in the life of the individual in the presence of developing technologies. In the presence of changing social structures, internet is an area where individuals represent themselves. This area, where communication processes are in an interactive structure, puts surveillance into a digital quality. The technological infrastructure of the Internet enables individual surveillance to be performed more effectively.

The internet, which has a universal character, points to an area where it is used extensively by university students. So, what is the awareness of university students for online surveillance? University students' perception of internet surveillance is very important in terms of answering the issues discussed. In this study, semi-structured interviews were conducted with 15 university students studying in undergraduate and graduate programs. In the interviews, the received opinions were interpreted.

Keywords: Surveillance, Internet, New media, Privacy, Security

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim ve tez çalışmam boyunca bilgi, birikim ve tecrübeleri ile bana yol gösteren, destek olan danışmanım Prof. Dr. Ahmet Haluk Yüksel başta olmak üzere tez jürime katılarak yanımda olan, görüşleri ile çalışmamı zenginleştirmemi sağlayan Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Taylan ve Dr. Öğr. Üyesi Çağlar Genç hocalarıma;

Bugün bu çalışmayı ortaya koymamın asıl mimarları, doğduğum ilk günden beri en büyük destekçilerim, onların bana olan emeği, inancı ve güveni sayesinde bugünlere geldiğim ve evlatları olduğum için gurur duyduğum annem ve babama; her daim yüzümü güldüren, yanımda durarak gerekli motivasyonu sağlayan kardeşlerime;

Hayatımda olduğu gibi çalışma sürecimde de her daim yanımda olan, bana olan inancını hiç yitirmeyen, güveni ve emeği ile tebessüm ettiren Rozerin Oktay'a;

Çalışmamın her aşamasında yanımda durarak yardımcı olan, zorlukları ve motivasyonu birlikte paylaştığım Murat Selvi ve Kerem Akyüz'e;

Son olarak, görüşmelerdeki cevapları ile çalışmaya katkı sunan tüm araştırma katılımcılarına teşekkür ederim.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Tarih : 17.07.19

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

İmza

Öğrencinin Adı Soyadı

Zaferan Bekir Çapar

İÇİNDEKİLER

BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar DİZİNİ.....	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
KISALTMALAR DİZİNİ	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	2
1.2. Konu ve Araştırma Soruları.....	3
1.3. Amaç	3
1.4. Önem.....	4
1.5. Varsayımlar.....	5
1.6. Kapsam ve Sınırlılıklar	6
2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	8
2.1. Gözetim Kavramı	8
2.1.1. Gözetimin bilgi ve iktidar ile ilişkisi	9
2.1.2. Gözetim ve toplumsal denetim ilişkisi	11
2.2. Tarihsel Perspektif İçinde Gözetim	13
2.2.1. Geleneksel gözetim	14
2.2.2. Kuramsal boyut çerçevesinde modern gözetim.....	17
2.2.2.1. Marx ve kapitalist gözetim.....	18

2.2.2.2. Max Weber ve bürokratik gözetim	19
2.2.2.3. Foucault ve panoptik gözetim	20
2.3. İnternet ve Gözetim	23
2.3.1. Gözetleme alanı olarak internet.....	25
2.3.1.1. Büyük veri ve veri madenciliği	28
2.3.1.2. İnternet ve süperpanoptikon.....	30
2.3.1.3. Sosyal ağlar ve omniptikon	33
2.4. Gözetim ve Mahremiyet	35
2.4.1. İnternet gözetimi ve mahremiyet	38
3. ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN İNTERNET GÖZETİMİNE YÖNELİK FARKINDALIĞI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	41
3.1. Araştırma Yöntemi.....	41
3.2. Araştırmanın Örneklemi	42
3.3. Verilerin Toplanması	43
3.4. Verilerin Analizi	44
3.5. Bulgular	45
3.5.1. Katılımcıların özellikleri.....	46
3.5.2. Katılımcıların gözetim algısı	52
3.5.3. Katılımcıların mahremiyet algısı	55
3.5.4. Katılımcıların internet gözetiminin amaç ve yöntemine dair görüşleri..	57
3.5.5. İnternette gözetlenmek problem teşkil ediyor mu?	61
3.5.6. Katılımcıların kullanım süreci içinde internet gözetimine dair farkındalığı	64
3.5.7. İnternet gözetimine yönelik katılımcı tedbirleri.....	67
3.5.8. İnternet gözetimini tamamen engellemek mümkün mü?	69
3.5.9. Gözetlenmek internet kullanımına engel mi?	70
3.6. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi	73

3.6.1. Yaş ile verilen cevaplar arasındaki ilişki	73
3.6.2. Cinsiyet ile verilen cevaplar arasındaki ilişki.....	73
3.6.3. Öğrenim gördüğü fakülte ile verilen cevaplar arasındaki ilişki	75
3.6.4. İnternet kullanım süresi ile verilen cevaplar arasındaki ilişki.....	76
3.6.5. İnternet kullanım amacı ile verilen cevaplar arasındaki ilişki	77
3.6.6. İnternet gözetiminin tutum ve davranış değişikliğine etkisi	77
3.6.7. İnternet gözetiminin mahremiyete etkisi	78
3.6.8. İnternet kullanım sürecinin internet gözetim farkındalığına etkisi	78
3.6.9. Katılımcıların internet gözetim sistemi içindeki rolü	79
4. SONUÇ	80
KAYNAKÇA.....	86
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLÖLAR DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. Katılımcıların özellikleri	47
Tablo 2. Katılımcıların günlük internet kullanım süreleri	48
Tablo 3. Katılımcıların interneti kullanma amaçları.....	50

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 1. Katılımcıların günlük internet kullanım süreleri	49
Şekil 2. Katılımcıların interneti kullanma amaçları	51
Şekil 3 Katılımcıların internet ortamında kişisel verileri hakkında görüşleri.....	51

KISALTMALAR DİZİNİ

TDK: Türk Dil Kurumu

ARPANET: The Advanced Research Projects Agency Network (Gelişmiş Araştırma Projeleri Dairesi Ağı)

TCP/IP: Transmission Control Protocol/İnternet Protokol (İletim Kontrol Protokolü/İnternet Protokolü)

AİHM: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

1. GİRİŞ

Gözetim, insanın var olduğu günden bugüne birey ve toplum hayatını etkileyecek bir konumda olmuştur. Tarih boyunca amacını ve yöntemini değiştirip geliştiren gözetim, temelinde bilgi ve iktidar meselesiyle paralellik göstermektedir. Bu yönüyle gözetim, içinde barındırdığı gözetleyen ve gözetlenen tarafları ile bir güç mücadelesine işaret etmektedir. Mücadelenin temelini ise gözetlemekle elde edilen bilgi oluşturmaktadır.

Gözetleme sistemi içindeki bilginin merkezi konumu birey ve toplumu şekillendirici, dönüştürücü bir niteliğe sahiptir. Bilgi ve iktidar birbirine bağımlı iki kavramdır. Bilgi iktidarı, iktidar bilgiyi doğurur (Sarup, 2017, s. 114). Toplum ve birey davranışlarının, düşüncelerinin, söylediklerinin kontrolü; bilgiye sahip olunmasıyla elde edilen iktidar arasında güçlü bir bağ vardır. Bu bağ bilginin başkaları üzerine oynanan bir güç oyunu olduğunu göstermektedir (Sarup, 2017, s. 104, 114).

Bugün toplumu açıklamaya yönelik pek çok kuramın anahtar kavramı gözetimdir. Günümüz dünyasında gözetimi bu denli önemli yapan “bilgi”nin geçirdiği süreç ve geldiği noktadır. Bilgi, toplumu ve bireyi ilerleten bir nitelikten kapitalist sistemin ve egemen güçlerin elinde bireyleri yönlendirici bir güç haline dönüşmüştür. Bu yönüyle birey, iktidar ile ilişkilidir ve özneye atfedilen her anlam iktidarın çeşitlerine işaret etmektedir. İktidar, öznenin kendisi hakkındaki hakikatini dillendirmede ve bunun nasıl olduğunun kavranmasında bir çözümleme unsuru olarak ortaya çıkmaktadır (Güneş, 2013, s. 60-62).

Kapitalistleşme, teknolojikleşme ve küreselleşme süreçleri, şekil veren ve yönlendiren egemen güçlerin bilgiye sahip olma ve kullanma anlayışını da beraberinde getirmiştir. Bilgi ve iktidar arasındaki ilişki bu yönüyle gözetleyenin egemen olduğu bir dünya düzenine işaret etmektedir. Bilginin sahipliği meselesi, iktidar ilişkilerinin mümkün bir bilgiye yer verdikleri ve bilginin de iktidarın etkilerini taşıdığı ve güçlendirdiği dışlı düzen ile paralellik göstermektedir (Turan, 2007, s. 286). İktidar konumunun birey ve toplumun kontrolü noktasında bir gözetim mekanizmasından geçmesi günümüz toplum niteliğini, dünya düzenini ortaya koymaktadır.

İnsanlardan daha fazlasını alabilmek ve mevcut düzenin devamı için insanlar disiplin altına alınmalı ve terbiye edilmelidir. Bu terbiyeyi tesis ederken bireyin gözetimle nesneleştirilmesi sağlanmalıdır. Bu düzenin yaratılmasını, düzenlenmesini ve devamlılığını sağlayan; bireye ve topluma yönelik bilgilerin sahibi olan iktidar konumundaki egemen güçlerdir. (Sönmez, 2016, s. 265-266)

Günümüz dünyası; yaşanan teknolojik gelişmeler ve internet ile birlikte etkileşim düzeyinin arttığı, ağlarla örülü bir konumdur. Ağ toplumunda yeni dünya düzenine ilişkin gözetimin konumu toplumun ve küreselleşen dünyanın şekillenmesinde de önemli rol oynamaktadır (Bozkurt, 2014, s. 515). Küreselleşme ile yaratılmak istenen ortak dünya, ortak kültür, ortak toplum düşüncesinin varlığı toplum ve bireyin gözetiminden geçmektedir.

Günümüzde gözetim; internetin içine sızmış, yöntemini teknolojik gözetim olarak belirlemiştir. Bireylerin gündelik hayatının vazgeçilmezi konumundaki internet, gözetim pratiklerinin günden güne arttığı bir alana dönüşmektedir. Bu dönüşüm bireysel ve toplumsal pek çok probleme de işaret etmektedir. Son süreçte sıkça gündeme gelen kişisel verilerin güvenliğine yönelik tartışmalar internet gözetimi temelli olup, günümüz toplumunun “gözetim toplumu” olarak tasvir edilmesine de neden olmaktadır. Mevcut tartışmalar içinde internet gözetimi bugün ve geleceğe yönelik riskler barındırmakta, bireyleri kaygılandırmaktadır. Bu yönüyle internet gözetimine yönelik birey farkındalığı ortaya çıkan risklerin çözümü noktasında oldukça önemlidir.

1.1. Problem

Günümüz toplum yapısı, iletişim ve bilişim alanlarında yaşanan gelişmeler ile teknolojinin bireylerin gündelik hayatlarının bir parçası haline dönüştüğü bir düzlemde. Teknolojinin bireye dair düşünce ve davranışların değişmesinde, şekillenmesinde rol olması güvenlik ve mahremiyet problemlerini de ortaya koymaktadır.

Yeni medya araçlarının özne ve iktidar bağlamında ilişkisi, yeni medya teknolojilerine ilişkin genel geçer algının aksine paradoksal işleyen bir iktidar alanı oluşturmaktadır. Bu anlamda yeni medyaya ilişkin hâkim algı, toplumsal özne olarak bireyin bütün iktidar biçimlerinden kurtularak özgürleşebileceği yaklaşımdır. Bu anlamda günümüzde iktidar biçimleri zaten klasik yöntem ve teknikleri değil, paradoksal da görünse daha sofistike yöntemlerle iktidarlara varlık kazandırmaya devam etmektedirler. (Babacan, 2016, s. 525)

Kullanılan teknolojilerin varlığında kullanıcı konumundaki çoğu birey ortaya çıkan problemlerin farkında değildir. Günümüz toplum niteliği, bireylerin toplumsal varoluşunu teknolojik araçlar ile gerçekleştirdiği bir yapıdadır. Yeni medya sistemleri içindeki bireyler; özgürlük yanılsaması içinde, bilgisayarlar ile yön verildiğinin farkında olmayan özne-nesneler olarak tanımlanmaktadır (Güçyener, 2011, s. 58).

Bugün; teknolojik gelişmeler, bilgisayarlı ortamlar ve yeni medya sistemleri ile bireyler iktidarlar tarafından gözetime tabi tutulmakta, mevcut toplum pek çok araştırmacı tarafından gözetim toplumu olarak tanımlanmaktadır. İnternetin psikolojik ve sosyolojik etkilerinin içinde gözetim meselesi oldukça önemli bir risk barındırmaktadır. Var olan riskin farkındalığı bireyler nezdinden oldukça düşük seviyede kalmakta, nesne konumundaki bireyler gözetim sistemini kendileri meşrulaştırmaktadır. Meşrulaştırılan sistem içinde görünmeyen ancak oldukça önemli güvenlik ve mahremiyet problemleri ortaya çıkmaktadır. Gözetlenmenin, internet ile arzu edilen bir yapıya dönüşümü bireylerin tutum ve davranışlarının manipüle edilmesini sağlamakta, yalnızca iktidarların çıkarına işleyecek bir tabana işaret etmektedir.

Bu araştırmanın problemini; internet ortamında gözetlenen bireylerin mahremiyet ve güvenlik meselelerine ilişkin kaygıları ile oluşan kaygının bireylerde tutum ve davranış değişikliğine yol açması oluşturmaktadır.

1.2. Konu ve Araştırma Soruları

Araştırmanın konusunu; bilgi ve iktidar arasındaki ilişkinin günümüz toplum yapısındaki gözetleyen ve gözetlenen arasındaki ilişkiye işaret etmesi sebebiyle gözetime tabi tutulan bireylerin mahremiyet ve güvenlik meselelerine ilişkin kaygıları, gözetim altındaki bireylerin davranışlarının kontrolü ve yönlendirilmesindeki farkındalığı oluşturmaktadır.

Araştırma konusunun belirlenmesine yönelik probleme uygun olarak bazı araştırma soruları oluşturulmuştur.

- i. Katılımcılar internet gözetimine yönelik davranışlarını değiştirmekte midir?
- ii. Katılımcılar internet gözetimini mahremiyetlerine yönelik nasıl değerlendirmektedir?
- iii. Katılımcılar internet kullanım süreci içinde gözetime yönelik bir farkındalık kazanmış mıdır?
- iv. Katılımcılar internet gözetimi içinde kendilerini nasıl konumlandırmaktadır?

1.3. Amaç

Literatür incelendiğinde internetin günümüz toplum yapısını şekillendirmeye yönelik oldukça büyük bir işleve sahip olduğu görülmektedir. İnternetin sosyolojik ve psikolojik etkilerinin içinde gözetim meselesi oldukça önemli bir paya sahiptir. Bu payın önemini bireysel tecrübeler ile açıklamak internet gözetimi tartışmalarına katkı sunacak, araştırmadan elde edilecek sonuçlar ile pekiştirilecektir. Çalışmada temel olarak internet gözetiminin amacına ve yöntemine yönelik tespitlerin yapılabilmesi buna bağlı olarak bireylerdeki kaygı seviyelerinin ortaya çıkarılması hedeflenmektedir.

İnternet, iktidar konumundaki güçlerin elinde bulunan bir sisteme işaret etmektedir. İnternetin altyapısı ile iktidarlar bireyleri gözetlemekte, manipüle etmektedir. Manipüle edilerek yönlendirilen bireyler iktidar çıkarlarına hizmet edecek bir konuma geçmektedir. Dünya genelinde kişisel verilerin güvenliğine yönelik tartışmaların ortaya çıkması, bireylerde konuya yönelik kaygıların artması çalışmanın neden çalışılması gerektiğini de ortaya koymaktadır.

Güvenlik ve mahremiyete yönelik kaygıların yanında nesne konumundaki internet kullanıcıları bu sistemi meşrulaştırmaktadır. Arzulanan bir alan olması dolayısıyla internet gözetiminin riskleri görmezden gelinmekte, eleştirilmemekte, sorgulanmamaktadır. Bireyler nezdinde mahremiyet ve güvenlik meselelerinin önemsenmemesi, riskleri belirlemede yetersiz kalınması, internet gözetiminin üstüne düşünülmemesi yeni bireysel ve toplumsal problemler doğurmaktadır. Bireyleri nesne konumundan özne konumuna geçişini sağlamak, konuya dair farkındalık kazandırmak, var olan sistemin ciddiyetini kuramsal anlamda ortaya koymak çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. İnternet gözetiminden kaynaklanan bireysel ve toplumsal risklerin hangi yöntemle nasıl azaltılabileceğini tespit etmek araştırmanın bir başka amacını ortaya koymaktadır.

1.4. Önem

Yeni medya alanının günümüz dünyasında bireylerin gündelik hayatlarını etkileyecek düzeyde çok güçlü niteliklere sahip oluşu üzerine çalışılması gereken bir alan olması ile paralellik göstermektedir. Yeni medya alanının birey yaşamına yönelik değişimlerinin araştırılması, hem günümüz dünyasının bir analizinin yapılabilmesi hem de geleceğe yönelik toplum nitelikleri noktasında tahminlerin yapılabilmesi için oldukça önem taşımaktadır. Gözetim konusunun ise tarihten bu yana insan hayatının içinde farklı şekiller ile var olduğu ve değişimlere sebebiyet verdiği görülmektedir. Yeni medya ve

gözetimin, günümüz şartları incelendiğinde birbirinden bağımsız düşünölemeyeceği düşünöesi bu süreci etkileşimli bir yapıya büröndürmektedir. Bu karşılıklı sürecin bireylerde yer alan farkındalığını incelemek ve mevcut algının analizini yapmak oldukça önemlidir.

Literatür incelendiğinde yeni medya uygulamaları kapsamında gözetim olgusunun pek çok çalışmaya konu olduğu görölmektedir. Ancak teknolojiye dair gelişmelerin sürekli gelişme gösterdiği göz önüne alındığında, çalışma konusunun sürekli güncellenen ve güncellenmesi gereken bir öneme sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu yönüyle konunun etki alanı bakımından; kuramsal temelinin yanında bireylerin konuya dair farkındalığının da analiz edilmesi, bireylerin düşünce ve davranışlarının ele alınması önemli bir yerde durmaktadır.

Bilgi ve iktidar arasındaki ilişkiyi bireysel tecrübeler ile ortaya koymak literatürde yer alan internetin sosyolojik ve psikolojik etkilerine yönelik tartışmalara da katkı sunacaktır. İnternetin bireylerin günlük hayatlarına etki edecek bir düzeyde güce sahip oluşu bu tartışmalara sunulan katkıyı da önemli bir zemine çekmektedir.

Bireysel mahremiyetin sınırlarını çizmeye yönelik yapılan araştırmaların, gelişen teknolojinin etkisi yeniden yorumlamak, sürekli güncellenen bir alan olması açısından oldukça önemlidir. İnternetin bireysel mahremiyeti şekillendirici bir etkiye sahip olabileceği düşöncesine bireysel tecrübeler ile cevap aramak araştırma konusunu literatür açısından önemli kılmaktadır.

Bireylerin, internette gözetlenmeye yönelik farkındalık düzeylerine üniversite öğreniminin etkisinin araştırılması oldukça önemli bir yerde durmaktadır. Bu etkinin tespiti farklı alanlarda öğrenim gören öğrencilerin de farkındalık seviyesini ortaya koyacaktır. İnternete yönelik farkındalığın, çeşitli alanlarda öğrenim gören öğrenciler arasında farklı düzeylerde olup olmadığının araştırılması literatürdeki çalışmalara katkı sunacaktır.

Gözetim çalışmalarını -özellikle çalışmanın temelini oluşturan Foucault'nun panoptikon modelini- teknik bir otokontrol sisteminden çıkararak mahremiyet meselesiyle ilişkilendirmek çalışmanın önemini vurgulayan bir başka etmendir. Mahremiyete yönelik bu eksiğin doldurulması bireysel güvenlik tartışmalarına da katkı sunacaktır.

1.5. Varsayımlar

Araştırmanın temel varsayımı “internet gözetiminin bireysel ve toplumsal düzlemde etki alanının güçlü olduğu ve bireylerin internet gözetimine yönelik kaygı duyduğu” üzerine kurulmuştur. Ek olarak literatür temelli belli varsayımlar ortaya konulmuştur:

- i. İnternet gözetiminin mahremiyeti belirlemesi
- ii. İnternet gözetiminin tutum ve davranışları değiştirmesi
- iii. İnternet gözetiminin internet kullanımına engel olmaması

1.6. Kapsam ve Sınırlılıklar

Literatür incelendiğinde, internet gözetimine yönelik konunun dört aşamada ele alınmasının sonuca ulaşmada daha etkili olacağı düşünülmüştür:

- i. Gözetimin kavramsal olarak açıklanması ve tarihsel perspektifte değişen işlevinin incelenmesi,
- ii. Teknolojik gelişmeler ile gözetimin internetin içine yerleşmesinin incelenmesi,
- iii. Gözetimin temel olgusu olan mahremiyetin internet ile ilişkilendirilmesi,
- iv. Konunun niteliksel olarak araştırılması ve analiz edilmesi.

Araştırma, gözetim çalışmalarının sadece “internet kullanıcısı üniversite öğrencilerinin incelenmesi” açısından sınırlandırılmıştır. Gözetimin teknolojik gelişmeler ile yöntemini internet temelli değiştirmesi ve son süreçte internet ortamındaki kişisel verilerin güvenliğine yönelik tartışmaların artması gözetime yönelik araştırmayı “internet” temelli bir kapsama oturtmuştur. Üniversitelerin bilimsel ve teknolojik yapıya yön veren kurumlar olması, teknolojik gelişmelere ve gündeme yön verici niteliklere sahip oluşu, eğitim uygulamalarının dahi internet temelli bir alana işaret etmesi araştırmayı “üniversite” ile sınırlandırmıştır. İnternetin aktif ve dinamik yapısı, etkileşimli ve durağan olmayan niteliği üniversite gençliğinin profili ile eşleştirilmiştir. İnternetin var olan niteliklerini araştırma amacına uygun olarak en iyi üniversite gençliğinin temsil edebilir olması düşüncesi araştırmayı “üniversite öğrencileri”nin olduğu bir temele dayandırmıştır.

Araştırma amacına uygun olarak daha nitelikli sonuçlar elde etmek adına gözetim çalışmaları içinde belli kavramlar araştırmaya dahil edilmemiştir:

- i. Araştırmada geleneksel medyayı temsil eden “sinoptikon” kavramı dahil edilmemiştir. Araştırma amacına uygun olarak katılımcıların aktif, durağan

olmayan, etkileşimli ve çok medyalı bir alanın kullanıcısı olması gerekmektedir. Bu yönüyle literatürde gözetim çalışmaları içinde yer alan ancak internet ile ilişkilendirilmeyen sinoptikon kavramı araştırmada yer almamıştır.

- ii. Gözetim çalışmaları içinde yer alan bireylerin kimlik kartları ve parmak izlerine yönelik “biyolojik gözetim” meselesi araştırma kapsamına dahil edilmemiştir. Araştırmada biyolojik gözetime dair bir incelemenin olması konu kapsamı bakımından nitelikli sonuçlar elde edilmeyeceği ve konu odağından uzaklaştıracağı düşüncesine işaret etmiştir.
- iii. Literatürde, internet gözetimi ve mahremiyet meselesine ilişkin kamusal/özel alan ayrımında sanal topluluklar ile sanal cemaatler konusuna yer verilmesine rağmen araştırmada bu konuya yönelik bir incelemeye yer verilmemiştir. Bireysel tecrübelerin analiz edildiği çalışmada kişisel tutum ve davranışların bu meseleler ile doğru tespit edilemeyeceği düşünülmüştür.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde çalışmanın temel kavramı olan gözetime kuramsal bir çerçeve çizilecektir. Temel olarak; gözetim kavramı ve ilişkili kavramlar açıklanacak, gözetimin tarihsel perspektifi oluşturulacak, internet ve gözetim ilişkilendirilecek ve gözetim ile mahremiyet arasındaki bağ incelenecektir.

2.1. Gözetim Kavramı

Gözetim kavramı tarih boyunca toplum yapıları ve dünya düzeni ile değişkenlik göstermiştir. Her dönem insan hayatında kendini var eden gözetim, insana ve insana dair olguların değişmesi ile kendini sürekli geliştirmiştir. Toplum yapılarında yaşanan değişim, insanlık tarihine etki eden olaylar, teknik ve teknolojik gelişmeler ve küreselleşme ile birlikte gözetim kavramı birden fazla tanıma sahip olmuştur. Çalışmanın amacına yönelik bunlardan en önemlileri gözetimin toplumsal yapısına vurgu yapılan tanımlamalardır.

Gözetim kavramının kökü olması dolayısıyla görme eylemi oldukça büyük öneme sahiptir. Görme eylemi “Bakmak gözün dışarıya hareketi iken, görmek gözün dışarıya doğru bilinçli hareketi ve devamında algılamayı beraberinde getirmesidir. Nesneye bakan göz, görme ile onu belleğe yerleştirmektedir.” şeklinde tanımlanmaktadır (Küçüköner, 2005, s. 31). Bakmak ile görmek eylemleri arasındaki bu ayrım gözetimin bilinçli yapısına işaret etmektedir. Bu yapı; görülen şeylerin tanınmasını bilgi sahibi olunmasını vurgulamaktadır. Bir yönüyle bakmak nesnel, görmek öznelidir.

İnsan gördüğü nesneyi açıklarken ya o nesneyi benzetme yoluyla ya da gördüğü nesnenin tasvirini yaparak açıklamaktadır. Bu durumda da bireyin kendine has tecrübelerinden yararlanması söz konusudur. Dolayısıyla insanın sahip olduğu bilgiler, duygular, beklentiler ve tecrübeler görmesini/görüşünü etkilemektedir. (Tunç, 2018, s. 7-8)

Görme eylemi çevresinde topladığı pek çok olguyu da şekillendirecek, netleştirecek ve harekete geçirecek bir gücün temsilidir. Görmenin sağlayacağı gerçeklik yine görme ile edinilen olgular ile paralellik göstermektedir.

Almanların bir atasözünde ‘Duyduklarının hiçbirine inanma, sadece gördüklerine inan ancak onun da yarısına.’ denmektedir. Burada gerçeklik görme veya göz ile özdeşleştirilmiştir. Görmeye dayalı bu üstünlük gerçekliği, kesinliği, tasarımılamayı, düşünmeyi, yorumlamayı, bilgiyi, egemenliği, gücü ve iktidarı içerir. (Dolgun, 2008, s. 30)

Görme eyleminden türetilen gözetim kavramı Türk Dil Kurumu tarafından “1. Gözetme işi, nezaret. 2. Himaye. 3. Gözaltı.” şeklinde birden fazla tanım ile açıklamaktadır (TDK, 2019, Güncel Sözlük). İlk tanımdan hareketle gözetim kavramı gözetmek eylemi ile yakından ilişkilidir. Türk Dil Kurumu gözetme eylemini ise “1. Korumak, bakmak, özen göstermek, himaye etmek. 2. Önem vermek, göz önünde bulundurmak, ayrı tutmak. 3. Kollamak, beklemek. 4. Bir sonuca giderken bütün ayrıntı ve etkenleri dikkate almak. 5. Kayırmak.” olarak tanımlamaktadır (TDK, 2019, Güncel Sözlük).

Merve Gücüyener’in (2011, s. 4) aktarımıyla Sevgi Kesim Güven (2007, s. 64), gözetim kelimesinin kökeninin Fransızca olduğunu ve ilk olarak 18. yüzyılın sonlarına doğru kullanıldığını belirtmiştir. İlk kullanılışına göre gözetim “bir kişinin hareketlerini yakından izlemek” anlamına gelmektedir. Bu yakından izleme durumunun toplumsal anlamda belli amaçları bulunmaktadır. Bilinçli olarak işleyen bu süreç; bireyleri, grupları ve iktidarlara barındırmaktadır. Gözetim sözcüğü Oxford Sözlük’de “denetleme, yakından izleme ve güvenilir olmayan bireylerin gözetlenmesi” biçiminde açıklanmaktadır. (Akdağ, 2015, s. 9).

2.1.1. Gözetimin bilgi ve iktidar ile ilişkisi

Gözetim kavramı karşılıklı tarafları içinde barındıran bir izleme sürecine işaret etmektedir. Bu süreç taraflardan birinin diğeri üzerinde daha fazla bilgiye sahip olduğu bir durumdur. Gözetleyen ve gözetlenen olarak incelendiğinde gözetim olgusunun temelinde bilgi sahipliği ile yaratılan güç bulunmaktadır. Gözetleyen gözetlenen üzerindeki bilgi hakimiyeti güç unsurunu doğurmakta, gözetleyen iktidar konumuna yerleşmektedir.

Gözetim olgusu hem amaçları ve işlevselliği bakımından hem de kuramsal açıdan iktidar ilişkilerinden bağımsız düşünülmemektedir (Dolgun, 2008, s. 21). Bilgi ve iktidar arasındaki ilişkinin en basit örneği keskin nişancı ile hedefi arasındaki ilişkidir. Keskin nişancı, gözlediği ve takip ettiği hedef hakkında her şeyi bilmektedir. Hedefin ise keskin nişancının varlığından habersiz olması ile savunmasızlığı, gözlenen-gözetlenen arasındaki iktidar ayrımına işaret eder. Keskin nişancı burada iktidardır, hedef ise iktidarın kontrolü altındadır. (Onay ve Çapar, 2018, s. 522)

İktidarın işleyişi bilginin üretilmesi ile paralellik göstermektedir. İktidarlar bilgi yaratır ve kullanır. Güç kullanımı bilgiyi gerektirir. Bilgi bu yönüyle nesnel değildir, güç ilişkilerinin bir sonucu olarak var olmaktadır. Bu varoluş yansız olamamaktadır. Bilgi; oluşumu, tarafları, işleyişi açısından elinde bulunduran ve bulundurmeyen taraflara işaret etmektedir. Bilgi, kendi varlık ya da imkân koşullarının iktidar ilişkilerini içermesi anlamında, politiktir (West, 1998, s. 236). Bu yönüyle iktidarın sahibi yoktur. İktidar oluşumu hiyerarşik bir düzene bağlı olarak gerçekleşmez. Birey ve toplum eylemlerini dönüştürme niteliğine sahip olan iktidar, kendi mekanizmalarıyla bilgiyi üreten, kullanan ve denetim kuran taraftır (Hülür, 2008, s. 152). Bilgi kavramı üstünlük kurma çabasının olmazsa olmazıdır. Bilgi, iktidar ilişkilerini meşru kılan bir öneme sahiptir (Şaylan, 2016, s. 321).

Foucault'nun bilgi ve iktidar çözümlemeleri üzerine Çelebi (2013, s. 521), iktidar ile bilginin sürekli birbirine eklenildiğini belirtmektedir. Elde edilen bilgiler iktidarın devamlılığına ön ayak olurken, iktidarın işleyişinde bilgi üretilmeye devam etmektedir. Bu yönüyle iktidarın bilgi olmaksızın uygulanması imkansızdır, bilginin de iktidarı yaratmaması imkansızdır.

Madan Sarup, Foucault'nun bilgi ve iktidar ilişkisinde bu iki olgunun birbirinden bağımsız düşünülmemeyeceğini vurgulamaktadır.

İktidarın uygulanışının bizzat kendisinin, yeni bilgi nesneleri yarattığını, onların ortaya çıkmalarına neden olduğunu göz önünde bulundurmamızın gereğini vurgular. Tersten söylenirse, bilgidir iktidarın sonuçlarına neden olan. Bilgi olmadan iktidarın uygulanması ne denli olanaksızsa, bilginin iktidar doğurmadan olması da o denli olanaksızdır. (Sarup, 2017, s. 114)

Bilgi sahipliği noktasında iktidar, iktidar konumunu kendi gayreti ile kazanmaktadır. Sahip olunacak ve kullanılacak bilgilerin gözetim yoluyla edinilmesi iktidarın üretkenliğini göstermektedir. Foucault iktidarı, kendi örgütlenmelerini oluşturan, güç ilişkilerini kontrol eden, gerektiğinde dönüştürüp tersine çeviren bir güç ilişkisi stratejileri olarak adlandırmaktadır (Canpolat, 2005, s. 99). Bu ilişkiler bütünü iktidarın bilgiye erişme, sahip olma ve kullanmasına yönelik konumu gözetim süreçleri ile paralellik göstermektedir. İktidar geçmiş sistemlere bağlı kalmamakta, bunlarla ilgili bir işleyiş sistemine sahip değildir. İktidar yeni yapılabirlikler oluşturmaktadır (Sarup,

2017, s. 115). Bu yönüyle iktidarın devamlılığı bilgiye sahip olma konumunu kaybetmemesinden, bu da gözetimden geçmektedir.

İktidar, mikro yönleri ve teknolojileri aracılığıyla gören bir konumdur (Canpolat, 2005, s. 98). Bilgi ve iktidar arasındaki ilişki bu ilişkinin temel etkeni gözetim ile daha da anlaşılmaktadır. Gözetim olgusu bir bilgi sahipliği meselesidir. Gözetleyen tarafın sahip olduğu bilgi, gözetlenen nesne konumuna getirmektedir. Gözetlenen, gözetim sürecinden haberdar değildir bunu bilse dahi gözetleyen hakkında ne kadar bilgi sahibi olduğunu bilememektedir (Canpolat, 2005, s. 131). Gözetim sürecinde etkin ve haberdar olan taraf bu yönüyle özne yani gözetleyendir. Hülür'ün (2008, s. 157) beşeri bilimlere yönelik yaptığı tespit gözetim olgusu ve tarafların niteliği hakkında bilgi vermektedir. Beşeri bilimlerin işleyişi insanların ortak mekanlarda gözlenmesi, incelenmesi ve çözümlenmesini ile mümkün olmaktadır. Bu bir doğruluk arayışıdır ancak bu arayış bireylerin bu gözetim sürecinin araçları ve nesneleri olması ile sonuçlanmaktadır. Foucault bilginin başkaları üzerine oynanan bir güç oyunu olduğunu belirtmektedir. Bilgi bir başkasını tanımlama ve bu tanımlama gücünü elinde tutmaktır (Sarup, 2017, s. 104). Bu güç ise gözetim ile iktidarı var edecektir.

2.1.2. Gözetim ve toplumsal denetim ilişkisi

Toplum pek çok alanda farklı kesimlerden farklı düşünce ve anlayışların var olduğu bir alana işaret etmektedir. Toplum ne denli ortak değer üretilir bir bütün olursa, değişim ve dönüşümün karşısından o kadar güçlü bir adapte niteliğine kavuşmaktadır. (Aşkaroğlu, 2017, s. 73-74). Toplumu inşa eden ve topluma yön veren güçler noktasında bu alanın kesişimi ne kadar geniş olursa toplumun işleyişi o kadar verimli olacaktır. Gözetim iktidarların idari kapsamını net bir biçimde koordine etme yetisiyle ilgilidir (Giddens, 2008, s. 71).

“Denetleme” terimi Foucault'nun söz dağarcığında, on sekizinci ile on dokuzuncu yüzyıl arasında ortaya çıkan ve sapkınlığı cezalandırmaktan daha çok onu düzeltmeyi ve önlemeyi görev edinmiş olan bir gözetleme mekanizmaları serisini göstermektedir (Revel, 2012, s. 44).

Ortak anlayış oluşturma toplumun üst tabakalarınca gözetim yoluyla aktif bir şekilde var edilmeye çalışılan bir alandır. İktidarlar bu alanın hem iktidara hem topluma kazandıracağı güç neticesinde gözetime başvurmaktadır. Foucault'ya göre bilgi kontrol

ve yönlendirme noktasında belirleyici bir gözetleme, düzenleme, disipline erme tarzı haline gelmektedir (Sarup, 2017, s. 104). Foucault'ya göre toplumsal disiplinin işleyişi bireylerin tutumlarını, davranışlarını, bedenlerini kuşatan belirli teknikler ile gerçekleşmektedir (Revel, 2012, s. 58). Disiplin; bir gözetim teknolojisinin ürünüdür, gözetlenen hem nesne hem fail yaparak bu ölçülü sisteme süreklilik kazandırır (Boyne, 2009, s. 160).

İdari iktidar, içerisinde yer aldığı ortamların yönetimi yoluyla, insan davranışlarının düzenlenmesine ve koordinasyonuna dayanır. Bilginin şifrelenmesi olarak gözetleme, böyle bir iktidarın esas unsurudur, çünkü bütünüyle sözlü kültür üzerinde sağladığı belletici ve dağıtıcı avantajlar oldukça büyüktür. (Giddens, 2008, s. 69)

Gözetim kavramının ortaya koyduğu süreç; tarafların olduğu bir duruma, bu yönüyle toplum odaklı bir anlama işaret etmektedir. Sosyolojik anlamda gözetim sosyal ve ekonomik ayrımları ortaya koymakta, tercihleri yöneterek kısıtlamakta ve kontrol etmektedir (Lyon, 2006, s. 16). Kavramın içinde barındırdığı gözetleyen ve gözetlenen tarafları etkin ve edilgen olarak değerlendirmek mümkündür. Gözetleyen bilgiye ve güce sahip olan taraftır. Bu bilgi sahipliği etkileme ve idare etme ile yakından ilişkilidir. Bu yönüyle gözetim sürecinde bir kontrol mekanizması mevcuttur. Kontrol mekanizması gücü elinde bulunduran taraf açısından daha fazla etkiye sahip olma ve kendisi hissettirme amaçları taşımaktadır.

Anthony Giddens (2008, s. 25) gözetimi toplumsal bir mekanizma olarak görmektedir. Toplum hiyerarşi yapılarına uygun olarak şekillenen gözetim, alt-üst ilişkisi içinde işlemektedir.

Bazı bireylerin eylemlerinin, bunlar üzerinde otorite kuran diğer bazı bireyler tarafından doğrudan izlenmesidir. Eylemlerin, sınırları açıkça belirlenmiş ortamlar içerisinde yoğunlaşması ve sıkıştırılması, bu eylemlerin hâkim kesimler tarafından izlenebilme ve böylece denetlenebilme derecesini de büyük ölçüde genişletir. (Giddens, 2008, s. 25)

Sosyal bilimlere göre “sistemik izleme”yi ifade eden gözetim, izleyen ve izlenen arasındaki duruma işaret etmektedir (Bozkurt, 2000, s. 69). Sistemik izleme izleyen ve izlenen unsurlarını barındırdığı için gözetleme eylemi ile paralellik göstermektedir. Gözetleme ise, “Hakkında veri toplananları etkileme veya idare etme amacıyla tanımlanmış ya da tanımlanmamış herhangi bir kişisel veri toplanması ve işlenmesi.” olarak tanımlanmaktadır (Lyon, 2006, s. 12-13).

Toplumsal düzenin şekillendirilmesi, birey ve topluluklara yön verilmesi açısından gözetim oldukça büyük öneme sahiptir. Toplum niteliklerine göre farklı alanlarda farklı şekillerde işleyen kontrol mekanizması gözetim ile bir izleme pratiğine dönüşmüştür. Gözetim toplumsal denetimin sağlanmasında kullanılmaktadır. İktidar güçleri tarafından şekillenen toplumsal düzende uyum ve birliği sağlamak amacıyla gözetim ortaya çıkmıştır (Dolgun, 2008, s. 21).

Gözetim, güçlü ve güçsüz olarak farklı tarafların olduğu toplumsal denetime buna bağlı olarak disiplin edici bir sisteme işaret etmektedir. Bu disiplin, bireylerin duygu ve düşüncelerine etki edecek kadar iyi işlenmiştir. Birey davranışlarının gözetleme ile denetimi bu süreci sürekli kılmaktadır. Sürecin sürekliliği ve disiplin uysal bedenler - düzenli olarak öğretilen alışkanlıkların bedeni - yaratmayı hedeflemektedir. Bireyler buna paralel olarak çevresinde ve üzerinde uygulanan alışkanlıkları, kuralları, davranışları kendi içinde işlev görmesine izin vermektedir (Canpolat, 2005, s. 128).

Disiplin içinde bedenler, düzenli gözetleme ve bedensel hareketlerin düzenlenmesi aracılığıyla terbiye edilir. Bu yolla iktidar sadece yakpare olarak değil, aynı zamanda inceden inceye ve daha etkin biçimde uygulanır. Bedeni eğiterek hareketlerini analitik olarak, parçalara ayırıp, ardından bu hareketleri disipliner süreçlere bağımlı kılarak uysal bir beden yaratılır. (Canpolat, 2005, s. 128)

2.2. Tarihsel Perspektif İçinde Gözetim

Gözetim kavramı insanın var olduğu günden bugüne farklı zamanlarda, farklı mekanlarda, farklı toplumlarda, farklı kuram ve düşünce sistemleri ile hayatın içindedir. İnsan faaliyetlerinin düzenlenmesi, kontrol edilmesi, yönlendirilmesi gibi tarafların olduğu gözetim durumu süreklilik niteliği ile günden güne gelişerek kendini sürekli var etmiştir.

Gözetim, yeni değildir. Geçmişten bugüne insanlar ne yaptıklarını kontrol etmek, kaydettikleri ilerlemeyi izlemek, örgütlemek veya korumak için diğerlerini gözetlemişlerdir (Lyon, 1997, s. 39). Gözetim faaliyetleri tarihsel bir çerçevede dönem niteliklerine paralel bir şekilde sınıflandırılmaktadır. Dolgun, gözetimi üç temel evre “Pastoral nitelikli gözetim”, “teknik gözetim” ve “enformatik gözetim” şeklinde ortaya koymaktadır.

Pastoral nitelikli gözetim: Modernlik öncesi döneme karşılık gelen pastoral nitelikli gözetim evresinde, toplumdaki yönetimin erkini oluşturan kurum veya güçlere –dine, kiliseye, imparatora, feodal beylere, vs.- biat eden insanların denetimi söz konusudur.

Teknik gözetim: Modern toplumlarla beraber ortaya çıkan ulus-devlet ve kapitalist sistemin kuşattığı örgütlenmeler bağlamında “sistematik izleme” ön plana çıkar. Bu faaliyetler içinde, otoritenin kurulmasını sağlayan dokümanların bürokratik örgüt yapısı gereği dosyalanması ve saklanması ile kapitalist işletmelerde çalışanların belirli kriterlere göre gözetim altına alınması, devletin ve ekonomik sistemin gücünü destekleyici bir araç olarak gözetim etkinliklerinin temelini oluşturur.

Enformatik gözetim: Bir yandan yüksek teknoloji ürünü araçlarla diğer yandan da totaliter bir karakteristik kazanmaya başlayan iktidarlara ilişkilendirilmektedir. (Dolgun, 2008, s. 40).

Dolgun’un sınıflandırdığı gözetim dönemin şartlarına göre değişerek dönüşmektedir. Dönemin mevcut siyasi, teknolojik, sosyolojik vs. gelişmeleri gözetim olgusunun da anlamında dönüşümlere ön ayak olmaktadır. Bu dönüşümlerin varlığında gözetim, temel işlevini koruyarak yenilenen teknikler ile kendini sürekli var etmektedir.

Araştırma kapsamı, Dolgun’un sözünü ettiği “enformatik gözetim” evresi ile ilgilidir. Ancak önceki evrelere yönelik kuramsal çerçevenin çizilmesi konunun daha etkili ifade edilebilmesi açısından oldukça önemlidir. Gözetim meselesinin dönemlere ayrılarak, tarihsel perspektif içinde yansıtılması hem gözetim olgusunun dönüşümünü ortaya koyacak hem de konu kapsamı içinde enformatik gözetim için bir taban hazırlayacaktır.

2.2.1. Geleneksel gözetim

Gözetim olgusunun geçirdiği dönüşümün başlangıcı ilkel gözetim olarak nitelendirilen geleneksel gözetim evresidir. Bu evre tarihteki ilk gözetim pratiklerini ortaya koyulması açısından oldukça önemlidir. Gözetim bu yönüyle tarihler boyunca gelişerek bir dönüşüm yaşıdıysa geleneksel gözetim pratikleri bu sürecin tabanını oluşturmaktadır.

Giddens, insanlık tarihi kadar eski bir kavram olan gözetimin resmi olarak yazının bulunuşuyla başladığına değinmektedir (Güven, 2007, s. 67). Yazının icadı kayıtların tutulmasını maddi kaynakların kontrolünün arttırılmasını ve geniş ölçekli organizasyonel gelişmeyi mümkün kılmıştır (Akdağ, 2015, s. 14). İnsan davranışlarının kontrolüne

yönelik bilginin düzenlenmesi yazının toplumsal açıdan oynadığı rol ile yakından ilişkilidir (Dolgun, 2008, s. 41). İnsan faaliyetlerinin yazı ile somut birer kayıt olduğu görülmektedir. Bu kayıt hem mevcut sistemin işleyişini meşrulaştıracak hem de sistem üzerindeki aksamaları rahatlıkla gösterecek düzeydedir. Egemenlik ilişkileri ile gözetim arasındaki ilişki yazının bir kayıt altına alma aracı niteliği taşıması ile paralellik göstermektedir (Dolgun, 2008, s. 41).

Yazı toplumsal yaşamın düzenlenmesi ve şekillendirilmesi açısından çok büyük bir öneme sahiptir. Toplumun işleyişine yönelik verilerin kaydedilmesi ve kaydedilen verilen takip edilmesi atılacak yeni adımların da kanıtı boyutundadır. Lyon; antik uygarlıkların vergi, askerlik hizmeti ve göç gibi amaçlarla nüfus kayıtları tuttuklarını belirtmektedir (Lyon, 1997, s. 39). İktidarlar tarafından takip edilmek, kontrol edilmek istenen bireyler nüfus sayımları ile gözetimin parçası olmuşlardır. Lyon, milattan önce on beşinci yüzyılda İsrail'in göçebe halkının topluluğa yönelik bilgileri kaydetmek için birden fazla nüfus sayımı yaptığını belirtmektedir.

Bir halkın kabile ve klanlara bölünmesi ve her birindeki isim ve yaşların kaydedilmesi, gözetim ve düzene imkan verdi. Sayım bir kez tamamlanınca, önderler savaş için kaç kişinin uygun olduğunu ve nerede ne kadar toprağın gerekeceğini hesaplayabilirdi. (Lyon, 1997, s. 39)

Bireylere ait bilginin kayıt altında tutulması, kayıtların kontrolü ile gerçekleştirilen uygulamalar yazı ve gözetim arasındaki ilişkiye işaret etmektedir. Bu ilişki Sümerlerin idari ayrıntıları kaydetme, ücretler ve oranlara yönelik listeler hazırlama ve aylık hesaplamalar yapma gibi uygulamaların temel etkenidir (Giddens, 2000, s. 102'den aktaran Dolgun, 2008, s. 44).

Gözetim faaliyetlerine yönelik olarak yazı, hem bir kayıt sistemi olarak topluluğa ait bilgilerin derlenmesinde hem de hiyerarşik bir tabakalaşma yoluyla alt sınıfların denetim altında tutulmasında önemli bir rol oynamıştır (Dolgun, 2008, s. 42). Metinlerin tanımlanmasıyla birlikte yazı artık anlamlı bir içeriğe sahip olmuştur. Yazı ile birlikte sözlü gelenekteki birey davranışları kontrol altına alınarak, idare edilir hale gelmiştir. Mevcut toplum yapısının dışındaki herhangi bir tutum kayıtlar ile gözetlenerek tanımlanabilir hale gelmiştir (Güven, 2007, s. 68). Resmi istatistiklerin kayıt altına alınması, iktidarlar tarafından, toplumu oluşturan bireylerin hayatlarına yönelik bilgiyi elinde tutma ve yönlendirme gibi özellikleri de beraberinde getirmiştir (Giddens, 2008, s.

66-67). Bu yönüyle yazı modern öncesi dönemin gözetim araçlarından biri olmuştur. Yazı, hem nesneler ve kişiler üzerinde denetimin sağlanması için bir şifreleme bilgisi sağlamış hem de bir belletme aygıtı olarak olay ve faaliyetlerin düzenlenmesine ön ayak olmuştur.

Anlamalı bir içeriğe sahip olan yazı, nüfusun potansiyel olarak itaatsiz kesimlerinin faaliyetlerini tanımlamak ve izlemek üzere doğrudan kullanılabilir. Ayrıntılı “resmi istatistikler”in tutulması, “vaka kayıtları” ve bireylerin gündelik yaşamlarına ilişkin oldukça ayrıntılı başka belgelendirme biçimleri modern devletlerin ve örgütlenmelerin kendine has özelliklerindendir. Fakat bunların daha yaygın versiyonları bütün geleneksel devlet türlerinde bulunabilir. (Giddens, 2008, s. 66)

Modern dönem öncesinde din olgusu da gözetimin temel uygulamalarından biri olmuştur. Sosyal kontrol ve denetim mekanizmalarının yeniden-üretilmesinde önemli bir yere sahip olan din, Tanrı’nın her şeyi bilen ve gücü yeten metafizik bir varlık olarak tanımlanmıştır (Akdağ, 2015, s. 19). Semavi dinler, dinsel temellere dayandırılan bir gözetim pratiği içermektedir (Dolgun, 2008, s. 48).

Bu gözetim, bu dünyaya yönelik toplumsal içerimler yanında, dini/ahlaki karakteristikleri doğrultusunda öteki dünyayı kapsayan pratiklere de dayanmaktadır. Teolojik bir niteliğe sahip olan bu pratiklerde, ebedi ahiret hayatını kazanmaya ve iyi bir kul olmaya yönelik olarak inananların Tanrı tarafından sürekli gözetlenmekte oldukları vurgusu yanında; Tanrı’nın insana bahsettiği dünyevi yaşam içindeki kuralların işlenmesi ve ahengin bozulmaması için, toplumsal nitelikte bir gözetim de söz konusudur. (Dolgun, 2008, s. 48)

İslam’ın kutsal kitabı olan Kuran’da pek çok ayette Tanrı’nın yeryüzünde olan her şeyden haberdar olduğu, bireyler davranışlarının ve düşüncelerinin hepsini bildiği yazılmaktadır. Kuran’a göre Tanrı, insanlara şah damarından bile daha yakındır ve insanları sürekli gözetlemektedir. Bu gözetim Tanrı’nın görevlendirdiği Kiramen Kâtibi melekleri kayıt altına alınmaktadır (Akdağ, 2015, s. 19).

Hristiyanların kutsal kitabı olan İncil’de Kuran’a paralel bir Tanrı gözetiminden bahsedilmektedir. İbranilere Mektup’ta Tanrı’nın her şeyi gördüğü ve bildiği yazılmaktadır. İncil’in bölündüğü dört kitaptan biri olan Luka’da Tanrı’nın insanların saç tellerine kadar her şeyi bildiği ve Tanrı adaletinden kaçmanın imkansız olduğu belirtilmektedir (Akdağ, 2015, s. 19). Bunun yanında dini kurumların bu gözetimde yeri oldukça önemlidir. Kurumların birey davranışlarına yönelik farkındalığı, bireylerin tutumlarında gerçekleşen değişime sebebiyet vermektedir. Bu değişimin ötesinde,

disiplinci bir görüşün varlığında bireylerin kendilerine yönelik bir oto-kontrol mekanizması oluşturduğu görülmektedir.

15. yüzyılda dini gözetim güçlü ve baskın bir gözetim şekliydi. Bu, kafirlerin, şeytan ve cadıların aranmasını veya din bilinci, örf ve kurallarının (örneğin zina ve evlilik) takibi gibi rutin olayları içermektedir. Dini kurumlar ayrıca; doğum, evlilik, vaftiz ve ölüm kayıtlarını da tutardı. (Marx, 2002'den aktaran Güven 2007, s. 68-69)

2.2.2. Kuramsal boyut çerçevesinde modern gözetim

Modernite süreci içinde pek çok kavram gibi gözetim de tekrar tanımlanmıştır. Moderniteyi oluşturan temel etkenlerin varlığında gözetim olgusu kuramsal olarak yeni anlamlar kazanmıştır. Yeni anlamların oluşmasında, gözetime yönelik tanımlamaların yapılmasında temel etken gözetimin amacı ile yöntemindeki farklılıklar olmuştur. Modernite süreci içinde dünya düzenini açıklamaya yönelik temel argümanlar da gözetime yönelik tanımlamaların yapılmasında etkili olmuştur.

Modern gözetime yönelik kuramlar temel olarak Marx, Weber ve Foucault'nun ortaya koyduğu anlamlar çerçevesinde oluşturulmuştur. Mevcut kuramların işlenmesi araştırma kapsamı içinde oldukça önemlidir. Gözetimin geçirdiği dönüşüm ile alt zeminini oluşturan faktörlerin ortaya konulması araştırmanın amacına da hizmet edecektir.

Moderniteye geçiş sürecinde gözetim pratikleri bireylerin kapatılarak gözetlenmesi şeklinde kendini var etmiştir. Kapatılmanın ilk uygulamaları dönemin salgın hastalıklarını kontrol altına alabilmek adına yapılsa da 17. Yüzyıl'da kapatılma konusunda köklü değişimler yaşanmıştır (Çelik, 2014, s. 81). Bu dönem gözetimin modern anlamda kurumsallaşmasına ön ayak olan bu süreç Foucault'nun "büyük kapatılma" olarak adlandırdığı pratikleri barındırmaktadır (Dolgun, 2008, s. 66-67). Bu köklü değişimin Foucault'ya göre en önemli örneği Fransa'da kurulan "Genel Hastane" adlı kurum olmuştur. Bu hastane tıbbi düşünce anlamında olması gerekeni yerine getirememiş, bir başka deyişle kurumun temel amacı tıbbi düşünceden öte dönemin mevcut iktidar görüşünü benimsetmiş ve yaymıştır. "Genel Hastane"nin siyasi ve ekonomik bir amaca hizmet etmiştir (Çelik, 2014, s. 81-82). Deliler, hastalar, sakatlar, yoksullar, hayırsız evlatlar, dilenciler, aylaklar, bohemler, fahişeler, eşcinseller gibi her yüz kişiden biri bu hastanenin çatısı altında gözetime tabi tutulmuş ve davranışlarının yönlendirilmesi amaçlanmıştır (Dolgun, 2008, s. 67).

Sıkı bir toplumsal denetim sağlamak ve gelişmekte olan sınai kapitalizminin ihtiyaı olan emek gücünü üretmek açısından, kapatma pratikleri görünenden çok daha ince ve etkili bir işlev yerine getirmişlerdir. Burada, toplumun ve kişilerin disipline edilmesi de, öncelikli bir role sahip olmuştur. (Dolgun, 2008, s. 73)

Gözetimin bugün bildiğimiz kurumsallaşmış ve yaygın bir şekilde ortaya çıkışı modernite ile birlikte olmuştur. Tarih boyunca ilkel olarak toplumsal hayatın içinde bulunan gözetim modern çağlara giriş ile bugünkü anlamını karşılamıştır. Giddens (2008, s. 71) yönetim iktidarı olarak gözetimin aktif şekilde kullanımının modern devletlere özgü bir nitelik olduğunu belirtmektedir. Bu yönüyle modern devlet sınırları açıkça belirlenmiş bir toprak parçasında idari kapsamını net bir şekilde koordine etme çabası taşımaktadır.

Bir yandan toprağın ve ürünlerin diğeryandan işgücünün hızla metalaştırılmasıyla birlikte ekonomik faaliyet alanının son derece yayılması tarihsel olarak kapitalizmle ulus-devleti iç içe geçirmiştir. Bu bakımdan Giddens, gözetlemeyi tarihsel olarak kapitalizmle iç içe geçmiş ulus-devletin temeli olarak görmektedir. (Güven, 2014, s. 86-87)

Thomas Mathiesen modernliği gözetim olgusu bağlamında, “çok fazla kişinin pek az kişiyi gözlediği bir durumdan pek azın çok fazlayı gözlediği bir duruma geçiş” olarak tasvir etmektedir (Mathiesen, 1997, s. 215-234’dan aktaran Güven, 2014, s. 84).

Kapitalist üretimin gelişmesi modern dünyayı etkileyen en önemli fenomenlerden biri olarak görülmektedir (Giddens, 2008, s. 167). Kapitalizmin ortaya çıkışı ve gelişimi ise, askeri ve siyasi alanda yaşanan dönüşümler gözetimi kurumsal bir çerçeveye oturtturarak, iktidarın bir aracı yapmıştır (Lyon, 1997, s. 42). Modern gözetimin ilk örnekleri Anthony Giddens ve diğerlerinin belirttiği gibi işçilerin fabrikada izlenmesi olarak açıklanmaktadır. Burada denetimi yapan büyük göz yani patrondur (Canpolat, 2005, s. 131).

2.2.2.1. Marx ve kapitalist gözetim

Karl Marx gözetimi kapitalizmin eksenine oturtturarak, emek ve sermaye arasındaki çekişmenin bir ögesi olduğunu belirtmektedir. Marx’a göre gözetim işçilerin izlenmesi, denetim altında tutulması ve yönlendirilmesi açısından kapitalizmin temel öğelerindendir (Canpolat, 2005, s. 131). Daha önceki çalışma sistemi zorlama içeriyordu ancak kapitalizm ile zorlama ortadan kalktı. Kapitalizm ile birlikte işçi biçimsel anlamda özgür ancak denetime de mahkumdu (Lyon, 1997, s. 43). Marx’a göre kapitalist üretimin asıl amacı daha fazla artı değer üretimi için yönlendirme dürtüsüdür (Güven, 2007, s. 69). Bu

yönüyle çalışma saatlerinde yaşanacak azalma artı değer üretiminde yaşanacak olumsuz sonuçlara neden olacak, bunun önüne geçmek için patron fabrikalara işçileri gözetlemek için denetmen atayacaktır. 1844 yılında oluşturulan Oniki Saatlik Yasa ile işçilerin çalışma saatlerinin düzenlenmesine yönelik dönemin fabrika denetmeni Leonard Homer üretilen miktarın işçi hareketleriyle doğru orantılı olduğunu belirtmektedir (Marx, 2011, s. 238). Marx kapitalist işletmeyi işçilerin ve denetçilerin olduğu bir orduya benzetmektedir:

Sermayesi gerçek kapitalist üretime başlamasına elverecek asgari bir miktara ulaşır ulaşmaz, ilk önce kendini el işinden kurtarmış olan kapitalist, şimdi de, tek tek işçilerin ve işçi gruplarının doğrudan doğruya ve devamlı şekilde kontrol edilmesi görevini, özel bir türdeki ücretli işçilere bırakır. Aynı sermayenin emri altında bir arada çalıştırılan bir işçi kitlesi, askeri bir ordu gibi, sını subaylara (yöneticiler) ve astsubaylara (ustabaşları, nezaretçiler) ihtiyaç duyar; bu kimseler emek süreci boyunca sermaye adına komutanlık yapar. Denetim ve gözetim işi bunların tek işlevi olarak yerleşiklik kazanır. (Marx, 2011, s. 323)

Marx’a göre gözetimi beraberinde getiren kapitalist ekonomi sistemi modern toplumun karakteristik özelliğini ortaya koyar. İşçilerin gözetimi sermaye adına idari denetimin sürdürülmesinin bir aracıdır. İşçileri gözetlemek ve disiplin etmek için “yönetim” adı altında bir sistem geliştirilmiştir. (Dolgun, 2008, s. 89). Marx, işçi faaliyetlerinin gözlemlenmesi ile emeğin disiplin altına alındığını belirtmektedir (Lyon, 1997, s. 20, 43, 171’den aktaran Dolgun, 2008, s. 89).

2.2.2.2. Max Weber ve bürokratik gözetim

Max Weber gözetimin kapitalist işletmelerdeki rolünü yadsımazken, bu mekanizmanın sadece sınıf ilişkilerinden ibaret olmadığını vurgulamaktadır. Weber’e göre kapitalist işletmeler bürokrasinin bir ürünüdür ve gözetim bürokrasi ile sınırlıdır. Kapitalist şirketlerde bilginin kayıt altına alınması, kurallarının var edilmesi ve teknik bilgiye dayalı kişisel olmayan kuralların koyulması modern örgütlerin usallıklarını nitelendirir. Bu usallık ile istenilen verimlilik ancak Weber bunu bir sosyal denetim olarak görmektedir (Lyon, 1997, s. 43). Dosyalarda veri saklama gözetimin bir parçası, devlet yöneticilerinin bir fişleme mekanizmasıdır (Canpolat, 2005, s. 131).

Modern yönetim anlayışının toplumu kapsaması, verimin ve kararlara yönelik öngörülebilirliğin artırılması açısından belgelere dayandırılması gerekmektedir. Bu belgeleme işlevi gözetime hizmet etmektedir (Dolgun, 2008, s. 102). Weber, bürokratik

yönetimi esasında bilgi temeline dayalı denetim olarak nitelendirmektedir. Bu özellik, bürokratik yönetime güç sağlayan teknik bilginin varlığına işaret etmektedir. Bürokratik gücün arttırılmasında, özel bilgi edinmenin ve bilgi dosyalarının varlığı önemli bir yerde durmaktadır. Sadece bürokrasiye özgü olmayan “resmi sır” kavramı bu güç mücadelesinin bir ürünüdür (Weber, 2005, s. 53).

Weber’in yaklaşımına göre bilgiyi temel alan akılcılık, demir bir kafes gibi toplumu sarmakta ve gözetime işaret etmektedir (Ritzer 2011, s. 89’dan aktaran Sönmez, 2016, s. 268). Bürokratik yönetimin bireyleri gözetlemesi, kişisel bilgilerin kayıt etmesi ve buna yönelik tutum yönlendirme konumu kapitalizmin menfaatine karşılık gelmektedir (Lyon, 2006, s. 302-303).

Bugün için modern kurumların baskıcı karakteri kimi zaman doğrudan kimi zaman da dolaylı olarak tüm topluma sinmiştir. Etkin kontrol ve gözetim aygıtları vasıtasıyla, bireysel/sosyal yaşantı belli bir mecrada tutulmakta, bireyler modern toplumun işleyiş mekaniği içinde giderek total bir yönlendirme ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bürokrasi ve yönetsel sistemin etkin kontrol/gözetim aygıtları vasıtasıyla, çalışma ilişkileri ve günlük hayat mekanik hale gelmekte ve kurumsal etki, birey üzerinde yüksek bir basınç oluşturmaktadır. (Aytaç, 2005, s. 276)

Marx ve Weber’in gözetime dair analizleri, gözetim araçlarının çeşitlenmesi ile gözetimin içeriğinin ve alanının genişlediğine vurgu yapmaktadır. Ortaya konulan gözetim analizleri modern toplum yapısının açıklanmasında oldukça önemlidir. Bununla birlikte bu alanın genişlemesi gözetimin disiplin edici amacını değiştirmemiştir (Güven, 2007, s. 72).

2.2.2.3. Foucault ve panoptik gözetim

Michel Foucault gözetime dair çalışmalarını modern toplumun doğasını belirleyen araçsallık, kurumsal kontrol, enformasyon denetimi, kuşatıcılık, yoğunluk gibi nitelikler çerçevesinde ortaya koymuştur. Foucault, modern toplumu iktidarın kendini yeniden yapılandırma süreci olarak yorumlamaktadır. Bu süreçte varlık kazanan özgün gözetim sistemini betimlemek için Jeremy Bentham’ın on sekizinci yüzyılda tasarladığı panoptikon hapisane modelini kullanmıştır (Mermutlu, 2004, s. 99-100). Foucault Bentham’ın hapisane modeli şu şekilde tanımlamaktadır:

Çevresinde halka halinde bir bina, merkezde bir kule; bu kulenin halkanın iç cephesine bakan geniş pencereleri vardır; çevre bina hücrelere bölünmüştür, bunlardan her biri binanın tüm

kalınlığını kat etmektedir: bunların, biri içeri bakan ve kuleninkilere karşı gelen, diğeri de dışarı bakan ve ışığın hücreye olanak veren ikişer pencereleri vardır. Bu durumda merkezi kuleye tek bir gözetmen ve her bir hücreye tek bir deli, bir hasta, bir mahkum, bir işçi veya bir okul çocuğu kapatmak yeterlidir. (Foucault, 2000, s. 295)

Bentham'ın panoptikon hapishane modelinin temel esası gözetlenenin gözetim altında olduğunu bilmemesidir. Görülmeden gözetim altında tutmaya olanak veren panoptikon sistemi ortaya iki türde iktidar çıkarmaktadır. Birinci iktidarı icra edenin kendisi, diğeri bu iktidardan bağımsız tutukluların bizzat kendilerinin taşıyıcısı olduğu bir iktidar türüdür. İktidarın otomatik işlediği sistemde, bilinçli ve sürekli bir görülebilirlik hali yaratılmak istenmektedir. Panoptikon sisteminde iktidar, tutuklunun gözünün önünde sürekli gözleendiği kule silüetini bulması noktasında görünür, tutuklunun o an kendine bakılıp bakılmadığını bilmemesi ama bunun her an olacağından hiç kuşkuğu olması açısından kanıtlamazdır (Foucault, 2000, s. 297). Panoptikon, iktidarın işlev ile buluşma, alışverişinden öte iktidar ilişkilerini bir işlev içinde işletmedir (Foucault, 2000, s. 304). Merkezi gözetleme kulesinden izlenip izlenilmediklerine kesinkes emin olamayan mahkumlar bir süre sonra kendi davranışlarının polisi olmaktadır (Sarup, 2017, s. 106).

Panoptikon modeli iktidar sorunuyla yakından ilgilidir. Çünkü panoptikon ile iktidar belli kişilerin tekelinden çıkarak ışığa, bedene, bakışa ve mimariye aktarılmaktadır. Bu bir yönüyle iktidarın topolojik bir düzleme oturmakta ve kendiliğinden gerçekleşmektedir. Bu sistem içinde nesne konumundaki gözetlenen ise gözetlendiğini yine kendisi anlamaktadır (Boyne, 2009, s. 163).

Panoptisizm diye adlandırabileceğimiz bu yeni iktidar tarzı, en çok okullarda, kışlalarda, hastanelerde kullanılmaktaydı. İnsanlar bu yolla dosya açmayla tanıştılar, fişleme ile tasnif etme sistemlerinin nasıl oluşturulduğunu öğrenmiş oldular. Ardından sırayı öğrenci ya da hasta kümelerine aralıksız uygulanan gözetleme aldı; zaman içinde belli bir noktaya gelindikten sonra da bütün bu yöntemler genelleştirilmeye başlandı. (Sarup, 2017, s. 106)

Foucault, panoptikon modelini toplum ve iktidar ilişkisinin fiilen gerçekleşmiş olan bir ütopya olduğunu belirtmektedir. Panoptikonla birlikte soruşturma ortadan kalkmakta, yerini gözetleme ve inceleme almaktadır. Bireylere gözetleme odaklı uygulanan iktidar, gözetlenen birey hakkında bilgi sahibi olma durumunu da ortaya çıkarmaktadır. Bir şeyin olup olmadığını belirlemenin yerini bireyin gerekli davranışları sergilemesindeki kuralla

uygunluğuna ve gelişme gösterip göstermediğine yönelik bilgi almaktadır. Bu bilgi ise gözetimden geçmektedir (Canpolat, 2005, s. 133-134).

Bentham'ın panoptikon modeli Foucault açısından gözetimle disiplin etme mekanizmasına denk gelmektedir. Bu yönüyle panoptikon hem mükemmel bir disiplin kurumu taslağı hem de disiplinin kapatılmışlıktan çıkarma yöntemidir. Model toplumsal anlamda yaygın, çoklu ve birden fazla amaca yönelik olarak çalışmaktadır. Panoptikonun genel amacı her yerde ve her zaman uyanık olan, hiçbir boşluk bırakmadan ve kesintisiz bir şekilde gözetlemenin kendi içinde bireysel iktidar ve disiplin doğuracağı düşüncesi ile paralellik göstermektedir (Foucault, 2000, s. 305).

Foucault, Bentham'ın panoptikon hapisane modelini toplumsal bir gözetim mekanizması olarak ön görmektedir. Bu mekanizma bireylerde gerçekleşen bir otokontrol disipline de yön vermektedir. Bu yönüyle Foucault gözetlemeyi de dahil ederek disiplin anlayışını farklılaştırmaktadır. Bu ayrım tarihi süreç içinde iktidar ve disiplin noktasında bir dönüşümün de kendisini vermektedir.

Demek ki disipline ilişkin iki imge. Bir uçta abluka-disiplin, marjlarda kurulu olan ve tamamen olumsuz işlevlere yönelik kapalı kurum: kötülüğü durdurmak, iletişimleri kopartmak, zamanı askıya almak. Diğer uçta ise panoptikonla birlikte mekanizma-disiplin bulunmaktadır: onu daha hızlı, daha hafif, daha etkin, geleceğın toplumu için incelmış baskıların bir resmi haline getirerek, iktidarın icra edilmesini düzeltmek durumunda olan işlevsel bir düzenek. Bir projeden diğerine, istisnai bir disiplin şemasından genelleşmiş bir gözetim altında tutma şemasına giden hareket, tarihsel bir dönüşüme dayanmaktadır. (Foucault, 2000, s. 308)

Disiplin mekanizmaların tarih boyunca dönüşümü ve gözetim odaklı yaygınlaşması Foucault'ya göre çeşitli süreçlerin varlığı ile mümkündür. Bu süreçlerin ilki disiplinlerin altüst edilmesi, yararlı bireyler imal etmenin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bireylerden mümkün olduğunca yararlanmak isteyen iktidarlar bireylerin disiplin etme süreçlerinde olumlu rol oynamasını sağlamaktadır. Sonraki aşama olan disiplin mekanizmalarının yayılması ise disiplinin kurumsallıktan ve işlev gördükleri kapalı kulelerden çıkması ile mümkün olmaktadır. Disiplinin kapalı kurumların ötesinde toplum içine dağılmış olan denetim odaklarından itibaren yaygınlaştığı görülmektedir. Son olarak disiplin mekanizmalarının devletleştirilmesi, toplumsal bünyenin tamamına yayılmak zorunda olan bir aygıt olarak ortaya çıkmaktadır. Bu disiplin edici iktidar tarzı sürekli

tüketici, her yerde hazır ve nazır ve gözetleyen konumundadır. Toplumun tamamı her yere yerleştirilen gözler ile bir algılama alanıdır (Foucault, 2000, s. 309-316).

Foucault tarih boyunca gözetim ile disiplin etmenin toplumsal yaşam ile ilişkisinin oldukça önemli olduğunu belirtmektedir. Buna paralel olarak disiplinin doğuşu salgın hastalıklar sebebiyle kasabaların karantinaya alışı ile başlamaktadır. Karantina yönteminin sıradüzenli hale getirilişi ise topluluğun kısımlara ayrılarak düzenli isim yoklamalarına tabi tutulması ve gözlemlenen her tür durumun kayıt altına alınması ile paralellik göstermektedir (Boyne, 2009, s. 163). Salgın denetiminden panoptikona geçilmesi olağanüstü bir durumdan gündelik yaşama doğru ilerleyen bir harekete işaret etmektedir. Bu yönüyle panoptik model insanların var olduğu ve yön verilmesi istenilen her yerde uygulanabilmektedir (O'Brien, 1977, s. 516'dan aktaran Boyne, 2009, s. 163). Foucault gözetimi bireyleri her yerde bulunan bir iktidarın pençesine yerleştirmektedir (Lyon, 1997, s. 20). Bunların sonucunda toplumsal bir karantina olan kapalı disiplinler yerini panoptik tarzda disiplinsel bir topluma bırakmaktadır (Foucault, 2000, s. 316-317).

Foucault, gözetim ile disiplinin modern toplumdaki niteliğinden şöyle bahsetmektedir:

Gözlem altına almak, disiplinsel yöntemler ve inceleme usulleri tarafından istila edilmiş olan bir adaletin doğal uzantıları olmaktadır. Bölümlere ayrılmış kronolojisi, sorunlu çalışması, gözetim altında tutma ve kaydetme mercileri, yargıcın uzantısı olan ve onun görevlerini arttıran normleştirme hocalarıyla, hücrelerden oluşan hapishanenin modern cezalandırmanın aracı olmasında şaşılacak bir şey yoktur. Eğer hapishane fabrikalara, okullara, kıışalara benziyorsa ve bunların da hepsi hapishaneye benziyorsa, bunda şaşılacak bir yan yoktur. (Foucault, 2000, s. 331).

2.3. İnternet ve Gözetim

Günümüz toplum yapısı, bilişim ve iletişim alanlarında yaşanan gelişmelerin etkisi altında evrim geçirmektedir. Bu evrimi açıklamak, günümüz toplum niteliğini ortaya koymak için pek çok kavram mevcuttur. Ağ toplumu; çağdaş dünyamızın gelişmiş, modern, yüksek seviyede enformasyon alışverişini ve bilişim, iletişim teknolojilerinin mevcut olduğu toplumları tanımlamaktadır (Dijk, 2016, s. 41). İnsan ağları tarihten bu yana sürekli büyüme göstermektedir. Günümüz dünyası küresel çapta bir ağa sahiptir ve neredeyse izolasyon içinde hiçbir insan toplumu kalmıştır. Yaşanan teknolojik

gelişmelerin hacmi, hızı ve önemi günümüz toplumunu bir ağ toplumu yapmaktadır (Dijk, 2016, s. 48).

Manuel Castells (2005, s. 5-6), yeni toplum yapısının niteliğini ortaya koyarken enformasyon teknolojisi devriminin bütün beşeri alanlarda olduğu gibi ağa dayalı toplum yapısında da etkili olduğunu belirtmektedir. Teknoloji toplumdur, toplum ise teknolojik aygıtlara değinilmeden açıklanamamaktadır. Yeni enformasyon teknolojilerinin günümüz toplum yapısını açıklamadaki önemi ise küresel araçsal ağlarla dünyayı birleştiriyor olması ile paralellik göstermektedir. Bilgisayar aracılığıyla iletişim geniş yelpazede bir ağ toplumu oluşturmaktadır (Castells, 2005, s. 26). Ağ toplumunun oluşum ve gelişim süreçlerini ortaya koyarken internet teknolojisi oldukça büyük bir öneme sahiptir.

“İnternet”, dünya yüzeyine dağılmış milyonlarca farklı yapı ve sistemde bilgisayarlardan oluşmuş bir ağ olarak tanımlanmaktadır (Erdem, 1998, s. 41). İki veya daha çok sayıda bilgisayarın aralarında kurduğu bağlantı “bilgisayar ağı” olarak tanımlanırken; internet, bu bilgisayar ağlarının tekrar bağlantı kurmalarıyla oluşan ve bu şekilde sürekli büyüyen, dünya çapında yaygın bilgisayar ağlarına dayalı bir iletişim sistemi olarak açıklanmaktadır (İçel ve Ünver, 2009, s. 471).

Bugün, “We Are Social” ve “Hootsuite”in birlikte yayınladığı “Digital in 2019”¹ raporuna göre, 2019 yılı Ocak ayı itibarıyla dünya nüfusunun yüzde 56’sını oluşturan 4.38 milyar internet kullanıcısı bulunmaktadır. 2018 yılı internet kullanıcısı sayısına 367 milyon kullanıcı daha eklenerek yüzde 9.1 büyüme gerçekleşmiştir. Ocak 2019 verilerine göre internet, her yaş grubundan bireyin içinde olduğu küresel düzeyde bir alan olmaktadır. Buna göre günümüzde internet kullanımında, toplam kullanıcıların yüzde 29’luk bölümünü oluşturan ve 2.22 milyar kullanıcıya sahip 25-44 yaş grubu ilk sırada yer alırken, ikinci sırayı yüzde 22’lik bölüm ve 1.69 milyar kullanıcı ile 0-12 yaş grubu yer almaktadır. Dünya ortalamasına göre günlük internet kullanım süresi ise 6 saat 42 dakika olarak belirlenmiştir.

İnternete bağlanan bilgisayar ve insan sayısının her geçen gün hızla arttığı göz önüne alındığında, çok yakın bir gelecekte dünya üzerinde internetle tanışmamış insanların azınlıkta kalacaklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Pek çok ülke internette geri kalmamanın hayati

¹ <https://wearesocial.com/global-digital-report-2019> (Erişim Tarihi: 8 Nisan 2019)

öneminin farkında olarak büyük ve önemli projelerin peşindedir. (İçel ve Ünver, 2009, s. 472).

Günümüz dünyası internet ile farklı bir tabana oturmaktadır. Bugün veri toplama ve kayıt altına alma, telekomünikasyonla oluşturulmuş bilgisayar gücü sık anılan adı ile bilişim teknolojisi ile büyük oranda yaygınlaşmaktadır. (Lyon, 1997, s. 63). İnternet teknolojisi bu alanın var ettiği gözetleme mekanizmalarının yoğunca yer aldığı bir taban oturmaktadır. İnternet, kullanıcıları nezdinde veri toplamak ve kayıt altına almak için elverişli bir ortam sunmaktadır.

Gözetimin günümüzdeki izdüşümü internet olarak görülmektedir. Hem çok kullanıcı profili hem teknik altyapısı ile internet bugünün gözetim sisteminin içine yerleştiği bir alana işaret etmektedir.

2.3.1. Gözetleme alanı olarak internet

Günümüz toplumu iletişim ve bilişim alanlarında yaşanan gelişmeler ile enformasyon düzeyinin yüksek olduğu bir niteliğe bürünmektedir. Enformasyonun gücü kendisini de bağımsız bir kaynak olduğuna işaret etmektedir. Bu nitelik, bilgisayarlı sistemlerin varlığında toplumun faaliyet ve süreçlerin değişen özüne vurgu yapmaktadır. Jan Van Dijk günümüz toplumunu “ağ toplumu” olarak adlandırmaktadır (Dijk, 2016, s. 41).

Ağ toplumu, sosyal ve medya ağlarından oluşan bir altyapının toplumun her seviyesindeki – bireysel, grupsal/örgütsel ve sosyal – örgütlenme tarzını belirlediği modern bir toplum türü olarak tanımlanmaktadır. Bu ağlar giderek artan bir biçimde bu toplumun (bireyler, gruplar ve örgütler) her bir birimini veya parçasını birbirine bağlamaktadır. (Dijk, 2016, s. 42).

Çağdaş toplumun tanımlanması yeni teknolojiler ve iletişime yönelik yeni biçimlerin varlığında yapılabilmektedir. Ellen Meiksins Wood (2003, s. 39), günümüz toplumunu ne tür bir değişim yaşanırsa yaşansın “enformasyon çağı” olarak tanımlamaktadır. Yeni teknolojiler toplum dönüşümünün kaçınılmaz bir ögesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Küresel iletişim ağları içinde, dosya klasörlerinden elektronik birimlere doğru bir evrim yaşanmaktadır (Menzies, 2003, s. 107).

Neil Postman (2004, s. 79-80), günümüz dünyasını teknolojinin tanrılaştığı bir teknopoli olarak adlandırmaktadır. Postman’a göre teknopoli yeni düzeyde bir kültür yaratma ülkesidir. Bugün kültür, teknoloji ile bir savaşın içindedir. Kültür, doyumu

teknolojide bulmakta ve teknolojiden emir almaktadır. Teknoloji, yeni tarzda toplumsal düzenin gelişmesine en büyük etkendir.

Teknolojinin hız kesmeyen yükselişi çevresinde topladığı kurum ve bireyleri ile bir küreselleşme süreci başlamıştır. Dünya genelinde yaratılmak istenen ortak kültür düşüncesi bilgisayarlı ortamların varlığında gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Gelişen teknoloji ve internet ile fiziksel sınırların ortadan kalkması bilginin ve bilgiye sahip olmanın önemli olduğu bir toplum düzlemine işaret etmektedir. Bilginin günümüz dünyasındaki konumu teknolojinin mevcut statüsü ile paralellik göstermektedir (Onay ve Çapar, 2018, s. 525).

Yaşanan bu hızlı gelişmeler bilginin elde edilmesi ve depolanması konusunda insanlar arasında müthiş bir rekabet ortaya çıkarmış, bilgiyi elinde bulunduran kişi o bilgiye sahip olma derecesi kadar güçlü hale gelmiştir. Sahip olduğu bu gücü kaybetmemek ya da bulunduğu konumdan daha güçlü hale gelmek için kişinin sürekli bilgiyi yenilemeye ve depolamaya ihtiyacı vardır ve bunu gerçekleştirme gayreti içerisine girmiştir. (Arklan ve Taşdemir, 2008, s. 71)

Bu yönüyle bilgi, bugünün dünyasında teknolojiye sahip iktidarların elinde bulundurduğu bir güçtür. Bu güç, iktidarlar tarafından gözetim mekanizmaları ile elde edilmektedir (Onay ve Çapar, 2018, s. 525).

Teknolojinin gelişimi ile toplum içindeki iletişim ve haberleşmenin pratikliği, bu alanın sahibi güçlerin bireyleri gözetlemesindeki kolaylık ile yakından ilişkilidir. Var olan iletişimsel gücün teknoloji sahipliği ile veri aktarımındaki gözetleme, bilgi nitelikli toplumun en belirgin gerçeğidir. Gözetlenen toplumun bireylerinin davranışlarının yönlendirici güçle etkileşimli özelliği, iktidarların bilgi alışverişinin kontrolü ve manipülasyon süreci ile paralellik gösterir. (Onay ve Çapar, 2018, s. 526)

Dijk (2016, s. 79), günümüz toplumunun teknik nitelikleri ortaya koyarken “depolama” ilkesinden bahsetmektedir. Veri tabanlarının varlığında elektronik hafıza ve depoların kullanılması anlamına gelen depolama, bireylerin telefon konuşmaları dahil kişisel pek çok bilginin de elde edilmesi, depolanması ve gerektiğinde kullanılarak iletilmesi ile paralellik göstermektedir. Dijk (2016, s. 80) bu teknik niteliği her eylemi kayıt altına alıp depolaması ile özel hayata yönelik bir tehdit olarak görmekte, veri tabanları ve elektronik hafızaları gözetimin pratikleri içine oturtmaktadır.

Lyon (2006, s. 33-34), gelişen teknolojinin varlığında gözetlenen toplumların yükselişini bütünüyle kaybolan bedenlerle ilgili olduğunu belirtmektedir. Herhangi bir şeyi uzaktan gerçekleştirme işlemi bedenleri ortadan kaldırarak yok etmektedir. İletişim ve bilgi teknolojilerinin büyümesi ve yayılması, görünen bedenleri izleyen somutlaşmış gözetimin zorluklarının da önüne geçmektedir. İnternetin siber bir uzaya işaret etmesi bu yönüyle gözetimin yalnızca somut bedenler üzerinden gerçekleşmesi durumunun önüne geçmektedir. İnternet kullanıcı bireylerin bu mecra içinde sahip olduğu bilgiler, iktidarların gözetleme amacını oluşturmaktadır.

Günümüz gözetim pratiklerini akışkan bir niteliğe sahiptir. Gözetime dair bugün bütünlüklü bir tanımlamanın yapılamamasının temel sebebi gözetimin bir yönelime işaret etmesiyle ilişkilidir. Toplumsal değişimlerin varlığında gözetim konusundaki gelişmeler “akışkan gözetim” ile açıklanmaktadır. Akışkan gözetim ile kişisel bilgiler belli bir amaca yönelik toplanmakta ve yine başka bir amaçla kullanılmaktadır. Gözetim akışkanlık niteliği ile bugün pek çok alana yayılmak, kendini hissettirmektedir. Akışkan ilişkiler ile yeni medya arasındaki karşılıklı ilişki ise toplumsal yapının şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır (Lyon ve Bauman, 2016, s. 13, 17).

Yirmi birinci yüzyılda gözetim küresel bir fenomendir. Kişisel verilerin alınması, izlenmesi ve işlenmesi bugün yalnızca yerel örgütsel düzenlemelerde değil, aynı zamanda ulusal sınırlar ötesinde de bulunur. Dijital teknolojiler, pek çok aktörün dolaylı bir şekilde sıradan insanın gündelik hayatıyla bağlantı kurmasını sağlayan yayılmış ağları kullanarak vatandaşlık, istihdam, seyahat ve tüketim ile ilgili bu verilerin rutin, gerçek zamanlı akışına izin verir. (Lyon, 2013, s. 171)

Günümüz toplumunda teknoloji alanında ortaya çıkan yenilikler toplumsal anlamda da radikal dönüşümlere sebep olmaktadır. İktidar ve egemen kesimlerin interneti de etkin olarak kullanmaları ile denetim amaçlı uygulamaları gözetim toplumunun habercisi niteliğindedir. Enformasyon teknolojileri üretmek ve satmak konumundaki lider ülkeler gözetim noktasında da küresel bir liderlik amacı taşımaktadır. Bu sistemin içinde söz konusu devletler pazarladıkları yönlendirilmiş teknolojiler ile gözetim mekanizmasını gerçekleştirmektedir (Dolgun, 2008, s. 133-134).

Dolgun (2008, s. 148), gözetim toplumunu “sıradan insanların kişisel yaşamlarına ait her tür ayrıntının, devlet daireleri/istihbarat örgütleri ve büyük şirketlere ait veri bankalarında toplanması/işlenmesi/yorumlanması ve eşleştirilmesi” şeklinde

açıklamaktadır. Lyon (1997, s. 16), “Elektronik Göz: Gözetim Toplumu’nun Yükselişi” kitabının temel amacını “geçmişte eşi görülmedik ölçüde, sıradan insanların artık gündelik yaşamın rutinlerinde kendilerini nasıl da gözetim altında bulduklarını” şeklinde açıklamaktadır. Günümüzde internetin de bireylerin gündelik yaşamlarının vazgeçilmezi konumu gözetlemenin bu alan üzerinde daha kolay ve etkin yapılabileceğini göstermektedir. Gözetleyenler, internet teknolojisinin getirdiği teknik altyapı sayesinde gözetleme işini daha aktif ve yoğun yapmaktadır.

Gözetim gündelik, sıradan, olduğu kabul edilen bir dünyayla, bir banka makinesinden para çekmeleri telefon etmeler, hastalık yardımı için başvurular, araba kullanmalar, kredi kartı kullanmalar, isme gönderilmiş reklam broşürleri almalar, kütüphaneden kitap seçmeler, yurtdışı yolculuklar için sınırlardan geçmeler dünyasıyla ilgilidir. Yukarıda anılan her durumda, bilgisayarlar işlemlerimizi kaydederek, öteki bilinen ayrıntılarla karşılaştırarak, fatura verenin veya ödemeyi yapanın başkası değil de biz olduğumuzu kontrol ederler, yaşam öykülerimizin pek çok ögesini saklarlar veya mali, yasal, ulusal durumumuzu değerlendirirler. Bu işlerden birini gerçekleştirdiğimizde, geçekten veya potansiyel olarak yaptıklarımızın bir izini bırakırız. Tüm bu ilişki türleri artık bilgisayarlar ve onlarla bağlantılı iletişim sistemleri üzerinden gerçekleşiyor; modern topluma katılmak, elektronik gözetim altından olmaktır. (Lyon, 1997, s. 16-17)

2.3.1.1. Büyük veri ve veri madenciliği

Dinamik bir güce sahip bilgisayarlar, fiziksel sınırları yok sayarak dünyanın farklı coğrafi bölgelerinde yer alan bilgi işlem merkezleri arasında bir köprü görevi görmektedir. Enformasyon depolama, sınıflandırma, işleme, iletme ve yeniden oluşturma özellikleri kendinde toplayan bilgisayarlar gözetleyen ve denetleyen efendiler konumuna gelmektedir. Bilgisayarlar farklı kaynaklardan farklı amaçlarla elde ettiği verileri ilişkilendirme gücüne sahiptir. Oluşturulan veri bankaları ile birey ve toplum gözetiminde kullanılmaktadır. (Dolgun, 2008, s. 147-148). Kağıt gözetimi yerini elektronik gözetime bırakmıştır (Lyon, 1997, s. 65). İnternet bu noktada birey ve kurumlara ait verilerin yer aldığı bir alana işaret etmektedir.

İnternet kullanıcı sayısının milyarları aştığı günümüzde, karmaşık veri ya da bilgileri işleyebilen bilgi sistemlerine geçme ve bunları etkin bir şekilde kullanma ihtiyaçları ortaya çıkmaktadır. İnternet teknolojisinin gelişimi ile devasa miktarda veriler üretilmekte, iletilmekte ve depolanmaktadır. İnternet kullanıcılarından elde edilen bu veriler deneysel olarak toplanmakta, yönetilmekte, yeni modeller kurulmakta ve

işletilmekte, dokümanite edilmekte ve başkaları ile paylaşılmaktadır. Bu işlemlerin internet vasıtasıyla gerçekleştirildiği sistem büyük veri sistemi olarak nitelendirilmektedir (Turan, 2017, s. 113-115).

Veri toplayan sistemler ile bireylerin attıkları her adım takip edilir bir seviyeye gelmiştir. Bugün, bireylerin internet üzerinden paylaştıkları bilgiler büyük verinin varlığında ayırt edici sonuçlar üretmektedir. Çok büyük depolama alanları gerektiren bu verilerin varlığında internet kullanıcılarının kendileri dahil tüm arkadaşları, çevreleri izlenmektedir. Bireylerin internet ortamında ürettikleri içerikler sonucunda kendilerinin dahi farkında olmadığı tatil trendleri, yeme alışkanlıkları gibi pek çok nitelik ayrıştırılarak bilinmektedir (Esgin, 2015, s. 44-45).

Politika, ekonomi, sanat, spor, sağlık gibi toplumsal olguların izleri internet ortamında yansıma bulmaktadır. Yansımanın temel etkeni internet kullanıcılarının ürettikleri içeriklerdir. İnternet kullanıcılarından elde edilen bu veriler düzenlenerek analiz edilmekte, toplumsal ve bireysel anlamda stratejiler geliştirilmektedir. Ticari amaçlı veri madenciliğine en iyi örnek markalar için önemidir. Markaların internet ortamında ne kadar konuşuluyor olduklarını takip etmekte, konuşmalardan veriler elde etmekte ve veriler ile rakiplerine, müşteri taleplerine, ürünlerine yönelik stratejiler geliştirmektedir (Ünver, 2015, s. 79-80).

Bu ticari gözetim tiyatrosundaki başlıca aktörlerin büyük şirketler olduğu gayet açıktı. Dev elektronik sistemlere yatırım yapacak sermayeye ve pazar payları ile kar güdüsüne sahiptirler; ayrıca, dünya kapitalist sistemi içinde gitgide daha sertleşen rekabetle de onları teşvik etmektedir. (Lyon, 1997, s. 211)

Lyon (1997, s. 217), bilginin hızla büyüyen rolünün tüketici gözetiminin kavranmasında büyük öneme sahip olduğunu belirtmektedir. İnternet kullanıcıların ekonomik çıkar odaklı gözetlenmesinin iki yüzü vardır. Büyük şirketler veri madenciliğine yönelik büyük stratejiler planlamakta ve planlarını gerçekleştirmek suretiyle teknolojik yenilikler peşinde koşmaktadır. Bu yönüyle veri girişimcilerinin gücü bireysel tüketici gücüyle eşit olmamaktadır. Bilginin öteki yüzü tüketici gözetimi terimleriyle özel bir tür veri imgesi oluşturmaktadır. Dijital olarak elde edilen veriler belirli sosyal grupların içindeki bireylerin tüketici profillerini ortaya çıkarmaktadır.

Zimmermann (2013, s. 51) gözetleme uygulamalarının, demokrasilerin yapısını ve demokratik işleyiş tarzını tehdit ettiğini belirtmektedir. Buna ek olarak ticari gözetlemeleri özel sektör eliyle veri toplamak olduğunu vurgulamaktadır. Zimmermann elde edilen verilerin niteliğine yönelik “Google’a bakmak yeterli. Eğer sıradan bir Google kullanıcıysanız, Google sizin kimlerle irtibatla olduğunuzu, kimleri tanıdığınızı, hangi konuyu araştırdığınızı, hatta cinsel yöneliminizi, dinsel ve felsefi inançlarınızı biliyor.” örneğini vermektedir.

Büyük veri sistemi içinde ayrıştırılan verilerin kullanıcıları yönlendirmesi, davranış değişikliğine yol açması internet kullanıcıların neden gözetlendiğini göstermektedir. Kullanıcıların bilgileri, özellikleri veri madenciliği yöntemi ile izlenerek anlamlı sonuçlar çıkarılmaktadır. Anlamlı sonucun çıkarılması gözetleyen tarafın çıkarına işlemekte, bireylerden gözetim yoluyla elde edilen bilgiler bireyi yönlendirmek amacıyla kullanılmaktadır. Tüketici gözetimi, toplumda gözetimin kitlesel yoğunlaşmasına yol açmakta ve teknolojik yenilik sürekli olarak gözetim kapasitesini güçlendirmektedir (Lyon 1997, s. 218).

2.3.1.2. *İnternet ve süperpanoptikon*

Foucault (2000, s. 326); gözetim mekanizmalarını, panoptikon hapisane modeli ile ortaya koyduğu toplumsal gözetim durumunu büyük siyasal aygıt ve mücadelelerin bir ürünü olarak açıklamaktadır. Panoptikon toplumsal bir sistemin varlığına işaret etmekte, bu sistemin çalıştırıcıları ise modern toplumun temel güçleri olmaktadır. Panoptikon, modern toplumun bir soy zinciri içinde çevresinde topladığı birey, grup ve kurumlar ile bir iktidar meselesidir. Bu iktidar meselesi toplumsal sınıf kutuplarını derinleştirerek, sınıf egemenliğini ortaya çıkarmaktadır. Bilgi edinme yoluyla birey kontrolü, modern toplumun birey davranışlarını bir sözleşmeden öte disiplin edici bir niteliğe büründürmektedir. (Foucault, 2000, s. 331).

Foucault’nun sözünü ettiği panoptikon modeli değişen toplum yapısı ile farklı bir kimliğe bürünmektedir. Günümüzde bilgisayarlarca güçlendirilen panoptikon; denetlemenin görünmezliği, otomatik niteliği, öznelere kendi gözetimlerine katılması gibi nitelikleri ile “elektronik panoptikon”a bürünmektedir. Gelişen teknoloji ve yeni toplum yapısı gözetimi bilgisayarlaştırmaktadır (Lyon, 1997, s. 98).

Mark Poster’a göre, dayandığı disiplin ve sosyal kontrol olguları ile Foucault’nun panoptikonu günümüz toplum niteliklerine denk düşmemektedir. Poster, panoptikonun içerdiği anlamlar ve söylemsel tabanı ile bugünkü bilgisayarlı sistemler ile farklılaştığını belirtmektedir. Veri tabanlarının gerçekleştirdiği semboller panoptikonu bir “süperpanoptikon” niteliğe büründürmektedir (Lyon, 2006, s. 232). İnternetin etkileşimli ve teknolojik yapısı bu alanın kendisini bir süperpanoptikon yapmaktadır.

Panoptikonun gücü basit bir şekilde sadece (bilinçli olarak) hep gözetlen görevlilerde yatmamaktadır. Tam tersine, bütün söylemin ve sistemin pratikleri, özneyi suçlu olarak belirlemek, rehabilite ederek normalleştirmek ya da Bentham’ın dediği gibi devrim yoluyla açıkça gösterilmiştir. Poster için, bilgisayar veri tabanları, panoptikonu hapishanelerden dışarı çıkarır ve öznenin kurumsallaşmasını bir kez daha yeniden belirleyerek, ana topluma “süperpanoptik” olarak işlemleştirmektedir. (Lyon, 2006, s. 233-234)

İnternet kullanıcıları davranışlarının gözetlendiğini bilmekte ancak gözetleyenleri bir sır perdesi olarak görmektedir. Bu sır perdesi teknolojinin niteliklerinden kaynaklanmaktadır. İnternete girenler her an denetlendiğinin bilinci içinde kendilerinin de işe yaramayacağı bildiği bireysel tedbirler almaktadır. İnternetin süperpanoptikon sistemi bireyleri savunmasız ve tüm çıplaklığıyla denetimci gözlerin önüne sermektedir (Dolgun, 2008, s. 197).

Kullanıcı sayısının çok büyük sayılara ulaştığı internet, toplu ve hyper kontrol niteliği taşıyan süreçlere bürünmektedir. Süperpanoptikon olarak nitelendirilen bu süreç veri tabanı bilgileri, bilgisayarla yapılan her tür işlem ile çoğalmaktadır. Bilgisayarlar aracılığıyla toplum her yerde gözetim altındadır. Süperpanoptikon bu yönüyle panoptikonun genişletilmiş halini temsil etmektedir. İnternet alışverişleri, sosyal medya, paylaşım siteleri süperpanoptikonun asli öğeleri olmaktadır. Kapalı fiziksel mekanların sınırlarının aşıldığı bu süreç dijital ortamdaki data yığınlarını hedef almaktadır (Çakır, 2015, s. 320-323)

Panoptikon algılama, bilme ve uygulama noktasında bireylerin aktif olduğu bir içsel yaşam geliştirme olanağı sunmaktadır. Bu olanak bireyleri bir noktada sistemin öznesi yapmaktadır. Ancak süperpanoptikon, kimliklerin bilgisayarlar tarafından nasıl yapılandırıldığını bilmeyen ve dağılmış kimliklere sahip nesneler yaratmaktadır. Günümüz toplumunda bilgisayarlı gözetim; kimliklerin çoğaltılmasına, kendilerinden ayrılmalara ve verilerin oluşturduğu bireylerin yeniden birleşmesine olanak

sağlamaktadır. William Bogard’a göre günümüz gözetim pratikleri elektronik teknolojilerin anahtar olduğu bir tabana işaret etmektedir. Elektronik işaretler; nesne ve olayların yerini almaktadır. Bogard, günümüz teknolojisinin gözetlemeyi farklı bir tabana oturttuğunu belirterek bu durumu “hipergözetleme” olarak tanımlamaktadır. Teknolojik araçların teknik altyapısından doğan hızlı hesaplama, gözetlemeyi sanki kendisinden önce çalışacakmış gibi, kendisinin önüne geçmesine izin vermektedir. Bu türden bir gözetim birey davranışının keşfedilmesi ve kayıt altına alınmasından önce bilinebilmesi gibi bir teknolojik temele oturtmaktadır (Lyon, 2006, s. 235-237).

Panoptikonun yarattığı belirsizlik, daha olmamış bir olay hakkında ne görülebileceği üzerine değil, gözlemcinin şu anda ne görebildiği üzerinedir. Eşleştirme ya da istisnai durumlarda tarama yapmak için çoğul bilgi kaynaklarını organize eden bilgisayar profili, davranışları ikinci kez tahmin etmeye çalışır. (Lyon, 2006, s. 238)

Lyon, gözetimi ele alırken belirlediği dönemlerin günümüz perspektifini aktarırken dijital aracılı, davranışsal ve biyometrik özelliklere bağlı olduğunu belirtmektedir. Lyon’a göre modern sonrası dönem olarak adlandırılan günümüz, gözetim noktasında beden ve dünya odaklı olmakla birlikte ayrımcı olma eğilimindedir. Bu etkenleri içinde barındıran çağdaş gözetim pratikleri elektronik arayüzlerin varlığında özne ile gözetim sistemi arasına girerek tarihte bir kez daha şekil değiştirmesine olanak vermiştir (Lyon, 2013, s. 113-114). Günümüz gözetim sistemleri bireylerin günlük hayatlarına dair bilgilerin, elektronik bir şekilde elde edilmesi ile gerçekleşmektedir. Kimlik kontrolleri, gözetleme kameraları, parmak izleri, veri tabanları, internet izleme programları ve dinlenen cep telefonları bunun en belirgin örnekleridir (Güven, 2007, s. 99).

Foucault’nun panoptikonu bilgi ve iktidar meseleleri arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Nesnel akıl olarak adlandırılan ortak tek bir doğrunun varlığı ile iktidarlar denetim ve kontrolün temel taşıyıcı olmaktadır. Bilgi ve iktidar arasındaki bağımlı ilişki, bu ilişkiden doğan gözetim ve denetimi de beraberinde getirmektedir. Bilgiye sahip olma ile bilgiyi kullanma pratikleri ile iktidar günümüz bilgisayarlı sistemlerin varlığında daha teknik, daha derin, daha kolay ve daha güçlüdür. Nesnel akıl yerini araçsal akla bırakarak yaşamın her alanına yayılmaktadır (Okmeydan, 2017, s. 54-55).

Araçsal akıl, denetim ve tahakküme dayalıdır ve özellikle teknolojik alanda yaşanan gelişmeler sonucu denetim ve teknik tahakküm altına giren insanlar, yaşamlarının her

alanında iktidarın amacı doğrultusunda ve izni ölçüsünde özgür olabilmektedir. (Okmeydan, 2017, s. 54).

Çağdaş toplumda niteliği değişen gözetim olgusu, panoptikonun elektronikleşmesi ile paralellik göstermektedir. Foucault'nun panoptikon ile ortaya koyduğu disiplin edici görüş günümüz dünyasında postmodern bir niteliğe bürünmektedir. Bu modern ötesi toplum yapısı gözetim pratiklerinin dışarıdan herhangi bir baskı, korku ya da zorlama ile gerçekleşmediğini belirtmektedir (Okmeydan, 2017, s. 59-60). Gözetim pratiklerinin varlığı bireyler tarafından bilinmekte ancak bireysel rızanın hakim olduğu bir sistem içinde gerçekleşmektedir. Bu yönüyle gözetim, katı bir nitelikten gönüllü bir zemine yerleşmektedir. Gözetim pratiklerini uygulayan, elinde bulunduran iktidarlar ise bu zeminin cezbedici bir karaktere sahip olmasını sağlamaktadır. (Çığ, 2016, s. 101).

Gelişen teknolojilerin varlığında gözetim sistemi de dönüşmektedir. Bilgisayarların etkin olarak kullanıldığı bir gözetleme hem daha kolay hem daha verimli olmaktadır. İnternet teknolojisi ise bu sistemin gerçekleşmesini ve devamını sağlamaktadır. Ağ toplumunun dönüştürdüğü toplum nitelikleri internet kullanıcılarının sayısının günden güne artması ile doğru orantılıdır. Bireyleri gözetleme noktasında internet, süperpanoptikonun kendisi olmaktadır.

2.3.1.3. Sosyal ağlar ve omniptikon

İnternetin gelişmesiyle, yeni medya uygulamaları kapsamında toplumsal paylaşım ağları, bireyleri farklı bireylerle sanal uzamda buluşturmaktadır. Bireyler sınırları belli olan bir sistem içinde profil oluşturmakta farklı bireyler ile iletişime geçmektedir. Kullanıcılar farklı kullanıcılara karşı kendini temsil etmekte ve kişilik özelliğini bu platform üzerinde yansıtmaktadır. Bireysel ve toplumsal ilişkilerin yaşandığı toplumsal paylaşım ağlarının her geçen gün çeşitlendiği ve kullanıcı sayısının sürekli arttığı görülmektedir (Toprak vd., 2009, s. 28-29).

Zaman ve mekan kavramını tümüyle ortadan kaldıran yeni medya ortamları sürekli gelişen internet teknolojisi ve beraberinde sosyal medya imkanlarıyla bireylerin aktif birer toplum üyesi ve yurttaş olma yolunda önemli adımlar atmalarını kolaylaştırmakta bu bağlamda da toplusallaşmanın itici gücü olarak konumlanmaktadır. Facebook, Twitter üzerinde yazılan siyasi yazılar, atılan tweetler, tıklanan toplumsal içerikli kampanyalar söz konusu durumu özetler niteliktedir. (Çambay, 2015, s. 243)

“We Are Social” ve “Hootsuite”in birlikte yayınladığı ve 230’den fazla ülkeyi kapsayan "Digital in 2019"² raporuna göre, toplumsal paylaşım ağları olarak nitelendirilen sosyal medya uygulamalarının 3,5 milyar kullanıcısı bulunmaktadır. Son bir yılda sosyal medya kullanıcısı sayısı 288 milyar artarak dünya nüfusunun yüzde 45’ini kapsayacak duruma gelmiştir. Kullanıcıların sosyal medyada geçirdiği günlük ortalama süre 2 saat 16 dakika olarak belirlenerek, kullanıcıların günlük internet kullanım süresinin üçte birine denk geldiği görülmüştür.

Günümüzde sosyal ağlar bireylerin birbirini görmesini, izlemesini sağlayan bir alana imkan sağlamaktadır. İnternetin şeffaf yapısı kullanıcı davranışlarının görünürlüğünü sağlamakta, bireylerin birbirini gözetlediği bir ortamı yaratmaktadır. Bu durum internet üzerindeki sosyal ağların kullanıcılara özgün içerik üretme, profil oluşturma, davranışlarını ve düşüncelerini belli etme gibi nitelikleri kazandırması gözetim pratiklerinin bireyler nezdinde gerçekleşmesine sebep olmaktadır.

Foucault’nun panoptikon sistemindeki “az kişinin çok kişiyi izlemesi” düşüncesi internetin gelişimi ve sosyal ağların web tabanlı dönüşümü ile “herkesin herkesi izlediği” bir yöne kaymıştır (Okmeydan, 2017, s. 61). Sosyal ağların gelişimi ile gözetime gönüllü katılan bireyler var olmaktadır. Gözetleme ile elde edilen haz, internet kullanıcılarını bu sistemin içine gönüllü olarak çekmektedir.

Gözetim; içerisinde makro ve mikro iktidar ilişkileri barındırması bakımından, merak duygusunu doyurması ve yeni bir sosyal ilişki biçimine dönüşmesi açısından insanları sosyal medyaya yönelten bir çekiciliğe sahiptir. Bunu özetle “gözetim çekiciliği” olarak ifade edebiliriz. (Göker, 2016, s. 972)

Günümüzde bu durum kanıksanmış bir şekilde artarak devam etmekte, kullanıcılar bakışları ve gözleri kendileri talep etmektedir. Bireyler omniptikon sistemi içinde bakışın nesnesi olmayı en baştan kabul etmektedir (Çakır, 2015, s. 375).

Omniptikon kavramı, siber ortamda herkesin karşılıklı bir şekilde birbirini izlemesini ifade etmekte ve yine gözetim pratiklerinin değişen doğasından hareketle, ‘gönüllü gözetim’ üzerinden inşa edilen yeni bir toplumsal kültüre gönderme yapmaktadır. (Okmeydan, 2017, s. 61)

² <https://wearesocial.com/blog/2019/01/digital-2019-global-internet-use-accelerates> (Erişim Tarihi: 08.06.2019)

Bireyler kendi hayatlarına yönelik kendisinin izlenmesini, gözetlenmesini beklemektedir. Sosyal ağlarda bu durumun karşılığı “takip et” özellikleridir. Sosyal ağ içinde her kullanıcı takip edilmeyi bizzat kendisi istemektedir. Omnipotik sistem gösteri kültürü ile yakından ilişkilidir. Gözetlenmenin gönüllü olarak işlediği bu sistem bireylerin gösterilerinin varlığında işlemektedir. Gösteri tek yönlü değil çok yönlüdür. Sosyal ağ kullanıcıları hem gösteri üreticisi hem gözetlenen hem de gözetmen olarak varlığını sürdürmektedir. Gözetim bu yönü ile büyük oranda özel ya da resmi kurumlar tarafından yapılsa da sosyal ağ kullanıcıları ile bireysel bir amaca da hizmet etmektedir (Çakır, 2015, s. 373-376).

Gözetimin yeni trendi, bilmek ve bilinmek üzerine inşa edilmektedir. Bu nedenle artık hem gözetlemeyi hem de gözetlenmeyi arzu eden bir birey profili ortaya çıkmaktadır. Sosyal medya fenomenlerinde olduğu gibi, en fazla gözetlenmek, çok sayıda takipçi edinmek toplumsal yaşamda bir başarı öyküsüne dönüşmektedir. (Göker, 2016, s. 977)

Gözetlemenin kendi içinde pek çok amaca hizmet etmektedir. Merak etme/bilgi toplama, arzu ve istek, denetim, sınıflandırma ve güvenlik gözetimin gerçekleşmesi için tabanı oluşturan temel etkenlerdir. Sosyal ağ kullanıcı bireyler bir başka kullanıcıları bu etkenlerin varlığında gözetlemektedir. Kullanıcılar merak ve arzunun etkisiyle gözetim sistemini basit ve iyi bir konuma getirmektedir. Bilgi edinme arzusu sınıflandırmayı da beraberinde getirir. Bireylerin karşılık izlendiği bir ortam sınıflandırmayı da güçlendirmektedir. Sosyal ağ kullanıcıları gözetleme ile bir başka kullanıcıları ayırıştırarak sınıflara ayırmaktadır (Şener, 2016, s. 56)

Kullanıcılar burada gözetlenmek ve gözetlemek için yer alırlar. Yaptıkları “paylaşım”ların “beğen”i alması, “yorum yap”ılması, “retweet” edilmesi ya da “favorilere ekle”nmesi kullanıcıyı memnun eder, görünür olduğunu ve onaylandığını hissettirir, yani gözetleniyor olmak arzu edilen bir şeydir. (Şener, 2016, s. 66)

Gözetimin arzulandığı bir toplum yapısı, iktidar konumundaki gözetleyenleri işine yarayacak bir sistem olarak kendini var etmektedir. Bireylerin gönüllü olarak katıldığı, gözetlenmekten ve gözetlemekten zevk aldığı sosyal ağlar iktidarların temelini attığı ve çıkarları doğrultusunda işleyen bir sistemdir. Sosyal ağ kullanıcılarının birbirini gözetlediği bu ortam, iktidar konumundaki güçlerin de kullanıcıları daha kolay gözetlediği, analiz ettiği ve yönlendirdiği bir alanın kendisi olmaktadır.

2.4. Gözetim ve Mahremiyet

Gözetim olgusu tanımı gereği tarafların bulunduğu ve taraflardan birinin gözetlenen, izlenilen, hakkında bilgiye sahip olunan taraf olduğu bir sisteme işaret etmektedir. Bu sistem içinde gözetime maruz kalan tarafın davranışları bir noktada bilinen, haberdar olunan bir niteliğe yön vermektedir. Gözetlenen tarafın bilinmemesini veya gizli kalmasını istediği herhangi bir bilgi gözetim sistemi içinde kendine yer edinmektedir, bilinmektedir, gizli kalamamaktadır. Bir başkası hakkında gizli olana erişme arzusu bu noktada gözetlemeye yol açmaktadır (Nock, 1993'den aktaran Lyon, 2006, s. 45). Bu yönüyle gözetim pratikleri “bir şeyin gizli yönü, bir kişinin özel yaşamına ilişkin gizlilik” (Çağbayır, 2007, s. 3019'dan aktaran Kaplan, 2017, s. 4) şeklinde tanımlanan mahremiyeti tümüyle ortadan kaldırabilecek bir niteliğe sahiptir (Tümurtürkan, 2010, s. 14).

Mahremiyet “bireyler, grup ya da kurumların kendilerine ait bilgilerin ne zaman, ne ölçüde ve nasıl ötekilerine aktarabileceğini kendilerinin belirleme hakkı” olarak tanımlanmaktadır (Westin, 1970, s. 7).

Mahremiyet bilgiye dayalı bir alanı ifade etmektedir. Bilgi mahremiyeti kişisel verilerin korunması ve özel hayatın gizliliği konuları içermektedir. Özel hayatın gizliliği konusu, kişisel verilerin korunması bağlamında ele alınarak, kişilerin kendileri hakkındaki bireysel bilgiyi kontrol edebilme hakkı olarak tanımlanmaktadır. Bu yönüyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kişisel verilerin korunması durumunu özel hayatın gizliliği kapsamında değerlendirmektedir (Karagülle, 2015, s. 36)

Genel hatlarıyla mahremiyet üç ana başlık altında toplanabilir. Bunların ilki, bireyin içerisinde yaşadığı alanın gizliliğini ifade eden “mekânsal mahremiyet”, ikincisi bireyin dış müdahalelere karşı korunmasını tanımlayan “bireysel mahremiyet” ve üçüncüsü de kişisel bilgilerin toplanmasını, saklanmasını ve dağıtılmasını tanımlayan “bilgi mahremiyeti”dir. (Rosenberg, 1992, s. 197-198'den aktaran Kaplan, 2017, s. 5)

Bireylerin kendi davranışlarına yönelik bir başkasıyla paylaşmak istedikleri bilginin gözetlenerek elde edilmesi gözetim pratikleri içinde bir “bilgi mahremiyeti sorunu” doğurmaktadır. Bilgiye sahip olma bir iktidar meselesidir ve bilgiye sahip olma arzusu iktidarı getirmektedir. Gözetimin mahremiyet sorunu doğurduğu sonucu tarihten bu yana gözetim pratikleri ile süregelmektedir. Kişilerin özel yaşam ya da mahrem alanlarına yönelik tehditler tarih boyunca pek çok toplumda farklı amaçlarla görülebilmektedir.

Tarihsel süreç içerisinde bir kimsenin gizlice evine girme, eşyalarını karıştırma, mektuplarını açma, konuşmalarına kulak misafiri olma gibi geleneksel sızma yollarının yanında; günümüzde modem araçlarla yapılan gizli gözetlemeler ve dinlemeler giderek artmış bulunmaktadır. (Yüksel, 2003, s. 184)

Mahremiyet sorunu oluşturabilecek etkenler üç grupta incelemektedir. Kişinin kendi mahremiyetini ihlal etmek derecesinde kendini ifşa etmesi ve evrensel bir insani eğilim olan merak mahremiyeti tehdit edici unsurlardır. Üçüncü ve son grup olan gözetleme ise mahremiyet ihlalinde bir diğer temel etkindir. Sosyal kontrol aracı olarak kullanılan gözetim pratikleri birey hayatı ve toplumun her alanında görülebilmektedir. Toplumlarda; ebeveyn-çocuk ilişkisi, öğretmen-öğrenci ilişkisi, ustabaşı-çırak ilişkisi, devlet-vatandaş ilişkisi gibi mevcut düzene uyumun izlendiği sistemler yer almaktadır (Westin, 1970, s. 52-62). Gözetim pratikleri gözlenen taraf açısından zorunlu olarak sınırlayıcı bir etki yaratmaktadır. Bu yönüyle gözetleme, kişinin özerk ve özgür kalması gereken özel yaşam alanına ciddi bir tehdit oluşturmaktadır (Yüksel, 2003, s. 186-187).

Gözetim ve mahremiyet arasındaki ilişkinin daha net açıklanabilmesi için kamusal alan ve özel alan ayrımlarını ortaya koymak gerekmektedir. Mahrem olan veya mahrem olmayan bir yönüyle kamusal olan ve özel olan ayrımına işaret etmektedir. Kamusal alan kavramı bu yönüyle özel alanın karşısı olarak konumlanmaktadır (Kaplan, 2017, s. 14). Özel alan ve kamusal alan ayrımı, bireyin yalnızca kendisini ilgilendiren konularla toplumun genelini ilgilendiren meseleler arasındaki farkı tanımlamaktadır (Özgül, 2012, s. 4530'den aktaran Kaplan, 2017, s. 15).

Kamusal-özel ayrımlarının altında yatan temel ayırt edici kriterlerden biri “görünürlük” olarak tanımlanmaktadır (Özbek, 2004, s. 447). Ancak gözetim pratikleri bu görünürlüğün niteliğini değiştirmektedir. Bu iki alanın keskin çizgilerle birbirinden ayrılması gözetleyerek bilgi edinme noktasında belirgin olamamaktadır. Lyon, gözetim pratikleri sebebiyle özel alanın ve kamusal alanın niteliklerini tam olarak ortaya koyulamadığını belirtmektedir. Kamusal alandan gözetim yoluyla elde edilecek bilgilerin kimin ve ne şekilde kullanılacağına yönelik soru işaretleri, mahremiyet sorununu da beraberinde getirmektedir (Lyon, 2006, s. 46).

İnsanların mahremiyetleri elinde bulundurmak istedikleri kamusal alanlar (bütün caddeler) vardır. Kamusal alanda mahrem olmak isteriz. Eğer sokak kameralar, geçenlerin kimliğini belirleyecek imgeler yakalayabiliyorsa; o zaman bu kişiler, bu imgeleri kimin kullanacağı,

hangi sebeple kullanacağı ve ne kadar saklanacakları konusunda temin aramakta haklı olurlar. (Lyon, 2006, s. 46).

Gözetleme pratikleri ifşaat-teşhir birbirini tamamlamaktadır. Bu ikili yapı, bir toplumda yaşanan olayların olduğu kadar yaşayan insanların da özel denem yaşamlarını, düşünce ve duygularının tanınmasını sekteye uğratmaktadır. Gözetim konuşma, paylaşma ve eleştirel tartışma gibi pek çok olgunun kamusal alanda serpilmesine engel olmaktadır (Özbek, 2004, s. 448).

2.4.1. İnternet gözetimi ve mahremiyet

Gözetim ile mahremiyet birbirinden bağımsız düşünölemeyecek düzeyde etkileşimli bir ilişkiye sahiptir. Bu ilişki sınırı net çizgilerle belli olan bir düzlemde yer almakta, iki tarafın birbirini etkilediği her durum dengeyi bozmaktadır. Gözetimin başladığı yerde gizlilik yok olmakta, gizliliğin olduğu yerde gözetimden söz edilememektedir. Mahremiyet, gözetim ile kesintiye uğrayarak gizliliğini ve anlamını yitirmektedir. Yeni teknolojilerin yaygınlaşması gözetimin mahremiyetle ilişkisini daha sorgulanabilir duruma gelmesine işaret etmektedir. İnternet gibi yeni teknolojiler özel alanın sürekli daralmasına sebebiyet vermekte, mahremiyetin yok oluşunun en önemli kaynaklarından olmaktadır (Çakır, 2015, s. 345-346, 356).

Modernite içinde sistemin pazar ihtiyacını karşılamak ve ulusal güvenliği sağlamak adına özel yaşama yönelik gözetim pratikleri uygulanmış, mahremiyeti ihlal eden bu pratikler enformasyon toplumunun gelişimi ile gündelik yaşamın sıradan insanlarını da içine alacak şekilde yayılmaktadır. Etkileşimin, küreselleşme ve teknolojinin gelişimi ile ulusal sınırları aşması “veri-özneler” olarak adlandırılan kullanıcıların kişisel bilgilerinin her taraftan izlenmesine yol açmaktadır. Bu izleme pratikleri bireylerin özel alanlarını ihlal edecek derecede yoğun ve savunmasız bırakan bir mekanizmadır (Dolgun, 2008, s. 210-211).

Dijk (2016, s. 178-179) izlemeyi gizliliğe yönelik tehdit olarak belirtmektedir. İzleme teknolojileri toplumun her alanında ve tüm çevrelerde bireylerin izlenebilir olmasına sebebiyet vermektedir. Bireyler interneti ve yeni medya uygulamaları kullanarak kişisel bilgilerini paylaşmaktadır. Kurum ve şirketler bu kapsam içinde kullanıcılardan elde ettikleri bilgiler noktasında daha güçlü bir konuma gelmektedir. Bu

kişisel özerkliğe karşı bir tehdittir. Bireyin mahremiyetine yönelik doğal alan giderek küçülmektedir.

İnternet gözetimi içinde veri madenciliği mahremiyet ihlaline neden olacak düzeyde bir uygulamadır. Veri madenciliği, internet kullanıcılarının üretmiş olduğu içeriğe ve kullanıcıların üretilmiş içeriğe yönelik tepkilerinin ölçülmesi ve analiz edilmesi şeklinde gerçekleşmektedir (Ünver, 2015, s. 79). Veri madenciliği ile internet kullanıcılarının davranışlarını izlenmekte, gözetleme yöntemi ile veri toplanmaktadır. Bugün birey mahremiyetine yönelik veri madenciliği, gizliliği tehdit edecek düzeydedir.

Bizi yeni mallar almaya ayartmak için hakkımızdaki kişisel bilgileri dur durak bilmeden eleyip dokuyan pazarlamacıların amansız gözü, bir zamanlar kutsal sayılan eve bile artık sızmakta. Saklanacak hiçbir şey yok gibi görünüyor; her yer kamusal, şeffaf ve görünmeyen ötekilere görünür halde. Gizliliğin koruyucu duvarları dijital olarak yıkılmış durumda. (Lyon, 1997, s.250-251)

Dolgun (2004, s. 56, 69) gelişen teknoloji ile günümüz toplum yapısının niteliklerini ortaya koyarken enformasyon toplumu ile gözetim toplumu arasındaki bir ayrım yapmaktadır. Teknolojik yeniliklerin iyilik kokan bir enformasyon toplumuna ön ayak olduğu düşüncesi, iktidarların ve egemen kesimlerin toplum üzerindeki denetimi ele geçirme amaçlı uygulamalarıyla birlikte gözetim toplumunun habercileri haline gelmektedir. Mahremiyet ihlallerinin artması, bireysel mahremiyet üzerinde sınırsız müdahale hakkı veren gözetim teknolojilerine işaret etmektedir. Enformasyon teknolojileri, doğaları gereği mahremiyetlere yönelik bir tehlike arz etmektedir. İnternette ziyaret edilen web sitelerinin izlenmesi ve elektronik postaların okunması gibi çeşitli yöntemler gözetim mekanizmalarının gözetim yoluyla gizliliği yok ettiğini göstermektedir.

Gözetimin varlığında kamusal alandan söz etmek mümkün değildir. İnternetin ileri derecede gözetleniyor olması bu alanı kamusal alan olmaktan çıkarmakta, mahremiyetlerin gözetlenmesi özel alanı ihlal etmektedir. İnternet ortamı gözetimin varlığında röntgencilik ve teşhir hareketlerini içinde barındırmaktadır. Bu yönüyle mahremiyet, kamusal alan ve özel alan internet gözetimi ile yitirilmekte olan süreçlerdir. Gözetimin, gözetleyen tarafa güç sağlaması bu işlemi bir haz meselesine çevirmektedir. Bu haz bilgiye sahip olmanın hazzıdır. İnternet ortamında özellikle yeni medya uygulamaları kapsamında bireylerin gözetime gönüllü katılması ve gözetleyen konumuna

gelmesi bu hazzın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yönlü bir gözetim sistemi röntgencilikle eş tutulmakta, mahremiyet ihlallerine yol açmaktadır. (Çakır, 2015, s. 363-364, 373).

İnternet gözetimi gözetleyen tarafın niteliğine bakılmaksızın bir mahremiyet sorununu ortaya çıkarmaktadır. Gözetimin başladığı yerde biten gizlilik durumu, internet kullanıcısı bireylerin mahremiyetlerini tehdit edecek düzeyde yaşanmaktadır.

Kullanıcı kendi mahrem hayatını teşhir ederken gözetleneceğini bilmekte, kendisi diğerlerinin teşhirini gözetleyerek röntgenci olmakta, enformasyon şirketleri tüm bu süreçleri kaydederek gözetlemekte ve bu bilgileri satmakta, küresel şirketler de bütün bu süreci datalar şeklinde satın almaktadır. (Çakır, 2015, s. 381)

3. ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN İNTERNET GÖZETİMİNE YÖNELİK FARKINDALIĞI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Bu bölümde araştırmanın yönteminden, verilerin toplama sürecinden ve analizinden, araştırma sorularından ve bulgulardan bahsedilecek, elde edilen bulgular değerlendirilecek ve yorumlanacaktır.

Kuramsal zemine oturtulan internet gözetiminin bireysel tutum ve davranışlar üzerindeki etkisini tespit etmek amacıyla konu bir araştırma ile test edilmiştir. Araştırma sorularına cevap bulmak adına literatür ve okumalar referans alınarak varsayımlar temelli bir çerçeve oluşturulmuştur, çerçeve araştırma amacına ve araştırma sorularına hizmet etmektedir.

- i. İnternet gözetiminin varlığı
- ii. İnternet gözetiminin bireylerde kaygı yaratması
- iii. Ortaya çıkan kaygının mahremiyet ve güvenlik temelli oluşu
- iv. Ortaya çıkan kaygının bireylerde tutum ve davranış değişikliğine yol açması
- v. Ortaya çıkan kaygının internet kullanımına engel olmaması

3.1. Araştırma Yöntemi

Araştırmada, nitel araştırma tekniği kullanılarak keşfedici bir anlayış benimsenmiştir. Bireylerde belirlenmek istenen algının, neyi nasıl değerlendirdiklerinin, tutum ve davranışlarının temelini tam olarak ortaya konulabilmesi için araştırma yönteminin görüşme olarak seçilmesine ön ayak olmuştur. Araştırma, bireylerde internet gözetimi temelli kaygının oluşması problemi üzerine kuruludur. Problem ise güvenlik, mahremiyet gibi kişisel anlamda hassas ve ifadesi zor olguları içermektedir. Bu yönüyle net çizgilerle ifade edilemeyen bu olguların çevresindeki faktörlerin belirlenmesi, kaygının, farkındalığın, tutumun söylemsel olarak ifade edilmesi oldukça önemlidir. Dilin altında yatan anlamların bulunabilmesi ve var olan davranışların “niçin”inin ortaya koyulabilmesi için katılımcılar ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler bu yönüyle farklı faktörleri ortaya çıkaracak bir keşfedici niteliğe sahiptir.

İnternet gözetiminin bireysel ve toplumsal dinamiklerini daha etkili bir şekilde ortaya koymak adına yarı yapılandırılmış mülakat tekniğine başvurulmuş, katılımcılardan görüş alınmıştır. Araştırmanın özü itibariyle insanların konuya nasıl ve ne şekilde baktıklarının, düşündüklerinin, hissettiklerinin daha doğru tespit edilebilmesi tekniğin

yarı yapılandırılmış mülakat olarak seçilmesine ön ayak olmuştur. Bu noktada görüşmelerin yarı yapılandırılmış olarak seçilmesinin temel nedeni katılımcının rolüdür. Katılımcının görüşmelerde kendini daha etkili ifade etmesi amacıyla aktif bir konumda olması istenmiştir.

Bu anlayış çerçevesinde yapılan görüşmeler ile araştırma amacına ve araştırma sorularına uygun olarak bir görüş çerçevesi oluşturulmaya çalışılmıştır. Nitelikli bir görüş çerçevesi ortaya koymak adına konuya hakim ve ilgili, konuya yönelik kişisel tecrübelerini ifade edebilecek bir katılımcı profili oluşturulmuştur.

Veri toplama, değerlendirme ve analiz yöntemleri araştırma soruları ve varsayımları bağlamında oluşturulmuş ve uygulanmıştır. Verilerin toplanması ve verilerin analizine yönelik gerekçelendirmeler araştırmanın “Verilerin Toplanması” ve “Verilerin Analizi” bölümlerinde detaylı olarak açıklanmıştır.

3.2. Araştırmanın Örnekleme

Araştırma örnekleme, Anadolu Üniversitesi öğrencileri olarak seçilmiştir. Konunun neden üniversite öğrencileri ile çalışıldığı araştırma kapsamı içinde açıklanmıştır. Buna ek olarak örneklemin Anadolu Üniversitesi öğrencileri olarak seçilmesinde; Anadolu Üniversitesi’nin teknolojik gündem ve gelişmeleri yakından takip edip uyguluyor olması, dijital eğitim anlamında öncü bir niteliğe sahip olması, dijital güvenlik ve yeni medya uygulamaları kapsamında bünyesinde etkin birimlerin yer alması (Sosyal Medya ve Dijital Güvenlik Eğitim, Uygulama ve Araştırma Merkezi) gibi araştırmaya olumlu katkı sağlayacak nitelikler etkili olmuştur. Anadolu Üniversitesi’nin bu nitelikleri öğrencilere yönelik sosyal, kültürel ve eğitim faaliyetlerine de yansımıştır. Bu profil içinde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin de araştırma örneklemine uygun olacağı ve daha etkili bulgular elde edileceği düşünülmüştür. Mevcut profile yönelik bu çıkarımların yapılmasında öğrenci ve akademik personel görüşleri, Anadolu Üniversitesi bünyesinde yapılmış akademik çalışmalar ve uygulamalar etkili olmuştur.

Anadolu Üniversitesi içinden seçilen katılımcı öğrenciler ise “kartopu örneklem” tekniği ile araştırmada yer almıştır. Teknolojik gelişimden haberdar, dijital güvenlik meselelerine ilgili, araştırma problemine hakim ve üstüne düşünen ilk katılımcılar bulunmuştur. İlk katılımcılar arasında bilişim hukuku alanında çalışan, dijital haklar aktivistliği yapmış, mahremiyet meselesine ilişkin çalışmalarda bulunan katılımcılar yer

almıştır. İlk katılımcıların yönlendirmesi ile yine aynı profile sahip ve örnekleme girmeye uygun bir başka katılımcılara ulaşılmıştır.

Ulaşılan katılımcılar çerçevesinde Anadolu Üniversitesi'nde lisans ve yüksek lisans öğrenimi gören beş farklı fakülteden 15 öğrenci ile görüşmeler yapılmıştır. Örneklem içine giren fakülteler/enstitüler kartopu örnekleme tekniği ile belirlendiği için araştırmacı etkisinden tamamen uzak, olağan olarak ortaya çıkmıştır. Araştırma sonucunda, farklı alanlarda öğrenim gören öğrencilerin konuya dair tutum ve davranışları arasında bir kıyas yapılacağı için her fakülte/enstitüden yer alacak katılımcı sayısının aynı olmasına dikkat edilmiştir. Bu yönüyle bulguların daha doğru ve etkili olacağı düşünülmüştür. Katılımcıların kadın/erkek oranı yine olağan şekilde oluşmuştur. Araştırmada yer alan katılımcıların fakülte/enstitü bilgisi şu şekilde ortaya çıkmıştır:

- İletişim Bilimleri Fakültesi'nden 3 öğrenci,
- Eczacılık Fakültesi'nden 3 öğrenci,
- İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nden 3 öğrenci,
- Hukuk Fakültesi'nden 3 öğrenci ve
- Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden (İletişim Tasarımı ve Yönetimi Anabilim Dalı) 3 öğrenci araştırmada katılımcı olarak yer almıştır.

Katılımcıların özelliklerine yönelik bilgiler araştırmanın bulgular bölümünde ayrıca yer almaktadır.

3.3. Verilerin Toplanması

“Gözetim” kavramının ve “gözetim sistemi”nin bireyler nezdinde ne ifade ettiğinin öğrenilebilmesi, var olan konuya dair katılımcıların farkındalığının ölçülebilmesi ve toplumsal boyutta bütüncül algının ortaya konulabilmesi için katılımcılar ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Görüşme süreleri 7 dakikadan 27 dakikaya kadar uzanmış, ortalama süre 15 dakika olarak belirlenmiştir. Görüşmeler birkaç istisna dışında Anadolu Üniversitesi içinde belirlenen derslik, kütüphane, kantin gibi yerlerde yapılmıştır. İstisna olarak belirtilen görüşme yerleri katılımcıların evleridir.

Görüşmeler 2019 yılının mayıs ayı içerisinde yapılmıştır. Katılımcıların görüşmelerden önce “gönüllü katılımcı formu” ile resmi olarak rızası alınmış, görüşmelerin gizliliği konusunda açıklamalar yapılmıştır. Yüz yüze görüşmelerden önce “ön görüşme formu” dağıtılarak katılımcıların yaş, cinsiyet, öğrenim görülen fakülte/enstitü bilgileri alınmıştır. Buna ek olarak ön görüşme formlarında görüşme seyrini şekillendirecek ve araştırma bulgularını değerlendirmede kullanılacak “günlük ortalama internet kullanımı”, “interneti kullanma amacı”, “yeni medya kullanımı” ve “kişisel verilerin güvenliği”ne yönelik bilgiler elde edilmiştir. Görüşmeler ses kayıt cihazı ile yapılmış, katılımcılar görüşmelerin kayıt altına alındığı yönünde bilgilendirilmiştir.

Her katılımcıya, görüşme seyrinin aynı olması amacıyla belli temel sorular sorulmuştur. Bu temel sorular görüşmelerin düzenini belirlemiştir. Katılımcıların cevapları üzerinden, görüşme tekniğine bağlı kalınarak yeni sorular üretilmiştir. Katılımcıların aynı şeyleri ifade etmelerine rağmen nasıl ifade ettiklerinin de önemli oluşu görüşmede üretilen soruları da belirlemiştir. Katılımcıların kendi içinde çelişen ifadelerini bir temele oturtmak adına kontrol edici veya tekrarlı sorular sorulmuştur.

Araştırmada katılımcıların isimleri kullanılmamış, “Katılımcı 1”, “Katılımcı 2” şeklinde belirlenmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Görüşmelerin ses kayıtları kağıda dökülerek, çözümlenmiştir. Katılımcıların tutum ve davranışlarını daha net ortaya koyabilmek adına çözümlemelerde vurgu ve tonlamalara dikkat edilmiştir. Elde edilen bulguların analizinde derinlemesine analiz tekniği kullanılmıştır. Kullanılan teknik, bulgulara yönelik belli kodların üretilmesine ve kategorilere ayrılmasına yöneliktir. Verilerin analizinde sınıflandırmaların yapılabilmesi, araştırma sorularına daha net cevaplar bulunabilmesi adına içerik ve söylem analizi tekniğinin yanısıra metafor analizi tekniği uygulanmıştır.

Katılımcıların tutum ve davranışlarından anlamsal olarak ve araştırma varsayımları baz alınarak belli kodlar üretilmiştir. Kodlar katılımcıların ifade ettiği tutum ve davranışları sınıflandırmaya, ortak ve farklı anlamları ortaya çıkarmaya yöneliktir. Kodların oluşturulmasında ilgili literatür göz önüne alınmıştır. Üretilen kodlar araştırma soruları baz alınarak belli temel ve alt kategoriler oluşturulmuştur. Oluşturulan kategoriler araştırma soruları ile ilişkilendirilmiştir:

- i. İnternet gözetimine yönelik algıyı tespit edebilmek adına
 - Gözetime yönelik algının belirlenmesi
 - İnternet gözetiminin amaç ve yönteminin belirlenmesi
- ii. İnternet gözetiminin tutum ve davranış değişikliğine yol açıp açmadığını tespit edebilmek adına
 - Alınan tedbirlerin belirlenmesi
- iii. İnternet gözetimi ve mahremiyet arasındaki ilişkiyi tespit edebilmek adına
 - Mahremiyete yönelik algının belirlenmesi
 - İnternet gözetiminin problem teşkil edip etmediğinin belirlenmesi
- iv. İnternet kullanım sürecinin internet gözetimine yönelik farkındalığın oluşmasında etkili olup olmadığını tespit etmek adına
 - İnternet gözetimine yönelik bireysel tecrübelerin belirlenmesi
- v. İnternet gözetimi içinde bireylerin kendini nasıl konumlandığını tespit edebilmek adına
 - İnternet gözetiminin engellenmesinin mümkün olup olmadığının belirlenmesi
 - Gözetlenmenin internet kullanımına engel olup olmamasının belirlenmesi

Araştırmada görüşmeler haricinde katılımcılara uygulanan “ön görüşme formları” da kantitatif veri toplama tekniğine uygun olarak geliştirilen anket formunda ağırlıklı olarak nominal ölçekleme tekniğinden yararlanılmıştır. Katılımcılardan elde edilen demografik, internet kullanım amacı ve süresi, kişisel verilerin güvenliğine yönelik bulgular tablo ve şekiller ile ifade edilmiştir. Elde edilen bulgular derinlemesine analiz yapılan görüşme metinleri ile ilişkilendirilmiş, bulguların yorumlanmasında etkili olmuştur.

3.5. Bulgular

Bu bölümde, yarı yapılandırılmış mülakatlardan elde edilen katılımcı verileri doğrudan alıntılar ile verilmiştir. Doğrudan alıntıların katılımcı duygu ve düşüncelerini daha nitelikli yansıtacağı düşünülmüş, bu yönüyle bulgulara daha net ulaşılmıştır. Katılımcılara yönelik tutum ve davranışların daha net çizgilerle ortaya koyulabilmesi açısından, verilerden elde edilen bulgular kategorilere ayrılmıştır. Birbirine bağımlı her kategori araştırmanın amacına ve cevap bulunacak araştırma sorularına yönelik sıralı olarak düzenlenmiştir.

Araştırma konusunu oluşturan temel kavramların katılımcılar nezdindeki algısının tespiti önceliği, araştırmanın amaçlarına ulaşmada daha etkili bir yöntem olmuştur. Temel kavramlara yönelik katılımcıların ne düşündüğünün ne hissettiğinin ortaya konulması oluşturulan diğer kategorilere de referans olacaktır.

Kategoriler araştırma varsayımları ve sorularına kaynaklık edecektir. Her kategoride o kategoriye giren katılımcı ifadeleri yer almıştır. Katılımcı ifadelerinin benzer veya farklı anlamları kategoriler içinde alt kategoriler olarak değerlendirilmiştir. Benzer veya ortak katılımcı görüşleri kategoriler içinde alt kategoriler oluşturmuş, sayısal olarak verilmiştir.

3.5.1. Katılımcıların özellikleri

Araştırma kapsamında katılımcılar Anadolu Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrencilerden oluşturulmuştur. İletişim Bilimleri Fakültesi, Eczacılık Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Hukuk Fakültesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü olmak üzere 5 farklı fakülte/enstitüden üçer öğrenci seçilmiştir. Katılımcıların yaş aralığı 18-31 olarak belirlenmiştir. Katılımcılara ait bilgiler Tablo 1'de gösterilmiştir.

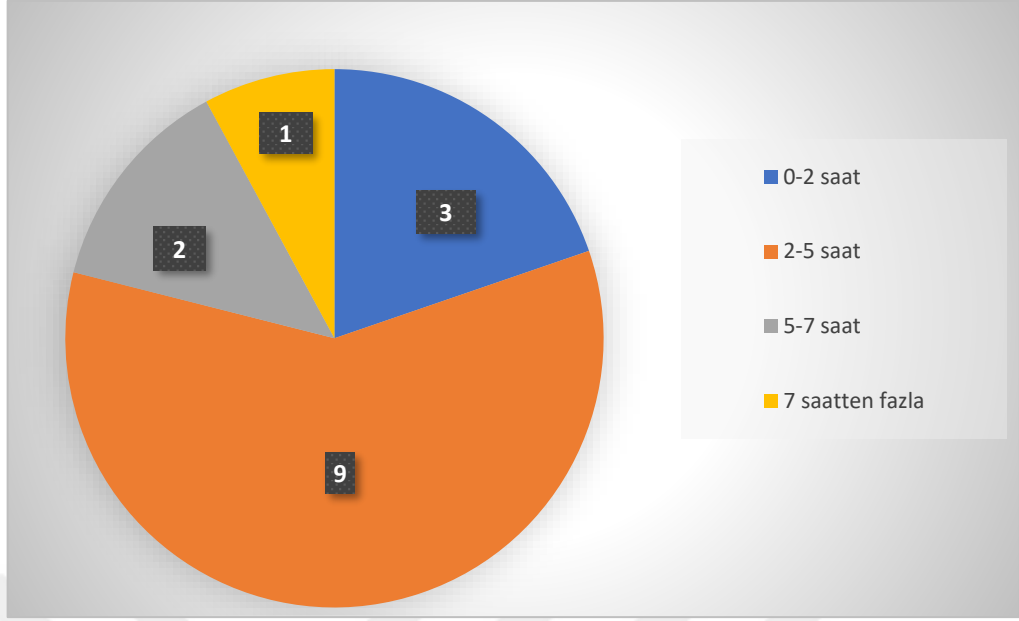
Tablo 1. Katılımcıların özellikleri

Katılımcı No	Yaş	Cinsiyet	Fakülte/Enstitü
Katılımcı 1	22	Kadın	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Katılımcı 2	22	Kadın	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Katılımcı 3	30	Erkek	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Katılımcı 4	25	Erkek	İletişim Bilimleri Fakültesi
Katılımcı 5	22	Erkek	İletişim Bilimleri Fakültesi
Katılımcı 6	22	Kadın	İletişim Bilimleri Fakültesi
Katılımcı 7	21	Kadın	Hukuk Fakültesi
Katılımcı 8	21	Erkek	Hukuk Fakültesi
Katılımcı 9	22	Kadın	Hukuk Fakültesi
Katılımcı 10	18	Kadın	Eczacılık Fakültesi
Katılımcı 11	19	Erkek	Eczacılık Fakültesi
Katılımcı 12	20	Kadın	Eczacılık Fakültesi
Katılımcı 13	25	Kadın	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Katılımcı 14	28	Erkek	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Katılımcı 15	31	Erkek	Sosyal Bilimler Enstitüsü

Katılımcıların ön görüşme formlarında belirttiği günlük ortalama internet kullanma süreleri birbirinden farklılık göstermektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu olan 9'u, interneti kullanma sürelerini 2-5 saat olarak belirtmiştir. 3 katılımcı interneti kullanım süresini 0-2 saat, 2 katılımcı da 5-7 saat olarak ifade etmiştir. Katılımcıların 1'i ise internet kullanım süresini 7 saatten fazla olarak belirtmiştir. Katılımcıların günlük ortalama internet kullanma süreleri Tablo 2'de gösterilmiş, interneti kullanma sürelerine yönelik paydalar Şekil 1'de görselleştirilmiştir.

Tablo 2. *Katılımcıların günlük internet kullanım süreleri*

Katılımcı No	0-2 saat	2-5 saat	5-7 saat	7 saatten fazla
Katılımcı 1		x		
Katılımcı 2		x		
Katılımcı 3		x		
Katılımcı 4		x		
Katılımcı 5			x	
Katılımcı 6			x	
Katılımcı 7	x			
Katılımcı 8	x			
Katılımcı 9		x		
Katılımcı 10		x		
Katılımcı 11	x			
Katılımcı 12		x		
Katılımcı 13		x		
Katılımcı 14				x
Katılımcı 15		x		

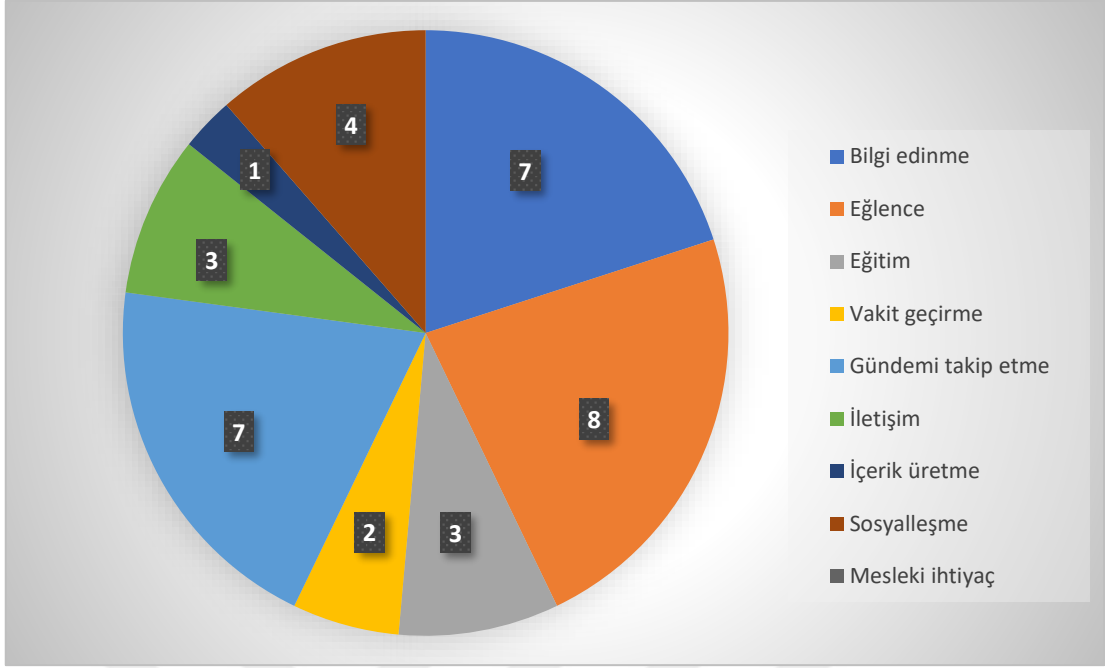

Şekil 1. Katılımcıların günlük internet kullanım süreleri

Katılımcıların ön görüşme formunda ifade ettikleri üzere benzer amaçlara sahip olsalar da interneti kullanım amaçları birbirinden farklılaşmaktadır. Katılımcıların 3'ü interneti tek bir amaç için kullandığı belirtmiş, 12 katılımcı ise internet kullanımını birden fazla amaca yönelik olduğunu ifade etmiştir. 8 katılımcı interneti “eğlence” amacıyla, 7 katılımcı interneti “bilgi edinme” amacıyla, 7 katılımcı interneti “gündemi takip etme” amacıyla, 4 katılımcı interneti “sosyalleşme”, 3 katılımcı interneti “iletişim” amacıyla, 3 katılımcı interneti “eğitim” amacıyla, 2 katılımcı interneti “vakit geçirmek”, 1 katılımcı interneti “içerik üretmek” amacıyla ve 1 katılımcı interneti “mesleki ihtiyaç” amacıyla kullandığını belirtmiştir. Katılımcıların interneti kullanma amaçları Tablo 3’de gösterilmiş ve Şekil 2’de paydalar halinde görselleştirilmiştir.

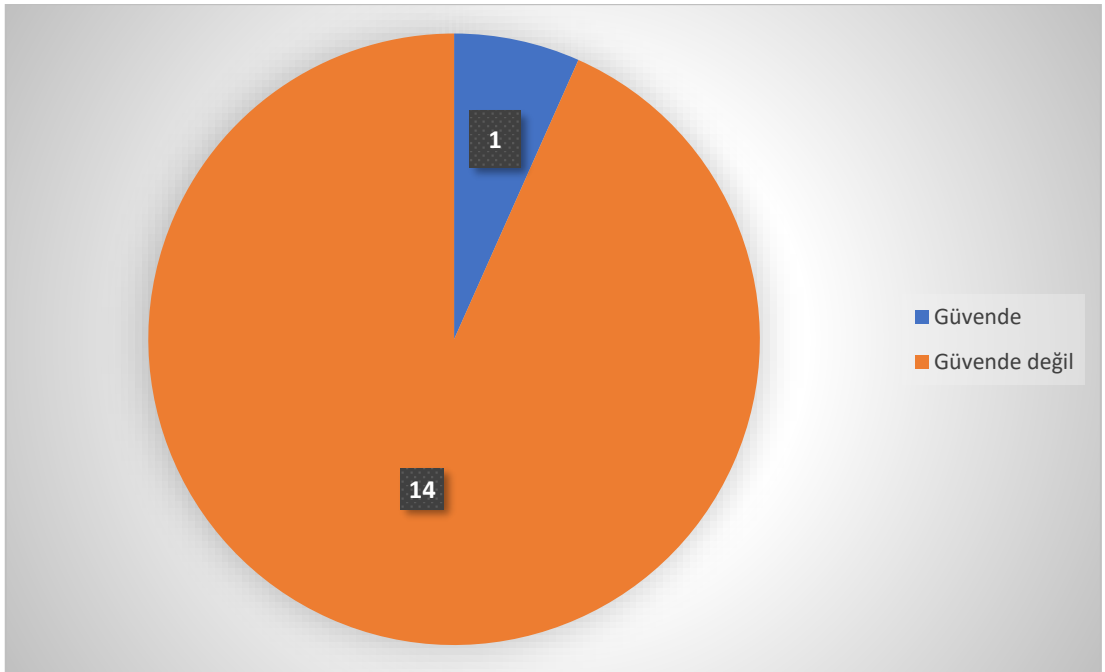
Tablo 3. Katılımcıların interneti kullanma amaçları

Katılımcı no	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Bilgi edinme	x		x	x	x			x						x	x
Eğlence	x	x			x			x	x	x	x		x		
Eğitim		x										x	x		
Vakit Geçirmek			x				x								
Gündemi takip etmek			x			x			x	x		x	x		x
İletişim						x			x					x	
İçerik üretmek						x									
Sosyalleşmek									x	x		x		x	
Mesleki İhtiyaç													x		

Şekil 2. Katılımcıların interneti kullanma amaçları

Katılımcılardan büyük çoğunluğu kişisel verilerinin internet ortamında güvende olmadığını belirtmiştir. Yalnızca 1 katılımcı kişisel verilerinin internet ortamında güvende olduğunu ifade etmiştir. Elde edilen bulgular Şekil 3’de görselleştirilmiştir.

Şekil 3. Katılımcıların internet ortamında kişisel verileri hakkında görüşleri

3.5.2. Katılımcıların gözetim algısı

Araştırma kapsamında yapılan yüz yüze görüşmelerde katılımcıların gözetim kavramından ne anladıkları sorulmuştur. Katılımcılardan gözetim kavramına yönelik kendi belirledikleri tanımlamalar, kavramın çağrıştırdığı anlamlar istenmiştir. Katılımcılar arasında gözetim kavramına yönelik ifadeler çeşitlilik göstermiştir.

Katılımcılardan yedi tanesi gözetlenme kavramını, mahremiyet ve özel hayat ile ilişkilendirerek bu alanlara müdahale eden bir kavram olarak nitelendirmiştir.

“Gizlilik dışı olabilir. Yani bir şey yaptığın zaman başkasının izlemesi, gözetlemesi insanı rahatsız eden bir şey bence.” (Katılımcı 1)

“Özel hayatın ihlal edilmesi gibi olabilir.” (Katılımcı 3)

“Gözetlenmek benim için aslında özel hayatımın bir nevi, nasıl söyleyeyim, işgal edilmesi ve bu işte işgalden dolayı da kişisel yaşamıma bir müdahale gibi bir anlam, bir algı bilgisi veriyor.” (Katılımcı 4)

“Birinin, benim özel hayatıma, benim dışımda müdahale etmesi.” (Katılımcı 7)

“Gözetlenmek, benim kendi çevrem var, habitat diyebiliriz. Dışarıya daha izole, bunun izlenmesi, içeriğinin öğrenilmeye çalışılması yani bence gizli olması gereken şeyler var sadece benim ya da çevrem, sevdiğim, tanıdığım insanların bilmesi gereken şeyler. Bunların öğrenilmeye çalışılması gözetlenmek olabilir.” (Katılımcı 8)

“Hani mahremiyetini kaybetmek gibi, birilerinin senin mahrem yaşantını, özel yaşantını dikizliyor gibi hissetmen.” (Katılımcı 9)

“Gözetlenmek, sosyal medya camiasında özellikle, paylaştığımız bütün bilgilerin, bütün hareketlerimizin, beğenilerimizin, takipleşmelerimizin gibi her şeyin başkaları tarafından görülebilmesi, bunların incelemesi.” (Katılımcı 15)

Katılımcılardan iki tanesi gözetlenme kavramını duygu çağrışımları ile ifade etmiştir.

“Açıkçası gözetlenmek dendiğinde aklıma ilk tehlike kavramı geliyor.” (Katılımcı 6)

“Aklıma gelen ilk kelime galiba endişe.” (Katılımcı 12)

Katılımcılardan 3 tanesi gözetlenme kavramını özgürlük ve irade kavramları ile ilişkilendirmiştir.

“Gözetlenmek; iradem dışında, benim isteğim dışında birilerinin beni yaptığım her türlü hareketi vesaire takip etmesi diyebilirim bence. Yani biraz daha iradem dışında, isteğim dışında gelişen gibi bir izlenimim var benim.” (Katılımcı 5)

“Özgürlük kısıtlayan.” (Katılımcı 11)

“Gözetlenmek hem internet ortamında hem de gerçek dünyada beni rahatsız eden bir kavram açıkçası, çünkü insanların odak noktası olarak beni almaları ve beni yaptığım hareketleri izlemeleri beni rahatsız eder.” (Katılımcı 14)

Katılımcılardan iki tanesi gözetlenmeyi “davranışlarının izlenmesi, bilinmesi” olarak tanımlamıştır.

“Başka biri tarafından izlenmeyi.” (Katılımcı 2)

“Gözetlenmek, ne yaptığımızın bir tarafından bilinmesi bence daha çok.” (Katılımcı 10)

Katılımcılardan bir tanesi gözetlenme kavramını bir süreç olarak değerlendirmiştir.

“Gözetlenmek aslında sürekliliği olan bir süreç. Hiç bitmeyen bir süreç gibi, sanki yaşamımızda hep vardı hep de olacak gibi.” (Katılımcı 13)

Katılımcılardan gözetlenme kavramının çağrıştırdığı anlam noktasında “iyi” veya “kötü” olarak sınıflandırmaları istenmiş, çağrışan anlamın nedeni sorulmuştur.

Katılımcılardan on tanesi gözetlenmeyi “kötü” olarak ifade etmiştir.

“Yani sonuçta beni bir başkasının izlemesi hem beni ruhen rahatsız eder hem de özgürlüğümü az da olsa kısıtladığını düşünüyorum.” (Katılımcı 1)

“Tabi kötü. İyi bir şey değil istemediğim için.” (Katılımcı 3)

“Ya iznim olmadan, bilgim dahilinde olmadan birileri tarafından izleniyor olmak hoş değil. O yüzden iyi herhangi bir tarafını göremiyorum açıkçası. Tamamen kötü geliyor bana.” (Katılımcı 6)

“İyi bir anlamı olduğunu düşünmüyorum. Benim isteğim dışındaysa iyi bir anlamı yoktur.” (Katılımcı 7)

“Yani bu direk gözetlenmek yani özel hayatımız var, kişilik haklarımız var, biz istemediğimiz sürece buna kimsenin müdahale etmemesi gerekiyor.” (Katılımcı 8)

“Evet, benim için kötü bir anlamı var. Hani mahremiyetini kaybetmek gibi, birilerinin senin mahrem yaşantını, özel yaşantını dikizliyor gibi hissetmen.” (Katılımcı 9)

“Evet, kesinlikle kötü. Çünkü rahat hareket edemiyorum.” (Katılımcı 10)

“Kötü. Rahat edemiyorum.” (Katılımcı 11)

“Özgürlüğünü kısıtlıyor tamamen. En basitinden siyasi görüştür, başka görüşlerdir insanlar birbirlerine çok saygılı değil medyada. Bu yüzden de başkalarına karşı, başkalarını düşünmeden hareket etmemiz gerekirken özgürlüğümüzü kısıtlıyoruz. Bu yüzden de izlenmemiz kötü bir şey kesinlikle.” (Katılımcı 12)

“Aslında kavram olarak kötü bir çağrışımı var. Çünkü rahatsız edici bir şey. Biri tarafından gözetlendiğini düşünmek kimseye huzur vermez. İnsanları rahatsız eder. Çünkü biri seni izliyor, yaptıklarını izliyor. Bunu biliyorsun. Ya kendini kontrol etme gereği duyarsın ya da neden bu insan beni izliyor bir sorun mu var diye düşünürsün.” (Katılımcı 13)

“Yani tehdit olarak algılıyorum çünkü yaptıklarımın, yani davranışlarımın, başkası tarafından izlendiğinde; bende bu davranış değişikliğine sebebiyet veriyor. Bu daha düzgün olma, olduğum insanın dışına çıkma eğilimi sergiliyorum. Bu da tabii istediğim bir olay değil.” (Katılımcı 14)

Katılımcılardan biri gözetlenmeyi internet ile ilişkilendirerek “kötü” bir çağrışım yaptığını belirtmiştir.

“Bence kötü bir anlamı var. (...) Ama genel olarak ben bir sosyal medya hesabıma girdiğimde veya bir şeyi googledağında karşıma sürekli benim son girdiğim sayfaya alakalı bir şey çıkması beni rahatsız ediyor açıkçası. Yani çünkü onun bilgisini edinip, bununla alakalı bana öneri vermesi benim açımdan olumlu bir durum değil.” (Katılımcı 4)

Katılımcılardan bir tanesi gözetlenme kavramını internet ile ilişkilendirerek amacına yönelik “iyi” bir anlamı olduğunu, fayda sağlaması noktasında “kötü” olarak nitelendirmediğini belirtmiştir.

“Şimdi şöyle, hayatımı kolaylaştırıcaksa eğer bunu çok takacak bir insan değilim. Mesela şu an bildiğim kadarıyla reklamları vesaire önümüze düşürmek için hesaplarımız kontrol ediliyor. Bakıldığında çok kötü bir şey değil bu bence. Çünkü reklama kolayca ulaşabiliyorum ve bazen oradan ihtiyacımı karşılayacak şeyler çıkabiliyor. Ya kolaylaştırıyor, o yüzden çok rahatsız olduğum bir durum değil.” (Katılımcı 5)

Katılımcılardan bir tanesi gözetlenme kavramını internet ile ilişkilendirerek “iyi” veya “kötü” olarak değerlendirilebilmesi için gözetlenen tarafın ve davranışın niteliğinin incelenmesi gerektiğini ifade etmiştir.

“Aslında olumsuz bir çağrışım yapıyor gözetlenmek. Çünkü benim bilgilerimi, benim beğenilerimi birileri niye gözetlesin niye bunları incele ihtiyacı hissetsin? Biraz daha temelden baktığımızda internetin herkesin gözetimine açık bir mecra olduğunu bilerek bu paylaşımları yapıyorsak, bu beğenileri yapıyorsak hatta birileri gözetlesin, görsün diye yapılan paylaşımları beğenileri yapıyorsak bir noktada olumsuz bir şey olmaktan çıkıyor; aslında arzulanan, istenilen bir şeye dönüşüyor.” (Katılımcı 15)

3.5.3. Katılımcıların mahremiyet algısı

Katılımcılara özel bilginin kendileri için ne anlam ifade ettiği, özel bilgi olarak nitelendirdikleri bilgiyi nasıl belirledikleri ve belirleme sürecinde kullandıkları kıstaslar sorulmuştur. Katılımcıların tamamı mahrem olarak nitelendirdiği bilgiyi bir başka kişiler ile paylaşmadığı veya çok dikkatli paylaştığı olarak nitelendirmiştir.

Katılımcıların 5 tanesi özel bilgiyi kendi günlük hayatlarındaki davranışları örnekleyerek belirtmiştir. Bu davranışlar kapsamında veya eşdeğerindeki herhangi bir davranışı veya durumu özel bilgi olarak nitelediklerini belirtmiştir.

“Şimdi kıstas aslına bakıldığında bu gündelik ilişkilere, normal insan açısından bakarsak, vardır ya işte birisiyle mesajlaşıyorsundur ve o bir mahremiyettir. (...) Mahremiyet dediğim gibi benimle ikinci bir kişi arasında bir muhabbet olur bir şey olur, bunlar mahremiyettir bana göre. Onun dışında gerisi normal.” (Katılımcı 5)

“Ya mesela benim özel arkadaşlarım veya ne bileyim bunların bilinmesini istemem sonuçta veya mesela fotoğraf çekmişimdir, bir arkadaşımın samimi bir pozum vardır bunun bilinmesini istemem bu benim için özel bilgi.” (Katılımcı 10)

“Özel bilgi, günlük yaşamda konuşulandan tutayım, attığım mesajlara kadar olsun her türlü şey benim için özel olur. Tanıdığım insanlarla geçen her türlü konuşmam olur.” (Katılımcı 11)

“Mesela ben bir vakıfta gönüllüyüm. Bu da bir kişisel bilgi bence. Çünkü gönüllü olduğum vakıftan dolayı değil de başka bir şeyde de gönüllü olabilirdim. Ama bunun belli bir kısmın bilmesini isteyebilirim. Diğer insanların bilmesine gerek yok diyebilirim.” (Katılımcı 2)

“Şu saatte kiminle birlikte olduğum veya şu an nerede olduğum benim için özel bilgi veya telefon numaram benim için özel bir bilgi, herkesle paylaşmam. Bazı fotoğraflarım, ev adresim özel bilgiler.” (Katılımcı 7)

Katılımcıların dört tanesi özel bilginin ne olduğunu belirlemek için “kişiye ait olan” ve “irade” kavramları ile ilişkilendirmek gerektiğini, ancak bu ilişki sonucu bir bilginin kendileri için özel olarak sayılabileceğini belirtmiştir.

“Özel, ne kadar özel boyuta sahip olduğu ama ya muhtemelen kendimle baş başa kaldığımda insanlara dahi anlatmadan yaptığım şeyler, insanlarla paylaşmadığım şeyler benim özelim diyebilirim. (...) Mesela örnek vereyim; banka hesaplarım benim için özeldir. Başkasıyla paylaşmak istemem, başkasının ona bakmasını istemem veya ne yapmışım ne etmişim, harcamalarımı kontrol etmesini istemem.” (Katılımcı 14)

“Özel bilgiden benim anladığım sana ait olan seni ilgilendiren internet ortamında bile değil günlük yaşamda başkasına rahat rahat açmayacağın veya açmak istemeyeceğin bilgi.” (Katılımcı 15)

“Mahremiyet dediğinde bana, benim iznim dahilinde paylaştığım, belirli insanlarla paylaştığım bilgilerim gibi geliyor özel bilgi. (...) Ya mesela ilişki hayatımla ilgili bir şeyi paylaşmak zorunda değilim. Aile hayatımda ilgili bir şeyi paylaşmak zorunda değilim.” (Katılımcı 6)

“Aslında hukuki olarak da tartışmalı bir konu ama sanırım insanlara açıkça sunmadığın bilgidir.” (Katılımcı 9)

Katılımcılardan dört tanesi mahrem olarak nitelendirdiği bilgiyi düşünce olarak belirtmiştir. Katılımcılar herhangi bir konuya dair düşüncelerini özel olarak belirtmiş, özel bilgiyi oluştururken belirledikleri kıstası “bir başkası ile paylaşmamak” olarak ifade etmişlerdir.

“Siyasi görüş. (...) Dini görüş.” (Katılımcı 1)

“Dini görüş olabilir mesela şu an ülkemizde de var. Belli bir dini görüş, siyasi görüş yani bunları şey yapmak istemez, farklıysa insan ortaya çıkarmak istemez.” (Katılımcı 3)

“Bilgi dendiğinde aslında insanların aklına hep şey geliyor, işte müstehcen bir bilgi. Aslında böyle bir durum yok. Özel bir bilgi kavramı sadece bir müstehcenlik içermez. Sizin, örnek veriyorum, herhangi bir düşüncenizi paylaşmanız bile bir başka ikinci kişiyle, üçüncü kişiyle paylaşmanız bile sizin o düşüncenizi özel kılar aslında. Şöyle, çünkü ben örnek veriyorum bunu o diğer ikinci kişi veya üçüncü kişiden başkasına açmamışsam, sadece, yalnızca onlarla paylaştıysam bu özel bilgi kavramını karşılar. Yani özel bilgi kavramı beni için böyle.” (Katılımcı 4)

“Benim için özel bilgi en başta numaramız, aile kızlık soyadımız, kimlik numaramız. Bunlar aklıma gelen ilk şeyler. Fotoğraflar çok özel değil ama ünlü kişilerle veya siyasi kişilerle olan fotoğraflarım benim için özeldir mesela. Çünkü düşüncemi belli eder.” (Katılımcı 12)

“Benim vermediğim bilgi aslında özel bilgidir. Örneğin tek bir site içinde kalmasını istediğim bilgi vardır, o özel bilgidir. Ne olabilir diye düşünüyorum, sanırım daha çok yaş, doğum günü vs. değil de daha düşünceye, fikre yönelik şeyler olabilir.” (Katılımcı 13)

Katılımcılardan bir tanesi özel bilgi ile internet arasında sıkı bir bağın olduğunu vurgulamış, kendisi için özel bilgiyi belirleyen kıstası “sosyal medya” olarak ifade etmiştir.

“Benim için özel bilgi sosyal medyada paylaşmaktan çekindiğim şeyler benim için özel bilgidir. Instagram’a belki bir fotoğraf atıyorum ama atmadığım belki başka fotoğraflarım videolarım var ya da sesler var bunlar benim için özel olduğundan paylaşmak istemiyorum.”
(Katılımcı 8)

3.5.4. Katılımcıların internet gözetiminin amaç ve yöntemine dair görüşleri

Katılımcıların tamamı internet ortamında gözetlendiğini düşündüğünü belirtmiştir. Katılımcılar arasında internet gözetiminin tarafları ve amaçlarına yönelik görüşler farklılaşmıştır. Katılımcılar internet ortamında gözetimi ticari, siyasi, merak, kişisel tutum oluşturma, devlet güvenliği, tehdit gibi pek çok amaç ile ilişkilendirmiştir. Elde edilen bulgulara göre katılımcılar, internet ortamında en çok ticari amaçlı gözetlendiğini belirtmiştir.

Katılımcılardan on iki tanesi internet mecrasında gözetimin tarafını kendi yaşadığı durumlar üzerinden “ticari şirketler”e bağlamıştır. Katılımcılar ticari şirketlerin gözetleyerek elde ettiği bilgileri “ekonomik çıkar” odaklı kullandığını belirtmiştir.

“Örneğin bir internet sitesinde bir ayakkabı beğeniyorum. Ve o ayakkabı aylarca benim ekranıma onun bildirimi geliyor. Yani hangi ayakkabıyı beğendiğim, hangi ayakkabının ne kadar indirimde girdiği belirleniyor.” (Katılımcı 1)

“Bir sayfada bir şey arıyorumdur diğer sayfaya girdiğimde karşıma çıkıyordur bu da bir gözetleme. Benim ne aradığımı ihtiyacımın ne olduğunu aslında kullandığım internet üzerinden görebiliyorlar, izleyebiliyorlar. (...) Üniversite Caddesi’nde kafe açmak isteyen birisi oradaki bankalardır bu verilere dayanıyor. İnsanlar parasını en çok neye harcıyor hangi yiyeceğe harcıyor menüme hangi yiyeceğimi koymalıyım. Bu da bir gözetlenme. İnsanların kredi kartlarından yaptığı harcamalardan bankalarının bu bilgileri para karşılığında paylaşarak benim mesela rızam olsun olmasın bunu paylaşıyorlar. Bu da bir gözetlenme.”
(Katılımcı 2)

“Sosyal medya olsun internet ortamında reklamlar var. O reklamlar mesela bizim internete girdiğimiz sitelere göre alışveriş sitesi olsun herhangi bir şey ona göre mesela reklamlar çıkıyor. (...) Arkadaşla konuştuğum bir şeyi internete girmediğim halde mesela Youtube’da reklam olarak direk karşıma çıkıyor. Halbuki onla ilgili bir izleme geçmişim de yok. Ama o çıkıyor. (...) Potansiyel müşteri mesela reklam, alışveriş siteleri şunlar bunlar direk bizi şey

yapıyorlar sanki o şekilde geçmişini kullanarak direk bize uygun reklamları veya herhangi bir şeyi önümüze çıkarıyorlar.” (Katılımcı 3)

“Artık bu endüstri haline geldi. Yani sosyal medya adına da konuşabiliriz, işte spor endüstrisi adına da konuşabiliriz. Bunların artık dünya üzerinde çok büyük bir mali getirisi, ekonomik getirisi olması sebebiyle teknolojinin bu alanları da yoğunca kullanılıyor. Haliyle bu yoğun kullanımdan da insanlar veya kurumlar, şirketler, daha çok bu ileri düzey teknoloji şirketleri olur veya işte internetle alakalı ilgilenen şirketler olur, start- up şirketler olabilir, işte bunlar çok fazla yatırım yapıyorlar bu işe. Bu yatırımın karşılığını almak istiyorlar. (...) Bir kitap aratıyorum. O kitabın bana seksen beş tane siteden farklı linkini anında girdiğim diğer sayfada karşıma çıkartabiliyor. Böyle bir işte buluş sistemine sahip. Böyle bir işte arama, network sistemine sahip bir yapıdan bahsediyoruz.” (Katılımcı 4)

“Mesela şu an bildiğim kadarıyla reklamları vesaire önümüze düşürmek için hesaplarımız kontrol ediliyor. (...) Belli başlı sermaye sahipleri diyelim. Bize daha iyi hizmet sunabilmek adına bizi gözetliyorlar bence.” (Katılımcı 5)

“Yani ben bir uygulamayı ne kadar çok kullanıyorsam, o uygulama da benim tıklama oranlarım kadar veya bizim tıklama oranlarımız kadar bu insanlar o işten reklam elde edip, bunu bize pazarlıyorlar.” (Katılımcı 6)

“Google Play’den uygulama indiren bir arkadaşım var uygulamanın içeriğini kullanıyor mesela ama sonra Google girdiği zaman hep kendi arkadaşlarıyla sohbet ettiği konularda reklamlar almaya başlıyor mesela. Yani bu dinlediği veya gözetlendiği şeyini doğuruyor insanda. (...) Ticari amaçlı gözetleniyorum bunun farkındayım. Mesela bir ayakkabıya bakıyorum sonra farklı sitelerde durmadan aynı şeyler geliyor.” (Katılımcı 8)

“Örneğin bir arama çubuğunda bir şey arıyorsunuz daha sonra sosyal medya hesabınıza girdiğinizde onunla alakalı reklamlar görüyorsunuz. Bu sadece internet platformunda değil bütün platformlarda. Google, Facebook, Twitter içinde sizin kişisel bilgilerinizi aldığı bunu pazarlama için kullandığını gösterir.” (Katılımcı 9)

“Mesela girerim bir şey konuşurum arkadaşım ile daha sonra o işin reklamı karşıma çıkıyor ve gözetlendiğim için bu beni rahatsız ediyor. (...) Mesela ben arkadaşım da bir şey konuşmuşsam veya bugün reklam sayfalarından böyle internetten alışveriş sayfasından bir şeye bakmışsam, onu yayıyor ki önüme çıkarıyor.” (Katılımcı 10)

“Normal insanlar da olabilir. Direkt normal insanlar zaten başka biri yok. Şirketler olabilir.” (Katılımcı 11)

“Kendimiz bile birbirimizi gözetliyoruz sürekli. Stalk denilen şey gibi. Başkalarını iki de bir izleme, takip etme gibi. Kendimiz bile bunu yaparken üst makamlar olsun, daha rütbeli olanlar olsun ya da ticari firmalar olsun bizi tabi ki de gözetliyorlar. (...) Üst makamlarda ve

ticari makamlar... Mesela reklam olaylarında, karşınıza çıkan reklamları yönetmek amaçlı.” (Katılımcı 12)

“Bir kere insanlar hedef kitlesini oluşturmak için kesinlikle gözetliyor. İşte para kazanmak için gözetliyor. Nasıl daha iyi satarım, nasıl daha iyi hizmet veririm için çok fazla gözetleniyor. Bir sürü tracking yöntemleri var. Fayda sağlamak için de gözetliyorlar diyebiliriz.” (Katılımcı 13)

Katılımcılardan üç tanesi internette gözetimin “siyasi” bir amaç taşıdığını belirtmiştir. Katılımcılar siyasi amacın, gözetlenen taraf açısından “siyasi karakterini ortaya çıkarıcı” bir niteliğin olduğunu ifade etmiştir. Kullanıcıların internet üzerindeki davranışlarının siyasi odaklı gözetlenmesi katılımcılar açısından “manipülatif” bir etkiye de sahip olduğu dile getirilmiştir.

“Belli bir siyasi görüşün olabilir ona göre paylaşım yaparsın ona göre şeyler izlersin o da senin belli bir siyasi görüşte olduğunu ortaya koyar. İsteddiği anda bunlara ulaşabiliyorsa devlet ya da yetkili bir kurum orada senin hakkında bir fikir elde ederler. Bu senin için artı veya eksi karşına çıkabilir.” (Katılımcı 3)

“Bizim paylaştığımız içeriklerden profillerimiz ortaya çıkarılıyor diye düşünüyorum. Çıkarılan profiller sonucunda insanlar bizimle nasıl iletişime geçeceklerinin, bize neler söyleyebileceklerinin çok iyi farkındalar. O yüzden hem manipüle edilmek hem kolay kontrol edinmek, bir arada toplayabilmek adına, siyasi bir tarafı da olduğunu düşünüyorum.” (Katılımcı 7)

“Amerika seçimlerinde, Facebook Trump’a veri satmakla suçlanıyordu. Ben mesela insanların siyasi görüşünü sosyal medyadaki beğenilerinden anlayabiliyorum. Bu sırf veri elde etmek için bile, benim verilerimle beni takibe geçen insanlar olabilir. Hani sadece tek ben olduğumdan bahsetmiyorum. Birçok insanı takip edebilir. Veri sağlamak için yapabilir bunu. (...) Amerika seçimlerinde verileri sattığı ve açıkça ortaya çıkmasıyla dedim ki ‘Evet, birileri bizi izliyor ve bu bilgilerimizi satıyor. Bir takip edilebiliyoruz.’” (Katılımcı 14)

Katılımcılardan iki tanesi internet ortamında gözetimi bireylerarası bir nitelikte olduğunu ifade etmiştir. Katılımcılar yeni medya kullanıcılarının bir başka kullanıcıyı “merak” veya “kişisel tutumu şekillendirmek” amacıyla gözetlediğini belirtmiştir.

“Hani belki sosyal medyada en basitinden stalk dediğimiz, benim gizli bilgilerime veya arkadaşlarımla özel hayatıma ulaşmaya çalışması bile en azından bir perde arkasından kendini göstermeyerek.” (Katılımcı 9)

“Gözetlenme hali var ama bunun çok üst düzey, belli otoriteler, belli güç odakları, belli aygıtlar gözetliyor gibi değil benim zihnimde. (...) Benim yakın ve uzak çevremde olan bireyler oradaki paylaşımlarımdan dolayı oradakileri gördükleri zaman ister istemez bana karşı düşüncelerini o iletiler ile şekillendiriyor olabilirler. Bu da aslında bir gözetleme, yani o şekilde algılıyorum ben. (...) Ve paylaşımlarımın onların gözetleme ihtiyacı hissedecek kadar etkili veya önemli paylaşımlar olduğunu zannetmiyorum. Belki milyonlara hitap eden bir sosyal medya kullanıcısı olsam, milyonlarca insan beni takip ediyor olsa ve paylaşımların o insanlar üzerinde etki uyandırıyor olsa bazı otoriteler bunu izleyebilirler, gözetleme işlemini yapabilirler. Her durumda gözetlemenin mümkün olduğunu düşünüyorum internet ortamında. Ama mevcut kullanıcı sayımla daha doğrusu takipçi sayımla hiç kimsenin gözetlemeye ihtiyacı olacak şekilde bir profil olduğumu düşünmüyorum. Ama daha dar ölçekte akrabalarım, arkadaşlarım, yakın uzak çevrem okul arkadaşlarım vb. hesabımda ekli olan pek çok insanın bu gözetleme işlemini bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde bana karşı yaptığını sosyal medya hesabımı takip ederek ve oradaki paylaşımlarıma karşı konum belirlediğini düşünüyorum.” (Katılımcı 15)

Katılımcılardan bir tanesi internet gözetimini “devlet güvenliğini sağlanması” amacıyla yapıldığını ifade etmiştir.

“En basitinden iki yıl önceye kadar FBI ile Apple arasında bir anlaşmazlık olmuştu. FBI birinin kişisel bilgilerini Apple şirketinden istemişti ve Apple şirketi vermek istememişti. Bu bir şekilde medyaya yansdı ama veren kurumlarda oluyordur bunu düşünüyorum açıkcası ya da devletin gizli bir arşivlemesi olarak kullanıyorlardır. Ki kullanan ülkelerde var Çin örneğin.” (Katılımcı 9)

Katılımcılardan bir tanesi internet gözetimini “tehdit” ve “hack” amaçlı bir nitelikte olduğunu belirtmiştir.

“Bazen tehdit etmek için takip edebilirler, bazen veri toplamak için takip edebilirler. (...) Şirketimizde çalışırken şirketimize ait veriler çok önemliydi. Veri tabanı kullanıyoruz şirkette. Girdiğimde şöyle yazıyordu: “Ben veri tabanınızı kilitledim. Bana şu kadar parayı yatırmadığınızda o veri tabanınızı kaybetmiş olacaksınız ve sıfırdan başlamanız gerekecek her şeye”. Bu 30-40 yıllık bir şirket için çok önemli bir konu çünkü orada senin vergi dairesine yaptığın ödemeler, dış ticarete ait belgeler ve bilgiler vardı. Bunların mutlaka saklanması gerekiyordu. Güvenli diye dijital ortamda barındırdığımız bilgilerin birilerinin eline geçmesi şirket için inanılmaz boyutlarda sıkıntı yaratabilirdi. Şirketi batışa sürükleyecek bir şeydi ve adamlar bunu meslek haline getirmişler. (...) Sosyal medyada ne yazık ki, internet/sosyal medya için konuşuyorum ama tabii bu her türlü “hacker”lık sistemi vs. girdiğin sitelerden yaptığın her türlü şeye kadar izlendiğin için, bu seni izleyen kişi

sayısını kontrol edemediğin için bu beni normal hayattan daha fazla tedirgin ediyor.”
(Katılımcı 14)

Katılımcılardan dört tanesi kullanıcı oldukları yeni medya uygulamaları nezdinde tecrübe ettikleri ve gözetlendiğini düşündükleri durumları ifade etmiştir. Katılımcılar yeni medya uygulamalarının gözetleme yoluyla kişisel verilere eriştiğini belirtmiştir.

“Birkaç fal uygulaması kullanıyordum telefonumda. Ve hani bağımlılık yaptığını düşünüyorum bu tarz şeylerin. Bilmesinin imkansız olduğu şeyleri benim önüme sunuyor, sunmaya başlamıştı bir yerde. Ve ben şunu anladım, WhatsApp’daki konuşmalarımı bile inceleyebildiklerini düşündüm. Çünkü bu benim artık arkadaşlarım ile mesajlaştığım konulardı. Ve bunu bilmesi imkansızdı.” (Katılımcı 2)

“Ben bir sosyal medya hesabıma girdiğimde veya bir şeyi Googleladığımda karşıma sürekli benim son girdiğim sayfayla alakalı bir şey çıkması beni rahatsız ediyor açıkçası. Yani çünkü onun bilgisini edinip, bununla alakalı bana öneri vermesi benim açımdan olumlu bir durum değil.” (Katılımcı 4)

“Mesela şöyle söyleyebilirim. Günlük hayatta sadece tanıştığım bir vardı. Hiçbir şekilde bir yerden eklediğim yok. Hiçbir şey yok, sadece numarası bende ekli çocuğun. Onun da bende ekli. Bir kere görüşüp böyle bir etkinlik için görüşmüştük. Çocuğun hiçbir şekilde ismini bile bilmememe rağmen Instagram’da karşıma çıktı. Ve hani beni eklemedi. Bende onu eklemedim. Hiç aratmadık da birbirimizi ama karşıma çıktı, böyle teklif olarak.” (Katılımcı 10)

“Tanımadığın birine bir iş için mail attım diyelim. O mail adresini çekip seni LinkedIn’de çıkartıyor, Facebook’da çıkartıyor sırf mail adresini çekerek o insanın.” (Katılımcı 13)

3.5.5. İnternette gözetlenmek problem teşkil ediyor mu?

Katılımcıların internet ortamında gözetlenmenin herhangi bir problem teşkil edip etmemesine yönelik görüşleri farklılaşmaktadır. Katılımcıların on bir tanesi hangi amaca yönelik olursa olsun gözetlenmenin problem teşkil ettiğini, katılımcıların iki tanesi gözetlenmenin farklı amaçlarına vurgu yaparak hem problem teşkil ettiğini hem de yararlı bulduğunu, katılımcılardan bir tanesi problem teşkil etmediğini yararlı bulduğunu, katılımcılardan bir tanesi problem teşkil etmediğini ifade etmiştir.

Katılımcıların dokuz tanesi internet ortamında gözetimi kendi mahremiyetleri ile ilişkilendirerek problem teşkil ettiğini belirtmiştir. Özel bilgi olarak nitelendirdiği bilgilerin gözetleme yoluyla elde edilmesi katılımcılar tarafından mahremiyet ihlali olarak görülmüştür.

“Mesela benim mahremiyetim ve ben mesela mesajlarım olsun direk public bir şekilde paylaştığım fotoğraflar değil arkadaşşıma gönderdiğim özel fotoğraflarım olsun bu tarz benim mahremiyetime giren alanlarda o sınırı aşmış oluyorlar bence. (...) Benim kendimle ilgili olan şeyler aslında beni çok da tanımayan kişilerin bilmesini gerektiğini düşünmüyorum.” (Katılımcı 2)

“Sosyal medya olsun diğer ortamlarda, şu an mesela kullandığım telefon iPhone, iOS her türlü bilgi direk kaydediliyor onların depolarında. Orada her türlü bilgimiz var şu an. Yani bunlar istedikleri anda bizim yaptığımız şeye ulaşabiliyorlar. Bu bir ihlal direk. (...) Aynen özel bilgiler biliniyor yok gibi. Kimsenin özeli kalmadı gibi bir şey yani.” (Katılımcı 3)

“Çünkü onun bilgisini edinip, bununla alakalı bana öneri vermesi benim açımdan olumlu bir durum değil. İşgal derken bunu kast ediyordum.” (Katılımcı 4)

“Problem teşkil edebilir, isteğim dışında bilgilerim alınıyorsa, edebilir. (...) Artık sosyal medya var, sosyal medyayı kullanan birçok insan var. Sosyal medya yöneticileri var. Bilgilerimizi bir şekilde sızdırıyorlardır.” (Katılımcı 7)

“Açıkcası insanların neyi ne kadar yaptığınızı ya da sizin şahsiyetinizi bilmesini ne kadar istediğinizle alakalı ben şahsen insanların bilmesini istediğim kadar söylüyorum benim söylediğimden fazlasını öğrenmeye çalıştıklarında da bu beni rahatsız eder. (...) Şirketler insanların özel hayatlarını çokta umursamıyorlar aslında sadece kullanmak istedikleri ya da işine yarayabileceklerini düşündükleri şeyleri depoluyorlar.” (Katılımcı 9)

“İşte rahat edemiyorum ve böyle kullanıldığımı hissediyorum. O sonuçta bana özel bir şey. Ben hani girdiğim şeyi neden böyle başka şekilde karşıma çıksın istemiyorum yani. (...) Mesela benim özel arkadaşlarım veya ne bileyim bunların bilinmesini istemem sonuçta veya mesela fotoğraf çekmişimdir, bir arkadaşşımla samimi bir pozum vardır bunun bilinmesini istemem bu benim için özel bilgi.” (Katılımcı 10)

“Herkes kendi hayatında ilerlemesini yani başka birinin, tanımadığın birisinin hayatımdan çok bilgi sahibi olmasını istemem açıkçası.” (Katılımcı 11)

“Diyelim internette, daha farklı şeyler arıyorum. Belki kendim için daha gizli, insanların öğrenmemesi gerektiği bir şey arıyorum ama onu da kaydediyor. (...) Benim vermediğim bilgileri edinmesi sıkıntı tabi ki.” (Katılımcı 13)

“Bu sırf veri elde etmek için bile, benim verilerimle beni takibe geçen insanlar olabilir. Hani sadece tek ben olduğumdan bahsetmiyorum. Birçok insanı takip edebilir. Veri sağlamak için yapabilir bunu. Tabii o beni şu anda deşifre etmek anlamına gelir. Siyasi görüşümü deşifre etmek anlamına gelir.” (Katılımcı 14)

Katılımcılardan altı tanesi internette gözetlenmeyi “yönlendirme” ve “kısıtlama” amaçları noktasında problem teşkil ettiğini ifade etmiştir.

“Yaptığım paylaşımlara izlediğim şeylere dikkat ediyorum. O düşüncede olsam da olmasam da kendime bir engel koyuyorum. İzlemiyorum, paylaşmıyorum. (...) İyi bir şey değil istemediğim için.” (Katılımcı 3)

“İfade özgürlüğümüz kalmadı artık bana göre. Bu da gözetlenmemizden kaynaklanıyor. Yani bir içerik üretecekken, bir şey paylaşacakken artık sürekli tetik halindeyiz. Bir şey olur mu, buradan başka bir şey çıkar mı vesaire diye. O da bir aslında izlenmek.” (Katılımcı 6)

“Bir nevi benim algım yönlendirilmeye çalışılıyor. Kendi düşüncelerim var, düşünüşüm var bunları kötüye kullanmak gibi geliyor bana. Durmadan önüme farklı şeyler sunularak. Bir nevi beynimi ele geçirmeye çalışıyor gibi.” (Katılımcı 8)

“En basit pazarlama konusunda bile senin ilgini çekeceğini düşündüğü şeyleri senin önüne koyuyor ve sen farkında olmadan seni yönlendiriyor. Hani o an aklında o ürünü almak yokken birden karşına çıkıyor, beğeniyorsun ve belki de almayacaktın ama çıktı, beğendin ve aldın. Bu bir çeşit yönlendirme.” (Katılımcı 9)

“Kısıtlıyor beni. Yani araştırmalarımı kısıtlıyor. Mesela bir şey yapıyorum herhangi bir konu mesela siyasi konuda olsun, bir şey yazacaksam gözetlendiği için kendimi kötü hissedebiliyorum. Ve o an orada konuşmadığım oluyor ve bu sadece sosyal medyada değil, normal görüşmelerimde bile ben korkuyorum.” (Katılımcı 10)

“Kontrol altında tutmak için olabilir. Daha sonra kullanmak için olabilir. (...) Elinde bir koz olması için.” (Katılımcı 11)

Katılımcılardan üç tanesi internette gözetimi “fayda sağlama” ve “hayatı kolaylaştırma” nitelikleri bakımından problem teşkil etmediğini, yararlı bulduğunu belirtmiştir.

“Bir yere kadar etmiyor çünkü işime yarayan kısmı da oluyor. Dediğim gibi bir kulaklık arıyorum mesela bu aralar ben. Ve çok fazla kulaklık reklamına denk geliyorum. İstedikimi bulma ihtimalim artıyor. Çeşitlilik artıyor.” (Katılımcı 2)

“Bize daha iyi hizmet sunabilmek adına bizi gözetliyorlar bence. Bahsettiğim gibi de çok kötü bir şey olduğunu düşünmüyorum ben bunun. (...) Ben internetteki o reklamların çok da bizi manipüle eden reklamlar olduğunu düşünmüyorum. İhtiyacım doğrultusunda bir şeyler düşüyor önüme ve ben de beğenirsem alıyorum, beğenmezsem almıyorum. (...) Bence kolaylaştırıyor da hatta hayatı.” (Katılımcı 5)

“Facebook’da önerilen arkadaş olayı çok net. Yakın çevrede “aa evet bu da varmış” diye o karşına çıkartıyor senin. Orada bir gözetleme var. (...) Bu bir fayda olabilir. Arayıp bulmuyorsun orada tanıdıklarında çıkıyor vs.” (Katılımcı 13)

Katılımcılardan bir tanesi internet ortamında gözetimin “yakın çevrelerin birbiri hakkında bilgi elde etmesi” amacı olduğunu belirtmiş, bu durumun herhangi bir problem teşkil etmediğini veya fayda sağlamadığını ifade etmiştir. Katılımcı internet gözetimine dair “umarsız” bir tutumunun olduğunu vurgulamıştır.

“Akrabalarım, arkadaşlarım, yakın uzak çevrem okul arkadaşlarım vb. hesabımda ekli olan pek çok insanın bu gözetleme işlemini bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde bana karşı yaptığını sosyal medya hesabımı takip ederek ve oradaki paylaşımlarıma karşı konum belirlediğini düşünüyorum. Ona göre bir mesafe koyduğunu veya kendisine daha yakın hissettiğini. Ve buna karşı da bir umarsızlık hali de hissediyorum kendimde. (...) Birincisi o üst düzey gözetleme yani bazı güç odakların tarafından gözetlenme kısmında bir umarsızlık var. Bundan dolayı o tarafından rahatsız olmuyorum. Ve paylaşımlarımın onların gözetleme ihtiyacı hissedecek kadar etkili veya önemli paylaşımlar olduğunu zannetmiyorum.” (Katılımcı 15)

3.5.6. Katılımcıların kullanım süreci içinde internet gözetimine dair farkındalığı

Katılımcıların 13 tanesi interneti kullanım süreci boyunca “gözetim”, “güvenlik”, “mahremiyet” noktasında farkındalık kazandığını belirtmiştir.

“Şifrelerimi falan belirlerken de önceden çok fazla şey yapmazdım. Hani ne olabilir bu benim şifrem korunuyordur hani yok işte Facebook’dur bilmem nedir büyük şirketlerde falan gibisinden. Ama şu an öyle zaten çok da benimle ilgili çok özel şeyleri zaten orada gizli tutmamaya çalışıyorum. (...) Yani her şeye müdahale edebiliyorlar. O yüzden her şeyimi paylaşmıyorum. Her şeyimi bulundurmuyorum. Bütün gizli tutmak istediğim şeyleri çok şey yapmıyorum.” (Katılımcı 2)

“Kullandığım ilk zamanlarda meraktan aslında bilmediğim için on beş sene öncesi herhalde kullanmaya başladım. O zamanlar ne diye kullanıyordum bilmiyorum ama farkındalık oluştu. O zaman hiç böyle düşüncelerim yoktu. Gözetlenme olsun, onların ihlali olsun. Meraktan, arkadaşlarla yakın olmak için kullanmaya başlamıştım, Facebook’du. Şu an pek o amaçla kullanmıyorum hatta kullanmayı da azalttım. Hesaplarımı sildim daha önce. (...) İlk zamanlar eğlence amaçlıydı. İş ciddileşti gibi geliyor artık. Direkt resmi kurumların da dikkate aldığı bir yer oldu sosyal medya.” (Katılımcı 3)

“Şimdi bununla alakalı bilgi sahibi olmaya bağlı aslında biraz da bununla alakalı çekincelerinin oluşması veya önlemler alman vesaire. (Katılımcı 4)

“Bu kamuoyunun oluşturduğu şeylerden sonra aslına bakıldığında bu konularda biraz kafamda şimşekler çakmaya başladı öyle söyleyeyim.” (Katılımcı 5)

“Eskiden çok aktiftim, dondurdum. Twitter’ı bile anonim olarak kullanıyorum. İlk başladığım zaman hepsi vardı. Hatta farklı sosyal medya hesaplarım da vardı. Birer birer hepsini her sene kapattım galiba. (...) O zamanki ben çok fevriydim. Her istediğimi yazabilirim, her istediğimi konuşabilirim gibi geliyordu bana. Bir taraftan sadece siyasi ve ekonomik boyutu değil. Artık çok fazla taciz, işte vesaire bu tip olaylarla karşılaşıyoruz sosyal medyada. O yüzden biraz da kendimizi geri çekiyoruz. O yüzden özel bilgilerimizi paylaşmaktan çekiniyoruz.” (Katılımcı 6)

“14-15 yaşındayken sanırım sosyal medya kullanmaya başladım. O zaman daha bilinçsiz kullanıyordum ama şu anda sosyal medya daha geniş o zamana göre ve biraz daha bilinçli kullanıyor olabilirim.” (Katılımcı 7)

“Önceden bu kadar düşünmüyordum bir şey paylaşırken. Sosyal medyanın gerçekten insanları yönlendirici bir etkisi var zamanında böyle bir şey olduğunu fark etmiyordum. Paylaşımlarımı dikkat etmeden yapıyordum mesela ve daha dikkatli olmuyordum. Girdiğim siteler, kullandığım uygulamalarda falan. En azından şu an bir uygulama indirdiğin zaman izin veriyorum diye bir butona tıklıyorsun ve nelere izin verdiğini bilmiyorsun. Onları okumaya dikkat ediyorum şu an yani bu açılardan daha fazla geliştiğimi düşünüyorum.” (Katılımcı 8)

“Eskiden çok daha hoyrat kullanıyordum. Çünkü hani şöyle bir şey var sanal ortamdayken o makinelerin arkasındasınız. Bilgisayarların, telefonların arkasında ve bu size bir cesaret veriyor. (...) Ama ne zaman ki yavaş yavaş fark etmeye başladım artık günümüz teknolojisinde sanal kişiliklerimizle gerçek kişiliklerimiz arasında çokta bir mesela kalmadı bir nevi artık bir aradalar senin benliğinin bir parçaları ondan dolayı bir tık daha dikkat ediyorum.” (Katılımcı 9)

“Güvenli olduğumu hala düşünmüyorum ama yaptığım şeylere biraz daha filtreden geçirip yapıyorum. Kısıtlıyorum kendimi.” (Katılımcı 10)

“Evet 1-2 yıldan sonra kazandım, evet. (...) Önceden tabii bilincim yoktu öyle söyleyeyim, biri benimle konuşana kadar. Şu an ilk başta bahsettiğim gibi.” (Katılımcı 11)

“Açıkçası ilk başta bu bilgiye fazla önem vermeyen biriydim. Daha küçükken başladığım için işte onu paylaşıyordum bunu paylaşıyordum. Çok umursamıyordum galiba. Ama yaş aldıkça fark ettim ki gerçekten izleniyoruz, güvenliğimiz tehlikede böyle şeylerle. Artık bir yere mailimi bile yazmaya çekiniyorum.” (Katılımcı 12)

“İlk zamanlar hem yaşıam daha küçüktü, benim yaşıtlarım da aynı şekilde, hem de o zamanlar çok öyle bir bilinç yoktu. İnsanlar bir şeylere bakıyor mudur, bizi izliyor mudur gibi algı yoktu zaten. Böyle bir ortam varmış diyerek daldık aslında ilk çıktığı zamanlar. Ama ondan sonra tecrübe edindikçe, “şurada şöyle olmuş burada böyle olmuş, aa böyle bir şey varmış” dedikçe hem bilgileri biraz daha kısıtladım. Bir yöne doğru belki biraz daha açıyorsun bir yöne doğru biraz daha kısıyorsun. Daha bilinçli kullanıyorsun tabi.” (Katılımcı 13)

“Bu geçtiğimiz iki üç yıla kadar internetin güvenli bir yer olduğunu düşünüyordum ve orada siyasi fikrimi açıklıyordum, banka hesaplarımı kaydet butonuna tıktatıp kaydediyordum, oradan sürekli işlem yapıyordum, güvenlik sistemi kullanmıyordum “Gerek yok” diyordum ama tecrübeler, insanların anlattıkları ve hani gerçekten böyle bir şeyin varlığı... Yurt dışında Amerika’da vesaire revaçta bir konu, Türkiye yeni yeni farkına varmaya başlıyor. Yavaş yavaş buradan bir davranış değişikliğime sebep oldu benim için. Yavaş yavaş buralarda paylaşmamaya başlar oldum, yavaş yavaş hani orda “var olmak” kavramını yerine getiriyorum. Orada aktif bir kullanıcı olmaktan vazgeçtim. Eskiden çok sıkı bir Facebook kullanıcısı iken, Amerika seçimlerinde verileri sattığı ve açıkça ortaya çıkmasıyla dedim ki “Evet, birileri bizi izliyor ve bu bilgilerimizi satıyor. Bir takip edilebiliyoruz”. Bu beni biraz korkuttu. Orada biraz aha kendimi çektim. Facebook’ da mesela şu an sadece varım, aktif olarak kullanmıyorum. Bende bir davranış değişikliğine yol açmış bu.” (Katılımcı 14)

Katılımcıların iki tanesi ise var olan farkındalığını sürece bağlamayarak, ilk kullanım döneminde dahi farkındalığının var olduğunu ifade etmiştir.

“Çünkü internette gördüğüm her şeyin doğru olmadığını biliyorum. (...) Güvenilir olmadığını düşünüyordum her zaman. (...) En başından beri.” (Katılımcı 1)

“İlk kullanmaya başladığım dönemlerde de galiba internetin nasıl bir mecra olduğuna dair biraz farkındalığım, bilgi sahibi olduğum için orada paylaştığım her şeyin herkesin gözetimine açık olduğunu biliyordum. Bugün de bütün paylaşımlarım, fotoğraf, metin hepsi isteyen herkesin gözetimine açık. O yüzden farkındalık açısından ilk kullanımımla bugünüm arasında pek bir değişiklik yok.” (Katılımcı 15)

Katılımcıların altı tanesi internet ortamına yönelik farkındalığının oluşmasında “üniversite eğitimi”nin bir katkısı olduğunu, katılımcıların dokuz tanesi ise var olan farkındalığının oluşmasında “üniversite eğitimi”nin bir katkısı olmadığını belirtmiştir.

“Bir ölçüde bence bununla alakalı şey veriliyor üniversitede. Bizim bölümlerimizde, bizim fakültemizde özellikle söylüyorum bunu.” (Katılımcı 4)

“İletişim Fakültesi’nde özellikle bununla alakalı çalışmalar yapılıyor ve yani zaten sen de karşılaşmışsındır, hocalarımızın çoğu veya işte araştırma görevlisi olarak çalışan arkadaşların çoğu buna yönelik çalışmalar yapıyorlar. Ben de haliyle fakülteden edindiğim, aldığım

dersler aracılığıyla hepsine değil ama bir kısmına, bu konuyla ilgili bir kısım bilgiye buradan ulaştım.” (Katılımcı 4)

“Ya 2007 yılında mesela Twitter’a girdim. Şu an çok şey değişti dedim. 2007 yılında ben bir çocuktum daha bana göre. Üniversite hayatımda basın yayın öğrencisi oldum. Farklı kurumlarda stajlar yaptım, sahaya girdim vesaire. O yüzden hani çok büyük farkındalık kazandım. Çok araştırmaya, öğrenmeye başladım. İnsanların başına gelenleri, yeni medyanın aslında o kadar da masum olmadığını gördüğüm araştırmalarım da oldu. O yüzden bu farkındalığın sebebi biraz da bu olabilir.” (Katılımcı 6)

“Çok büyük bir faydası olmasa da illaki bir faydası vardır. Hocalarım olsun arkadaşlarım olsun onların anlattıkları, deneyimleri falan bana da bir şeyler katıyor bende onlardan görerek kendimce önlem almaya çalışıyorum.” (Katılımcı 8)

“Bilişim hukukuyla kendim yan alan olarak ilgilendiğim için bununla alakalı baya bir seminere, konferansa katıldım. Oraya hani bilişim hukukuyla alakalı davalara bakan avukatlardan tutun, bilgisayar mühendislerine, bir dönem hackerlık olaylarıyla ilgilenmiş bu konuda yetkin birçok insan geldi. Birkaç zirveye katıldım bu konuda. Onların anlattıkları da, hepsinin söylediği; “hayır internet ortamında bilgileriniz güvende değil belki şu an için güvende ama onlar bir şekilde depolanıyor, saklanıyor.” Bu tarz eğitimlerden sonra hani biraz daha arttı, baya arttı hatta.” (Katılımcı 9)

“Ben İletişim Fakültesi mezunuyum. Biz tabii iletişim fakültesi mezunu olmamız sebebiyle yeni medyaya yabancı değiliz. Orada aldığımız eğitimler, siber kültür üzerine aldığımız eğitimler... Bazı insanlar başına gelse de o olayın gerçekleştiğine inanmıyor. ”Yok, hayır” vesaire diyor ama biz işin iç boyutunu da bildiğimiz için “Evet ya. Böyle bir şey olabilir” diye kendimize söylüyoruz. Gerek aldığımız derslerde gerek de gördüklerimizle bu işin doğru olabileceği ve gelebileceği boyutları görebiliyoruz. İşte bu yüzden biraz daha erken bir uyanış sergiliyoruz. (...) Dediğim gibi bizim İletişim Fakültesinde aldığımız eğitimin olayları daha hızlı kavrayıp, gelecekte oluşabilecek boyutu tahmin ettiğimiz için daha önlem alabilir bir yapıya sahip oluyoruz.” (Katılımcı 14)

“Serverların nasıl çalıştığı, sosyal medya uygulamalarının bilgileri nerede tuttuğu, girişlerin şifreleme yöntemlerinin falan ne yollarla gerçekleşebildiği, şifreli bir hesap olmasına rağmen aslında o şifrenin belki de tamamen kendimizi tatmin noktasında aslında çok da önemsiz bir güvenlik aracı olarak lanse edildiğine dair bilgileri üniversite hayatım boyunca aldığım derslerde duydum, öğrendim, okuduğum kitaplarda. Bu yönden katkı sağladı.” (Katılımcı 15)

3.5.7. İnternet gözetimine yönelik katılımcı tedbirleri

Katılımcılardan on üç tanesi internet ortamında gözetlendiklerini düşündükleri için çeşitli tedbirler aldığını belirtmiştir. Katılımcılar, aldığı tedbirlerin temel amacını gözetim

yoluyla güvenliklerinin risk altında olması şeklinde ifade etmiştir. Katılımcılardan iki tanesi ise internet ortamında gözetime yönelik herhangi bir tedbir almadığını belirtmiştir.

“Siyasi görüşümü, özel bilgilerimi, kişilik özelliklerimi paylaşmayı tercih etmiyorum.” (Katılımcı 1)

“Ama mesela ben internette laptopumun kamerasını kapattım klasik bir hareketle (...) Instagram’ı da gizli bir şekilde kullanıyorum. (...) Mesela bu çerez kullanımı onaylıyor musunuz kısmı. Dediğim gibi bir yerde hoşuma gidiyor bazı şeylerin önüme çıkması ama ben onu onaylamasam da önüme çıktığını fark ettim zaten. O yüzden onları onaylamıyorum artık. O şekilde devam ediyorum sayfaya. (...) Her şeyimi paylaşmıyorum. Her şeyimi bulundurmuyorum. Bütün gizli tutmak istediğim şeyleri çok şey yapmıyorum. Dediğim gibi uygulamayı sildim mesela. O tarz şeyler bulundurmuyorum.” (Katılımcı 2)

“Yaptığım paylaşımlara izlediğim şeylere dikkat ediyorum. O düşüncede olsam da olmasam da kendime bir engel koyuyorum. İzlemiyorum, paylaşmıyorum. (...) En son mesela Twitter’da şey yapmıştım. Veri takibi diye bir şey vardı galiba, onu kapatmıştım.” (Katılımcı 3)

Yani ben yeni medya ortamından yazışma yapmaktan her türlü rahatsız oluyorum. (...) Bulut sistemini kullanan firmalarla özel bilgilerimi çok nadir paylaşıyorum. (...) Günümüzde bildiğimiz bulut sistemi kullanan yapılar var, bunlarla ben fotoğraflarımı –özel fotoğraflarımı özellikle, yani özel fotoğraf derken kız arkadaşımın vesaire olmasına gerek yok; örnek vereyim hocamın bana verdiği bir notun ekran görüntüsünü almışımdır bunu bile paylaşmak istemiyorum- paylaşmıyorum.” (Katılımcı 4)

“Ben sadece Twitter kullanıcısıyım. Onu bile anonim olarak kullanıyorum. İsmimi vesaire belirtmeden kullanıyorum. Anonim olarak kullandığım zaman bile bir şey paylaşırken çok tedirginim ve dikkat ediyorum paylaştığım içeriklere. (...) Genelde siyasi içerikler paylaşmaktan korkuyoruz.” (Katılımcı 6)

“Sosyal medyada da en azından biraz daha kapalı olmayı tercih ediyorum. (...) Bilgisayarımın kamerasına bir şey yapıştırıyorum.” (Katılımcı 7)

“Ben kendimce en azından güvenmediğim sitelere girmiyorum ya da antivirüs programları - ne derece koruyorlar bilmiyorum ama- kullanmaya çalışıyorum. (...) En azından şu an bir uygulama indirdiğin zaman izin veriyorum diye bir butona tıklıyorsun ve nelere izin verdiğini bilmiyorsun. Onları okumaya dikkat ediyorum şu an yani bu açılardan daha fazla geliştiğimi düşünüyorum.” (Katılımcı 8)

“Laptopumun ön kamerası bantlı çok çok uzun bir süredir. Şu aralar doğru olduğunu düşündüğüm siyasi görüşleri bile çok fazla belirtmeme eğilimindeyim.” (Katılımcı 9)

“Mesela ben seninle karşılıklı bir şeyi konuşabiliyorsam ora da konuşmam. Özellikle bazı konuları. (...) Sonuçta “ne olacak sanki” diyorum ama dediğim gibi siyasi konuları, nasıl desem baş ağrıtaacak konuları, daha doğrusu birileri rahat bir şekilde erişebilir dediğim konuları konuşmuyorum. Mesela çok yakın arkadaşımın hiçbir şekilde benim siyasi konuşmamı göremezsiniz. Paylaşımın hiç olmaz ve ben bunu günlük hayatta da çok konuşmam telefonum dinleniyor diye. Bir ortamda konuştuğum zamanlarda telefonu uçak moduna aldığım oluyor herhangi bir şey dinlenmesin diye.” (Katılımcı 10)

“Genelde çok özel olan şeyleri yüzyüze konuşmayı tercih ediyorum. Çok fazla özel fotoğraf paylaşmıyorum. (...) Hesaplarım gizli.” (Katılımcı 11)

“Kendi özelimi paylaşmaktan çekinebiliyorum bazen. (...) Bir yere mailimi bile yazmaya çekiniyorum.” (Katılımcı 12)

“Tarayıcıları bazen farklı kullanıyorum.” (Katılımcı 13)

“Facebook’ da mesela şuan sadece varım, aktif olarak kullanmıyorum. Bende bir davranış değişikliğine yol açmış. (...) Bilgisayarımın kamerasını kağıt ile kapattım. (...) Genellikle ilk girdiğim sitelerde güvenlik duvarım var.” (Katılımcı 14)

3.5.8. İnternet gözetimini tamamen engellemek mümkün mü?

Katılımcılardan on tanesi internette gözetlenmeyi “engel olunamaz” bir sistem olarak nitelendirmiştir.

“Dediğim gibi artık belli bilgileri vermek zorundayız gibi. O medyayı kullanıyorsak ya da internet ortamından bir şey yapmak istiyorsak zaten veriyoruz herhangi bir bilgiyi. Yapabileceğimiz çok da bir şey yok sanki.” (Katılımcı 3)

“Bence çok değiştirilebilir bir durum değil. Yani dediğim gibi ya bizim bu yeni medya ortamlarına girerken ki karşılıksız sözleşmelerimizle alakalı biraz aslında. Bunlara biz girdiğimizde, sosyal medya ortamından ücretsiz yararlanma durumunda olduğumuz için haliyle çeşitli bilgilerimizi bu kurumlarla bu yapılarla paylaşmak durumunda kalıyoruz. Aslında işte bu da bizim biraz, nasıl söyleyeyim, önlem alamamamıza sebep oluyor.” (Katılımcı 4)

“Çözüm önerim olsa bu kimin umurunda olur? Çok emin değilim ama şöyle, ben kendimizde de çok büyük hata görüyorum. Bu kadar konuşuyorum ama ben de mesela gizlilik koşullarının hiçbirini okumuyorum bir yere kaydolurken. Bu insanların beni izlemesine de, dinlemesine de, görüntülemesine de izin veriyor olabilirim.” (Katılımcı 6)

“Bence internetten gözetlenmeye engel olamayız. Çünkü internet akıl almayacak kadar büyük bir, sosyal bir medya. Akıl almayacak kadar büyük bir sistemi var içinde, yani ne yaparsan yap bir yerden patlak veriyor. Bunun önüne geçmek bence imkansız, çok izole bir

ülke olman lâzım yada çok izole bir internet kullanıcısı olman lâzım ki kendini koruyabilesin.” (Katılımcı 8)

“Bir çözüm önerim yok çünkü onlar yapıyorlar biz kullanıyoruz. Biz bunlara girerken onların katılım koşullarını kabul ediyoruz her şekilde. Hiçbir şey okumadan evet, evet, evet diyoruz. (...) Bu gözetlenme olayı yani başındaki insanlar her zaman her şeye erişebilirler. Telefonumda özellikle benim izin verdiğim için zaten yasal yükümlülüğü de zaten veriyorum. Yani ben baştan kabul ediyorum hiçbir şey yapmadığım için. Bence bu kesinlikle değiştirilemez.” (Katılımcı 10)

“Pek bir şeyin değişebileceğini düşünmüyorum. Yani gözetleyen her türlü gözetler. Onların da hani nasıl söylesem pek engel olunabileceğini düşünmüyorum.” (Katılımcı 11)

“Dijital çağda olduğumuz için bence izlenme olayları daha da artacaktır. O yüzden bilemiyorum nasıl düzelir düzelen bir şey olur mu...” (Katılımcı 12)

“Çok öyle bir şey yok. Gizli sekmede açmak işe yarıyor mu mesela ya da wpn kullanmak. Emin değilim ama var böyle bir şey. İnsanın içini rahatlatıyor ama gerçekten işe yarıyor mu bir fikrim yok. Çünkü benim anlamayacağım bir ton şey var orada.” (Katılımcı 13)

“Tamamen imkansız. Yani bilmiyoruz. Tamamen bildiğini söyleyen insan bile kesinlikle ve kesinlikle %10’unu %20’sini falan biliyordur bu işin. Onlar dahi böyleyken, benim gibi vatandaşın, toplum içerisinde yaşayan vatandaşın ‘Ben güvenliğimi tamamen sağladım’ vesaire demesi imkansız. Sen bu internetten bağlantıyı sağlıyorsan sokakta korumasız olarak dolaşıyorsun. Çıplak olarak dolaşıyorsun. İnsanlar o camların arasından seni izleyecekler, seni görecekler. Yine kısaca şunu söyleyebilirim: en güvenli sistem... Kesinlikle güvenliğimi sağlamak istiyorum ne yaparım diyorsan fişimi çekerim internetten kendimi koparırım. Ama bir internetten kopmak da dünyadan kopmak anlamına geldiği için bu da benim için çok kolay olmayacaktır.” (Katılımcı 14)

“Gözetlenmemeye yönelik yok. Çünkü internet ortamı gerçekten zamandan ve mekandan bağımsız bir unsur olarak, en önemli etkenleri bunlar olarak söylenir. Ve sınırı yok. Böylesi bir ortama aktardığın veri her ne olursa olsun bunun yüzde yüz bir güvenliğinden söz etmek mümkün değil.” (Katılımcı 15)

3.5.9. Gözetlenmek internet kullanımına engel mi?

Katılımcıların on üç tanesi internet gözetiminin problem teşkil ettiğini belirtmişti. Aynı katılımcılar kendisi için bir problem teşkil ettiği halde neden internet kullanmaya devam ettiğini ifade etmiştir.

Katılımcılardan sekiz tanesi internet ve yeni medya kullanımını “alışkanlık, bağımlılık” olarak nitelendirmiş, kullanım amaçları ise “eğlenme”, “boş zamanı değerlendirme”, “popülariteye ayak uydurma” şeklinde çeşitlenmiştir.

“Bağlandık artık bence. Öyle düşünüyorum.” (Katılımcı 1)

“Biraz alışkanlık var. Mesela şu an yoğun olarak kullandığım sosyal medya Twitter var. Orada gündemle ilgili haberleri takip ediyorum. Veya taraftarı olduğum takımın paylaşımları var. Onlardan dolayı takip ediyorum. Onu da çok şey yapmamaya çalışıyorum, takip ettiğim kişiler belli kurumlar. Çok aktif değilim. Sadece bilgi amaçlı. Bir de boş zamanım çok oluyor. Onları değerlendirme amacıyla yapıyorum.” (Katılımcı 3)

“Bilmiyorum yani günün telaşından arınıp kendi kendimize kafamızı dağıtıyoruz galiba biraz. Ondan ayrı kalamıyoruz. İşte eğlenceli, ilgi alanlarımızın dahilindeki içeriklerle karşılaşıyoruz falan.” (Katılımcı 6)

“Gözetlenme boyutu rahatsızlık veriyor ama sanırım seviyorum. (...) Avantaj dezavantaj olarak düşünmüyorum daha çok ama eğleniyorum.” (Katılımcı 7)

“Şu an bakınca hayatımızda gerçekten yer etti sosyal medya bir süre uzak kalınca bile neden uzak kaldım diye sorguluyorsun, sıkılmaya başlıyorsun. Aslında olmaması gereken bir şey bu kadar kendini bağlamaman gerekiyor belki ama ister istemez hayatında yer edinmeye başladı.” (Katılımcı 8)

“Ben kazandım ama ister istemez yani sürekli yeni şeyler çıkıyor ve biz o popülaritenin etkisiyle aslında onlara doğru kayıyoruz. Çok da kendimizi korumuyoruz bu konuda. Yani ben mesela daha az kullanmam gerektiğini düşünüyorum ama yapmıyorum. Bu bizi biraz da bağıdadıkları için de olabilir.” (Katılımcı 10)

“Yani genelde zaten eğlenmek için indiriyorum. Tuttuğum takımı takip edebilmek için NBA olsun Türkiye’de olsun. Yani vakit geçirmek için, boş oturmamak için.” (Katılımcı 11)

“Bu sanırım boş zaman aktivitesi olarak algılandığı için artık hani insan sıkılınca oraya giriyor. ‘Şuraya bakayım buraya bakayım’ diyerek. Tamamen bağımlılık bence.” (Katılımcı 12)

Katılımcıların beş tanesi internet ve yeni medyayı bir “ihtiyaç” olduğunu belirtmiş, “günlük hayatın bir parçası” olarak ifade etmiştir. Katılımcılar internetin kolaylaştırıcı niteliğine vurgu yapmıştır.

“Çünkü dünya bu yönde ilerliyor. Bilgiye ulaşım çok kolay. Ben mesela derslerde bile sınavlarda bile hocalar bir şey sorduğu zaman neden bunu bana soruyorsun neden bana bunu

ezberletiyorsun ki hani zaten ben bu bilgiye çok salise de ulaşabiliyorum, yazabiliyorum. O yüzden bu benim hayatımı kolaylaştırıyor. Ne kadar zorlaştırsa da bir yerde.” (Katılımcı 2)

“Ben sosyal medyayı tamamıyla bilgi edinmek. İşte arkadaşlarla bağ kurmak sosyal medya üzerinden benim için çok önemli değil. (...) Şimdi günlük 10 saat internet bağlantısıyla yaşayan insanlar var. Ben onlardan biri olduğumu düşünmüyorum.” (Katılımcı 4)

“Bu artık bir ihtiyaç haline geldi. Hani ilk başta dediğim gibi benim zamanlarımda Facebook vardı mesela ilk büyük sosyal mecra dediğimiz şu an birçok kişi kapatma eğilimine gidiyor ama bugün ne var mesela Instagram ve Twitter var mesela Türkiye’de daha çok popüler olan. Ben bir Twitter kullanıcısı değilim mesela ve hani bunun bile yan etkilerini görüyordum. Hani Twitter’da şu gündem olmuş diyorlar ama benim dünyadan haberim yok. Hani ne zamanki Facebook veya Instagram’a düşüyör ben o zaman görüyordum onları. Hani sadece bunu kullanmıyor oluşum bile bazen başı şeylerden haberdar olmamama sebep oluyor, düşünün ki hiçbirini kullanmıyorum. Hani bir yanınız eksik kalacak öyle ya da böyle yani bir şekilde. (...) Şu dönemde gerçekten bir ihtiyaç, kurumların bile sosyal medya hesapları var artık, kampanyalarını oradan duyuruyorlar, reklamlarını oradan yapıyorlar.” (Katılımcı 9)

“Okuyorum, freelance çalışıyorum. Kendimi geliştirmek için internete ihtiyacım var. Bu kadar hızlıken her şey ben tutup her şeyi manuale çekip, ben interneti bırakacağım her şeyi kitaptan öğreneceğim diyeceğim bir dönemde değilim.” (Katılımcı 13)

“Hayattan kopmak anlamına geliyor. Şu anda bütün işlemlerimi internet üzerinden yapıyorum. E- Devlet var, E-Devlet’i kullanıyorum. Bazı hizmetler E-Devletin dışında da alınamıyor çok enteresan. Devlet de zorluyor seni. Hani internete git, internette bul bazı şeyleri diye zorluyor. Bakıyorsun sağlık hizmetlerini artık tahlil sonuçları vs. internet üzerinden alınıyor. İnternet hayatımızın bir parçası... Orada var olmadığında ne yazık ki dünyada da var olamıyorsun. (...) Ben bundan kopamam. Tehdit unsuru oluşturduğu halde ben bundan kopamam. Hani insanların da bundan kopabileceğini düşünmüyorum. Çünkü her yaştan insanların farklı ihtiyaçlarına cevap veren bir mekanizma bu internet...” (Katılımcı 14)

Katılımcılardan iki tanesi internet gözetiminin problem teşkil etmediğini ifade etmişti. Katılımcılar, internet ve yeni medyanın “günlük hayatı kolaylaştırıcı” amacıyla kullandığını belirtmiştir.

“Hayatımı da kolaylaştıran her şey benim için iyidir. Sadece yeni medya olarak bakmayalım olaya. İşte teknolojinin farklı noktalarının gelişmesi, gündelik hayatın daha kolay hale gelmesi benim için mutluluk verici açıkçası. İlkellikten uzaklaşmamız lazım ki insanlar daha rahat şeylere, daha önemli konulara daha rahat bir şekilde yaklaşabilsin. Benim her zaman bakış açım bu oldu. Mesela ben internete girip de yine bahsettiğim ayakkabı reklamını kendim bulmaya uğraşmayayım. Benim önüme düşsün. Bu benim için muazzam bir olay

bence. O yüzden memnunum. Bu konuda hiçbir rahatsızlığım yok. Beni dinleyebilirler. Çok tutucu değilim açıkçası, rahatım yani.” (Katılımcı 5)

“Çok zorunlu ihtiyaçlar değil ama sanki artık hayatımızda internet günümüzün her alanında sosyal medya haricinde de birçok işimizi artık internet ortamı aracılığıyla yapabilir hale geldik. Günümüzün bu kadar içine giren ve bizim için pek çok şeyi kolaylaştıran interneti kullanmak kanıksanmış, alışılmış bir durum gibi. İnternet hiç olmasa, tamamen bitse bir boşluğa düşeceğiz. Ama onsuz da hayatımıza rahat bir şekilde devam edebileceğiz.” (Katılımcı 15)

3.6. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

Çalışmanın bu bölümünde katılımcıların verdiği cevaplar yaş, cinsiyet ve öğrenim gördüğü fakülte/enstitü değişkenleri ile birlikte değerlendirilecek, araştırma soruları ile ilişkilendirilecektir.

3.6.1. Yaş ile verilen cevaplar arasındaki ilişki

Araştırmada yer alan katılımcılar üniversite öğrencisi olma niteliğine göre seçilmiştir. Araştırma kapsamında mülakatlardan önce belli bir yaş aralığı belirlenmemiş, katılımcılar lisans ve yüksek lisans derecesine göre araştırmada yer almıştır.

Yarı yapılandırılmış mülakatlar şeklinde yapılan araştırmada katılımcıların yaş aralığının 18-31 olduğu görülmüştür. Katılımcıların aritmetik yaş ortalaması 23,2 olarak hesaplanmıştır.

Araştırma kapsamında katılımcıların verdikleri cevaplar ile yaş arasında bir ilişki olmadığı görülmüş, yaş kıstasının araştırmanın sonucuna olumlu ya da olumsuz etki etmediği görülmüştür.

3.6.2. Cinsiyet ile verilen cevaplar arasındaki ilişki

Araştırma kapsamında katılımcıların belirlenmesinde bir diğer katılımcı ön ayak olmuş, bu sebeple cinsiyet dağılımında daha önceden belirlenen bir kıstas bulunmamaktadır. Araştırmada 8 kadın 7 erkek katılımcı yer almıştır. Dengeli bir cinsiyet dağılımının ortaya çıkmış olması araştırma sonucunu daha doğru ve nitelikli bir çizgiye yerleştirmiştir.

Araştırma kapsamında dağıtılan ön görüşme formunda katılımcılar “internet kullanım amacı”nı belirtmiştir. Katılımcılar arasında interneti kullanma amaçları

çeşitlenmiş ama aynı amaca yönelik kullanım da yer almıştır. Katılımcılar arasında en fazla ifade edilen amaçlardan biri “bilgi edinme” olarak belirlenmiştir. İnterneti bilgi edinme noktasında kullanan katılımcıların 6’sının erkek 1’inin kadın olduğu görülmüştür. Araştırmada elde edilen bu bulgu, erkeklerin internet kullanımı nezdinde “bilgi edinme” amacını kadınlara göre daha öncelikli olduğunu göstermektedir.

Araştırma kapsamında “internet kullanım amacı” sorusu üzerine, cinsiyet dağılımının dengeli olmadığı bir diğer konu “sosyalleşme” olarak belirlenmiştir. İnterneti sosyalleşme amacıyla kullanan katılımcıların 3’ü kadın 1’i erkek olarak belirlenmiştir. Elde edilen bu bulgu, kadınların erkeklere göre toplumla etkileşimi sürdürme noktasında interneti de bir etken olarak gördüğünü göstermektedir.

Araştırma kapsamında yapılan mülakatlarda internet gözetimine yönelik katılımcılar mahremiyetinin ihlal edildiği, mahrem sınırların aşıldığını belirtmiştir. Katılımcılar mahrem bilginin sınırlarını çizirken fotoğraflarını bu sınır içine dahil ettiğini ifade etmiştir. Özel bilginin ne olduğuna yönelik düşüncelerini belirtirken fotoğrafı da içine alan katılımcıların 7’si kadın 3’ü erkek olarak belirlenmiştir. Elde edilen bu bulgu, kadınların erkeklere göre fotoğrafı daha mahrem bir etken olarak değerlendirdiğini göstermektedir.

Araştırma kapsamında katılımcılara gözetimin ne ifade ettiğini sorulmuştur. Katılımcılardan yalnızca 2’si gözetimi bir duygu çağrışımı ile açıklamıştır. Gözetimi “tehdit” ve “endişe” şeklinde ifade eden iki katılımcı da kadındır. Bu bulgu, kadınların erkeklere nazaran gözetimi teknik meseleden çıkarıp daha psikolojik süreçler ile tahlil ettiğini göstermektedir.

Araştırma kapsamında katılımcılardan 4’ü gözetimi etkileşimli bir sürecin içine koyarak kendini de dahil etmiştir. Bu dört kadın katılımcı kendisinin de minimal düzeyde bir başka internet kullanıcıını gözetlediğini belirtmiştir. Katılımcılardan 2’si kadın 1’i erkek “gizlice izlemek” anlamındaki “stalk” kelimesini internet gözetimini örneklemek için kullanmıştır. Elde edilen bu bulgu, kadınların erkeklere oranla daha çok gözetlediğini göstermektedir.

Araştırma kapsamında katılımcılar internet kullanım sürecinde gözetime ve mahremiyete yönelik farkındalık kazandığını belirtmiştir. Katılımcılar farkındalık sürecinde çeşitli davranış değişiklikleri yaşadığını ifade etmiştir. Katılımcılar arasında

yalnızca üç kadın katılımcı geçmişte daha fevri paylaşımlar yaptığını vurgulamış, bugüne daha fevri bir karaktere sahip olduğunu belirtmiştir. Erkek katılımcılar bu konu hakkında olumlu ya da olumsuz görüş bildirmemiştir. Elde edilen bu bulgu, kadınların erkeklere nazaran ilk internet kullanım sürecini daha bilinçsiz bir konumda olduğunu göstermektedir.

3.6.3. Öğrenim gördüğü fakülte ile verilen cevaplar arasındaki ilişki

Araştırma kapsamında farklı fakültelerden katılımcılar yer almıştır. Katılımcılar İletişim Bilimleri Fakültesi'nden 3 öğrenci, Eczacılık Fakültesi'nden 3 öğrenci, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nden 3 öğrenci, Hukuk Fakültesi'nden 3 öğrenci ve Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden (İletişim Tasarımı ve Yönetimi Anabilim Dalı) 3 öğrenci olmak üzere toplamda 15 öğrenci araştırma kapsamında soruları cevaplandırmıştır.

Katılımcılar internet ve gözetime dair farkındalıklarını belirtirken üniversite eğitiminin etkisine yönelik düşüncelerinin belirtmiştir. İletişim Bilimler Fakültesi, Hukuk Fakültesi ve İletişim Tasarımı ve Yönetimi Anabilim Dalı'nda öğrenim gören öğrenciler kendi alanlarına dair eğitimin farkındalığın oluşmasında bir etken olarak görmüştür. Diğer fakülte öğrencileri kendi fakülteleri kapsamında aldıkları eğitimin konu farkındalığına etkisi olmadığını ifade etmiştir.

İletişim alanında (İletişim Bilimleri Fakültesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü) öğrenim gören katılımcılar internet altyapısına yönelik ifadeler kullanmıştır. Katılımcıların internet gözetimine yönelik düşüncelerinde kendi alanlarına ve internet mecrasına yönelik “wpn”, “server”, “big data”, “tracking”, “deep web”, “siber kültür” gibi terimler yer almıştır. Bu bulgu, iletişim alanında öğrenim gören katılımcıların aldığı eğitim bazında internet gözetiminin teknik altyapısına yönelik daha fazla bilgiye sahip olduğunu göstermektedir.

İletişim alanında (İletişim Bilimleri Fakültesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü) öğrenim gören katılımcıların aldıkları eğitimin, üzerinde çalıştıkları araştırmaların ve yaptıkları stajların etkisiyle araştırma konusuna diğer fakültelere nazaran daha hakim olduğu görülmüştür. Katılımcıların internet gözetimine yönelik farkındalığın oluşma süreci diğer fakültelere göre daha erken olmuştur. Bu bulgu, iletişim alanında öğrenim gören katılımcıların aldıkları teorik ve uygulamaları eğitimin var olan farkındalığın daha erken oluşmasına katkı sunduğunu göstermektedir.

Hukuk Fakültesi'nde öğrenim gören katılımcılar araştırma kapsamındaki soruları hukuki sınırlılıklar bazında değerlendirmiştir. Katılımcıların tamamı internet gözetimini bireysel bir süreçten çıkararak, düşüncelerini kişilik hakları ve toplum üzerinden ifade etmiştir. Katılımcılardan bir tanesi konuyu çocuk hakları üzerinden değerlendirmiş, konuya dair mağduriyeti belirtmiştir. Katılımcılardan biri internet gözetimini devlet rejimleri noktasında analiz etmiş, konuyu “bilişim hukuku” çerçevesinde ifade etmiştir. Bu bulgular, Hukuk Fakültesi'nde öğrenim gören katılımcıların internet gözetimine yönelik hukuki sınırların bilinmesinde, belirlenmesinde ve uygulanmasında daha etkili olduğunu göstermektedir.

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde ve Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde (İletişim Tasarımı ve Yönetimi Anabilim Dalı) öğrenim gören iki katılımcı internet gözetimine yönelik “devlet kontrolü”nün bir çözüm olabileceğini belirtmiştir. Bu bulgu, idari ve iletişim alanında eğitim gören katılımcıların, yönetim konusunda daha kapsayıcı ve bütünlükçü çözüm üretebildiğini göstermektedir.

Katılımcılar araştırma kapsamında “Facebook'un veri gizliliğini ihlal etmesi”³ örneğini belirtmiş, konu ile ilgili düşüncelerini ifade etmiştir. Mevcut örneği tüm fakültelerden katılımcıların belirtmesine rağmen Eczacılık Fakültesi'nde öğrenim gören katılımcıların hiçbiri kullanmamıştır. Bu bulgu, Eczacılık Fakültesi'nde öğrenim gören katılımcıların güvenlik ve mahremiyete yönelik gündemi takip etmediği, etse bile konu ile ilişkilendirmediği görülmektedir.

Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde (İletişim Tasarımı ve Yönetimi Anabilim Dalı) öğrenim gören bir katılımcı internet kullanımında mesleki ihtiyaçların da etkisi olduğunu ifade etmiştir. Bu bulgu, iletişim alanında öğrenim gören katılımcıların internet kullanımını hayatını idame ettirecek bir ihtiyacına cevap verdiğini göstermektedir.

3.6.4. İnternet kullanım süresi ile verilen cevaplar arasındaki ilişki

Katılımcıların günlük internet kullanım süreleri ile birbirinden farklılık göstermektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu olan 9'u, interneti kullanma sürelerini 2-5 saat olarak belirtmiştir. 3 katılımcı interneti kullanım süresini 0-2 saat, 2 katılımcı da 5-

³ <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43649116> (Erişim Tarihi: 5 Haziran 2019)

7 saat olarak ifade etmiştir. Katılımcıların 1'i ise internet kullanım süresini 7 saatten fazla olarak belirtmiştir.

Araştırma kapsamında katılımcılardan elde edilen internet kullanım süresi bilgileri ile internet gözetimi arasında bir ilişki kurulmak istenmiştir. Ancak mevcut değişkenin araştırmanın sonucuna olumlu ya da olumsuz etki etmediği görülmüştür.

3.6.5. İnternet kullanım amacı ile verilen cevaplar arasındaki ilişki

Katılımcıların ön görüşme formunda ifade ettikleri üzere benzer amaçlara sahip olsalar da interneti kullanım amaçları birbirinden farklılaşmaktadır. Katılımcıların 3'ü interneti tek bir amaç için kullandığı belirtmiş, 12 katılımcı ise internet kullanımını birden fazla amaca yönelik olduğunu ifade etmiştir. 8 katılımcı interneti “eğlence” amacıyla, 7 katılımcı interneti “bilgi edinme” amacıyla, 7 katılımcı interneti “gündemi takip etme” amacıyla, 4 katılımcı interneti “sosyalleşme”, 3 katılımcı interneti “iletişim” amacıyla, 3 katılımcı interneti “eğitim” amacıyla, 2 katılımcı interneti “vakit geçirmek”, 1 katılımcı interneti “içerik üretmek” amacıyla ve 1 katılımcı interneti “mesleki ihtiyaç” amacıyla kullandığını belirtmiştir.

Araştırma kapsamında katılımcılardan elde edilen internet kullanım amacı bilgileri ile internet gözetimi arasında bir ilişki kurulmak istenmiştir. Ancak mevcut değişkenin araştırmanın sonucuna olumlu ya da olumsuz etki etmediği görülmüştür.

3.6.6. İnternet gözetiminin tutum ve davranış değişikliğine etkisi

Araştırmanın alt sorularından ilki “gözetlenmenin katılımcılarda tutum ve davranış değişikliğine yol açıp açmadığı” üzerine kuruluydu. İnternet gözetimine yönelik kaygı duyan katılımcıların tamamında davranış değişikliği görülmektedir. Var olan farkındalığa ve kaygı seviyesine bağlı olarak katılımcılar gözetlenmemeye yönelik davranışlarını değiştirmekte hatta tamamen yapmamaktadır. Katılımcıların gözetlenmemeye yönelik aldığı tedbirlerin her biri davranış değişikliğini onaylamaktadır. Katılımcılar aldıkları tedbirler ile kendilerine yönelik bir oto-kontrol mekanizması yaratmaktadır. Bu mekanizmanın temel sebebi gözetlenme ile elde edilecek bilgilerinin kendilerine zarar vereceği düşüncesi veya yönlendirilme kaygısıdır. Katılımcı 10 gözetlenmeye yönelik duyduğu kaygının davranış değişikliğine yol açtığını “Yönlendiriliyorum, hareketlerimi ona göre ayarlıyorum.” şeklinde ifade ederken Katılımcı 14 “Bir nevi benim davranışlarımı yönlendiriyor.” şeklinde belirtmiştir.

Katılımcılar, gözetlemenin davranışları değiştirici rolünden öte yeni davranışlar var etmeye çalışmasını da vurgulamıştır. Katılımcı 6 ve Katılımcı 8 ise, gözetlenmenin algılarında yaratılmak istenen bir yönlendirme ve manipüle olduğunu vurgulamıştır. Katılımcı 9 gözetlenme sisteminin çalışma yöntemini “İnsan hakkında ne kadar çok şey bilirsen, insanı o kadar kolay kontrol edersin.” şeklinde açıklamıştır. Katılımcı 11 ise neden gözetlendiğini “Kontrol altında tutmak için olabilir.” şeklinde belirtmiştir. Bu yönüyle internet gözetimi katılımcılar tarafından bilgi ve iktidar sistemine yerleştirilmiştir. Katılımcıların var olan davranış değişiklikleri de bu sisteme yönelik şekillenmektedir. İktidar konumundaki gözetleyen, gözetlenen konumundaki katılımcılar hakkında daha fazla bilgiye sahip olmak istemekte, elde edilecek bilgi ise kontrol ve yönlendirme amacıyla kullanılmaktadır.

3.6.7. İnternet gözetiminin mahremiyete etkisi

Araştırmanın alt sorularından biri “internet gözetiminin katılımcıların mahremiyetlerine yönelik bir problem teşkil edip etmediği” yönündeydi. Gözetlendiğini düşünen 14 katılımcı internet gözetimini bir mahremiyet ihlali olarak görmektedir. Katılımcılar özel bilgi olarak nitelendirdikleri bilgileri internet ortamında paylaşmaktan çekinmektedir, paylaşmamayı tercih etmektedir. Bu tutuma, katılımcıların tecrübeleri noktasında mahremiyet ihlali yaşaması ve mahremiyet ihlali yaşama kaygısı götüğünü göstermektedir. Katılımcıların mahremiyet algılarını ölçmeye yönelik “özel bilginin ne anlam ifade ettiği ve özel bilginin sınırlarını çizirken belirledikleri kıstaslar” sorusunun cevabı bunu net bir şekilde ortaya koymaktadır. Katılımcı 8 özel bilgiyi belirlemede kullandığı kıstası “Benim için özel bilgi sosyal medyada paylaşmaktan çekindiğim şeyler benim için özel bilgidir.” şeklinde açıklamıştır. Katılımcı 15 ise internet gözetiminin mahremiyet ihlaline yol açtığı düşüncesini “İnternet ortamında paylaştığımız hiçbir şeyin paylaşıcı tarafından özel bilgi olarak addedilmemesini gerektiğini düşünüyorum.” şeklinde ifade etmiştir. İnternette gözetlendiğini düşünen katılımcıların tamamı gözetlendiği düşüncesi ile özel bilgilerini paylaşmamaktadır. Bu davranış katılımcıların internet gözetimini mahremiyetlerine yönelik bir tehdit olarak algıladığını göstermektedir.

3.6.8. İnternet kullanım sürecinin internet gözetim farkındalığına etkisi

Araştırmanın bir diğer alt sorusu “katılımcıların gözetime dair algılarının internet kullanım sürecinde değişip değişmediği”nin belirlenmesi üzerineydi. Katılımcılardan 13

tanesi kullanım sürecini edindiği tecrübeler noktasında bir farkındalık olarak nitelendirmiştir. Katılımcıların interneti ilk kullandığı dönem ile şuanki dönem arasındaki farklılaşan davranış değişiklikleri oluşan farkındalığı göstermektedir. Katılımcıların bazıları bizzat kendi yaşadığı, bazıları yakın çevresinden duyduğu bazıları ise uluslararası medyada gördüğü haberler ile bu farkındalığı kazanmıştır.

Katılımcılardan 6 tanesinin internet gözetimine dair farkındalığa internet kullanım sürecine ek olarak üniversite eğitiminin de katkısı olduğu görülmektedir. Üniversite eğitiminin var olan farkındalığının oluşmasında katkısı olduğunu belirten altı katılımcı hukuk ve iletişim bilimleri alanında öğrenim görmektedir. Bu yönüyle bu alanlarda eğitim alan katılımcıların araştırma konusunda kendi alanları dahilinde bilgi sahibi olması farkındalıklarının oluşmasında daha etkili ve hızlı bir sürecin işlediğini göstermektedir. Katılımcıların bu tutumu; internet, gözetim, mahremiyet ihlali, güvenlik gibi araştırma kapsamına giren konuların hukuk ve iletişim alanlarında daha önemli bir konuma oturduğunu göstermektedir.

3.6.9. Katılımcıların internet gözetim sistemi içindeki rolü

Araştırmanın bir başka alt sorusu “katılımcıların internet gözetim sistemi içinde kendini nasıl konumlandığı” ile ilgiliydi. İnternette gözetlendiğini düşünen ve kendisi için problem teşkil ettiğini belirten 13 katılımcının tamamı mahremiyet ihlaline ve veri güvenliğine yönelik tedbirler almış ve davranışlarını engellemiş ya da değiştirmiştir. Ancak katılımcıların hiçbiri var olan gözetim sistemini ortadan kaldırmaya yönelik bir çözüm önerisi ifade etmemiştir. Gözetlenmenin problem teşkil ettiğini belirten 13 katılımcının tamamı değiştirilmesi gerekeni sistemin kendisinde değil, kendisinde aramıştır. Bu yönüyle katılımcılar internet gözetim sistemi içinde kendini nesne olarak, gözetleyeni de özne olarak konumlandırmaktadır. Katılımcılar, gözetleyen konumundaki tarafları kendi algılarında iktidar yaparak; kendilerini şekillendirdiğini, değiştirdiğini, yönlendirdiğini belirtmektedir. Bu algı, katılımcıları nesne konumuna getirmektedir. Katılımcıların on tanesinin internet gözetim sistemini “değiştirilemez” buluşu ve Katılımcı 10’un gözetim sistemi içinde kendini “Bir çözüm önerim yok çünkü onlar yapıyorlar biz kullanıyoruz.” şeklinde konumlandırması bunun en temel göstergesidir. Katılımcı 3 ise gözetim sistemi içinde kendini “öğrenilmiş çaresizlik” olarak nitelendirmekte, katılımcılar çerçevesinde oluşan özne – nesne konumunu en iyi şekilde anlatmaktadır.

4. SONUÇ

Gözetim, konusu özellikle son süreçte sıkça tartışılan pek çok kuramcının günümüz toplum niteliklerini ortaya koyarken temel argüman olarak kullandığı bir kavramdır. Gözetim toplumu olarak adlandırılan bugünün dünyası internet gözetimi ile farklı bir tabana oturmaktadır. İnternetin ortaya çıktığı ilk günden beri ortaya çıkardığı psikolojik ve sosyolojik etkilerine de gözetim de eklenmiştir. İnternet gözetimi bu yönüyle üstüne düşünülmesi, sorgulanması ve farkındalığının oluşması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmanın sonuçları bu yönüyle hem risklerin ne olduğunu nasıl ortaya çıktığını belirlemek hem de risklerin çözümüne yönelik neler yapılabilirini ortaya koymak adına oldukça önemlidir.

Araştırma sonucunda internet gözetiminin bireyler nezdinde de önemli bir konu olduğu, araştırma probleminin de hem bireysel hem de toplumsal olarak anlamlı ve geçerli olduğu görülmüştür. İnternet gözetimi temel olarak bireylerin üstüne düşündüğü, sorguladığı, çözüm aradığı bir sorun olarak belirlenmiştir. Mevcut soruna yönelik bir araştırmanın yapılması keşfedici bir nitelik taşımış, ilgili konuya yönelik genel bir fikir verebilmiştir.

Gözetim, tarih boyunca bireylerin davranışlarını kontrol etmenin ve yönlendirmenin temel elemanlarından biri olmuştur. Gelişen toplumsal yapıların etkisiyle gözetim olgusu da değişmiş, yöntemi farklılaşmıştır. Bugün küreselleşen dünyanın ve gelişen teknolojilerin etkisiyle gözetim olgusu da farklı bir tabana oturmuş, hedefini farklı yöntemler ile belirlemiştir. Araştırma, günümüz toplumunda gözetimin, internet teknolojisi içinde varlığını sürdürdüğünü göstermiştir. Katılımcıların tamamı internet gözetiminin varlığına yönelik ifadeler kullanmıştır. Hatta gözetimine yönelik algının tespit edilebilmesinde sorulan sorular olağan bir şekilde internet temelli cevaplandırılmıştır. Araştırma internet gözetiminin farkına varılan, varlığından haberdar ve üstüne düşünülen bir mesele olduğunu ortaya koymuştur. Bunun temel etkeni ise katılımcıların meselenin aslına yönelik kaygı duymasıdır.

Bireylerin gündelik hayatının vazgeçilmezi konumundaki internet, gözetim sistemlerinin varlığı ile bireyleri kontrol etmekte, yönlendirmektedir. Var olan pratiklerin bir sonucu olarak bireylerin kaygı seviyesi internet gözetimi temelli artmaktadır. Bunun temel sebebi ise mahremiyet ve güvenliğe yönelik risklerdir. Bireyler risklerin varlığında

internet gözetimine yönelik endişe duymaktadır. Bu etki, birilerini güçlendirirken diğerlerini zayıf düşürmektedir. Araştırma kapsamındaki katılımcıların büyük çoğunluğunun gözetim kavramını “kötü” olarak nitelendirmesi bunun temel göstergesidir. Gözetleyenin güçlü kimliğinin farkında olan katılımcıların çoğu, gözetlenmemeye yönelik aldıkları tedbirlerin işlevselliğine inanmamaktadır. Katılımcı 11’in de vurguladığı “gözetleyen her türlü gözetler” düşüncesi günümüz teknolojisinin gücünü de ortaya koymaktadır. Araştırmanın ortaya koymaya çalıştığı bireylerin internet gözetim sistemi içindeki nesne konumu elde edilen bulgular ile eşleşmektedir. Katılımcıların internet gözetim sistemini engellenemez buluşu, birey nezdinde herhangi bir çabayı da geçersiz kılmaktadır.

Günümüzde gözetim, elektronik teknolojiler vasıtasıyla ifade bulmaktadır. Mevcut ifadelerin bir izdüşümü ise internet gözetimidir. İnternet, araştırma kapsamındaki katılımcılar dahil olmak üzere pek çok bireyin ihtiyacına yanıt verecek teknik donanıma sahiptir. Bireyler hayatlarını kolaylaştıran interneti, gündelik hayatlarının bir parçası yaparak, kullanımını zorunlu olarak nitelendirmektedir. Araştırma kapsamında katılımcıların kendileri için problem teşkil ettiği halde internet kullanmaya devam etmeleri günümüz toplum yapısında internetin vazgeçilmez konumuna işaret etmektedir. İnternetin sağladığı iletişim, etkileşim, sosyalleşme, eğlence gibi imkanlarının yanında gözetim meselesi görünürlüğünü kaybetmektedir. Aslında bu bir imkan değil göz boyamadır. Araştırma bunu net bir şekilde ortaya koymuştur. Araştırma kapsamında internet, toplumsal varoluşu niteleyen bir kimlik olarak karşımıza çıkmaktadır. İnternet kullanım amacına yönelik bulgular bu kimliği ortaya koyacak cinstendir. Katılımcıların büyük çoğunluğu interneti “eğlence” ve “sosyalleşme” amaçlı kullandığını belirtmiştir. Eğlence amacının bu denli ifade edilmesi internetin bireylerde yarattığı psikolojik doyumdur. Kişilerarası iletişimin giderek azaldığı günümüz dünyasının bireyleri çareyi internet olarak görmektedir. Sosyalleşmenin internet nezdinde bir amaç olması bu durumu gözler önüne serecek cinstendir. Araştırma, bireylerin sanal ortamda yarattığı kimliklerin gerçek kimliklerinin önüne geçebildiğini ortaya koymuştur. Pek çok kavramın katılımcılar tarafından olağan bir şekilde internet ile ilişkilendirilmesi bu sonuç ile paralellik göstermektedir. Bu niteliklerin varlığında internet gözetiminin varlığı ortadan kaybolmakta, gözükmemektedir.

Araştırma sonucunda ulaşılan bulgular katılımcıların internet gözetimine dair kaygı duyduğunu göstermiştir. Katılımcılarda oluşan kaygının temel sebebi gözetim yoluyla bilgilerinin elde edilmesidir. Katılımcıların mahremiyet ihlali olarak nitelendirdiği bu durum, bilgi ve iktidarın etkileşimli ilişkisine işaret etmektedir. Katılımcılar, elde edilen bilgilerinin kendilerini yönlendirme, kontrol etme amacıyla kullanılacağını farkındadır. Bilgiye sahip olanın iktidar konumundaki rolü bireyler açısından problem teşkil etmektedir. İktidarların gözetim yoluyla elde ettiği bilgiler bireylerin daha kolay denetlenebileceği ile paralellik göstermektedir. Katılımcı 6 internette gözetlenmenin siyasi amacını “hem manipüle etmek hem kolay kontrol etmek” şeklinde belirtmiştir. Katılımcının internette gözetlenmesinin kendisi için bir problem teşkil ettiği düşünülürse, bireyler kendilerine yönelik bilgilerin elde edilmesini istememektedir. Bunun temel sebebi bilgilerine sahip olan gözetleyen iktidar konumuna gelecek olmasıdır.

Araştırmanın da kuramsal anlayışını ortaya koyan Foucault’nun panoptikonunun, araştırma sonucunda günümüz internet ortamında teknolojik bir tabana oturduğu sonucu çıkmıştır. Gözetlemek, gözetlenen tarafa bir oto kontrol mekanizması yüklemektedir. Bireyler gözetim sisteminin farkında, kendi tutum ve davranışlarını kendileri kısıtlamakta, engellemektedir. Günümüz internet gözetimi panoptikon modeli gibi işlemektedir. Gözetim sisteminin bilinemez ve kanıtlanamaz oluşu gözetlenen bireylerin iktidarı kendi içinde taşımasını sağlamaktadır. Bu noktada gözetimin her an olabileceğinden kuşku duymayan bireyler kendi oto kontrol mekanizmalarını geliştirmektedir. Araştırma kapsamındaki katılımcılar, internette neden gözetlendiğine yönelik düşünceleri çeşitlenmektedir. Ancak katılımcıların tamamı gözetlendiğini düşünmekte hatta bilmektedir. Katılımcı 3’ün “İnternette gözetlendiğini düşünüyor musun?” sorusuna “Evet düşünüyorum. Hatta düşünmekten öte eminim ondan.” şeklinde cevap vermesi gözetlenmese dahi bu algının yerleştiğini göstermektedir. Katılımcı 3’ün internette gözetlenmesi ile ilgili aldığı tedbirler, değiştirdiği veya yapmaktan çekindiği davranışlar kendi içinde bir oto kontrol mekanizması oluşturduğunun en temel göstergesidir. İnternette gözetlenmekten kaygı duyan katılımcıların tamamında da bu tutum görülmektedir. Gözetlenme kaygısı, kaygı otokontrolü doğurmaktadır. İnternete sahip, interneti yöneten iktidarların da temel isteği bu yöndedir. Bireylerde oluşacak oto kontrol mekanizması bu yönüyle herhangi bir sorgulamayı ve eleştiriye de ortadan kaldıracaktır. Araştırma kapsamındaki katılımcılarda bu açıkça görülmektedir. Pek çok

katılımcının düşüncelerini değil internette paylaşmaktan bunları düşünüyor olmaktan dahi kaygı duyduğu görülmüştür. Denetim bireylerin içine işlemiştir ve bunun temel etkeni gözetimdir.

Gözetim ile mahremiyet kavramları birbirinden bağımsız düşünülememekte, bir sınırın iki tarafına işaret etmektedir. Gizlilik, gözetimden kaçınmayla sıkı sıkıya ilişkilidir. İnternet ortamında gözetim, internet kullanıcılarının mahremiyetlerine yönelik tehdit ve ihlal ile paralellik göstermektedir. Araştırma kapsamında, gözetim kaygısı taşıyan katılımcıların tamamı bu yönüyle mahremiyet kaygısı da taşımaktadır. Katılımcıların çoğu özel alanına yapılan ihlali gözetim ile eşdeğer tutucu doğrudan ifadeler kullanmıştır. Katılımcıların 14'ünün kişisel verilerinin internet ortamında güvende olmadığını belirtmesi internet gözetiminin bir sonucudur. Gözetim ile mahremiyet arasındaki çizginin kayboluşu araştırmanın temel sonuçlarından biridir. Gözetlenen bireylerin bu durumu kabul edişi hatta farkında olunan bu durum çerçevesinde mahremiyetlerini şekillendirmesi bunu net bir şekilde ortaya koymaktadır. Araştırmaya katılan bireyler mahremiyetlerinin sınırlarını internet temelli çizmektedir. Neyi mahrem neyi mahrem değil olarak nitelendirmek için internette paylaşılabilmesi niteliğine bakılmaktadır. Bu sonuç ile internetin, bireylerin hayatında ne derece önemli ve yön verici olduğu gerçeği de ortaya çıkmaktadır.

Gözetim ekonomik çıkarları gerçekleştirmek isteyen kapitalistlerin elinde bir araçtır. İktidar konumundaki sermaye sahipleri tüketimi arttırmanın bir yolu olarak gözetimi aktif olarak kullanmaktadır. Araştırma bu amacın internet temelli gerçekleştirildiğini ortaya koymaktadır. Bu yönüyle ticari amaçlı gözetlemelerin temel amacı tüketici davranışlarının bilinmesi, analiz edilmesi ve yönlendirilmesidir. İnternet kullanıcıları tüketime yönelik karar alma süreçlerinde ticari şirketler tarafından manipüle edilmekte, tüketici davranışları kontrol altına alınmaktadır. Araştırmada yer alan 15 katılımcıdan 12'si gözetimin bu yönüne vurgu yapmaktadır. Katılımcı 3'ün internet gözetiminin ticari yönünü "bizi potansiyel müşteri gözüyle görüyorlar" şeklinde ifade etmesi kapitalist gözetimin varlığını desteklemektedir. Katılımcı 4 ticari gözetimi "Dünya üzerinde çok büyük bir mali getirisi, ekonomik getirisi olması sebebiyle teknolojinin bu alanları da yoğunca kullanılıyor." şeklinde belirtmesi, gözetimin ekonomik çıkarlara hizmet ettiği düşüncesini kanıtlamaktadır. Bugün internet temelli gözetimin ticari bir amacının da olduğu görülmektedir. Bireyler gözetimin amacına yönelik farklı ifadeler

ortaya koysa da ticari amaçlı bir gözetim noktasında ortaklaşmıştır. Bunun temel sebebi bu amacın ticari şirketler tarafından alenen gerçekleştiriliyor olmasıdır. Şirketlerin bu amacın görünür olmasından herhangi bir çekincesi yoktur. Temel amaç daha fazla ekonomik çıkar ve pazardır. Mahremiyetin ihlal edilmesi, kişisel verilerin güvenliğin yok sayılması ve bunun alenen yapılmasının aslında iki sonucu vardır. İlki ekonomik çıkar ve pazarın bu meselelerin önüne geçecek düzeyde dünya düzenini belirliyor olması, ikincisi ise bunu bilerek ve isteyerek görünür kılınmasıdır. Bu yönüyle internet kullanıcılarına verilen mesaj açık ve nettir: “Size dair her şeyi bilebiliyoruz siz bu mecraada birer nesnesiniz.” Ki bu mesajı araştırma kapsamındaki katılımcılar oldukça iyi okumuştur. Gözetim sisteminin önlenebilmesine yönelik bir düşüncenin varlığı araştırma kapsamında görülmemiştir. Araştırma bu sistemin önlenemez, engellenemez olduğunu göstermiştir.

Teknoloji ekseninde değişen toplum yapısı gözetimin daha güçlü olduğu bir tabandadır. Bireyler gündelik hayatlarının her anında gözetlenmektedir. Bugün denetim teknolojinin ve bireyin içine yerleşmektedir. Bireylerden gözetleme yoluyla elde edilen bilgiler gözetleyen tarafın menfaatine uygun şekilde işlemektedir. Dünyayı birleştiren bir işleve sahip olan internet, bireylerin yoğunca kullandığı bir alan olduğu da göz önüne alınırsa, gözetim için oldukça elverişli bir ortamdır. Teknolojinin insanlığı ileri götürecektir, geliştirecek bir niteliğe sahip olduğu algısı beraberinde getirdiği riskler ve tehditler ile yok olmaktadır. Her ne kadar internet, Andy Müller-Maguhn (2013, s. 28) tarafından son yirmi yıl içinde iktidarların ürktüğü bir hastalık olarak görülse de bireyler internette birer nesne olmaktan kaçamamaktadır.

Bireylerin internet gözetimine yönelik nesne konumu en başta özne konumundaki gözetleyenlerin teknolojiyi yani gücü elinde bulundurması ile ilgilidir. Bu güç; bireyleri kontrol etmenin, yönlendirmenin, manipüle etmenin temel etkenidir. Bireylerin nesne konumunun bir diğer nedeni ise kullanıcı olduğu internete yönelik bilgi seviyesinin azlığıdır. Bilen tarafın özne konumuna geldiği sistem hayatın her alanında kendini göstermektedir. Bireylerin internet kullanımına yönelik faydasız arzuları gözetim sisteminin devamını sağlamakta, güçlendirmektedir.

İnternet gözetimi bireysel ve toplumsal anlamlar riskler barındırmaktadır. Bireylerin mahremiyetlerine, güvenliklerine yönelik tehditler ile gözetim pratiklerinin internet ile vücut bulduğu bir sisteme işaret etmektedir. Bireysel kaygı seviyelerinin arttığı, manipüle mekanizmalarının çoğaldığı bir toplum geleceği endişe duyulacak bir

düzlemindedir. Bunun yanında bireysel farkındalık seviyesine yönelik riskler bu düzlemin temel etkenidir. İnternet gözetimine yönelik farkındalık seviyesinin artması ile risklerin önüne geçmek, geleceğe yönelik daha sağlıklı kestirimler yapabilmek daha elverişli olacaktır.

Araştırmanın gösterdiği bireysel ve toplumsal riskler günümüz ileri teknolojisine yönelik risklerin bir izdüşümüdür. Gözetim ise teknolojinin içine yerleşmektedir. Bu gözetim sistemi içinde internet oldukça büyük bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Riskler, tehlikeler, tehditler karşısında toplum ve bireyler için çözüm yolu kendi üstüne düşünme sürecidir. Bireylerin internet gözetimine yönelik duyduğu kaygının üstüne düşünmesi, sorgulaması gerekmektedir. Bu yönüyle günümüz gözetim pratiklerine yönelik ortaya çıkan tehlikelerin önüne geçmenin temel yolu bilinçlenmeden geçmektedir. Risklerin önüne geçmek için gerekli bireysel farkındalığın oluşumu bütünlükçü olarak toplumsal farkındalığı da etkileyecektir.

KAYNAKÇA

- Akdağ, G. (2015). "Gözetim Toplumu" Teorilerinin Tarihsel ve Teorik Bir İncelemesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arklan, Ü. ve Taşdemir, E. (2008). Bilgi Toplumu ve İletişim: Bilginin Yayılma Sürecinde Kitle İletişim Araçları ve İnternet. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*. 5 (3), 67-80.
- Aşkaroğlu, V. (2017). Toplum ve Birey: Yabancılaşma Üzerine Kuramsal Bir Tartışma. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*. 35 (35), 78-83.
- Aytaç, Ö. (2005). Modern Bürokratik Kurumlar ve Baskı Düzenleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 15 (1), 249-278
- Babacan, M. E. (2016). Yeni Medya ve Toplumsal İktidar Bağlamında Özne. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 7(1), s. 525.
- Boyne, R. (2009). *Foucault ve Derrida: Aklın Öteki Yüzü*. (Çev. İ. Yılmaz). Ankara: Bilgesu Yayınevi.
- Bozkurt, A. (2014). Ağ Toplumu ve Bilgi. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 28 (4), s. 515.
- Bozkurt, V. (2000). Gözetim ve İnternet: Özel Yaşamın Sonu mu?. *Birikim Dergisi*. (136), 75-81.
- Canpolat, N. (2005). Foucault. N. Rigel, G. Batuş, G. Yücedoğan ve B. Çoban (Editörler), *Kadife Karanlık içinde* (s. 75-138). İstanbul: Su Yayınevi.
- Castells, M. (2005). *Ağ Toplumu'nun Yükselişi (Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Birinci Cilt)*. (Çev. E. Kılıç). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Çakır, M. (2015). *İnternette Gösteri ve Gözetim*. Ankara: Ütopya Yayınevi
- Çambay, S. O. (2015). Bir Toplumsallaşma Aracı Olarak Yeni Medya: Kuramsal Bir Değerlendirme. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (2), 237-247
- Çelebi, V. (2013). Michel Foucault'da Bilgi, İktidar ve Özne İlişkisi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*. 5 (1), 512-523.
- Çelik, R. (2014). *Gözetim Toplumu ve İnternet: Yeni İletişim Ortamlarında Gözetimin Dönüşümü*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çığ, E. Ç. (2016). Dijital Çağda Bakışın Politikası: Panoptikon ve Aleniyet İlkesi. *Toplum ve Demokrasi*. 10 (21), 91-113.

- Dijk, J. V. (2016). *Ağ Toplumu*. (Çev. Ö. Sakin). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Dolgun, U. (2008). *Şeffaf Hapishane Yahut Gözetim Toplumu*. İstanbul: Ötüken.
- Erdem, O. A. (1998). *Bilgisayar Haberleşme Teknolojisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Esgin, M. S. (2015). Web Teknolojisi Dünyasında Yeni Trendler. A. Baloğlu (Ed.), *Sosyal Medya Madenciliği içinde* (s. 17-59). İstanbul: Beta Yayınevi.
- Foucault, M. (2000). *Hapishanenin Doğuşu: Gözetim Altında Tutmak ve Cezalandırmak*. (Çev. M. A. Kılıçbay). Ankara: İmge Kitabevi.
- Giddens, A. (2008). *Ulus Devlet ve Şiddet*. (Çev. C. Atay). İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Göker, G. (2016). Bir Gözetim Aracı Olarak Periscope. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 7 (1), 969-992
- Gücüyener, M. (2011). *Panoptikonik Gözetimden Synoptisizme Gözetim Toplumu*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güneş, C. D. (2013). Michel Foucault'da Söylem ve İktidar, Kaygı. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*. Sayı 21, s. 60-62
- Güven, S. K. (2007). *Gözetim Toplumu ve Toplumsal Meşruiyet*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hülür, H. (2008). İktidar/Bilgi Sarmalı: Michel Foucault'da Disiplinsel Doğruluk ve Özne. *Ekev Akademi Dergisi*. (35), 149-164.
- İçel, K. ve Ünver Y. (2009). *Kitle Haberleşme Hukuku*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Kaplan, İ. (2017). *Üniversite Öğrencisi Sosyal Medya Kullanıcılarının Mahremiyet Algısı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karagülle, A. E. (2015). *Günümüzde Değişen Mahremiyet Algısının Sosyal Ağlar Bağlamında İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Küçüköner, M. (2005). Görme Üzerine Bir İnceleme. *Sanat Dergisi*. 0 (8), 31-34.
- Lyon, D. (1997). *Elektronik Göz: Gözetim Toplumu'nun Yükselişi*. (Çev. D. Hattatoğlu). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Lyon, D. (2006). *Günlük Hayatı Kontrol Etmek: Gözetlenen Toplum*. (Çev. G. Soykan). İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.

- Lyon, D. (2013). *Gözetim Çalışmaları*. (Çev. A. Toprak). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Lyon, D. ve Bauman, Z. (2016). *Akışkan Gözetim*. (Çev. E. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Marx, K. (2011). *Kapital: Ekonomi Politiğin Eleştirisi Cilt 1*. (Çev. M. Selik ve N. Satlıgan). İstanbul: Yordam Kitap
- Menzies, H. (2003). Siber-Uzayda Kapitalizme Karşı Mücadele. (R. W. McChesney, E. M. Wood, J. B. Foster (Editörler), (Çev. N. S. Çınga, E. Baltacı ve Ö. Yalçın), *Kapitalizm ve Enformasyon Çağı* içinde (s. 107-119). Ankara: Epos Yayınları.
- Mermutlu, A. (2004). *Toplumsal Gözetim Üzerine Sosyolojik Bir Çözümleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Müller-Maguhn, A. ve Zimmermann, J. (2013). Artan İletişime Karşılık Daha Fazla Gözetim. J. Assange (Ed.), (Çev. A. D. Temiz), *Şifrepunk: Özgürlük ve İnternetin Geleceği Üzerine Bir Tartışma* içinde (s. 27-37). İstanbul: Metis Yayıncılık
- Okmeydan, S. B. (2017). Postmodern Kültürde Gözetim Toplumunun Dönüşümü: Panoptikon'dan Sinoptikon ve Omniptikon'a. *Online Academic Journal of Information Technology*. 8 (30). https://www.researchgate.net/publication/322346414_Postmodern_Kulturde_Gozetim_Toplumunun_Donusumu_'Panoptikon'dan_'Sinoptikon'_ve_'Omniptikon'a (Erişim tarihi: 03.04.2019).
- Onay, A. ve Çapar, Z. B. (2018). Bilgi'den İktidar'a, Panoptikon'dan Süperpanoptikon'a Gözetim Toplumunda İletişim. K. Özdaşlı, M. C. Demir, O. Tire, İ. S. Arvas ve K. Odabaş (Editörler), *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Alanında Yenilikçi Yaklaşımlar Cilt 2* içinde (s. 521-533). Ankara: Gece Kitaplığı.
- Özbek, M. (2004). Kamusal-Özel Alan, Kültür ve Tecrübe. M. Özbek (Editör). *Kamusal Alan* içinde (s. 443-500). İstanbul: Hil Yayınları.
- Postman, N. (2004). *Yeni Dünya Düzeni Teknopolisi: Amerika Düştü Yeni Hedef Tüm Dünya*. (Çev. M. E. Yılmaz). İstanbul: Gelenek Yayıncılık.
- Revel, J. (2012). *Foucault Sözlüğü*. (Çev. V. Urhan). İstanbul: Say Yayınları.
- Sarup, M. (2017). *Post-yapısalcılık ve Postmodernizm*. (Çev. A. Güçlü). Ankara: Pharmakon Yayınevi.
- Sönmez, B. (2016). Gözetim Toplumunun Günümüz Tüketim Dinamikleri Bağlamında Yorumlanması. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*. 9 (2), 262-284
- Şaylan, G. (2016). *Postmodernizm*. Ankara: İmge Kitabevi.

- Şener, N. K. (2016). Eğlencenin Gözetleme Hâli ya da Eğlence Endüstrisinde “Görünen” ve “Gören” Olmak. *TRT Akademi Dergisi*. 1 (1), 50-70
- Toprak, A., Yıldırım, A., Aygöl, E., Binark, M., Börekçi, S., Çomu, T. (2009). *Toplumsal Paylaşım Ağı Facebook: Görülüyorum Öyleyse Varım*. İstanbul: Kalkedon Yayınları
- Tunç, E. (2018). *Toplumsal Denetim Aracı Olarak Gözetimin Tarihsel Gelişimi ve Gözetime Yönelik Bilişim Teknolojileri*. Yayınlanmamış Bitirme Tezi. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü.
- Turan, M. (2007). Özne ve İktidar. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (22), s. 286. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/69986> (Erişim tarihi: 07.02.2019)
- Turan, M. (2017). *Bulut Bilişim*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tümurtürkan, M. (2010). Gündelik Hayatın Gözetimi: "Panoptikon Toplumu". *Ethos Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyalog Dergisi*. 3 (2). <http://www.ethosfelsefe.com/ethosdiyaloglar/mydocs/Ethos-7%20Gozetim.pdf> (Erişim tarihi: 18.03.2019).
- Ünver, O. (2015). Sosyal Medya Madenciliği. A. Baloglu (Ed.), *Sosyal Medya Madenciliği* içinde (s. 79-92). İstanbul: Beta Yayınevi.
- Weber, M. (2005). *Bürokrasi ve Otorite*. (Çev. H. B. Akın). Ankara: Adres Yayınları.
- West, D. (1998). *Kıta Avrupa'sı Felsefesine Giriş*. (Çev. A. Cevizci). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Westin, A. F. (1970). *Privacy and Freedom*. London: Mansell Press.
- Wood, E. M. (2003). Modernizm, Postmodernizm ya da Kapitalizm. (R. W. McChesney, E. M. Wood, J. B. Foster (Editörler), (Çev. N. S. Çınga, E. Baltacı ve Ö. Yalçın), *Kapitalizm ve Enformasyon Çağı* içinde (s. 39-65). Ankara: Epos Yayınları.
- Yüksel, M. (2003). Mahremiyet Hakkı ve Sosyo-Tarihsel Gelişimi. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 58 (1), 181-213.

EKLER

EK 1: ÖN GÖRÜŞME FORMU

Katılımcının;

Yaşı:

Cinsiyeti:

Yüksekokul/Fakülte/Enstitü:

1) Günlük ortalama internete bağlı kalma süreniz ne kadardır?

☐ 0-2 saat

☐ 2-5 saat

☐ 5-7 saat

☐ 7 saatten fazla

2) İnterneti kullanma amacınız nedir?

3) Sosyal medya hesabınız var mı?

☐ Evet

☐ Hayır

4) İnternet ortamında kişisel verilerinizin güvende olduğunu düşünüyor musunuz?

☐ Evet

☐ Hayır

EK 2: GÖRÜŞME METİNLERİ

GÖRÜŞME 1

Süre: 10:00

Araştırmacı: Gözetlenmek senin için neyi ifade ediyor?

Katılımcı 1: Güzel... Gizlilik dışı olabilir. Yani bir şey yaptığın zaman başkasının izlemesi, gözetlemesi insanı rahatsız eden bir şey bence.

A: Gizlilik dedin, gizlilik dışı dedin. Sana göre gizlilik tam olarak ne? Neyi gizlilik olarak tanımlarsın somut olarak?

K: Aslında tam olarak gizlilikten bahsetmek istemedim ama kişilik haklarıma orda bir tecavüz ediliyor olabilir. Yani sonuçta beni bir başkasının izlemesi hem beni ruhen rahatsız eder hem de özgürlüğümü az da olsa kısıtladığını düşünüyorum.

A: Aslında gözetlenmenin senin için kötü bir anlamı var?

K: Evet, kısıtlanmak.

A: Yeni medya ortamında, internet ortamında gözetlendiğini düşünüyor musun?

K: Evet.

A: Peki bunla ilgili belirlediğin kıstaslar var mı? Nasıl anlıyorsun?

K: Aslında çok basit. Örneğin bir internet sitesinde bir ayakkabı beğeniyorum. Ve o ayakkabı aylarca benim ekranıma onun bildirimi geliyor. Yani hangi ayakkabıyı beğendiğim, hangi ayakkabının ne kadar indirimde girdiği belirleniyor. O da arama motorlarında kullanılıyor.

A: İnternet üzerinde, yeni medya üzerinde senin baktığın herhangi bir şey gözetleniyor ve daha sonra önüne bununla ilgili içerikler geliyor.

K: Evet.

A: Bu senin için bir problem teşkil ediyor mu? Gözetlendiğini bilmek?

K: Evet ediyor.

A: Ne gibi bir problem teşkil ediyor? Ne gibi bir sıkıntı var bununla ilgili?

K: Çok büyük bir sıkıntı değil ama eğer ben o ayakkabıyı, örnek veriyorum, o ayakkabıyı almak isteseydim alırdım. Bunu bin defa gözüme sokmalarına gerek yok. Ya da örneğin bir fotoğraf paylaşıyorum ve bu fotoğrafın başkaları tarafından ya da Facebook, mesela Facebook’da yaptığım bir paylaşımın başkaları tarafından izlendiğini, gözetlendiğini düşünüyorum. Bu hoş değil. Bunun altında bir amaç olduğunu düşünüyorum.

A: Sosyal medya hesabın var, ön görüşme formunda belirtmişsin. Sosyal medya olsun, internet üzerinde olsun, herhangi bir şeyi paylaşmaktan çekiniyor musun? Özel bilgilerini mesela?

K: Evet, siyasi görüşümü paylaşıyorum. Bölümümle de alakalı olabilir. Özel düşüncelerimi paylaşıyorum. Fotoğraf paylaşabiliyorum. Ya da daha genel bilgileri paylaşabiliyorum, hoşuma giden şeyleri. Ama siyasi görüşümü, özel bilgilerimi, kişilik özelliklerimi paylaşmayı tercih etmiyorum.

A: Anladım, bunlar örnekler. Özel bilgi, mahrem bilgi diye nitelendirdiğin şeyler nedir? Mesela söylediklerin?

K: Siyasi görüş.

A: Onun dışında?

K: Dini görüş. Şimdilik bu kadar.

A: Paylaşırken belirlediğin kıstaslar var mı bunlarla ilgili? Herhangi bir şey paylaşırken internet ortamında, yeni medya ortamında?

K: Evet.

A: Nedir bunlar?

K: Mesela görüşümü paylaşırken başka bir tarafı başka bir insanı incitmemeye çalışıyorum. Örneğin ben Türk’üm. Çok fazla yabancı arkadaşım var internette, sosyal medya hesaplarımda. Türklüğümle gurur duyuyorum. Bununla ilgili bir şey paylaştığım zaman diğer milletlerin alınmamasına dikkat ediyorum.

A: Peki gözetlenme noktasında belirlediğin kıstaslar var mı?

K: Bunun üzerine çok fazla düşünmedim.

A: Anladım. Peki yeni medya ortamında edindiğin deneyimler yani yeni medyayı kullandığın süreçle ilgili bu. Bu süreçte gördüğün, duyduğun, yaşadığın şeyler senin güvenliğe ve mahremiyetine yönelik farkındalığını, düşünceni değiştirdi mi?

K: Nasıl yani?

A: Şöyle düşün: Yeni medyayı, interneti kullanmaya başladın yıllar önce ve bu süreçte şimdiye kadar bununla ilgili, “Bundan dört yıl önce ben farklı düşünüyordum, şu an farklı düşünüyorum.” dediğin bir şey var mı?

K: Düşüncelerimi etkiledi mi?

A: Evet, aynen. Gördüğün şeyler, duyduğun şeyler veya yaşadığın şeyler. Somut olarak bununla ilgili örnekler var mı? Deneyimlerin var mı? Hem özel bilgilerle hem güvenliğine hem gözetimle ilgili?

K: Bana çok fazla bir etkisi olduğunu düşünmüyorum. Çünkü internette gördüğüm her şeyin doğru olmadığını biliyorum. Ama annemi örnek vermek istiyorum. Sosyal medyada, internette gördüğü şeylerin gerçek olduğuna inanıyor. Ve çevremizde gördüğümüz birçok insan böyle. Örneğin bir hikaye paylaşılıyor ve o yayılıyor. Bunun gerçek olduğuna inanılıyor. Ama ben böyle şeylerle ilgilenmiyorum.

A: Senin güvenliğine ilgili bir şeyler değişti mi? “Ben daha önce güvenilir bulmuyordum şu an güvenilir buluyorum.” veya “Daha önce güvenilir buluyordum, şu an bulmuyorum.” dediğin?

K: Yok. Güvenilir olmadığını düşünüyordum her zaman.

A: En başından beri?

K: Evet en başından beri. Ama sosyal medya kullanıyorum buna rağmen.

A: Peki üniversite eğitiminin bununla ilgili bir farkındalığı oldu mu senin için? Üniversitede aldığın eğitim, burada geçirdiğin süre internetle ilgili yeni medyayla ilgili bir farkındalık yarattı mı sende? Değişime sebep oldu mu?

K: Aslında üniversitenin değil ama, dolaylı olarak üniversitenin de oldu çünkü etrafımdaki insanlar etkiliyor. Sosyal medyaya daha az değer vermeye başladım. Lisede daha fazla aktiftim, daha çok heyecanlanıyordum, daha çok eğleniyordum. Ama üniversite ortamında ve son sınıflara geldikçe sosyal medyanın daha değersiz olduğunu düşünmeye başladım.

A: Peki, gözetlendiğimi düşünüyorum dedin. Bununla ilgili aldığın önlemler var mı? Somut bir karar olabilir, “Bunu yaşadım bundan sonra bu davranışımı değiştireceğim.” veya “Farklı bir şekilde bunu paylaşacağım.” dediğin?

K: Olmadı. Çünkü ben başından beri dikkat ettim böyle şeylere.

A: Nasıl dikkat ettin?

K: Söylediğim gibi siyasi hiçbir şey paylaşmadım. Dini görüşümü, ırkımı ya da herhangi özel görüşlerimi hiç paylaşmadım.

A: Anladım. Gözetlendiğini düşündüğün için aslında mahrem bilgilerini paylaşmamaya dikkat ediyorsun.

K: Evet ama sadece gözetlendiğimi bildiğim için de değil. Benim düşüncelerim bende kalsa yeterli.

A: Aslında bunlar senin için tamamen mahrem, özel. Ve paylaşmamayı tercih ediyorsun. Peki, son sorum: Gözetlendiğini bildiğin halde, güvenli değilsin yeni medyada gözetleniyorsun çünkü. Kullanmaya devam eder misin?

K: Kullanmaya devam ediyorum.

A: Peki bunun sebebi nedir?

K: Çünkü bağlandık artık bence. Öyle düşünüyorum. Mesela daha önceden telefonu uygulamadan bakıyordum. Yedi saat kullanıyormuşum günde. Bunun çoğu zamanını Youtube’da geçiriyordum. Eğitimimle alakalı şeyler izliyorum falan. Ama yine de daha aza indirmeye çalışıyorum. Hala kullanıyorum, kullanacağım da. Örneğin, örnek vermeyeyim şimdi reklam olmasın!

A: Verebilirsin.

K: Instagram'ı mesela daha çok kullanıyordum daha önceden. Başkasının ne yaptığı artık çok umrumda değil. Daha çok kendi alanıma, daha çok kendime yönelmeye çalışıyorum. Bu yüzden aza indirmeye çalışıyorum. Ama sosyal medya da dünyadan haberdar olmamızı sağlıyor. A kişisi B kişisi nereye gitmiş çok önemli değil ama ülkemdeki olayları da diğer ülkelerdeki olayları da sosyal medyadan öğreniyorum. Bu yüzden kullanmaya devam edeceğim.

GÖRÜŞME 2

Süre: 10:20

Araştırmacı: Gözetlenmek sana göre neyi ifade ediyor?

Katılımcı 2: Başka biri tarafından izlenmeyi.

A: Peki bu izlenme bir noktada diğer kişinin haberi olmadan bir izlenme mi?

K: Yani, hayır. Bence haberi vardır. Her ikisi de olabilir bence. Bilinçli ve bilinçsiz her ikisi de olabilir.

A: Bilinçli ve bilinçsiz meselesini açabilir misin?

K: Mesela sınavda da gözetleniyoruz gözetmenler tarafından. Bu bilinçli olarak, farkındayız. Kopya çekmememizi biliyoruz. Ama mesela ben internette laptopumun kamerasını kapattım klasik bir hareketle. Veya diğer bilgilerimin de çok net bir şekilde bir sayfada bir şey arıyorumdur diğer sayfaya girdiğimde karşıma çıkıyordur bu da bir gözetleme. Benim ne aradığımı ihtiyacımın ne olduğunu aslında kullandığım internet üzerinden görebiliyorlar, izleyebiliyorlar. Bu bilinçsiz bir şekilde bana bununla ilgili herhangi bir şey sunmuyorlar. Ama ben bunu anlayabiliyorum.

A: Aslında ikinci soracağım soruyu da biraz açıkladın. Yeni medya, internet ortamında gözetlendiğini düşünüyor musun diye soracaktım.

K: Evet, evet, evet.

A: Bunla ilgili eklemek istediğin bir şey var mı?

K: Çok fazla yok ama sen sorarsan detaylandırabilirim.

A: Şöyle sorayım o zaman. Gözetlendiğimi düşünüyorum dedin. Bununla ilgili bir kıtasın var mı? Nasıl anlıyorsun gözetlendiğini? Somut bir örnek?

K: Bir finans kongresine katılmıştım. Orada bakacı beyefendi şey demişti. Bilgilerinizi bankalarınız apaçık satıyor demedi ama mesele Üniversite Caddesi'ni düşün. Üniversite Caddesi'nde kafe açmak isteyen birisi oradaki bankalardır bu verilere dayanıyor. İnsanlar parasını en çok neye harcıyor hangi yiyeceğe harcıyor menüme hangi yiyeceğimi koymalıyım. Bu da bir gözetlenme. İnsanların kredi kartlarından yaptığı harcamalardan bankalarının bu bilgileri para karşılığında paylaşarak benim mesela rızam olsun olmasın bunu paylaşıyorlar. Bu da bir gözetlenme. Bilinçsiz, insanların izni olmadan oluyor.

A: Peki bu senin için problem teşkil ediyor mu? Gözetlendiğini bilmek?

K: Bir yere kadar etmiyor çünkü işime yarayan kısmı da oluyor. Dediğim gibi bir kulaklık arıyorum mesela bu aralar ben. Ve çok fazla kulaklık reklamına denk geliyorum. İsteddiğimi bulma ihtimalim artıyor. Çeşitlilik artıyor. Ama mesela bu Facebook'un olayları falan çıktığında, sen de biliyorsun, benim için çok bir şey teşkil etmiyor ama sonuç olarak birey olarak düşündüğümde diğer insanları da düşündüğümde insanların verilerini paylaşıyor ve bu etik bir şey değil bence. Bir yere kadar etmiyor ama bir yerden sonra ediyor.

A: Peki o bir yerden sonra dediğin, mesela senin için tam olarak nedir o bir yerden sonra?

K: Mesela bir örnek daha vermek istiyorum. Birkaç fal uygulaması kullanıyordum telefonumda. Ve hani bağımlılık yaptığını düşünüyorum bu tarz şeylerin. Bilmesinin imkansız olduğu şeyleri benim önüme sunuyor, sunmaya başlamıştı bir yerde. Ve ben şunu anladım, WhatsApp'daki konuşmalarımı bile inceleyebildiklerini düşündüm. Çünkü bu benim artık arkadaşlarım ile mesajlaştığım konulardı. Ve bunu bilmesi imkansızdı. Robot yani ona bakan şey. Ve ben o uygulamayı silmişim hemen. Bu mesela benim mahremiyetim ve ben mesela mesajlarım olsun direk public bir şekilde paylaştığım fotoğraflar değil arkadaşıma gönderdiğim özel fotoğraflarım olsun bu tarz benim mahremiyetime giren alanlarda o sınırı aşmış oluyorlar bence.

A: Uygulamadan bahsettin. Uygulamaları bir noktada kurarken, yüklerken kayıt sözleşmesi çıkıyor bir tane.

K: Evet evet her şeyde çıkıyor aslında.

A: Onlarla ilgili aslında, okuyor musun onları?

K: Hayır okumuyorum maalesef bilinçsiz bir kullanıcı olarak.

A: Bir sonraki soruya geçeyim o zaman. Özel bilgilerini yeni medya ortamında paylaşmaktan çekiniyor musun? İlk başta bundan öte şunu sorayım. Neyi özel bilgi, mahrem bilgi olarak nitelendiriyorsun? Bu nitelendirdiğin şeyi paylaşmaktan çekiniyor musun?

K: Bence bu kişilikle alakalı bir şey. İnsandan insana değişiyor. Facebook'u kullanma amacım tamamen okulda yaptığım, dışarda yaptığım gönüllü faaliyetlerinin reklamını yapmak amaçlı. Çok kişisel bir şey paylaşmıyorum orda. Instagram'ı da gizli bir şekilde kullanıyorum. Sadece arkadaşlarımla ekli olduğu, tanımadığım insanların beni takip etmediği.

A: Gizli dediğin?

K: Bu private hesaplardan.

A: Hesabını gizli tutuyorsun?

K: Evet öyle. Sadece tanıdıklarımla takipleşiyorum. Benim kendimle ilgili olan şeyler aslında beni çok da tanımayan kişilerin bilmesini gerektiğini düşünmüyorum.

A: Peki mesela hesabın gizli olduğu zaman, bununla ilgili bunu aslında birileri seni gözetlediği için mi yapıyorsun?

K: Hayır hayır. Şöyle ki çok fazla oluyor sosyal medyada etkileşim. Çünkü internete ulaşım çok kolaylaştı. Tanımadığım insanlar tarafından eklenmek o kişiler tarafından mesaj almak hoşuma gitmediği için hesabımı gizli bir şekilde tutuyorum. Onların görmesine gerek duymadığım için.

A: Yani aslında özel bilgilerini paylaşmamaya özen gösteriyorsun.

K: Yani kişisel bilgilerimi, günlük hayatımı bilmesini gerektiğim kişiler.

A: Kişisel bilgilerden mesela örnek verebilir misin?

K: Mesela ben bir vakıfta gönüllüyüm. Bu da bir kişisel bilgi bence. Çünkü gönüllü olduğum vakıftan dolayı değil de başka bir şeyde de gönüllü olabilirdim. Ama bunun belli bir kısmın bilmesini isteyebilirim. Diğer insanların bilmesine gerek yok diyebilirim.

A: Yeni medya ortamında edindiğin deneyimler, kullanmaya başladığından beri, senin gözetime dair farkındalığına etki etti mi? Gördüğün, duyduğun, yaşadığın şeyler. "Bundan daha önce farklı düşünüyordum şu an farklı düşünüyorum." diyor musun? Güvenliğinle ilgili, mahremiyetinle ilgili?

K: Evet, evet, tabii ki de. Şifrelerimi falan belirlerken de önceden çok fazla şey yapmazdım. Hani ne olabilir bu benim şifrem korunuyordur hani yok işte Facebook'tur, bilmem nedir, büyük şirketlerde falan gibisinden. Ama şuan öyle zaten çok da benimle ilgili çok özel şeyleri zaten orada gizli tutmamaya çalışıyorum. Ya da ne bileyim, fotoğraflarımda bile +18 içerik olsun olmasın ama benim ailemle olan fotoğraflarım da olabilir, başka bir şey de. Mesela ben Apple'ın şeyine güvenmiyorum: Bu depolama şeyine falan. Çünkü her şey kendi ellerinde. Birçok şeyi de biliyoruz mesela telefonlarla ilgili model arttırdıkça kendini yavaşlattığını bu tarz şeyleri. Yani her şeye müdahale edebiliyorlar. O yüzden her şeyimi paylaşmıyorum. Her şeyimi bulundurmuyorum. Bütün gizli tutmak istediğim şeyleri çok şey yapmıyorum. Dediğim gibi uygulamayı sildim mesela. O tarz şeyler bulundurmuyorum.

A: Peki üniversite eğitiminin buna bir etkisi oldu mu? Üniversitede kazandığın deneyimler senin bu internetle ilgili farkındalığını değiştirdi mi?

K: Sanmıyorum hayır.

A: Bu tamamen senin internette yaşadığın kişisel deneyimlerle ilgili.

K: Evet aynen öyle.

A: Peki gözetlendiğimi düşünüyorum dedin. Bununla ilgili aldığın önlemler, mesela somut bir karar var mı? "Ben bundan sonra bunu kullanmayacağım." mesela, daha demin dedin "Uygulamayı kullanmamaya karar verdim.". Bunun gibi başka örneklerin var mı?

K: Evet işte laptopumun kamerasını kapattım.

A: Laptopunla ilgili bir şeyler mi yaşadın?

K: Hayır bir şey yaşamadım ama çok geneldir ya hani derler ben kütüphanede çalışırken çok dikkat etmişimdir. Yabancı öğrencilerinin çoğunun laptopunun kamerası kapalı falan. Onlar falan kapat ne olur ne olmaz falan. Ne olacak hani, beni neden gözetlesinler de laptopumdan da. Hani bu da bir kendini rahatlatma yöntemi sanırım. Şu an somut başka bir şey gelmiyor aklıma.

A: Artık şunu yapmıyorum dediğin veya yapmaktan çekindiğin veya biraz daha böyle softlaştırarak yaptığın bir hareket var mı?

K: Şey var mesela bu çerez kullanımı onaylıyor musunuz kısmı. Dediğim gibi bir yerde hoşuma gidiyor bazı şeylerin önüme çıkması ama ben onu onaylamasam da önüme çıktığını fark ettim zaten. O yüzden onları onaylamıyorum artık. O şekilde devam ediyorum sayfaya.

A: Anladım. Son sorumu sorayım. Bu biraz genel konuştuklarımızın. Gözetlendiğini bildiğin halde, güvenli değilsin internet ortamında, yeni medya ortamında ve kullanmaya devam eder misin? Edecek misin?

K: Ediyorum. Ederim. Çünkü dünya bu yönde ilerliyor. Bilgiye ulaşım çok kolay. Ben mesela derslerde bile sınavlarda bile hocalar bir şey sorduğu zaman; neden bunu bana soruyorsun, neden bana bunu ezberletiyorsun ki, hani zaten ben bu bilgiye çok salise de ulaşabiliyorum, yazabiliyorum. O yüzden bu benim hayatımı kolaylaştırıyor. Ne kadar zorlaştırırsa da bir yerde. Kullanırım o yüzden.

A: Yeni medya ortamının sana sunduğu avantajlar dezavantajlarından daha üstün diyebilir miyiz?

K: Evet şu an için öyle.

GÖRÜŞME 3

Süre: 15:09

Araştırmacı: Sana göre gözetlenmek neyi ifade ediyor?

Katılımcı 3: İnternet ortamında mı?

A: Genel olarak düşün.

K: Genel olarak, nasıl diyeyim. Özel hayatın ihlal edilmesi gibi olabilir. Başka bir şey gelmiyor şuan. Diğer türlü pek gözetlenmek olmaz çünkü herkes toplum içinde.

A: Özel hayattan mesela kastın ne? Neyi özel hayat olarak nitelendirirsin? Sana göre senin özel hayatın nedir?

K: O da biraz değişir sanki biraz ama.

A: Örnekler üzerinden gidecek olursan.

K: Ev olabilir. Kişisel yaşam ortamlarında, ev ortamı. Ya da ilişki.

A: Senin bir başkası ile kurduğun ilişki senin için özeldir anlamında mı?

K: Aynen.

A: Peki özel hayatın ihlali nasıl oluyor, ne şekilde yapılıyor sana göre?

K: Ben bilinmesini ya da görünmesini istemediğim şeylerin ortaya çıkarılması veya gözetlenmesi ihlal olabilir.

A: Senin için iyi mi yoksa kötü bir şeyi mi ifade ediyor gözetlenmek?

K: Tabii ki kötü. İyi bir şey değil, istemediğim için.

A: Biraz daraltacağım konuyu. Yeni medya ortamında yani internet ortamında gözetlendiğini düşünüyor musun?

K: Evet düşünüyorum. Hatta düşünmekten öte eminim ondan.

A: Eminim diyorsun, peki bu hissiyat nasıl oluştu?

K: Sosyal medya olsun diğer ortamlarda, şu an mesela kullandığım telefon iPhone,iOS her türlü bilgi direk kaydediliyor onların depolarında. Orada her türlü bilgimiz var şuan. Yani bunlar istedikleri anda bizim yaptığımız şeye ulaşabiliyorlar. Bu bir ihlal direk.

A: Bunlar birilerinin seni gözetlediğini mi ifade ediyor?

K: Ya gözetlemek mi olur? Direkt bilgi ellerinde olduğu için gözetlemeyi geçmişler. Yani onların elindeyiz şu an her türlü.

A: Bu bilgileri nasıl elde ediyorlar?

K: Bizim isteğimizle. Aslında kendimiz izin veriyoruz. Bir yerde izin vermeye de mecbur bırakılıyor sanki. iCloud olsun, şeyde de var Google Drive her türlü fotoğraf video hatta internet geçmişi yaptığın şeyler kayıtlar onların elinde.

A: Peki bu senin kişisel bilgilerin bir başkası tarafından gözetlenerek mi elde ediliyor?

K: O gözetleme mi oluyor, onu bilmiyorum. Şuan mesela iOS'tan örnek vereyim. Orada benim adım, soyadım, yaşadığım şehir, neredeyse şey, kredi kartı bilgileri, kimlik numaram, ileri gidersen aile bilgilerini her türlü sen kendin dolduruyorsun zaten orada. Adamların elinde zaten. O gözetleme değil de direkt biz vermiş oluyoruz.

A: Anladım, bu tamamen senin kendi isteğinle mi?

K: Aynen isteğimle ama sanki mecbur bırakılmış gibiyiz ona.

A: Gözetlendiğimi düşünüyorum hatta eminim dedin. Sence kim neden seni gözetliyor olabilir?

K: Sosyal medya olsun internet ortamında reklamlar var. O reklamlar mesela bizim internete girdiğimiz sitelere göre alışveriş sitesi olsun herhangi bir şey ona göre mesela reklamlar çıkıyor. Benim başıma zaten çok şey geldi. Arkadaşla konuştuğum bir şeyi internete girmediğim halde mesela Youtube'da reklam olarak direkt karşıma çıkıyor. Halbuki onunla ilgili bir izleme geçmişim de yok. Ama o çıkıyor.

A: Bu gözetlendiğin için mi?

K: Aynen gözetlendiğim için. Mesela şeyi de düşünüyorum belki biraz paranoyakça olacak ama ses kaydını da alıyorlarmış gibi geliyor. Yani benim konuştuğum bir şey karşıma çıkıyor. Orada bizi araç olarak mı görüyorlar? Potansiyel müşteri mesela reklam, alışveriş siteleri şunlar bunlar direkt bizi şey yapıyorlar sanki o şekilde geçmişini kullanarak direkt bize uygun reklamları veya herhangi bir şeyi önümüze çıkarıyorlar. Gözetleme amaçları olabilir yani bizi müşteri gözüyle görüp.

A: Gözetlenme ticari amaçla yapılıyor diyorsun?

K: Aynen evet.

A: Peki ticari amacın dışında bir gözetlenme olduğunu düşünüyor musun internet ortamında?

K: Bilmiyorum yani günümüzde her şey bir ekonomi olduğu için ilk amaç o olsa gerek. Siyasi de olabilir aslında bu fişlenme mevzuları onlarla da alakalı olabilir yani.

A: Fişlenmeyi biraz açar mısın?

K: Belli bir siyasi görüşün olabilir ona göre paylaşım yaparsın ona göre şeyler izlersin o da senin belli bir siyasi görüşte olduğunu ortaya koyar. İsteddiği anda bunlara ulaşabiliyorsa devlet ya da yetkili bir kurum orada senin hakkında bir fikir elde ederler. Bu senin için artı veya eksi karşına çıkabilir.

A: Bunu gözetlenme yoluyla mı yapıyorlar?

K: Evet, evet. Bilgilerimize ulaştıklarını düşünüyorum.

A: Bu gözetlenme durumu senin için bir problem teşkil ediyor mu?

K: Evet, ediyor bu yüzden yaptığım paylaşımlara izlediğim şeylere dikkat ediyorum. O düşüncede olsam da olmasam da kendime bir engel koyuyorum. İzlemiyorum, paylaşmıyorum.

A: Bir davranış değişikliğine mi yol açıyor sende?

K: Evet oluyor.

A: Peki anladım. Şunu soracağım sana, senin için özel bilgi nedir? Nasıl tasvir edersin? Neye göre belirliyorsun “Benim için özel bilgi budur.” kavramını? Örnek üzerinden de gidebilirsin.

K: Özel bilginin kaldığını pek düşünmüyorum.

A: İhlal edildiğini mi düşünüyorsun?

K: Aynen ihlal mi diyeyim ona bilmiyorum da. Yok gibi geliyor özel bilgi.

A: Bilindiğini mi artık düşünüyorsun?

K: Aynen özel bilgiler biliniyor yok gibi. Kimsenin özeli kalmadı gibi bir şey yani.

A: Anladım. Mesela kendi üzerinden örnek verecek olursan “Benim özel bilgim buydu ve bu biliniyor.” dediğin somut bir örnek var mı?

K: Özel bilgi ne olabilir, şu an aklıma bir şey gelmiyor. Dediğim gibi mesela dini görüş olabilir topluma ters düşen. Ben yok da genel olarak. Kendimden örnek nasıl vereceğim bilmiyorum. Dini görüş olabilir mesela şu an ülkemizde de var. Belli bir dini görüş, siyasi görüş yani bunları şey yapmak istemez, farklıysa insan ortaya çıkarmak istemez.

A: Çekimser mi davranır?

K: Yani evet çekimser davranarak.

A: Peki bu gözetlendiğini bildiği için mi?

K: Evet, bence öyle.

A: Anladım. Bir başka soru soracağım. İnterneti, yeni medyayı, sosyal medyayı ilk kullandığın zamanla şu anki zamanı düşün. Bu aradaki kullanım sürecinde sende bir farkındalık oluştu mu bu mecraaya karşı?

K: Evet farkındalık tabii ki oluştu. Kullandığım ilk zamanlarda meraktan aslında bilmediğim için on beş sene öncesi herhalde kullanmaya başladım. O zamanlar ne diye kullanıyordum bilmiyorum ama farkındalık oluştu. O zaman hiç böyle düşüncelerim yoktu. Gözetlenme olsun, onların ihlali olsun. Öyle bir şey yoktu. Meraktan, arkadaşlarla yakın olmak için kullanmaya başlamıştım, Facebook’tu. Şuan pek o amaçla kullanmıyorum hatta kullanmayı da azalttım. Hesaplarımı sildim daha önce.

A: Peki bu mecraada duyduğun, gördüğün, yaşadığın şeyler mi bu farkındalığa sebep oldu?

K: Onun örnekleri var. Kendi yaşadıklarım değil de tabii. Facebook’tan olsun Twitter’dan olsun paylaşımlarından insanlar artık tutuklanabiliyor. Siber güvenlik şeyleri var emniyetin. O amaçla ben uzak durmadım da.

A: Bunlar sana farkındalık mı kazandırdı?

K: Evet farkındalık kazandırdı. Yani artık orada yazdığın bir yazının hukuki bir şeyi var. Sen sorumlusun ondan. Bir farkındalık oluştu. İlk zamanlar eğlence amaçlıydı. İş ciddileşti gibi geliyor artık. Direkt resmi kurumların da dikkate aldığı bir yer oldu sosyal medya.

A: Peki bu farkındalığı kazanmanda üniversite eğitimi etkili oldu mu?

K: Pek katkısı olduğunu düşünmüyorum.

A: Peki, gözetlenmek benim için bir problem teşkil ediyor dedin. Bunla ilgili çözümlerin var mı? Ya da değiştirdiğin bir şeyler, aldığın tedbirler?

K: Aslında çok yok. Mecburen yok. Dediğim gibi artık belli bilgileri vermek zorundayız gibi. O medyayı kullanıyorsak ya da internet ortamından bir şey yapmak istiyorsak zaten veriyoruz herhangi bir bilgiyi. Yapabileceğimiz çok da bir şey yok sanki. En son mesela Twitter'da şey yapmıştım. Veri takibi diye bir şey vardı galiba, onu kapatmıştım. Tek yapabildiğim önlem oydu, başka bir önlem yoktu.

A: Anladım. Peki bu gözetlenmeyle ilgili neleri değiştirmek mümkün veya neleri değiştirmek mümkün değil? Aynı devam edecek veya değişecek dediğin bir durum var mı?

K: Değişecek dediğim bir durum yok da, bir önceki soruya şey diyebilirim. Gözetlenmeye nasıl engel olabiliriz gibi bir şeydi.

A: Aldığın tedbirler üzerine mi?

K: Aynen. Bence tek tedbir kullanmamak.

A: Bir sonraki sorum bunla bağlantılı. İstersen onu sorayım son sorum zaten. Kullanmamak dedin ya, son sorum şununla ilgili: Gözetlendiğini düşünüyorsun, bu senin için problem teşkil ediyor. Ama kullanmaya devam ediyorsun. Bunun nedeni nedir sana göre? Senin için problem teşkil ettiği halde neden kullanmaya devam ediyorsun?

K: Biraz alışkanlık var. Mesela şu an yoğun olarak kullandığım sosyal medya Twitter var. Orada gündemle ilgili haberleri takip ediyorum. Veya taraftarı olduğum takımın paylaşımları var. Onlardan dolayı takip ediyorum. Onu da çok şey yapmamaya

Çalışıyorum, takip ettiğim kişiler belli kurumlar. Çok aktif değilim. Sadece bilgi amaçlı. Bir de boş zamanım çok oluyor. Onları değerlendirme amacıyla yapıyorum. Ama engelleme işini yapamıyoruz işte o yüzden bunu bırakmak bence çözüm de. Veya şey çözüm olabilir, kullandığımız sosyal medyalar, onların daha açık olması lazım. Veya sana garanti vermiyor mesela bir sosyal medya, senin şu bilgilerini saklıyorum demiyor. Hatta Amerika seçimlerinde mi olmuştu? Bu bilgilerin sızdırıldığı Facebook’un Trump’ın seçilmesinde, hatta Rusya falan ajan, o şeyler olmuştu. Hatta Zuckerberg’e dava açılmıştı. Onların daha net olması lazım, senin bilgilerini koruyorum demesi lazım da baştan böyle olunca Facebook, Twitter farklı mecra ama Instagram da aynı şekilde onu kullanan onu orda da kullanır. Daha açık olsa, garanti altına alsın.

A: Akılda soru işaretleri mi oluyor bu mecralarla ilgili?

K: Aynen, soru işaretleri oluyor.

A: Peki o zaman şunu mu demek istiyorsun: “Bir noktada güvende değilim, bunu biliyorum.”? “Kullandığım zaman bundan taviz vermiş oluyorum ama kullanmaya devam ediyorum.” mu diyorsun?

K: Evet.

A: Bir noktada “Gvenliğimden taviz vermiş de oluyorum.” mu diyorsun?

K: Aynen yle. ğrenilmiş aresizlik gibi bir şey yani şu anki kullanım şeklim.

GöRüşME 4

Süre: 17:30

Araştırmacı: Öncelikle sana şeyi soracağım, gözetlenmek senin için ne ifade ediyor?

Katılımcı 4: Gözetlenmek benim için aslında özel hayatımın bir nevi, nasıl yleyeyim, işgal edilmesi ve bu işte işgalden dolayı da kişisel yaşamıma bir müdahale gibi bir anlam, bir algı bilgisi veriyor.

A: İyi mi kötü m bir anlamı var senin için?

K: Bence kötü bir anlamı var.

A: Neden kötü bir anlamı var? İşgal dedin, biraz onu açarsan?

K: Yani şöyle, şimdi kullandığımız araçlarla, yaşadığımız gündelik hayat içerisinde çeşitli, nasıl söyleyeyim, gözetim araçlarıyla sürekli takip ediliyoruz aslına baktığınızda. İnternette yaşadığımız her hareketimizin bir izdüşümü var. Datada örnek veriyorum, big data denilen olayda. Ve bu durum da aslında sürekli bizim karşımıza, big data içerisinde bulunan, bizim verilerimizden elde edilen verilerle bizim karşımıza sürekli bize yeni teklifler çıkarılması, bizi çeşitli bizim davranışlarımıza, yaşantımıza yönelik ürünlere veya farklı düşüncelere yönlendirmesi, birçok şey var aslında bununla alakalı bahsedebileceğimiz. Ama genel olarak ben bir sosyal medya hesabıma girdiğimde veya bir şeyi googledağında karşıma sürekli benim son girdiğim sayfayla alakalı bir şey çıkması beni rahatsız ediyor açıkçası. Yani çünkü onun bilgisini edinip, bununla alakalı bana öneri vermesi benim açımdan olumlu bir durum değil. İşgal derken bunu kast ediyordum.

A: Evet, anladım. Ben aslında bir sonraki soruda yeni medyada gözetleniyor musun onu soracaktım, biraz açıkladın aslında. Peki, gözetlendiğini düşünüyorsun açıkçası.

K: Evet.

A: Kim neden gözetliyor? Bununla ilgili bir düşüncen, bir varsayımın var mı? Neden gözetleniyorsun?

K: Şöyle artık bu endüstri haline geldi. Yani sosyal medya adına da konuşabiliriz, işte spor endüstrisi adına da konuşabiliriz. Bunların artık dünya üzerinde çok büyük bir mali getirisi, ekonomik getirisi olması sebebiyle teknolojinin bu alanları da yoğunca kullanılıyor. Haliyle bu yoğun kullanımdan da insanlar veya kurumlar, şirketler, daha çok bu ileri düzey teknoloji şirketleri olur veya işte internetle alakalı ilgilenen şirketler olur, start-up şirketler olabilir, işte bunlar çok fazla yatırım yapıyorlar bu işe. Bu yatırımın karşılığını almak istiyorlar ve biz de aslında kullandığımız sosyal medya araçlarıyla, ben bunu mesela çok kısıtlı ve düzeyli tutmaya çalışıyorum, işte bu bize imzalatılan onayımız alınan sözleşmeleri hani özellikle dikkat ederek okuyorum ki hani bir mağduriyet yaşamayayım daha sonrasında. Ama ne kadar dikkat edersem edeyim illa ki mağduriyet doğuracak sözleşmeler vardır benim de gözümünden kaçan. O yüzden mesela kendi önlemlerimi alıyorum ben de. Yani işte sosyal medyada gezerken vesaire veya bir paylaşım yaptığımda, bir gönderiyi, bir iletiyi başka bir arkadaşına sosyal medya

aracılığıyla gönderdiğimde veya internet aracılığıyla gönderdiğimde kendi önlemlerimi alıyorum, kendime göre önlemler alıyorum. Bu sebeple işte bahsettiğin sorudan dolayı söyledim.

A: O önemli, biraz daha açacağım, birazdan soracağım aslında sana. Ondan önce şeyi soracağım: Özel bilgi senin için nedir? Tam olarak kıstası nedir senin için? Yeni medya ortamındaki özel bilgilerinden bahsediyorum.

K: Ya şöyle, özel bilgi dendiğinde aslında insanların aklına hep şey geliyor, işte müstehcen bir bilgi. Aslında böyle bir durum yok. Özel bir bilgi kavramı sadece bir müstehcenlik içermez. Sizin, örnek veriyorum, herhangi bir düşüncenizi paylaşmanız bile bir başka ikinci kişiyle, üçüncü kişiyle paylaşmanız bile sizin o düşüncenizi özel kılar aslında. Şöyle çünkü ben örnek veriyorum bunu o diğer ikinci kişi veya üçüncü kişiden başkasına açmamışsam, yalnızca onlarla paylaştıysam bu özel bilgi kavramını karşılar. Yani özel bilgi kavramı beni için böyle.

A: Anladım. Peki, çekiniyor musun bunları yeni medya ortamında paylaşmaktan?

K: Evet. Kesinlikle. Yani ben yeni medya ortamından yazışma yapmaktan her türlü rahatsız oluyorum. Ama mecburuz. Buna mecbur bırakılıyoruz.

A: Anladım.

K: Yani şu an SMS bile kullansak bu da bir yeni medya aracı olarak kullanılıyor. O yüzden nasıl haberleşeceğim dediğinde insanlarla başka bir alternatif, başka bir seçenek sunulmuyor zaten.

A: Evet, aynen öyle Bir noktada zorunluluktan aslında “Çekinsem bile kullanmak zorundayız.” diyorsun.

K: Kesinlikle.

A: Peki gözetlendiğini bildiğin için mi bu çekimserlik durumu? Bu etkili mi?

K: Evet. Yani aslında çevremizde şöyle birçok sosyal medya kullanan arkadaşlarım var. Sosyal medyayı kullanmayan insan zaten, Türkiye’ de kullanım oranı %80’lere varmış yanılmıyorsam yaptığım araştırmalarda. Şöyle şimdi bununla alakalı bilgi sahibi olmaya bağlı aslında biraz da bununla alakalı çekincelerinin oluşması veya önlemler

alman vesaire. Şimdi biz İletişim Fakültesi öğrencisi olduğumuz için bunlarla alakalı çok fazla bilgiye sahibiz. Sürekli bununla alakalı eğitimler alıyoruz veya eğitim almasam bile kendi ilgi alanlarımdan birisi araştırmak, bununla alakalı şeyler okumak, yeni nesil internetle alakalı şeyler okumak. O yüzden benim mesela arkadaşlarım var onlara da söylüyorum bunları ama onların böyle bir rahatsızlıkları yok, çekinceleri yok çünkü sosyal medya onlar için yalnızca bir eğlence aracı. Ama benim için sosyal medya yalnızca bir eğlence aracı değil. Ben bunları bildiğim için, sosyal medyadan gözetlenebildiğimi ve bunun çok rahatlıkla yapılabildiğini bildiğim için bundan rahatsız oluyorum.

A: Anladım. Biraz farkındalıkla ilgili aslında.

K: Tabii, tabii. Kesinlikle. Yani bu farkındalığın aslında işte, geçenlerde yine bununla alakalı bir şey okumuştum, ilkokullarda işte şey vardı, bir ara denendi hala devam ediyor mu bilmiyorum, medya okuryazarlığı dersleri veriliyordu. Bu medya okuryazarlığı derslerinde aslında hani bir dikiş tutturulabilseydi bu farkındalığın yaratılması adına bence iyi olabilirdi gelecek nesiller için.

A: O zaman şunu sorayım; yeni medya ortamında senin edindiğin, kullanmaya başladığından beri edindiğin tecrübeler sana bir farkındalık kazandırdı mı? Gördüğün, duyduğun, kendin yaşadığın bizzat varsa eğer bunlar güvenliğinle alakalı bir farkındalık oluşturdu mu mahremiyetinle ilgili? Nedir yani bunlar, somut olarak bir örnek var mıdır?

K: Şöyle, somut olarak şuan aklıma bir şey gelmiyor. Düşünüyorum. Diğer soruyla başlayayım, farkındalık meselesiyle. Az önce de aslında biraz değindim. Yeni medyayı kullanmaya başladığımdan beri, yeni medya organlarını işte bizim ortaokul çağlarımıza denk geliyor herhalde ilk karşılaşmamız, bundan yaklaşık 12-13 sene evvel, zaten hani biz bunu evet kullanıyoruz işte çeşitli girdiğimiz iletiler var. Bunlar nereye gidiyor? Bunlar sadece orada bir arşivde saklanıyor olamaz. Dünyada bunu kullanan milyarlarca insan var bu sosyal medya araçlarını, yeni medya araçlarını kullanan milyarlarca insan var ve bunun bir saklama maliyeti bile var aslına baktığınızda. Bu maliyetlerin karşılanması için bu kurumların da bundan bir gelir elde etmesi lazım ki ancak sizin maliyetlerinizi karşılasın. Hep şey geyiği var mesela, hatırlarsın: Facebook paralı olacak diye. Bizim işte lise dönemimizin belki en büyük kabusudur yani. Aslında keşke paralı olsaymış da biz o içeriği kullanırken bizim ne kadar, bizim bilgi paylaşımımızı kendimiz belirleyebilseymişiz, yani onlarla olan bilgi paylaşımımızı. Çünkü biz şu anda yeni medya

araçlarına tamamıyla teslim olmuş durumdayız bence. O yüzden bu farkındalık meselesine de daha çok kullandığımız yeni medya araçlarından ben edindim. Çünkü olaylarla karşılaşıyorsun. Yani ben kendim birebirde bir olayla karşılaşmadım. Yani işte karşılaşmadım dediğim aslında örnek verdim daha önce. İşte kullandığım yeni medya araçlarında, işte googleladığım bir şeyin tekrar karşıma çıkması iyi bir örnek olabilir diye düşünüyorum. Yani bir ayakkabı alacağım örnek veriyorum yeni medya üzerinden. Çok da kullandığım bir şey değildir e- alışveriş ama ara sıra ben de kullanıyorum. En az kullanan insanlardan biri olmama rağmen bile bununla çok yoğun karşılaşabiliyorum. Bir kitap arıyorum. O kitabın bana seksen beş tane siteden farklı linkini anında girdiğim diğer sayfada karşıma çıkartabiliyor. Böyle bir işte buluş sistemine sahip. Böyle bir işte arama, network sistemine sahip bir yapıdan bahsediyoruz. Bu farkındalığı aslında ben kullanarak...

A: Anladım. Bir de farkındalıkla alakalı biraz, bahsettin üniversite eğitiminden aslında. “Ben daha bir noktada farkındayım kendi bölümümden dolayı biliyorum bunu.” dedin. Onu soracağım sana, üniversite bu farkındalığına etki etmiş senin. Peki, üniversite eğitimi gerçekten diğer bölümlere etki ediyor mu bir diğer insanlara farkındalık konusunda? Sen etki ettiğini söyledin kendine.

K: Yani, evet. Bir ölçüde bence bununla alakalı şey veriliyor üniversitede. Bizim bölümlerimizde, bizim fakültemizde özellikle söylüyorum bunu.

A: İletişim fakültesinde?

K : İletişim Fakültesinde özellikle bununla alakalı çalışmalar yapılıyor ve yani zaten sen de karşılaşmışsındır, hocalarımızın çoğu veya işte araştırma görevlisi olarak çalışan arkadaşların çoğu buna yönelik çalışmalar yapıyorlar. Ben de haliyle fakülteden edindiğim, aldığım dersler aracılığıyla hepsine değil ama bir kısmına, bu konuyla ilgili bir kısım bilgiye buradan ulaştım. İnsanların bununla alakalı, fakültedeki arkadaşlarımızın bununla alakalı bilgi edinip edinemediğine gelirsek şöyle; ben biraz daha araştırıyor olabilirim bu konular hakkında daha fazla okuyor olabilirim ama herkesin ben temel seviyede bunun eğitimini adlığını, bunun farkındalığını kazanacak kadar eğitimini aldığını düşünüyorum. Gerisi biraz teferruat, ben biraz daha fazla ilgileniyordum, onlar daha az ilgileniyordur.

A: Anladım. Şeyi soracağım sana, “Gözetlenmeye karşı aldığım önlemler var.” dedin. Peki, bu gözetlenmeyle ilgili, çözüm önerileriyle ilgili şunu diyebilir misin: Neleri değiştirmek mümkün değil? Gözetlenmenin kendisiyle ilgili...

K: Aslında buna az önce cevap verdim mi, bilmiyorum karşılığı oldu mu? Ama ya bence çok değiştirilebilir bir durum değil. Yani dediğim gibi ya bizim bu yeni medya ortamlarına girerkenki karşılıksız sözleşmelerimizle alakalı biraz aslında. Bunlara biz girdiğimizde, sosyal medya ortamından ücretsiz yararlanma durumunda olduğumuz için haliyle çeşitli bilgilerimizi bu kurumlarla bu yapılarla paylaşmak durumunda kalıyoruz. Aslında işte bu da bizim biraz, nasıl söyleyeyim, önlem alamamamıza sebep oluyor. Bizim bilgi paylaşımımızı kendi iznimizle vermemiz onların da kolayına geliyor, yani bu kullanan şirketlerin, kurumların. Bilmiyorum tam karşıladı mı ama? Ya da tekrar sorabilirsen bir daha cevaplayabilirim yani.

A: Yok, sıkıntı değil. Nitelikli bir cevap verdin. Son soruyu soracağım sana. “Gözetlendiğimi düşünüyorum dedin.” ama hala kullanmaya devam ediyorsun yeni medyayı. En başta bunun nedeni nedir ve bir noktada sonuçta güvenliğim ihlal ediliyor, “Güvende değilim.” dedin. Bu sana bir rahatsızlık vermiyor mu?

K: Şöyle, benim aslında sosyal medyayı kullanma amacıma gelirse, ben sosyal medyayı tamamıyla bilgi edinmek. İşte arkadaşlarla bağ kurmak sosyal medya üzerinden benim için çok önemli değil. Muhtemelen sebeplerimi saysam ilk on içerisine bile giremez. Tamamıyla bilgi edinmek amacıyla kullanıyorum sosyal medyayı ve bu mecralara girerken kendime göre önlemlerim var. Bunları maksimum seviyede kullanmaya çalışıyorum. İşte her postun altına bir ileti de ben yerleştirmiyorum. Bir gönderiyi paylaşacağım zaman bunun nerelere gidebileceğine dikkat ediyorum daha fazla. Çünkü içerisinde kullandığımız anahtar kelimeler bile aslında çeşitli kurumların bunlara erişebilmesi için yeterli. Veya bulut sistemini kullanan firmalarla özel bilgilerimi çok nadir paylaşıyorum. Günümüzde bildiğimiz bulut sistemi kullanan yapılar var, bunlarla ben fotoğraflarımı, özel fotoğraflarımı özellikle -yani özel fotoğraf derken kız arkadaşımın vesaire olmasına gerek yok, örnek vereyim hocamın bana verdiği bir notun ekran görüntüsünü almışımdır bunu bile- paylaşmak istemiyorum, paylaşmıyorum. Tamamıyla bulutlar benim için kapalı zaten. Onların en güvensiz olduğunu düşünüyorum bu alanda.

A: Biraz daha aslında, “temkinli kullandığım için” diyorsun, “Bilinçli kullandığım için amacıma yönelik kullandığım için bir noktada bana rahatsızlık vermiyor.”.

K: Kesinlikle. Ben amacıma yönelik kullandığım için zaten bu rahatsızlığı vermiyor bana. Az önce mesela bir test uyguladık. Orada şey sorusu vardı, “Günlük kaç saat internete bağlı kalıyorsunuz?”. Ben 0-2 saat ile 2-5 saat arasında kaldım. 2-5 saati işaretlerken bile beni tam olarak temsil etmediğini düşündüm. O yüzden bilmiyorum ben çok sık bir kullanıcı değilim. Şimdi günlük 10 saat internet bağlantısıyla yaşayan insanlar var. Ben onlardan biri olduğumu düşünmüyorum. Bu yüzden kendi önlemlerimi, kendi güvenliğimi bir nebze olsun –kesinlikle %100 oranında değil- %20-30 oranında sağladığımı düşünüyorum. Ama hala yeterli değil.

GÖRÜŞME 5

Süre: 10:35

Araştırmacı: Gözetlenmek senin için neyi ifade ediyor?

Katılımcı 5: Gözetlenmek; iradem dışında, benim isteğim dışında, birilerinin beni yaptığım her türlü hareketi vesaire takip etmesi diyebilirim bence. Yani biraz daha iradem dışında, isteğim dışında gelişen gibi bir izlenimim var benim.

A: Tamam. Senin dışında olan bir durum aslında, bu iyi mi kötü mü senin için?

K: Şimdi şöyle, hayatımı kolaylaştıracaksa eğer bunu çok takacak bir insan değilim. Mesela şu an bildiğim kadarıyla reklamları vesaire önümüze düşürmek için hesaplarımız kontrol ediliyor. Bakıldığında çok kötü bir şey değil bu bence. Çünkü reklama kolayca ulaşabiliyorum ve bazen oradan ihtiyacımı karşılayacak şeyler çıkabiliyor. Ya kolaylaştırıyor, o yüzden çok rahatsız olduğum bir durum değil.

A: Biraz aslında cevap verdin. İkinci sorum da “Yeni medya üzerinden gözetlendiğini düşünüyor musun?” idi. Düşünüyormuşsun, öyle cevap verdin. Peki, kim neden gözetliyor olabilir seni?

K: Şimdi şöyle, bu belli başlı sermaye sahipleri diyelim. Bize daha iyi hizmet sunabilmek adına bizi gözetliyorlar bence. Bahsettiğim gibi de çok kötü bir şey olduğunu düşünmüyorum ben bunun.

A: Anladım. Sermaye sahipleri dediğini biraz açarsan...

K: Sermaye sahiplerinden kastım aslına bakıldığında işte bir ürünü olan firmalar. Yani çok genele vurmamak lazım onu ama belli bir fikri var adamın ya da belli bir ürünü var elinde, bunu bana pazarlamak için önüme düşürüyor. Diyor ki benim ürünüm bu; istersen alırsın istersen almazsın. Sonuçta orada bunu alacaksın gibi bir dayatma yok ya da ben internetteki o reklamların çok da bizi manipüle eden reklamlar olduğunu düşünmüyorum. İhtiyacım doğrultusunda bir şeyler düşüyor önüme ve ben de beğenirsem alıyorum, beğenmezsem almıyorum.

A: Anladım. Peki bu senin için bir problem teşkil ediyor mu?

K: Yok, etmiyor. Bahsettiğim gibi, bence kolaylaştırıyor da hatta hayatı.

A: Anladım. Peki, normalde benim dışımda gelişen bir durum dedin.

K: Evet.

A: Senin dışında gelişen bir olaysa aslında senin bilmediğin bir olay oluyor belli noktada. Bir şeylerin dışında olmak senin için bir problem teşkil etmiyor mu?

K: Ya aslında bahsettiğim gibi, bir şeylerin dışında olmak eğer benim menfaetime olacaksa; bence dışında olabilirim. Çünkü insanız ve her şeyin içinde olmak doğru değil. Yerimizi bilmemiz lazım O adamların işini yapmasına olanak sunacaksa bu, sonuçta bu bir kazanç kapısı öyle söyleyeyim, belli insanlar buradan para kazanıyor. Benim bilincim dışında bir şeyler olabilir. Benim dediğim gibi zaten manipülatif bir yapısı olduğunu düşünmüyorum. Ben sadece, çok fazla reklam düşebiliyor önüne, arasında istediğini seçiyorsun ve alıyorsun yani.

A: Anladım. Ticari amaçla gözetlendiğini düşünüyorsun. Bunun dışında bir amacı var mı gözetlenmenin?

K: Şimdi bu genel bir geyik var ya işte Facebook vesaire şeyler bizi izliyor, verilerimizi kaçırıyor vesaire. Bir de şey vardır bu tarafta, sen kimsin ki, senin verilerini kim ne yapsın? Açıkçası ben de biraz öyle düşünüyorum. Yani benim bilgilerimi kim ne yapsın şu an? İlerleyen etaplarda sıkıntı doğurur mu? Belki doğurabilir. Ama ben bu şirketlerin de, bu sosyal medya sahibi insanların da bu kadar art niyetli, bu kadar kötü

niyetli insanlar olduğunu düşünmüyorum açıkçası. Daha kullanıcı taraflı bir tutum sergilerler diye düşünüyorum.

A: Anladım. Yani ticari amacının dışında bir amacı da olabilir...

K: Olabilir. Kullanılabilir bir durum o. Ama kullanacaklarını sanmıyorum o verilere sahip insanların.

A: Anladım. Şeyi soracağım, senin için özel bilgi, mahrem bilgi nedir yeni medya ortamında? Bunun bir kıstası var mı?

K: Şimdi kıstas aslına bakıldığında bu gündelik ilişkilere, normal insan açısından bakarsak, vardır ya işte birisiyle mesajlaşıyorsundur ve o bir mahremiyettir. Bildiğim kadarıyla bu sistemler oralara pek bakmıyor. Senin arama geçmişine bakıyor, ona göre bir şey veriyor. Mahremiyet dediğim gibi benimle ikinci bir kişi arasında bir muhabbet olur, bir şey olur, bunlar mahremiyettir bana göre. Onun dışında gerisi normal. Arama geçmişim benim için mahremiyet değildir açıkçası.

A: Anladım. Peki, sosyal medya hesabım var dedin, sosyal medya kullanıcısıysın aynı zamanda.

K: Evet.

A: Özel bilgilerini paylaşmak yeni medya ortamında... Bununla ilgili bir çekincen var mı? Çekiniyor musun herhangi bir özel bilgini paylaşmaktan?

K: Yok, çekinmiyorum.

A: Anladım. Peki, yeni medya ortamında edindiğin, en başta kullanımından şu ana kadar süreden bahsediyorum, tecrübeler sana bir farkındalık kazandırdı mı güvenliğinin ilgili, mahremiyetinle ilgili?

K: Şimdi şöyle, bu olaylar patlayana kadar aslında hani Facebook'un durumları oldu vesaireler oldu, o döneme kadar çok bilgili değildim bu konularda.

A: Facebook olayı dediğin?

K: Hani bu Zuckerberg dediler ya bilgileri aktarıyor bir yerlere falan filan. O mevzulara kadar işte "okudum, onaylıyorum"culardandım ben de. Geçen insanlardandım

yani. Ondan sonra işte “bakalım” a girdik. İşte dediğim gibi o mahremiyet kısmına, ticaretin dışına çıkacak gibi bir algı oluşturuldu o dönem. Orta tabii biraz aydınlanma yaşadık. Onun dışında da genel bilgilerin var yani öyle söyleyeyim. Genel bilgileri edindim. Herkesin bildiği şeyleri biliyorum bu konuda.

A: Anladım. Peki, bu sende farkındalığa sebep oldu mu, yol açtı mı?

K: Çok olmadı açıkçası ya. Üniversite eğitimimde çok yeni medyayla alakalı, ben çok entegre olduğunu düşünmüyorum üniversitenin vesairenin. Daha yeni yeni adapte olmaya çalışıyorlar çünkü –üniversiteleri de suçlamıyorum burada- daha yeni yeni patlıyor bu işler. Dolayısıyla onlar da şu an entegre olmaya çalışıyorlar. Ama tam entegre olabilmiş değiller. Eğitim yeni medya farkındalığı, güvenliği alanında çok şeyi olmadı, katkısı olmadı.

A: Tamamen kendi edindiğin tecrübeler doğrultusunda oluşturduğun bir farkındalık bu.

K: Tabii. Bu kamuoyunun oluşturduğu şeylerden sonra aslına bakıldığında bu konularda biraz kafamda şimşekler çakmaya başladı öyle söyleyeyim.

A: Anladım. "Gözetlendiğimi özellikle ticari anlamda hissediyorum, düşünüyorum" dedin. Bu da bir noktada aslında problem de teşkil etmiyordu benim anladığım kadarıyla sende. Bununla ilgili aslında çözüm önerilerini soracaktım. O zaman şöyle sorayım, bir noktada neleri değiştirmek mümkün gözetlenmeye dair ve neleri değiştirmek mümkün değil?

K: Güzel soru. Şimdi “Gözetlenmeye dair neleri değiştirebiliriz?” e bakarsak, bu yapı biraz daha geliştirilebilir çünkü bazen tıkanıdığı noktalar olabiliyor. Mutlaka geliştireceklerdir de zaten.

A: Gözetlenmenin devam etmesi için mi bunu söyledin?

K: Tabii. Gözetlenme devam eder. Bu robotik sistemler bizi, arama geçmişimizi daha iyi tarar. Ben mesela telefonu koyuyorum, arkadaşlarla muhabbet ediyoruz. Atıyorum işte ayakkabı alacağım diyorum, bakıyorum önüme ayakkabı reklamı düşüyor. Bakıldığında bu çok kötü bir şey değil bunu zaten söyledim. Ha bunu biraz daha geliştirebilirler mi? Belki geliştirilebilir o robot sistemi. Mutlaka geliştirilecektir zaten.

Teknolojinin 8-10 yılda aldığı ivmeye bakarsak, bu iş çok daha büyüyecek belli ki. Diğer konuda açıkçası pek bir fikrim yok. Neleri değiştirebilir neleri yapılmayabilir gibi bir soruydu sanırım. O konuda cidden bir fikrim yok açıkçası.

A: Anladım.

K: Özür de dilerim buradan ama...

A: Yok, sıkıntı yok. Son sorum: Gözetlendiğini bildiğin halde yeni medya kullanmaya devam ediyorsun, bunun aslında sebebi nedir ve belli bir noktada bu sana rahatsızlık vermiyor mu?

K: Şimdi şöyle, az önce konuştuğumuz mahrem mevzusuna girmediği sürece benim için sıkıntı yok ve oraya da girmeyeceğini bildiğim için, ya ben öyle düşünüyorum öyle gideceğini de biliyorum açıkçası. İnsanlar çok kuruntulu, ben o kadar kuruntulu değilim. Bu kadar işlerin kötüye gideceğini düşünmüyorum. O yüzden bana bir rahatsızlık vermiyor. Dediğim gibi hayatımı da kolaylaştıran her şey benim için iyidir. Sadece yeni medya olarak bakmayalım olaya. İşte teknolojinin farklı noktalarının gelişmesi, gündelik hayatın daha kolay hale gelmesi benim için mutluluk verici açıkçası. İlkellikten uzaklaşmamız lazım ki insanlar daha rahat şeylere, daha önemli konulara daha rahat bir şekilde yaklaşabilsin. Benim her zaman bakış açım bu oldu. Mesela ben internete girip de yine bahsettiğim ayakkabı reklamını kendim bulmaya uğraşmayayım. Benim önüme düşün. Bu benim için muazzam bir olay bence. O yüzden memnunum. Bu konuda hiçbir rahatsızlığım yok. Beni dinleyebilirler. Çok tutucu değilim açıkçası, rahatım yani.

GÖRÜŞME 6

Süre: 11:28

Araştırmacı: İlk soruyla başlayalım istiyorsan. Gözetlenmek senin için ne ifade ediyor?

Katılımcı 6: Açıkçası gözetlenmek dendiğinde aklıma ilk tehlike kavramı geliyor çünkü normal hayatta da böyle sürekli birileri tarafından gözetleniyormuşuz gibi bir his var içimde. Bilgisayarlar, telefonlar vesaire artık hepsinin kamerasını kapatmak sorundaymışız, sürekli birileri tarafından izleniyormuşuz gibi hissediyoruz. O yüzden tehlikeli geliyor açıkçası.

A: Birileri tarafından izlenmek senin için tehlikeli mi?

K: Korkutucu. Tehlikeli bir taraftan. Evet.

A: İyi mi kötü mü? Bir noktada kötü dedin aslında buna.

K: Kötü.

A: Peki, neden kötü? Neden tehlikeli geliyor sana?

K: Ya iznim olmadan, bilgim dahilinde olmadan birileri tarafından izleniyor olmak hoş değil. O yüzden iyi herhangi bir tarafını göremiyorum açıkçası. Tamamen kötü geliyor bana.

A: Anladım. Yani gözetlenmek bir noktada aslında senin iznin olmadan, senin dışında gerçekleşen bir şey anladığım kadarıyla.

K: Aynen. Röntgenlenmek gibi bir şey yani. O yüzden sevimsiz bir durum.

A: Peki. Bunun da ötesinde, bu daha genel bir soruydu, yeni medya ortamında gözetlendiğini düşünüyor musun? İnternet ortamında?

K: İşte sosyal ağlarda hareketlerinin sürekli izleniyor olmasında vesaire mi bahsediyoruz?

A: Evet, evet, aynen.

K: Ha bu şey gibi mi; gizlilik kuralları falan paylaşıyor ya en başta, bir seviye olurken kabul ediyoruz?

A: Onlar da dahil. Genel olarak yeni medya ortamında gözetlendiğini düşünüyor musun? Hepsiyle ilgili açıklama yapabilirsin yani.

K: Evet, düşünüyorum çünkü yani bir noktada şöyle ifade özgürlüğümüz kalmadı artık bana göre. Bu da gözetlenmemizden kaynaklanıyor. Yani bir içerik üretecekken, bir şey paylaşacakken artık sürekli tetik halindeyiz. Bir şey olur mu, buradan başka bir şey çıkar mı vesaire diye. O da bir aslında izlenmek.

A: Engelliyor mu seni gözetlenmek?

K: Aynen öyle.

A: Bir şey paylaşmana, fikrini söylemene?

K: Aynen öyle. Açık söyleyeyim ben sadece Twitter kullanıcısıyım. Onu bile anonim olarak kullanıyorum. İsmimi vesaire belirtmeden kullanıyorum. Anonim olarak kullandığım zaman bile bir şey paylaşırken çok tedirginim ve dikkat ediyorum paylaştığım içeriklere.

A: Onu soracaktım. Anonim hesap kullanman aslında bir noktada yine mi senin için kaygılara sebep oluyor bununla ilgili?

K: Aynen öyle.

A: Bir noktada da ama herhalde daha böyle şey bir güç, gerçek hesap kullanmaktansa anonim hesap kullanmak...

K: Yani böyle nasıl diyeyim, meşrulaştırıyor gibi aslında ama rahatlatıyor insanın içini hiç değilse. Yani oraya yazdığın direk böyle belli bir şekilde...

A: Gizli kalmak seni rahatlatıyor benim anladığım kadarıyla. Peki, "Gözetlendiğimi düşünüyorum." dedin. Sence kim neden gözetliyor olabilir seni?

K: Kim neden gözetliyor? Yani çıkar sağlamak için. Yani ben bir uygulamayı ne kadar çok kullanıyorsam, o uygulama da benim tıklama oranlarım kadar veya bizim tıklama oranlarımız kadar bu insanlar o işten reklam elde edip, bunu bize pazarlıyorlar.

A: Ekonomik bir çıkardan bahsediyorsun.

K: Bir taraftan ekonomik bir çıkarı var, bir taraftan siyasi bir çıkarı var ki biz genelde siyasi içerikler paylaşmaktan korkuyoruz. Hiç değilse çevremde gözlemlediğim kadarıyla...

A: Siyasi bir çıkardan kastın mesela tam olarak ne?

K: Yani şöyle, manipüle ediliyoruz kolay kolay. O da, bizim paylaştığımız içeriklerden profillerimiz ortaya çıkarılıyor diye düşünüyorum. Çıkarılan profiller sonucunda insanlar bizimle nasıl iletişime geçeceklerinin, bize neler söyleyebileceklerinin çok iyi farkındalar. O yüzden hem manipüle edilmek hem kolay kontrol edilmek, bir arada toplayabilmek adına, siyasi bir tarafı da olduğunu düşünüyorum.

A: Anladım. Yani bir problem teşkil ediyor senin için.

K: Aynen öyle.

A: Peki, özel bilgi deyince tam olarak aklına ne geliyor? Belli kalıpların var mı özel bilgiyle ilgili yeni medyada kullanacağın, paylaşacağın? Benim için bu özel bilgidir, bu değildir...

K: Özel bilgi ya açıkçası ben daha önceden... Bilmiyorum özele mi giriyor bu durum da...

A: Mahremiyetle ilgili bilgiden bahsediyorum.

K: Instagram kullanıcısıydım. Uzun süre Instagram hesabım vardı ve böyle kendi fotoğraflarımı, arkadaşlarımdan fotoğraflarını paylaşıyordum. Bir süre sonra dedim ki: Ben niye sürekli insanların hayatını gözetliyorum ve neden onlar benim hayatımı gözetliyor? Bunu paylaşmak zorunda değilim ve bir beğeni kaygım vesaire de yok. O sebeple kapattım. O yüzden yani oradan yola çıkarak düşündüğümde, mahremiyet dediğinde bana, benim iznim dahilinde paylaştığım, belirli insanlarla paylaştığım bilgilerim gibi geliyor özel bilgi.

A: Mesela somut olarak verebilecek bir örnek var mı bu bilgilere? Şu fotoğrafım, şu bilgim...

K: Ya mesela ilişki hayatımla ilgili bir şeyi paylaşmak zorunda değilim. Aile hayatımda ilgili bir şeyi paylaşmak zorunda değilim.

A: Bu birileri seni izlediği için mi bundan rahatsızsın?

K: Yok, aslında kişisel mahremiyet duygusu açısından. Birileri beni izlediği için paylaşmaktan çekindiğim bir özel bilgin var mı? Siyasi görüşüm var mesela. O da bir özel bilgi benim için.

A: Paylaşmaktan çekiniyor musun bu özel bilgileri?

K: Aynen.

A: Siyasi görüşünü paylaşmaktan çekiniyorsun. Bunun dışında peki herhangi bir şey var mı?

K: Bunun dışında pek bir şey gelmiyor ama biraz düşünsem belki gelir de şuan gelmedi.

A: Tamam diğer soruya geçelim. Sen o sırada düşün.

K: Olur.

A: Şeyi soracağım, yeni medyaya yeni başladığın zaman ve şu anki zaman süreci içerisinde yeni medyanın kendisi, senin gördüğün, duyduğun veya yaşadığın bir şeyler sana farkındalık kazandırdı mı? Ben ilk başta kullandığım gibi aynı düşüncedeyim mi diyorsun yoksa şuan bir şeyler değişti mi senin için?

K: Şu an çok şey değişti benim için. Dediğim gibi eskiden çok aktiftim, dondurdum. Twitter'ı bile anonim olarak kullanıyorum. İlk başladığım zaman hepsi vardı. Hatta farklı sosyal medya hesaplarım da vardı. Birer birer hepsini her sene kapattım galiba. Çünkü yani ben basın yayın öğrencisiyim ve ifade özgürlüğünün bu kadar kısıtlı olması, işte bizim bu kadar dar bir alanda çalışabilecek olmamız, bunların hepsine yıllardır şahit oluyor olmamız çok hoş bir durum değil. O yüzden ben 2007 yılında girmişim mesela Twitter'a. 2007 yılındaki ben ile şu anki ben arasında dağlar kadar fark var. O zamanki ben çok fevriydim. Her istediğimi yazabilirim, her istediğimi konuşabilirim gibi geliyordu bana. Bir taraftan sadece siyasi ve ekonomik boyutu değil. Artık çok fazla taciz, işte vesaire bu tip olaylarla karşılaşılıyor sosyal medyada. O yüzden biraz da kendimizi geri çekiyoruz. O yüzden özel bilgilerimizi paylaşmaktan çekiniyoruz.

A: Anladım.

K: İşte hesaplarımız herkese açık değil de, kişiye özel.

A: Gizli hesap... Bu aslında bizim için daha az gözetlenebilir oluyor değil mi?

K: Aynen öyle. Böyle şey gibi, sadece istediğimiz insanlar gözetleyebilirmiş, buna izin veriyormuşuz hissi oluyor. O da kendi hesabımız üzerinde hakimiyet kuruyormuşuz gibi geliyor sanırım bize. Bilmiyorum ne kadar doğru ama.

A: Anladım. Peki, bu farkındalığın, değişimin sendeki... Yaşadığın somut bir örnek var mı, bu örnekten sonra ben değiştim dediğin? Senin bir deneyimin var mı yeni medyayla ilgili?

K: Yok, bir deneyimim yok aslında ama işte haber dünyasında karşılaştığım şeyler. Bazı insanların sadece görüşlerini belli ettiğin için bazı yaptırımlarla karşılaşmak zorunda kalması ya da daha farklı olaylar sebep oldu buna. Ben bire bir bir şeyle karşılaşmadım.

A: Peki. Bu değişimin, bu farkındalığında üniversite eğitiminin bir etkisi var mı?

K: Evet.

A: Nasıl bir etkisi var?

K: Ya 2007 yılında mesela Twitter'a girdim. Şu an çok şey değişti dedim. 2007 yılında ben bir çocuktum daha bana göre. Üniversite hayatımda basın yayın öğrencisi oldum. Farklı kurumlarda stajlar yaptım, sahaya girdim vesaire. O yüzden hani çok büyük farkındalık kazandım. Çok araştırmaya, öğrenmeye başladım. İnsanların başına gelenleri, yeni medyanın aslında o kadar da masum olmadığını gördüğüm araştırmalarım da oldu. O yüzden bu farkındalığın sebebi biraz da bu olabilir.

A: Peki, gözetlendiğimi düşünüyorum dedin. Bununla ilgili bir çözüm önerin var mı gözetlenmeye karşı?

K: Çözüm önerim var mı? Çözüm önerim olsa bu kimin umurunda olur? Çok emin değilim ama şöyle, ben kendimizde de çok büyük hata görüyorum. Bu kadar konuşuyorum ama ben de mesela gizlilik koşullarının hiçbirini okumuyorum bir yere kaydolurken. Bu insanların beni izlemesine de, dinlemesine de, görüntülemesine de izin veriyor olabilirim.

A: Pek çok şeye erişimi sağlıyorsun aslında.

K: Aynen öyle. Hani direkt böyle, artık o kadar hızlı ki her şey, o kadar vaktimiz yok ve o kadar sıkılıyor ki işaretleyip geçiyoruz. O yüzden belki bilinç kazanıp o noktada kendimizi eğitebiliriz ama daha yüksek kurumlardaki ve işte reklam durumlarını sağlayan insanlara ne gibi bir çözüm önerisi sunabilirim bilmiyorum.

A: Anladım. Bir noktada daha fazla farkındalık bir çözüm.

K: Aynen. Bireysel bir değişim, bir farkındalık olabileceğini düşünüyorum ben.

A: Anladım. Peki, neleri değiştirmek mümkün değil bu sistemde, bu gözetleme sistemi içinde? Bunu değiştirebiliriz dedin ama şunu değiştirmek mümkün değil dediğin bir şey var mı?

K: Aslında hiçbir konuda öyle düşünen bir insan olmadım. Hemen hemen her şey değişebilir gibi geliyor bana ama artık böyle bilmiyorum biraz umutlarımızı mı yitirdik? Çok böyle yüksek kurumlarda, çıkar kazanan bu bilgileri başkalarına pazarlayan... Daha önce Facebook'ta karşılaşmıştık böyle bir durumla. Yani bu insanlar nasıl engellenir bilmiyorum. Bir iki sene sonra umudumu kaybedip “Yok ya, bu işin bir çözümü olmaz.” diyebilirim ama belki değişir. İnşallah değişir diyeyim.

A: Son bir soru soracağım. Gözetlendiğini düşünüyorsun ve yeni medya kullanmaya devam ediyorsun. Bunun sebebi nedir? Bu sana bir rahatsızlık vermiyor mu, hem gözetlendiğini düşünüp hem yeni medya kullanmak?

K: Aslında rahatsızlık veriyor. Rahatsızlık verdiği için bazı sosyal medya hesaplarımı kapattım. Kapatmadıklarım da anonim olarak kullanmaya devam ettim. Şu an anonimim ama gözetlenmiyorum mu? Açıkçası öyle düşünmüyorum. Bence hala gözetleniyorum. Hala birileri ne yaptığının, neler paylaştığının farkında ve bunlardan her an çıkar sağlayabilecek durumdalar.

A: Aslında tedbir alıyorsun kendine göre. Bunlar senin tedbirlerin.

K: Aynen ama sadece bana göre. Benim küçük evrenimde kendi kendime tedbir alıyormuşum gibi bir durum. Bilmiyorum yani günün telaşından arınıp kendi kendimize kafamızı dağıtıyoruz galiba biraz. Ondan ayrı kalamıyoruz. İşte eğlenceli, ilgi alanlarımızın dahilindeki içeriklerle karşılaşıyoruz falan. Biraz o yüzden olabilir çünkü ben hala anonim olduğum halde, gizli olduğum halde gözetlenmediğimi düşünmüyorum çok.

GÖRÜŞME 7

Süre: 09:03

Araştırmacı: Başta sana sunu sormak istiyorum, gözetlenmek dediğimiz zaman senin için neyi ifade ediyor?

Katılımcı 7: Birinin, benim özel hayatıma, benim dışımda müdahale etmesi.

A: Senden bağımsız bir durum mu bu?

K: Benden bağımlı da olabilir, bağımsız da olabilir.

A: Anladım, peki iyi mi bir anlamı var senin için yoksa kötü bir anlamı mı var?

K: İyi bir anlamı olduğunu düşünmüyorum. Benim isteğim dışındaysa iyi bir anlamı yoktur.

A: İsteğimin dışında diyorsun, bunu biraz açar mısın, ne anlamda isteğinin dışında?

K: Şöyle, ben bunu buraya koyarsam bu gözetlenmeye açıktır ama ben bunu buraya koymazsam gözetlenmez. Bizde hayatımızda bazı şeyleri bile isteye bazı yerlere koyuyoruz, bunu sergiliyoruz. Bu durumda insanlarda yani gözetlemeye açık.

A: Peki biraz daraltırsak, yeni medyada, internet üzerinde, burada gözetlendiğini düşünüyor musun?

K: Yani, sosyal medya biraz da gözetlenmek için aslında.

A: Biraz açar mısın ne anlamda gözetlenmek için.

K: Yani, örneğin Instagram kullanıyoruz, burada fotoğraflarımızı atıyoruz. Başkaları görsün diye atıyoruz. Bu yüzden gözetlenmek için.

A: Bir başka kişiden öte seni gözetleyen insanların veya bir başka şeylerin olduğunu düşünüyor musun. Kim olabilir, neden gözetliyor olabilirler seni?

K: Yani, bilmiyorum.

A: Gözetlendiğini bilmek senin için problem teşkil ediyor mu?

K: Problem teşkil edebilir, isteğim dışında bilgilerim alınıyorsa, edebilir.

A: Bilgilerinin alındığını düşünüyor musun?

K: İlla ki alınıyordur.

A: Senin için özel, mahrem bilgi nedir, bunu neye göre belirliyorsun? Somut örnekler verebilirsin: "Şu benim için özel bilgidir." gibi.

K: Ŗu saatte kiminle birlikte olduğum veya Ŗu an nerede olduğum benim için özel bilgi veya telefon numaram benim için özel bir bilgi, herkesle paylaşmam. Bazı fotoğraflarım, ev adresim özel bilgiler.

A: Bunları sosyal medya ortamında paylaşmaktan çekiniyor musun?

K: Ev adresimi, telefon numaramı, kimlik bilgilerimi paylaşmıyorum.

A: Bu gözetlendiğini düşündüğün için mi?

K: Hayır, kendi güvenliğim için.

A: Yeni medyayı ilk kullandığın zamandan Ŗu an ki zamana kadar süreç içinde edindiğin tecrübeler bu mecra ile ilgili farkındalığını değiştirdi mi? Gördüğün, duyduğun veya bizzat yaşadığın.

K: Yani küçüklükten kullanıyoruz. 14-15 yaşındayken sanırım sosyal medya kullanmaya başladım. O zaman daha bilinçsiz kullanıyordum ama Ŗu anda sosyal medya daha geniş o zamana göre ve biraz daha bilinçli kullanıyor olabilirim.

A: Bu bilince erişmene yol açan, sebep olan şeyler nedir.

K: Yaş büyüklüğü ve bazı bilgilerimin özel olduğun farketmek.

A: Bu farkındalığı kazanmanda niversite eğitiminin bir katkısı var mı?

K: Evet, bir de şöyle bir şey var. Genel olarak insanlar kendini güvende hissetmiyor her anlamda.

A: Neden peki?

K: Yani çok faktörü var, bu yüzden de sosyal medyada da en azından biraz daha kapalı olmayı tercih ediyorum. En azından bazı sosyal medya hesaplarımda.

A: Peki bu kapalı olma durumu, niversite eğitimin sayesinde oldu veya etki etti, farkındalık kazandırdı diyebilir miyiz?

K: Yani diyebilirim. İlla ki vardır, evet.

A: Gözetlendiğimi düşünüyorum dedin. Bununla ilgili aldığın bazı tedbirler var mı, gözetlenmemeye yönelik?

K: Daha kişisel gördüğümüz şeyleri paylaşmamalıyız. Bana göre sosyal medyada bir anne çocuğunu sürekli paylaşmamalı. Benim en çok dikkat ettiğim şey bu, Instagram sürekli anneler çocuklarını paylaşıyor ve artık bütün özel hayatını, evinin içini, her şeyi paylaşıyor ve bence bu normal değil.

A: Neden normal değil.

K: Gereksiz bence.

A: Güvenlikle mi alakalı?

K: Evet, güvenlikle ilgili.

A: Güvenliği olumsuz etkileyecek bir durum aslında yani bu?

K: Hıhı.

A: Peki, gözetlenme ile ilgili neleri değiştirmekten öte ne değişemez sana göre var mı böyle bir şey? Şu durum, bu sistemin içinde gözetim sistemi içinde değişemez dediğin.

K: Açıkçası çok da bilgim yok ama mesela aldığım birtakım önlemler var mesela bilgisayarımın kamerasına bir şey yapıştırıyorum. Bunu yeni kazandım, bilmiyordum daha önce.

A: Bunu neden yapıyorsun?

K: Doğru bir şey olup olmadığını bilmiyorum bu arada. Hani bilgisayarım hacklenir veya herhangi bir şey için bunu yapıyorum.

A: Kameradan gözetlenirim diye mi?

K: Evet. Artık sosyal medya var, sosyal medyayı kullanan birçok insan var. Sosyal medya yöneticileri var. Bilgilerimizi bir şekilde sızdırıyorlardır.

A: Sosyal medya yöneticileri sözünü biraz daha açar mısın?

K: Kurucular.

A: Bir noktada kuruculara güvenmiyorsun sen, yani güvensizlik var. Anladım. Son soruyu soracağım sana: Belli başlı sıkıntılar söyledin yeni medya ortamıyla ilgil,

gözetlendiğimi düşünüyorum dedin. Şu an hala kullanıyor musun yeni medya, sosyal medya?

K: Evet, kullanıyorum.

A: Peki, bunun sebebi nedir? Bu sana bir rahatsızlık vermiyor mu, bunları bildiğin halde kullanmaya devam etmen?

K: Rahatsızlık vermiyor çünkü gözetlenme boyutu rahatsızlık veriyor ama sanırım seviyorum.

A: Avantajları dezavantajlarından daha mı fazla?

K: Evet, yani. Avantaj, dezavantaj olarak düşünmüyorum daha çok ama eğleniyorum. Kendi sınırlarımı aşmadığım sürece benim için problem olduğunu düşünmüyorum.

A: Anladım, tamamen kişisel hislerden bunlar.

K: Evet

GÖRÜŞME 8

Süre: 11:43

Araştırmacı: Gözetlenmek senin için ne ifade ediyor?

Katılımcı 8: Gözetlenmek, benim kendi çevrem var, habitat diyebiliriz. Dışarıya daha izole, bunun izlenmesi, içeriğinin öğrenilmeye çalışılması yani bence gizli olması gereken şeyler var sadece benim ya da çevrem, sevdiğim, tanıdığım insanların bilmesi gereken şeyler. Bunların öğrenilmeye çalışılması gözetlenmek olabilir.

A: Anladım, yani bu tamamen senin dışında gelişen bir şey ve bundan dolayı kötü bir kavram olarak nitelendiriyorsun?

K: Evet

A: Peki, neden gözetlenmemeliyiz?

K: Yani bu direk gözetlenmemek yani özel hayatımız var, kişilik haklarımız var, biz istemediğimiz sürece buna kimsenin müdahale etmemesi gerekiyor.

A: İhlal mi bu kişilik haklarına yönelik?

K: Evet

A: Anladım, peki yeni medya, sosyal medya ortamında gözetlendiğini düşünüyor musun?

K: İlla ki, ben bilinçli olarak güvenmediğim sitelere girmemeye çalışıyorum ama ister istemez çerez adı altında bilgilerimizi bırakıyoruz bazı sitelere bunları nasıl kullandığını bilmiyoruz. Kötü amaçlı kişilerin elindeyken bu farklı farklı kullanılabilir. Bunu önlemek için ben kendimce en azından güvenmediğim sitelere girmiyorum ya da antivirüs programları -ne derece koruyorlar bilmiyorum ama- kullanmaya çalışıyorum.

A: Gözetlendiğimi düşünüyorum dedin, bu hissi sende uyandıran nedir? Gördüğün bir şey mi yoksa duyduğun mu, senin yaşadığın bir şey mi?

K: Bizzat yaşamadım ama mesela Google Play'den uygulama indiren bir arkadaşım var uygulamanın içeriğini kullanıyor mesela ama sonra Google girdiği zaman hep kendi arkadaşlarıyla sohbet ettiği konularda reklamlar almaya başlıyor mesela. Yani bu dinlediği veya gözetlendiği şeyini doğuruyor insanda.

A: Anladım, yani ticari amaçlı gözetlenme?

K: Evet

A: Peki, bunun dışında herhangi bir amaçla gözetlendiğini düşünüyor musun, Ticari amaçlar dışında?

K: Ben kendimin gözetlendiğini düşünmüyorum. Ticari amaçlı gözetleniyorum bunun farkındayım. Mesela bir ayakkabıya bakıyorum sonra farklı sitelerde durmadan aynı şeyler geliyor. Ama ticari amaç dışında düşünmüyorum.

A: Anladım, Peki ticari amaçlar için olsa bile gözetlenme senin için problem teşkil ediyor mu?

K: Evet, çünkü bir nevi benim algım yönlendirilmeye çalışılıyor. Kendi düşüncelerim var, düşünüşüm var, bunları kötüye kullanmak gibi geliyor bana. Durmadan önüme farklı şeyler sunuluyor. Bir nevi beynimi ele geçirmeye çalışıyor gibi.

A: Yönlendiriyorlar beni diyorsun yani aslında?

K: Evet

A: Bunun önüne geçmek için, tamamen seninle ilgili yönlendirilmenin önüne geçmek için yaptığın bir şey var mı?

K: Söylediğim gibi güvenmediğim sitelere girmemeye ve antivirüs tarzı programlar kullanmaya çalışıyorum. Bunlar bir miktar daha...

A: Az gözetlenmeyi mi sağlıyor diyorsun?

K: Evet, daha rahat ettiriyor.

A: Senin için özel bilgi nedir, bunu nasıl belirliyorsun?

K: Benim için özel bilgi sosyal medyada paylaşmaktan çekindiğim şeyler benim için özel bilgidir. Instagram'a belki bir fotoğraf atıyorum ama atmadığım belki başka fotoğraflarım videolarım var ya da sesler var bunlar benim için özel olduğundan paylaşmak istemiyorum onları.

A: Özel olmasının dışında paylaşmaman için bir sebep var mı? Gözetlendiğini düşündüğün için veya başkaları görecekt diye paylaşıp paylaşmama durumu var mı?

K: Genel olarak belli bir kişinin gözetlemesi değil çevremdeki insanlardan kaynaklı. Arkadaşlarım içinde de bunu görmemesi gerekiyor diye paylaşmıyorum mesela. Direkt belli bir izleyici ya da gözlemleyici değil direk toplum bazında düşünerek böyle hareket ediyorum.

A: Anladım, benim için özel ve bunu paylaşmamalıyım diyorsun. Peki bununla ilgili bir çekincen var mı? İstersen paylaşır mısın yoksa bu çekinceli bir durum mu?

K: Bu çekinceli bir durum çünkü çevremizde görüyoruz mesela attığımız bazı fotoğraflar sonrada saçma sapan bir şekilde karşına çıkabiliyor bu bir risk yani bende böyle bir risk taşımak istemiyorum, kendimi güvence altında tutmak istiyorum.

A: Yeni medya ortamında, ilk yeni meydana katıldığın zaman ve şimdiki zamanı düşün. Bu süreçte bir farkındalık kazandın mı?

K: Evet, önceden bu kadar düşünmüyordum bir şey paylaşıırken. Sosyal medyanın gerçekten insanları yönlendirici bir etkisi var zamanında böyle bir şey olduğunu fark etmiyordum. Paylaşımlarımı dikkat etmeden yapıyordum mesela ve daha dikkatli olmuyordum. Girdiğim siteler, kullandığım uygulamalarda falan. En azından şu an bir uygulama indirdiğin zaman izin veriyorum diye bir butona tıklıyorsun ve nelere izin verdiğini bilmiyorsun. Onları okumaya dikkat ediyorum şu an yani bu açılardan daha fazla geliştiğimi düşünüyorum.

A: Anladım, sosyal medya yönlendirebiliyor insanları dedin. Peki bunu düşünmenin sebebi tam olarak nedir?

K: Bunun sebebi az önce verdiğim örnekteki gibi, bence direkt ticari ve ekonomik bir faaliyet ne kadar fazla insana ulaşır ne kadar fazla satış yaparsan kendini pazarlarsan mesela mal olarak yani bunun üzerine kurulu olduğunu düşünüyorum yani bu yüzden gözlem faaliyetlerinin büyük bir çoğunluğu bu yüzden olabilir.

A: Anladım. Peki bu kazandığın farkındalık seni şu an daha güvende hissettiriyor mu?

K: Evet, biraz güvende hissettiriyor ama klişe bir laf var ya “buzdağının görünen yüzü görünmeyen yüzü” gibi ben sadece kendi gördüğüm şekilde önlem almaya, kendimi, çevremdekilere korumaya çalışıyorum ama daha bilmediğim belki de telefon tuş kilidini açarken bile bir şeyler oluyor olabilir bilmiyorum. Yani en azından kendimce korumaya çalışıyorum diyebilirim.

A: Peki bu kazandığın farkındalıkta üniversite eğitiminin bir etkisi var mı?

K: Evet, çok büyük bir faydası olmasa da illa ki bir faydası vardır. Hocalarım olsun arkadaşlarım olsun onların anlattıkları, deneyimleri falan bana da bir şeyler katıyor bende onlardan görerek kendimce önlem almaya çalışıyorum.

A: Peki, gözetlenmeye karşı bir çözüm önerin var mı mesela dedin ki: "Bazı sitelere girmiyorum." Bundan farklı şunu yapıyorum, telefonda, bilgisayarda uygulamalarla ilgili bunu yapıyorum dediğin bir çözüm önerisi var mı? Sadece kendinle ilgili değil, tamamen gözetimle ilgili, başka insanlarla da ilgili olabilir.

K: Bunun için kendi yapabileceğim pek bir şey olduğunu düşünmüyorum ama daha üst mesela bir yazılım firması bunu yapabilir gibi geliyor bana. Casus yazılımları yok edebilecek şekilde yeni bir yazılım üretilebilir. Bilmiyorum belki de üretmek istemiyorlar, onların da işine geliyordur bu durum ama benden kaynaklı bir şey yapabileceğimi düşünmüyorum çok bilgimde yok bu konuda.

A: İnternetteki güvenlik ve gözetimle ilgili şu değişmez, bunu değiştirmek mümkün değil diye düşündüğün bir şey var mı, olumsuz anlamda? Buna engel olamayız dediğin?

K: Ne kadar desem de, bence internetten gözetlenmeye engel olamayız. Çünkü internet akıl almayacak kadar büyük bir, sosyal bir medya. Akıl almayacak kadar büyük bir sistemi var içinde, yani ne yaparsan yap bir yerden patlak veriyor. Bunun önüne geçmek bence imkansız, çok izole bir ülke olman lâzım yada çok izole bir internet kullanıcısı olman lazım ki kendini koruyabilesin.

A: Yani bir noktada yeni medya güçlü diyorsun ve aslında belli noktalarda önüne geçemiyoruz diyorsun?

K: Evet

A: Son soruyu soracağım sana: "Sosyal medya kullanıyorsun ve gözetlendiğimi düşünüyorum." diyorsun. Peki neden hala kullanmaya devam ediyorsun, bu senin için bir sıkıntı, sorun teşkil etmiyor mu?

K: Evet, sıkıntı teşkil ediyor ama şu an bakınca hayatımızda gerçekten yer etti sosyal medya bir süre uzak kalınca bile neden uzak kaldım diye sorguluyorsun, sıkılmaya başlıyorsun. Aslında olmaması gereken bir şey bu kadar kendini bağlamaman gerekiyor belki ama ister istemez hayatında yer edinmeye başladı. Televizyonlarda falan, dışarda her yerde böyle ister istemez insan kendiside böyle oluyor. Ben de biraz şikayetçiyim bu kadar sosyal medya kullanmaktan ama bunun önüne de geçemiyorum ama en azından azaltmaya çalışıyorum.

GÖRÜŞME 9

Süre: 19:54

A: İstersen ilk soruyla başlayayım. Gözetlenmek senin için ne ifade ediyor?

K: Rahatsız bir hissiyat birilerinin seni izlediğinin farkında olmak.

A: Kötü bir anlamı var yani senin için?

K: Evet, benim için kötü bir anlamı var. Hani mahremiyetini kaybetmek gibi, birilerinin senin mahrem yaşantını, özel yaşantını dikizliyor gibi hissetmen.

A: Anladım, dikizlemekten kastın onu biraz açar mısın?

K: Gözetlemek yani o tarz bir şeyi kastetmediniz mi? Sadece sanal anlamda mı düşünmeliyim?

A: Yok hayır genel.

K: Birilerinin sürekli uzaktan uzağa sizi izlemesi bile en basitinden sizi rahatsız eder bir müddet sonra. Çünkü sizinle iletişim kurmuyor, yanına gelip konuşmuyor, sadece uzaktan uzağa bir takip ediliyormuş hissi.

A: Gizli bir durum mudur sence bu, gözetim?

K: Nerede başlayıp bittiğine göre değişir. Bu artık hani evet gözetleme dediğimizde benim aslında özel yaşantıma müdahale etmiş oluyor. Hani belki sosyal medyada en basitinden stalk dediğimiz, benim gizli bilgilerime veya arkadaşlarımla özel hayatıma ulaşmaya çalışması bile en azından bir perde arkasından kendini göstermeyerek evet bu rahatsız edici bir şey bence.

A: Senin dışında olan, senin bilmediğin bir şey mi gözetlenme süreci?

K: Genelde evet.

A: Anladım. Benim için kötü bir anlamı var dedin, peki bunun nedeni nedir? Aslında biraz açıkladın ama eklemek istediğin bir şey var mı? Neden senin için kötü bir anlamı var?

K: Açıkçası insanların neyi ne kadar yaptığını ya da sizin şahsiyetinizi bilmesini ne kadar istediğinizle alakalı ben şahsen insanların bilmesini istediğim kadar söylüyorum benim söylediğimden fazlasını öğrenmeye çalıştıklarında da bu beni rahatsız eder.

A: Şimdi biraz daha daraltacağım. Sen aslında biraz değindin. Yeni medya, internet ortamında gözetlendiğini düşünüyor musun?

K: Bundan emin olmam çok zor ama çok büyük ihtimalle gözetleniyordumdur birileri tarafından ya da gözetlenmişimdir.

A: Bu hissi veren nedir sana?

K: Yanlışlıkla bir fotoğrafınızı beğenmiş olabilir, genelde bu tarz şeylerde anlaşılır ama benim fark etmediklerim de vardır çünkü biz bile farkında olmadan hani özellikle sosyal medyada profilleri daha ortada olan insanları bir merak ediyoruz bazen, bu ne kadar gözetlemeye giriyor bilmiyorum ama mutlaka vardır gözetleyen.

A: Anladım, peki bir başka birey üzerinden değil de daha seni gözetleyen daha başka etmenler düşünüyor musun? Örneğin bir kurum, kuruluş?

K: Kesinlikle, internet ortamında bütün verilerimiz çeşitli platformlarda alışveriş halinde zaten. Örneğin bir arama çubuğunda bir şey arıyorsunuz daha sonra sosyal medya hesabınıza girdiğinizde onunla alakalı reklamlar görüyorsunuz. Bu sadece internet platformunda değil bütün platformlarda. Google, Facebook, Twitter için de sizin kişisel bilgilerinizi aldığı bunu pazarlama için kullandığını gösterir. Ha siz belki çok mahrem şeylerde aratıyorsunuz bu onlara da bir şekilde izlediğini kayıt altında tuttuğunu gösterir.

A: Anladım, yani bir anlamda ticari bir gözetlenme mi söz konusu?

K: Bunları, bu tarz şirketler genellikle kendilerini savunma amaçlı, yani “Neden insanların verilerini izliyorsun?” dediğinde, “Biz bunu ifşa etmiyoruz, ticari amaçlı kullanıyoruz.” şeklinde kendilerini savunuyorlar.

A: Doğru mudur sence?

K: Şu an için doğru görünüyor ama ben sadece onun için olduğunu düşünmüyorum.

A: Altında yatan farklı sebepler mi var?

K: Çok farklı sebepler var: En basitinden iki yıl önceye kadar FBI ile Apple arasında bir anlaşmazlık olmuştu. FBI birinin kişisel bilgilerini Apple şirketinden istemişti ve Apple şirketi vermek istememişti. Bu bir şekilde medyaya yansdı ama veren kurumlar da oluyordur bunu düşünüyorum açıkçası ya da devletin gizli bir arşivlemesi olarak kullanıyorlardır ki kullanan ülkeler de var, Çin örneğin.

A: İnsanlardan elde ettikleri bilgileri arşivliyorlar mı ?

K: Aynen öyle. Daha dikta rejimi dediğimiz ülkelerde bu var ve uygulanıyor. Batıda ise göstermeden daha el altından depolanıyordur.

A: Anladım, peki bunun sebebi nedir sence, bilgilerin depolanmasının?

K: İnsan hakkında ne kadar çok şey bilersen, insanı o kadar kolay kontrol edersin.

A: Yönlendirme açısından yani?

K: Evet hem yönlendirme açısından, en basit pazarlama konusunda bile senin ilgini çekeceğini düşündüğü şeyleri senin önüne koyuyor ve sen farkında olmadan seni yönlendiriyor. Hani o an aklında o ürünü almak yokken birden karşına çıkıyor, beğeniyorsun ve belki de almayacaktın ama çıktı, beğendin ve aldın. Bu bir çeşit yönlendirmedir. Kontrol etme daha ileriki bir aşama o şu an mümkün mü yada ne derece mümkün olur bilemiyorum.

A: Peki sen hiç hissettin mi, bu gözetlenmeden dolayı kendinde bir davranış değişikliği oldu mu veya kendinde bir yönlendirme sonradan fark ettiğin?

K: Oldu, örneğin laptopumun ön kamerası bantlı çok çok uzun bir süredir.

A: Gözetlendiğini düşündüğün için mi?

K: Gözetlendiğimi düşündüğüm için, şunu da belirtmemde fayda var ben bilişim hukukuyla ilgileniyorum baya hukuk fakültesi öğrencisi olarak özellikle bilişim hukukunun içine biraz girdikten, bu tarz eğitimleri aldıktan, makaleleri okuduktan sonra sadece laptopun kamerasını bantlamak bile çok küçük bir önlem aslında. Telefonlarımızın kameraları var, ki bu cihazları sürekli kullandığımız için bunun önüne geçemiyorsunuz çok.

A: Anladım, şunu soracağım sana. Senin için özel bilgi nedir, kendin için özel bilgiyi nasıl belirlersin? "Bu benim özel bilgidir, bu değildir." gibi somut örnekler üzerinden de gidebilirsin.

K: Aslında hukuki olarak da tartışmalı bir konu ama sanırım insanlara açıkça sunmadığın bilgidir. Hani biz şöyle bir teorem düşünüyoruz hukukta örneğin senin Instagram profilin açıksa ve gizliyse bu farklılık teşkil ediyor hani senin Instagram profilin açık ve ortada bir profile sen bunu insanlarda çok da bir saklama gereği

duymuyorsun ve bu tarz davalarda bile farklılık teşkil edebiliyor mesela. Ama o profilin gizliyse ve gizli bir hesaptan sahte bir hesaptan beni takibe alıp daha sonra fotoğraflarımı telefonuna kaydedip bunları bir şekilde kullanma eğiliminde ise burda benim özel hayatıma müdahale etmiş oluyor.

A: Anladım, bir noktada peki bu kendin için belirlediğin özel bilgiler bunlar her neyse bunları paylaşmaktan çekiniyor musun sosyal medya/ internet ortamında?

K: Kendi özel yaşantım dediğim şeyleri mi?

A: Tam olarak sana özel gelen, senin için özel olan bilgileri. Çok basit somut bilgilerde olabilir, senin kimlik numaran olabilir, herhangi bir başka bir şey olabilir.

K: Açıkçası kimlik numarasının özel bir bilgi olduğunu düşünmüyorum.

A: Görüşün olabilir, bir düşüncen olabilir herhangi bir konuda. Bunları paylaşmaktan çekiniyor musun?

K: Bazen çekiniyorum evet. Çünkü gün gelip aleyhimizde kullanıyorlar. Hatta bundan 3-4 yıl önceki daha böyle aklımın havai olduğu dönemlerde fikirlerimi paylaştığımı düşündüğüm zaman aslında onların bir çoğunu şu an düşünmüyorum yani şu an farklı bir insanım 4 yıl önceki ben değilim diyelim ki 4 yıl önce farklı bir politik görüşüm vardı ve sürekli onun üzerine paylaşım yapıyordum Facebook'taki bu siber güvenlik olayları da o zamanlar çok popüler değildi bilmiyordum yani. Şimdi ben yarın bir gün gerçekten toplum içinde iyi bir mevkiye gelsem, iyi bir konumum olsa bu çok rahat bir şekilde ısıtıp benim önüme koyabilirler. "Bak gördün mü şu tarihte sen şöyle bir şey paylaşmışsın demek ki sen böyle düşünüyorsun." Tamam onu düşünüyordu ama kaç yıl önceydi belki şu an ben o benliğime baktığımda nefret ediyor bile olabilirim o benliğimden.

A: Anlıyorum, yani bilgilerin bir şekilde toplandığını düşünüyorsun.

K: Kesinlikle toplandığını düşünüyorum ve bu yüzden şu aralar doğru olduğunu düşündüğüm siyasi görüşleri bile çok fazla belirtmem eğilimindeyim hem siyasi görüşüm değişebilir hem sadece siyasi görüşte değil başka bir konuda bile mesela bir insanı çok savunursun toplum içinde belli bir ağırlığı olan, iyi bir insan olduğunu düşünüyorsundur. Onun hakkında twitler atarsın ama 3 yıl sonra öyle bir skandal çıkar ki

adam pisliğin tekiymiş. Sen bundan pişman olursun ama onu kaydedenler, yani o orda duruyordur. Hani internet bir çöplük gibi benzetme yapmak gerekirse ama ayrıştırılıyor sürekli.

A: Anlıyorum, bu bir şeyleri bildiğin için mi paylaşmaktan, düşünceni söylemekten çekinmen ?

K: Bazen gözetlendiğimi bildiğim için, bazen de bunların benim gelecekteki hayatıma zarara uğratabileceğini de düşünüyorum.

A: Anladım, hani şuradan sorayım. Dedin ya bu bilgilerin toplandığını düşünüyorum. Sence bu gözetlenme yoluyla mı toplanıyor? Seni gözetleyerek mi bu bilgileri elde ediyorlar.?

K: “Sen bunları paylaşıyorsun ve razı geliyorsun bunları toplamasına” diyorsun sanırım. O açıdan düşündüğünüz zaman evet aslında bunlar gözetlemeye girmiyor evet gözetleme kavramına girmiyor ama senin kişisel bilgilerini saklama ve depolama olduğunu düşünüyorum.

A: Anladım, şunu soracağım bununla ilgili önceki sorularda cevapların arasında geçirdin ama yeni medya/ internet, sosyal medyayı ilk kullandığın dönemi düşün ve şu an ile bir karşılaştırma yap buradaki farkındalığın değişti mi bu süreç içerisinde?

K: Baya değişti, eskiden çok daha hoyrat kullanıyordum. Çünkü hani şöyle bir şey var sanal ortamdayken o makinelerin arkasındasınız. Bilgisayarların, telefonların arkasında ve bu size bir cesaret veriyor. Hani eskiden şey diye düşünürdüm, çok düşünmeden yazıyordum yorumlarımı: Hani işte burası sosyal medya, tanımadığım biri, ben de onun tanımadığı biriyim, şu eleştiriyi yapsam n'olur, şunu desem n'olur? Hani yeri geliyor gerçek hayatta bir insanın yüzüne karşı söyleyemeyeceğim şeyi oraya pat diye yazıyordum. Ama ne zaman ki yavaş yavaş fark etmeye başladım artık günümüz teknolojisinde sanal kişiliklerimizle gerçek kişiliklerimiz arasında çok da bir mesela kalmadı bir nevi artık bir aradalar senin benliğinin bir parçasılar ondan dolayı bir tık daha dikkat ediyorum ama hala bire bir gerçek hayattaki kişiliğim gibi değil.

A: Peki, farkındalığın oluştu dedin bu süreçte. Bu farkındalığın oluşmasında bu mecrada edindiğin bir deneyim var mı? Bu farkındalığın oluşmasını sağlayan veya bunun ötesinde "Bunu gördüm, bunu duydum bundan dolayı bir farkındalık kazandım." dediğin?

K: Evet aslında ilk duyduğum lisedeyken o yıllarda Facebook hesabı çalınan arkadaşlarım olmuştu. Facebook hesaplarını çalan şahıslar tehdit ediyorlardı mesela. Fotoğraflarında uygunsuz değildi ama shop yaparım böyle bir olay gelmişti bir arkadaşımın başına. Fotoğraflarını şöyle kullanırım, böyle kullanırım. Ya bir yandan düşündüm hepimiz sosyal medyaya fotoğraf yüklüyoruz hani bu herkesin başına gelebilecek bir şey o zaman hani hiçbir şekilde fotoğraf yüklememek lazım. Ya da işte şifrenin çalınmaması için daha mı ihtiyatlı davranman lazım, belli bir sıklıkta şifre değiştirmen lazım, bu tarz siber güvenlik olaylarına dikkat etmen lazım diye düşündüm kendi kendime. Ondan sonra tabii bende biraz işkillendim öyle bir olay olduktan sonra. Kendi başıma bir hesap çalınma olayı gelmedi ama bu siber zorbalık dediğimiz bir kavram var sosyal medyada insanların sizi linç etmesi gibi bir şey buna çok kolay uğruyorsunuz. Yeri geliyor, genelde erkeklerin mizah yaptığı bir sayfada kadın olarak yorum yapıyorsunuz, yorumunuz gayet normal bir yorum ama altına bir ton saçma sapan yorumlar, hakaretler, cinsel içerikli yorumlar olabiliyor. Ya da yine bir ortamda görüşünüzü belli ediyorsunuz işte sizden karşı görüşlü insanlar orada çoğunlukta mesela hemen sizin üstünüze çullanıyorlar sizi eziyorlar ve bu sizin psikolojinizi öyle yada böyle etkiliyor.

A: Farkındalık kazanmanı mı sağlıyor?

K: Farkındalık kazanmamı da sağladı. Artık nerede neyi yazmam, konuşmam gerektiğini biraz daha iyi öğrendim belki de.

A: Peki şöyle sorayım, kendini daha güvende mi hissediyorsun bu farkındalıktan sonra?

K: Hayır daha güvende değilim ama bu biraz kısıtlanmış hissettiriyor.

A: Farkındalık kazanmak mı?

K: Yani hem sürekli bir şüpheyi düşünüyorsunuz, doğru mu yaptım yanlış mı yaptım gibi. Farkındalıktan sonra da sosyal medyaya olan güveninizde azalıyor hani bu tarz olayları gördükten sonra mesela Twitter ile alakalı bir olay olmuştu sanırım ve çok sahip çıkmamışlardı böyle hesap sahibine falan bir hesap çalınmıştı diye hatırlıyorum. Yani şirketler insanların özel hayatlarını çok da umursamıyorlar aslında sadece kullanmak istedikleri yada işine yarayabileceklerini düşündükleri şeyleri depoluyorlar.

A: Peki bu farkındalığın oluşmasında üniversite eğitiminin bir etkisi oldu mu?

K: Kesinlikle etkisi oldu.

A: Biraz daha bunu açıklarsan.

K: Açıklayayım, daha öncede söylediğim gibi bilişim hukukuyla kendim yan alan olarak ilgilendiğim için bununla alakalı baya bir seminere, konferansa katıldım. Oraya hani bilişim hukukuyla alakalı davalara bakan avukatlardan tutun, bilgisayar mühendislerine, bir dönem hackerlık olaylarıyla ilgilenmiş bu konuda yetkin bir çok insan geldi. Birkaç zirveye katıldım bu konuda. Onların anlattıkları da, hepsinin söylediği; “Hayır internet ortamında bilgileriniz güvende değil belki şu an için güvende ama onlar bir şekilde depolanıyor, saklanıyor.” Bu tarz eğitimlerden sonra hani biraz daha arttı, baya arttı hatta.

A: Tam o mesele üzerine hani “Bilgileriniz güvende değil.” bunun üzerine, kendi mahremiyetin, üzerine, gözetlenme üzerine alacağın bir çözüm önerisi var mı? Bunları engellemek adına bunu yapabilirim dediğin?

K: Ne kadar yapabiliriz bilmiyorum ama herkesin mutlaka bireysel alacağı önlemler vardır, benimde vardır. Sosyal medya artık öyle bir hale geldi ki internet dediğimiz şey genel olarak kullanmak zorundasın, kullanmazsan soyutlanırsın, toplumdan soyutlanırsın, toplumun bir parçası haline geldi. Sadece WhatsApp’ı geçtim Instagram, Facebook, Twitter, herhangi bir sosyal medya hesabından sadece bir tanesinin bile olmaması seni gündemden bile soyutlar çünkü TV kanallarının 5 dakika bile yer vermediği ama sosyal medyada günlerce konuşulan çığ etkisi yaratan olaylar oluyor sen takip etmediğin zaman soyutlanacaksın. Dolayısıyla bir şekilde kullanıyoruz ama kişisel önlem olarak daha dikkatli kullanmak gerekiyor hani dediğim gibi belki şifreleri daha sık değiştirmek belki paylaştığın içeriklere yazdığın yazılara dikkat etmek, takıldığın sayfalara, gruplara dikkat etmek.

A: Son sorumu soracağım, aslında bir önceki sorunun cevabında geçirdin bunu ama yine de sorayım belki eklemek istediğin bir şey vardır. Gözetlendiğimi düşünüyorum dedin, bu benim için problem teşkil ediyor dedin, aslında güvenliğimle alakalı sıkıntılarım var dedin ama hala kullanmaya devam ediyorsun bunun nedenini soracaktım.

Aslında bir önceki soruda biraz bahsettin ama açmak istersen, neden hala kullanmaya devam ediyorsun ve bu aslında senin için bir sorun teşkil etmiyor mu senin bu davranışın?

K: Bu davranışım benim için sorun teşkil etmiyor çünkü dediğim gibi bu artık bir ihtiyaç haline geldi. Hani ilk başta dediğim gibi benim zamanlarımda Facebook vardı mesela ilk büyük sosyal mecra dediğimiz şu an birçok kişi kapatma eğilimine gidiyor ama bugün ne var mesela Instagram ve Twitter var mesela Türkiye’de daha çok popüler olan. Ben birTwitter kullanıcısı değilim mesela ve hani bunun bile yan etkilerini görüyordum. Hani Twitter’da şu gündem olmuş diyorlar ama benim dünyadan haberim yok hani ne zamanki Facebook veya Instagram’a düşüyor ben o zaman görüyordum onları. Hani sadece bunu kullanmıyor oluşum bile bazen başı şeylerden haberdar olmamama sebep oluyor, düşünün ki hiçbirini kullanmıyorum. Hani bir yanınız eksik kalacak öyle yada böyle yani bir şekilde. Akıllı telefonların çıktığı dönemde ben biraz geç almıştım, o dönem akıllı telefonum yoktu o dönem sınava hazırlanıyordum. Bizim sınıf için bir WhatsApp grubu açmışlar benimde dediğim gibi akıllı telefonum olmadığı için o grupta değildim. Çok somut bir örnek olacak bu ertesi gün dersaneye geldim işte dediler ki, o ne hoca gruba bir şey attı, herkes elinde çalışıyor. "Hangi grup ya neresi?" fala dedim. "Hani WhatsApp’ta bir grup var ya falan" dediler. Dedim "Ben orda yokum. Niye başka bir yerden de atmamış ya da hani o grupta olmayanlara SMS falan atmamış ki, niye kısa mesaj çekmemiş ki?" Haberim olsa daha iyi olurdu. Bu kadar basit bir durumda bile size bir tık geriye düşürebiliyor.

A: Anladım, bir noktada zorunlu bir ihtiyaç mıdır sence ?

K: İhtiyaç, şu dönemde gerçekten bir ihtiyaç, kurumların bile sosyal medya hesapları var artık, kampanyalarını oradan duyuruyorlar, reklamlarını oradan yapıyorlar. Ben bugün sosyal medya kullanmasam internette alışveriş yaptığım hangi sitenin kampanyasından haberim olur ki tamam işte eskiden SMS falan gönderiyorlardı ama artık örneğin benim beğeneceğimi düşündüğü elbise modelin şak diye karşıma çıkarıyor öyle bir raddeye geldi artık bir yerde artık gerçekten ihtiyaç oldu işadamları falan herkes kullanıyor.

A: Anladım, peki teşekkür ediyorum.

K: Ben teşekkür ederim.

GÖRÜŞME 10

Süre: 10:07

Araştırmacı: Gözetlenmek sana göre neyi ifade ediyor?

Katılımcı 10: Sosyal medya anlamında mı?

A: Yok, genel.

K: Gözetlenmek, ne yaptığımızın bir tarafından bilinmesi bence daha çok ve benim için pekte hoşuma giden bir şey değil sonuçta. Ben gözetlenmek istemem. Hatta internet ortamında da biraz sıkıntı yaşıyorum. Mesela girdiğim yeri daha sonra “Birgün bu karşıma çıkacak mı?” falan diye düşünüyorum ve bu benim özgürlük alanımı kısıtlıyor.

A: Anladım. Aslında senin için kötü bir anlamı var gözetlenmenin.

K: Evet, kesinlikle kötü.

A: Peki neden kötü? Neden kötü bir anlam oluşturmuş senin zihninde?

K: Çünkü rahat hareket edemiyorum.

A: Kısıtlıyor seni?

K: Evet kısıtlıyor beni. Yani araştırmalarımı kısıtlıyor. Mesela bir şey yapıyorum herhangi bir konu mesela siyasi konuda olsun, bir şey yazacaksam gözetlendiği için kendimi kötü hissedebiliyorum. Ve o an orada konuşmadığım oluyor ve bu sadece sosyal medyada değil, normal görüşmelerimde bile ben korkuyorum. Çünkü her an telefonlarımızın dinlendiğini veya ne bileyim şey, hatta duymuştum birkaç yerde böyle WhatAapp kamerası hep açık da bilmem ne hatta isterlerse yöneticiler bizi her şekilde izleyebiliyorlar, duyabiliyorlar. Ve mesela bu reklam olayları da fazlasıyla, mesela girerim bir şey konuşurum arkadaşım ile daha sonra o işin reklamı karşıma çıkıyor ve gözetlendiğim için bu beni rahatsız ediyor.

A: Anladım. Biraz aslında girdin ama ben yine de sorayım. Yeni medya ortamında, yani sosyal medya, internet ortamında gözetlendiğini düşünüyor musun?

K: Evet. Kesinlikle düşünüyorum.

A: Bu düşüncene aslında sebep olan şey nedir?

K: Mesela şöyle söyleyebilirim. Günlük hayatta sadece tanıştığım bir vardı. Hiçbir şekilde bir yerden eklediğim yok. Hiçbir şey yok, sadece numarası bende ekli çocuğun. Onun da bende ekli. Bir kere görüşüp böyle bir etkinlik için görüşmüştük. Çocuğun hiçbir şekilde ismini bile bilmememe rağmen Instagram'da karşıma çıktı. Ve hani beni eklemedi. Ben de onu eklemedim. Hiç aratmadık da birbirimizi ama karşıma çıktı, böyle teklif olarak. Hani ekler misiniz diye. Burada anladım yani bazı şeylerin aktarıldığını, mesela farklı sosyal mecralar ötekine aktarabiliyor.

A: Anladım. Peki kim, neden aktarıyor olabilir, neden gözetliyor olabilir seni kişilerden öte?

K: Ben birazcık ticarete bağlıyorum aslında. Mesela ben arkadaşımda bir şey konuşmuşsam veya bugün reklam sayfalarından böyle internetten alışveriş sayfasından birşeye bakmışsam, onu yayıyor ki önüme çıkarıyor. Ben onu alacağım ya hani, bir fikir onlar için oluyor ve bunu karşıma çıkarıyorlar diye düşünüyorum. Aslında biraz satış stratejisi tarzında.

A: Anladım yani ticari anlamda bir gözetlenme var.

K: Evet.

A: Peki bunun ötesinde bir şey düşünüyor musun?

K: Ötesinde illa vardır. Mesela yani herhangi böyle olağanüstü bir durumda herhangi bir şeyde tüm bilgilerimin tekrar bir şekilde, öyle onlar tarafından görüleceğini de düşünüyorum aslında. Sakladığın hiçbir şey gizlenmiyor. Mesela bunun için ben hiçbir zaman eski telefonumu atmadım, satmadım çünkü istediğimiz kadar silelim bunlar dijital şeyler, gitmiyor. İçinde kalıyor bir şekilde ve ulaşılabilir.

A: Peki ticari olsa bile veya başka nedenlerden dolayı gözetlenmek senin için bir problem teşkil ediyor mu?

K: Evet ediyor tabii. İşte rahat edemiyorum ve böyle kullanıldığımı hissediyorum. O sonuçta bana özel bir şey. Ben hani girdiğim şeyi neden böyle başka şekilde karşıma çıksın istemiyorum yani.

A: Bu rahat etmeme durumu güvenliğin ile mi ilgili?

K: Evet güvenliğim ile ilgili.

A: Güvensiz olarak nitelendiriyorsun.

K: Aynen öyle.

A: Anladım. Peki sana şeyi soracağım. Sana göre özel bilgi nedir, mahrem bilgi? Bunu nasıl belirliyorsun? “Bu benim için özel bilgi ya da değildir.”, somut olarak verebileceğim örnek var mı?

K: Somut olarak verebileceğim ya aslında bilemedim, hayır yok.

A: Şöyle diyeyim.” Benim için özel.” ve “Bende kalmalı.” dediğin bilgiler.

K: Ya mesela benim özel arkadaşlarım veya ne bileyim bunların bilinmesini istemem sonuçta veya mesela fotoğraf çekmişimdir, bir arkadaşımın samimi bir pozum vardır bunun bilinmesini istemem bu benim için özel bilgi.

A: Anladım. Herhangi bir konuyla ilgili görüşün mesela senin için özel bilgi midir? Konuya göre değişir mi?

K: Konuya göre değişir tabii.

A: Mesela ne senin için özeldir? Veya hangi konuya göre değişir?

K: Mesela ben siyasi konuşmayı sevmem o benim için özel bir konu. Ben onu herkesin bilmesini istemem benim görüşümü. Sonuçta yani bu da benim düşüncem bu benim için özel bilgi. Bunun dışında şu an aklıma gelen bir şey yok.

A: Bunu paylaşmaktan, belirtmekten sosyal medya ortamında çekiniyor musun? Mesela siyasi düşüncenin?

K: Tabii çekiniyorum, evet. Özellikle siyasetten çekiniyorum tabii.

A: Sebebi nedir bunun?

K: Yaptırımları var sonuçta. Bugün yaptığımız bir şey yarın karşımıza mutlaka çıkacak. Özellikle siyasi konularda bunun için biraz geri durmayı düşünüyorum.

A: Bu gözetlenmenle mi alakalı.

K: Aynen tamamen gözetlenmemle alakalı.

A: Peki şeyi soracağım sana, yeni medya yani sosyal medyayı, interneti kullandığın ilk dönemle şuanı kıyaslarsan bir farkındalık, bu süreçte bir farkındalık kazandın mı sen bu mecra ile ilgili?

K: Ben kazandım ama ister istemez yani sürekli yeni şeyler çıkıyor ve biz o popülaritenin etkisiyle aslında onlara doğru kayıyoruz. Çok da kendimizi korumuyoruz bu konuda. Yani ben mesela daha az kullanmam gerektiğini düşünüyorum ama yapmıyorum. Bu bizi birazda bağladıkları için de olabilir.

A: Güvenlik noktasında bir şeyler değişti benim için diyebiliyor musun? “Daha güvenliyim.” veya “Daha güvensizim.” bu süreçte.

K: Yok güvenli olduğumu hala düşünmüyorum ama yaptığım şeylere biraz daha filtreden geçirip yapıyorum. Kısıtlıyorum kendimi.

A: Mesela onu biraz açar mısın filtrelemek, kısıtlamak?

K: Mesela ben seninle karşılıklı bir şeyi konuşabiliyorsam ora da konuşmam. Özellikle bazı konuları.

A: Bu gözetlendiğin ile mi alakalı?

K: Tamamen gözetlendiğim ile alakalı.

A: Peki bu süreçte elde ettiğin veya kazandığın farkındalığında üniversite eğitiminin bir katkısı oldu mu?

K: Yok, pek olmadı. Bu konuda üniversiteden çok bir şey öğrenemedim.

A: Peki “Gözetlendiğimi düşünüyorum.” dedin, “Bu benim için problem teşkil ediyor.” dedin. Bunla ilgili bir çözüm önerin var mı?

K: Ya bunla ilgili bir çözüm önerim yok çünkü onlar yapıyorlar biz kullanıyoruz. Biz bunlara girerken onların katılım koşullarını kabul ediyoruz her şekilde. Hiçbir şey okumadan evet, evet, evet diyoruz. Mesela Instagram’a giriyoruz orada bizim kameramıza da erişebiliyor.

A: Kullanım detayı sözleşmelerinden bahsediyorsun.

K: Evet, sözleşmelerin hepsini kabul ettiğimiz için aslında bir şey diyemeyiz şu an. Ama kendimi kısıtlıyorum o şekilde korumaya çalışıyorum kendimi.

A: Sende “Evet, evet.” diyerek kabul ediyor musun?

K: Sırf girmek için bunu yapıyorum tabii ki. Yoksa nasıl gireceğim?

A: Daha önce okudun mu bununla ilgili?

K: Daha önce okumadım böyle bakınmaya çalışıyorum ama...

A: Programı kullanmak için hemen evet, evet diyorsun.

K: Evet. Uzun, uzun zaten sıkıcı yazılar olduğu için genelde kimse okumuyor. Ben de okumuyorum.

A: Peki bu gözetlenme durumu ile ilgili sana göre neleri değiştirmek mümkün veya mümkün değil? Var mı kafanda belirlediğin bir şey “Bu artık değişmez.” dediğin?

K: Bu gözetlenme olayı yani başındaki insanlar her zaman her şeye erişebilirler. Telefonumda özellikle benim izin verdiğim için zaten yasal yükümlülüğüde zaten veriyorum. Yani ben baştan kabul ediyorum hiçbir şey yapmadığım için. Bence bu kesinlikle değiştirilemez.

A: Aslında gözetlenmeye de biraz biz kendimiz mi ön ayak oluyoruz, izin veriyoruz?

K: İzni veriyoruz, evet, tabii.

A: Son soruyu soracağım. “Gözetleniyorum.” dedin, “Bunla ilgili sıkıntılarım var.” dedin ama hala kullanmaya devam ediyorsun.

K: Evet. İşte kendimi kısıtlamaya çalışıyorum.

A: Bunun nedeni nedir en başta bunu sorayım sana?

K: Ya işte konudan konuya değişiyor. Kendime ait özel dediğiniz bu konuları kimini konuşuyorum. Sonuçta “Ne olacak sanki?” diyorum ama dediğim gibi siyasi konuları, nasıl desem baş ağrıtabilecek konuları, daha doğrusu birileri rahat bir şekilde

erişebilir dediğim konuları konuşmuyorum. Mesela çok yakın arkadaşımın hiçbir şekilde benim siyasi konuşmamı göremezsiniz. Paylaşımım hiç olmaz ve ben bunu günlük hayatta da çok konuşmam telefonum dinleniyor diye. Bir ortamda konuştuğum zamanlarda telefonu uçak moduna aldığım oluyor herhangi bir şey dinlenmesin diye.

A: Gözetlendiğini, dinlendiğini düşündüğün için.

K: Evet. Sonuçta ben mikrofona da izin veriyorum, beni yine dinleyebiliyorlar. Ben bunu yaklaşık 7-8 ay önce birisinden öğrenmişim. O da bayağı böyle araştırıyordu bu konuyu. Sonrasında kendimi tutmaya çalıştım.

A: Anladım. Mesela uçak moduna alıyorum dedin. Bu gözetlendiğini düşündüğün için mi?

K: Evet.

A: Yani gözetlendiğini bilmek sende bir davranış değişikliğine sebebiyet veriyor yani seni yönlendirebiliyor diyebilir miyiz bu algı? “Gözetlendiğim için ben yönlendiriliyorum”?

K: Aynen öyle, evet. Yönlendiriliyorum, hareketlerimi ona göre ayarlıyorum.

GÖRÜŞME 11

Süre: 07:07

Araştırmacı: Gözetlenmek sana göre neyi ifade ediyor? Aklına ne geliyor gözetlenmek denilince?

Katılımcı 11: Özgürlük kısıtlayan. Çok konuşmayı da beceremem aslında ama

A: Yok yok sıkıntı değil. Şöyle devam edelim neden özgürlük kısıtlayıcı senin için?

K: Rahat konuşamam, rahat fotoğraf paylaşamam. Instagram olsun, Twitter olsun.

A: Yani kötü bir anlamı var senin için.

K: Evet, kötü.

A: Rahat yapamamanın sebebi seni kısıtladığı için mi?

K: Evet, yani yakın arkadaşlarım ve ailem dışında, yani zaten hesaplarımda gizli öyle diyeyim. Tanıdıklarımın dışında pek görülmesini istemiyorum.

A: Anladım. Senin için iyi mi kötü mü bir anlamı var?

K: Kötü.

A: Peki neden kötü?

K: Rahat edemiyorum.

A: Peki bunun dışında bir sebebin var mı ya da rahat edememeni biraz da açıklarsan?

K: Yani başka bir sebebi yok diyelim.

A: Tamam. Peki biraz daha daraltacağım konuyu. Yeni medya ortamında, sosyal medyada gözetlendiğini düşünüyor musun?

K: Yeni medya?

A: İnternet. İnternet ortamında. Sosyal medya ortamında.

K: Evet.

A: Peki neden böyle düşünüyorsun? Bunu hissettiren sana nedir?

K: Hissettiren... Yani öyle direkt bir sebebin üzerine de bağlayamam ama öyle olduğunu düşünüyorum yani.

A: Gördüğün, yaşadığın ya da duyduğun somut bir şey var mı senin düşünceni oluşturan?

K: Yani yok somut bir şey yok.

A: Anladım. Ama gözetlendiğini düşünüyorsun.

K: Düşünüyorum tabii, evet.

A: Peki kim, neden gözetliyor olabilir seni? Ne amaçla gözetliyor olabilir?

K: Kontrol altında tutmak için olabilir. Daha sonra kullanmak için olabilir.

A: “Kontrol altına tutmak”, onu biraz açabilirsen.

K: Açayım. Elinde bir koz olması için.

A: Anladım peki bunu mesela kim yapıyor olabilir?

K: Normal insanlar da olabilir. Direkt normal insanlar zaten başka biri yok. Şirketler olabilir.

A: Seni gözetleyerek aslında seni kontrol altına tutmaya çalışıyorlar demek istiyorsun. Bu senin için bir problem teşkil ediyor mu peki?

K: Ediyor, evet.

A: Tamam şunu sorayım sana. Senin için özel bilgi nedir tam olarak? Bunu nasıl belirliyorsun özel bilgilerini?

K: Özel bilgi, günlük yaşamda konuşulandan tutayım, attığım mesajlara kadar olsun her türlü şey benim için özel olur. Tanıdığın insanlarla geçen her türlü konuşmam olur.

A: Peki bunları sosyal medya ortamlarında paylaşmaktan çekiniyor musun bu özel bilgilerini?

K: Evet paylaşmıyorum genelde.

A: Peki bunun sebebi nedir? Neden paylaşmıyorsun?

K: Daha doğru olduğunu düşünüyorum. Herkes kendi hayatında ilerlemesini yani başka birinin, tanımadığın birisinin hayatımdan çok bilgi sahibi olmasını istemem açıkçası.

A: Bu güvenliğin ile ilgili bir durum mu yani?

K: Evet. Güvenliğim olsun, rahat etmem olsun.

A: Peki gözetlendiğini düşündüğün için mi "Belki de çekiniyorum." diyorsun?

K: Evet muhtemelen ondandır.

A: Peki şunu soracağım. Sosyal medyayı ilk kullandığın zaman ile şu anı düşündüğünde, kıyasladığında bu süreçte bir farkındalık kazandın mı bu kullanım sürecinde?

K: Farkındalık? Evet 1-2 yıldan sonra kazandım, evet.

A: Bunu nasıl kazandın? Sana göre bir tecrübe edindiğin.

K: Yani babamın söylediği şeylerle. Şuna dikkat et, buna dikkat et dediği şeyler ile.

A: Bakış açını değiştirdi bir noktada.

K: Evet değiştirdi.

A: Peki önceden nasıl düşünüyordun şu anda nasıl düşünüyorsun?

K: Önceden tabii bilincim yoktu öyle söyleyeyim, biri benimle konuşana kadar. Şu an ilk başta bahsettiğim gibi. Genelde kapalı, kendi arkadaşlarımla.

A: Bu güvenliğin ile ilgili bir durum mu peki? Şu anda daha güvende mi hissediyorsun farkındalık kazanmadan öncesine göre?

K: Evet.

A: Anladım. Peki bunda üniversite eğitiminin bir etkisi, katkısı oldu mu bu farkındalığı kazanmanda?

K: Yok, pek olmadı.

A: Peki “Gözetlendiğimi düşünüyorum.” dedin, “Bu benim için sorun teşkil ediyor” dedin. Bunun için aldığın önlemler nedir? Çözüm önerilerin var mıdır bunlarla ilgili?

K: Çözüm önerisi olarak...

A: Veya uyguladığın hayatında?

K: Uyguladığım... Hani genelde çok özel olan şeyleri yüz yüze konuşmayı tercih ediyorum. Çok fazla özel fotoğraf paylaşmıyorum.

A: Hesaplarım gizli dedin.

K: Evet, hesaplarım gizli.

A: Peki bu hesapları gizlediğin zaman daha mı güvende olduğunu düşünüyorsun?

K: Ya aslında çok bir şey fark etmez de sonuçta yani yapmamış da olmayayım diye gizledim.

A: Bir noktada gözetim ile ilgili durumu senin kafanda değiştiriyor hesaplarımı gizli tutmak.

K: Evet.

A: Peki şeyi soracağım: Gözetlenme ile ilgili neleri değiştirmek mümkün veya neleri değiştirmek mümkün değil sana göre? “Bu böyle ve böyle devam edecek.” dediğin ya da “Bu böyleydi ama değişecek.” dediğin bir durum var mı gözetlenme, güvenlik meseleleriyle ilgili?

K: Pek bir şeyin değişebileceğini düşünmüyorum. Yani gözetleyen her türlü gözetler. Onların da hani nasıl söylesem pek engel olunabileceğini düşünmüyorum.

A: Böyle düşündüren nedir sana? “Gözetleyen her türlü gözetler.” cümlesi?

K: Güç diyeyim.

A: Güç?

K: Güç, kuvvet.

A: Bu şeyin, yeni medyanın gücü mü, internetin gücü mü?

K: Evet.

A: Peki bu güç nasıl bir güç sana göre? Nasıl bir niteliği var bu gücün?

K: İstediklerini elde edebiliyorlar. Araştırdıkları zaman. Çok zor olduğunu da düşünmüyorum açıkçası.

A: Kişisel bilgilerden mi bahsediyorsun?

K: Evet.

A: Son soruyu soracağım sana. O da “Gözetlendiğimi düşünüyorum.” dedin, “Gözetlenme benim için bir problem teşkil ediyor.” dedin ama şu anda kullanmaya devam

ediyorsun. Peki bunun nedeni nedir? Problem teşkil ettiği halde neden kullanmaya devam ediyorsun sana göre?

K: Yani genelde zaten eğlenmek için indiriyorum. Tuttuğum takımı takip edebilmek için, NBA olsun, Türkiye’de olsun. Yani vakit geçirmek için, boş oturmamak için. Tabii kitap da var ama neyse...

GÖRÜŞME 12

Süre: 09:07

Araştırmacı: Gözetlenmek sana göre neyi ifade ediyor?

Katılımcı 12: Aklıma gelen ilk kelime galiba endişe. Çünkü bir insanın başka birileri tarafından izlenmesi ve benim bundan haberimin olmaması kimin izlediğini bile tam olarak bilmemem hani benim davranışlarım konusunda düşünmemen neden oluyor. Bu yüzden de sanırım endişe ifade ediyor benim için.

A: Senin haberin olmadan gerçekleşen bir eylem bu?

K: Doğru.

A: Senin için iyi mi kötü mü anlamı var?

K: Tabiki de kötü bir şey.

A: Endişe demiştin zaten.

K: Çok doğru.

A: Peki neden endişe olarak nitelendirdin biraz açar mısın bu konuyu?

K: Tabii. Özgürlüğünü kısıtlıyor tamamen. En basitinden siyasi görüştür, başka görüşlerdir insanlar birbirlerine çok saygılı değil medyada. Bu yüzden de başkalarına karşı, başkalarını düşünmeden hareket etmemiz gerekirken özgürlüğümüzü kısıtlıyoruz. Bu yüzden de izlenmemiz kötü bir şey kesinlikle.

A: Biri seni gözetlediği zaman sen özgürlüğünün kısıtlandığını düşünüyorsun?

K: Çok doğru.

A: Peki bunun sebebi nedir? Neden özgürlüğün kısıtlanıyor?

K: Dediğim gibi, kendi fikirlerimi doğal bir şekilde ifade edememekten kaynaklanıyor. Kendi özelimi paylaşmaktan çekinebiliyorum bazen. Mesela hesabım gizli ama yine de kendi içindeki insanlardan bile tam emin olamıyorsun. Başka birileri, dışarıdan birileri bile oraya müdahale edebiliyor. Bu yüzden de her şey paylaşılmamaya çalışıyor galiba.

A: Yani sende değişikliğe sebep oluyor. Yapacağın şeyleri yapamıyorsun benim anladığım.

K: Çok doğru.

A: Şunu soracağım, biraz daraltacağım konuyu. Yeni medya ortamında gözetlendiğini düşünüyor musun? İnternet ortamında, sosyal medya ortamında ?

K: Bence kesinlikle gözetleniyoruz. Kendimiz bile birbirimizi gözetliyoruz sürekli. Stalk denilen şey gibi. Başkalarını ikide bir izleme, takip etme gibi. Kendimiz bile bunu yaparken üst makamlar olsun, daha rütbeli olanlar olsun ya da ticari firmalar olsun bizi tabi ki de gözetliyorlar.

A: Bir sonraki sorumda kim tarafından gözetleniyoruz ama az çok zaten cevap verdin. Başka kişilerden öte, ticari firmalardan öte, bunların dışında kim tarafından gözetleniyorsun sence? Başka gözetleyen var mıdır seni?

K: Biz bile birbirimizi gözetliyoruz. İnsanlar olarak birbirimizi gözetliyoruz kısaca.

A: Peki neden gözetliyorlar seni?

K: İnsanlar dedikodu, merak... Yani kesinlikle bundan dolayı ama üst makamlarda ve ticari makamlar...Mesela reklam olaylarında, karşınıza çıkan reklamları yönetmek amaçlı. İndirdiğimiz uygulamalar bile fotoğraflara, videolara müdahale ediyor. Bunun nedenini tam olarak bilmesem de.

A: Bu senin için bir problem teşkil ediyor mu peki?

K: Kesinlikle teşkil ediyor, rahatsız ediyor.

A: Senin için özel bilgi nedir? Özel bilgini, mahrem bilgini nasıl belirliyorsun?

K: Benim için özel bilgi en başta numaramız, aile kızlık soyadımız, kimlik numaramız. Bunlar aklıma gelen ilk şeyler. Fotoğraflar çok özel değil ama ünlü kişilerle veya siyasi kişilerle olan fotoğraflarım benim için özeldir mesela. Çünkü düşüncemi belli eder.

A: Özel bilgini bir noktada şekillendiren düşüncelerin. “Benim düşüncem bu olduğu için bu benim özelimdir.” dedin. “Bu benim mahremimdir, benim düşüncemi yansıttığı için.”?

K: Çok doğru.

A: Peki özel bilgilerini paylaşmaktan çekiniyor musun internette?

K: Evet kesinlikle çekiniyorum. Mesela bir şey gördüm, birisi dayısını etiketlemiş bir yerde. Oradan anne kızlık soyadı bulunmuş, kullanılmış bir yerlerde. Tam detayını hatırlamasam da. Bu kadar küçük bir detaydan insanlar bu kadar yorum yapıp bir şeyler çıkarabiliyorsa bende özel bilgimi paylaşmaktan çekiniyorum.

A: Bu çekimserlik durumu gözetlendiğini bildiğin için mi? Güvenli hissetmediğizden dolayı mı?

K: Kesinlikle doğru.

A: Sosyal medyayı ilk kullandığın zamanla şu zamanı düşün. İkisini kıyasladığın zaman aradaki süreçte bir farkındalık edindin mi? Daha bilinçli oldum veya benim için değişen bir şey olmadı dediğin bir durum oldu mu?

K: Açıkçası ilk başta bu bilgiye fazla önem vermeyen biriydim. Daha küçükken başladığım için işte onu paylaşıyordum bunu paylaşıyordum. Çok umursamıyordum galiba. Ama yaş aldıkça fark ettim ki gerçekten izleniyoruz, güvenliğimiz tehlikede böyle şeylerle. Artık bir yere mailimi bile yazmaya çekiniyorum.

A: “Öğrendim izlendiğimizi.” dedin ya da "Bir şekilde gözetlendiğimizi". Bunu sana düşündüren neydi? Yaşadığın şeyler mi gördüğün duyduğun şeyler mi?

K: Çok hatırlamıyorum ama gördüğü duyduğum şeyler daha çok, dayı haberi gibi. Onun gibi birkaç şey. Ne kadar doğru olduğu bilinmesem de söylentiler var izlendiğimize dair. Söylenti de olsa insan çekimser yaklaşıyor.

A: Yeni medya ortamında senin kendin edindiğin bir tecrübe var mı bu farkındalığı kazandıran, kazanmanı sağlayan?

K: Benim edindiğim yok ama bir arkadaşımın sosyal medyası birisi tarafından ele geçirmişti sanırım. Allaha tan çabuk fark etti ki oturumunu kapattı ve başka bir hesap açtı. Öyle kurtarmıştı, bir tek bu yani. İnsanlar birbirlerine böyle müdahale etmeyi seviyor.

A: “Bakış açım benim farkındalığımı değiştirdi.” dedin bu süreçte. Peki üniversite eğitiminin bir etkisi var mı?

K: Üniversite eğitimime yeni başladığım için tam bir şey söyleyemeyeceğim ama çok etkisi yok galiba.

A: “Gözetlendiğimi düşünüyorum.” dedin. “Bu benim için bir sorun.” dedin. Peki buna karşı aldığın bir önlem ya da çözüm önerin var mı?

K: Sadece her şeyimi paylaşmamaya çalışıyorum galiba. Bu konuda böyle bir önlemim var.

A: Sosyal medya hesaplarında mı?

K: Evet, hatta küçükken keşke hiç girişmeseydim diyorum kendime. Hatta kardeşime bile zor açtırdım çünkü bağımlılık denen şey oluşuyor, çıkamıyorsun.

A: Şunu değiştirmek mümkün veya şunu değiştirmek mümkün değil dediğin bir durum var mı?

K: Dijital çağda olduğumuz için bence izlenme olayları dahada artacaktır. O yüzden bilemiyorum nasıl düzelir düzelen bir şey olur mu...

A: Neden daha fazla artacağını düşünüyorsun peki?

K: Dijital çağda olduğumuz için daha da ilerliyoruz, daha da farklı uygulamalar, daha iyi içerikler. Bu yüzden de katılan insan da artıyor.

A: Teknolojik gelişim ile ilgili.

K: Kesinlikle.

A: Son soruyu soracağım. “Gözetlendiğimi düşünüyorum, biliyorum.” dedin. Sosyal medya kullanmaya devam ediyorsun. Bunun nedeni nedir sence? Senin için problem teşkil ettiği halde neden kullanmaya devam ediyorsun?

K: Bu sanırım boş zaman aktivitesi olarak algılandığı için artık hani insan sıkılınca oraya giriyor. “Şuraya bakayım buraya bakayım.” diyerek. Tamamen bağımlılık bence.

A: Peki şunu diyebilir miyiz “Güvenliğimden taviz veriyorum”?

K: Evet. Farkında olarak bunu yapıyoruz. Kendimize biraz taviz veriyoruz.

GÖRÜŞME 13

Süre: 15:47

Araştırmacı: Gözetlenmek senin için neyi ifade ediyor?

Katılımcı: Gözetlenmek aslında sürekliliği olan bir süreç. Hiç bitmeyen bir süreç gibi, sanki yaşamımızda hep vardı hep de olacak gibi. Hep gözetleme var aslında. Bir bariz gözetleme var bir de yolumuzdan önümüzden geçen insanları da gözetliyoruz aslında. Yani etrafımızdaki insanlara baktığımız gibi sosyal medyada da bakıyoruz.

A: Peki iyi mi kötü mü bir anlamı var senin için gözetlenmenin? Nasıl bir şey ifade ediyor?

K: Aslında kavram olarak kötü bir çağrışımı var. Çünkü rahatsız edici bir şey. Biri tarafından gözetlendiğini düşünmek kimseye huzur vermez. İnsanları rahatsız eder.

A: Neden peki?

K: Çünkü biri seni izliyor, yaptıklarını izliyor. Bunu biliyorsun. Ya kendini kontrol etme gereği duyarsın ya da neden bu insan beni izliyor bir sorun mu var diye düşünürsün.

A: Senin dışında gerçekleşen bir olay mıdır?

K: Evet tabi. Biri beni gözetlesin diye bir çabası varsa bir insanın bilmiyorum öyle bir şey olabilir mi o zaman olmaz.

A: İstenmeyecek bir eylem midir sana göre?

K: Evet istenmeyecek bir eylem ama bazı durumlarda faydaya çevrilebilir mi? Belki. Yani internet ortamında birilerinin izlediğini bilerek davranmak faydaya çevrilebilir.

A: Konuyu daraltacağım. Sen biraz aslında cevap verdin de, yeni medya, internet ortamında gözetlendiğini düşünüyor musun?

K: Tabi ki! Sürekli, çok belli.

A: Peki kim, neden gözetliyor olabilir seni?

K: Bir kere insanlar hedef kitlesini oluşturmak için kesinlikle gözetliyor. İşte para kazanmak için gözetliyor. Nasıl daha iyi satarım, nasıl daha iyi hizmet veririm için çok fazla gözetleniyor. Bir sürü tracking yöntemleri var. Fayda sağlamak için de gözetliyorlar diyebiliriz.

A: Sana mı fayda seni gözetleyen kişiye mi?

K: Kullanıcıya fayda sağlamak için. Aslında kullanıcıya fayda sağlayınca kendine de fayda sağlıyor. İki taraflı bir ilişki olabilir. Ama genel olarak kendilerine fayda sağlamak için.

A: Nasıl bir fayda olabilir sana göre?

K: Şu şey çok basit, Facebook'ta önerilen arkadaş olayı çok net. Yakın çevrede "Aa evet bu da varmış." diye o karşına çıkartıyor senin. Orada bir gözetleme var.

A: Bu bir fayda mı?

K: Evet bu bir fayda olabilir. Arayıp bulmuyorsun orada tanıdıkların da çıkıyor vs.

A: Anladım. Peki genel olarak yeni medya ortamında gözetlendiğini düşündüğünde bu senin için bir problem teşkil ediyor mu? Bu saydığın faydaların dışında?

K: İnsanı biraz rahatsız ediyor. Bu kadar abuk subuk bir şey karşıma çıktı, hani ben sadece gündelik olaylara bakmıyorum diyelim internette, daha farklı şeyler arıyorum. Belki kendim için daha gizli, insanların öğrenmemesi gerektiği bir şey arıyorum ama onu da kaydediyor.

A: Güvenliğinle ilgili bir sıkıntı mı bu?

K: Zaman zaman olabilir. Tanımadığın birine bir iş için mail attım diyelim. O mail adresini çekip seni LinkedIn’de çıkartıyor, Facebook’da çıkartıyor; sırf mail adresini çekerek o insanın. Hani bu belki “Aa ekleyeyim.” diyebilir ama bu zaten ne kadar bir fayda sağlayabilir insan için o tartışılır. Ama insanlar tabii ki biraz daha özgür olmak isteyebilir internet ortamında.

A: Bir başkalarının seninle ilgili bilgileri edinmeleri senin için sıkıntı mı?

K: Benim vermediğim bilgileri edinmesi sıkıntı tabi ki.

A: Bir sonraki sorum aslında bununla ilgili. Senin için özel bilgi nedir? Bunu nasıl belirliyorsun? Somut örnekler üzerinden gidebilirsin.

K: Benim vermediğim bilgi aslında özel bilgidir. Örneğin tek bir site içinde kalmasını istediğim bilgi vardır, o özel bilgidir. Ne olabilir diye düşünüyorum, sanırım daha çok yaş, doğum günü vs. değil de daha düşünceye, fikre yönelik şeyler olabilir.

A: Düşüncem benim için özel bilgidir mi diyorsun?

K: Evet. Mesela paylaşmam çok fazla. Ya da paylaşacaksam bunu böyle benim olduğumun, bu fake profil gibi değil ama, farklı bir hesap açıp farklı bir konsept yaratıp orada paylaşıp ama ben kendi kimliğimi söylemek istemem. Çünkü bu bana zarar verebilir.

A: Sen asıl kimliğinle herhangi bir düşünceni paylaşırken çekiniyorsun?

K: Paylaşacağın mecraaya bağlı aslında. Ya da ben bunu paylaşacağım ama biri beni tanır mı başıma bir şey gelir mi? Ekstrem bilgiyse evet çekinirim.

A: Peki bu gözetlendiğinle mi ilgili? Paylaştığın bilgileri bir başkası görecektir diye mi paylaşmak çekiniyorsun?

K: Evet. Ya gözetlendiğim için değil de tanınmakla ilgili olabilir.

A: Açabilir misin biraz?

K: Mesela bir şey paylaşmak istiyorum. Bu yararlı bir şey olacak, kendimi ifade etmek istiyorum. Ama ifade edeceğim şey o ortamda o mecrada kendi kimliğimle o ortamın kaldıramayacağı bir şey diyelim.

A: Kimliğini ortaya çıkaracak diye mi problem teşkil ediyor senin için?

K: Evet. Kimliğimin ortaya çıkaracaksa problem teşkil ediyor.

A: Bu güvenliğin açısından bir sıkıntı mı? Bu düşüncenin senin geçmiş kimliğini ortaya çıkaracak olması?

K: Evet, zaman zaman güvenliğim için sıkıntı olabilir.

A: Peki. İnterneti, yeni medyayı ilk kullandığın zamanla şuan ki zamanı kıyasladığında bu aradaki süreçte senin için bir farkındalık oluştu mu? Güvenliğinle ilgili, mahremiyetinle ilgili.

K: Tabii, edindim. Ne zamandı zaten, ilk MSN zamanı falan vardı. O zamanlar ben ortaokulda falandım herhalde.

A: Peki bu farkındalık bu mecrada edindiğin tecrübeler sayesinde mi oldu? “Şu olayı yaşadım, şu olayı gördüm, şu durumu duydum.” diyerek güvenliğinle, mahremiyetinle veya gözetimle ilgili farkındalık mı oluştu senin için?

K: İlk zamanlar hem yaşımda daha küçüktü, benim yaşıtlarım da aynı şekilde, hem de o zamanlar çok öyle bir bilinç yoktu. İnsanlar bir şeylere bakıyor mudur, bizi izliyor mudur gibi algı yoktu zaten. Böyle bir ortam varmış diyerek daldık aslında ilk çıktığı zamanlar. Ama ondan sonra tecrübe edindikçe, “Şurada şöyle olmuş burada böyle olmuş. Aa böyle bir şey varmış.” dedikçe hem bilgileri biraz daha kısıtladım. Bir yöne doğru belki biraz daha açıyorsun bir yöne doğru biraz daha kısıyorsun. Daha bilinçli kullanıyorsun tabii.

A: Dedin ya kısıtlıyorum kendimi diye. Bu farkındalık sende bir davranış değişikliğine sebep oldu mu? “Şunu değiştirdim artık yapmamaya karar verdim.” dediğin bir durum oldu mu?

K: Düşünüyorum.

A: “Böyle düşünüyordum şöyle düşünmeye başladım.”, “Şunu yapıyordum şunu yapmamaya başladım” dediğin?

K: Önceden tabii daha rahattım galiba. Paylaşım konusunda şunda bunda. Aa tabii tabii ya, önceden kesinlikle daha rahattım! Benim fikrim kimseyi ilgilendirmez diyordum,

istemeyen bakmaz, beğenmeyen arkadaşım olmaz, takipten çıkarır vs. diyordum. Ama şimdi daha kontrollü olduğumu kesinlikle söyleyebilirim.

A: Peki yaşadığın bir somut örnek var mı? Bir deneyim mesela senin güvenliğini ihlal edecek, ihlal ettiğini düşündüğün veya gözetlendiğini düşündüğün? Mesela “Şu olayda gözetlendiğimi düşündüm.” ya da “Güvenli olmadığımı düşündüm.” dediğin bir örnek? Senin deneyimlediğin bizzat?

K: Olmadı galiba. Sadece, fikirlerini çok açık belirttiğinde toplumdan gelen bir rahatsızlık mı desem, sadece bunu yaşadım.

A: Peki bu edindiğin farkındalıkta üniversite eğitiminin bir etkisi oldu mu? İnternete, mahremiyetine, güvenliğine dair.

K: Elbet olmuştur tabi. Ama üniversite eğitimi almasaydım nasıl olurdu? Ondan emin değilim ama.

A: Bir şeyler kazandırmış mıdır sana bu farkındalıkla ilgili?

K: Yok hayır. Üniversiteye gitmeseydim de bu kadar bilgi edinebilirdim. Çok ekstrem şeyler öğrenmedim.

A: Bu farkındalık kişisel anlamda kazandığın bir farkındalık o zaman?

K: Evet.

A: Anladım. Gözetlendiğimi düşünüyorum dedin. Buna karşı bir çözüm önerin var mı veya aldığın bir tedbir?

K: Ben bunu geçenlerde düşündüm. Çok öyle bir şey yok. Gizli sekmede açmak işe yarıyor mu mesela ya da wpm kullanmak. Emin değilim ama var böyle bir şey. İnsanın içini rahatlatıyor ama gerçekten işe yarıyor mu bir fikrim yok. Çünkü benim anlamayacağım bir ton şey var orada.

A: İnternetin teknik altyapısını bilmemenle mi ilgili?

K: Bilsem bile o kadar bilemem ki. Öyle şeyler araştırılıyor öyle uç noktalardan bilgi ediniliyor ki.

A: Peki aldığın basit tedbirler var mı güvenliğine dair?

K: Var aslında.

A: Şu bilgin gözükmessin diye aldığın bir tedbir mesela?

K: Sadece şey, tarayıcıları bazen farklı kullanıyorum.

A: Sosyal medya hesabı kullanıyor musun?

K: Instagram'ım vardı kapattım mesela. Twitter'ı da kapattım.

A: Kapatmanın sebebi?

K: Sıkıldım.

A: Buralardaki hesaplarında gizli hesap mı kullanıyordun?

K: Yok hayır kendi kimliğimle.

A: Hesabına herkes erişebiliyor muydu?

K: Ha, evet açıktı. Herkes erişebiliyordu.

A: Bu senin için bir problem teşkil ediyor muydu?

K: Yok, hayır. Tam tersi benim bir profilim varsa kapatmama ne gerek var. Gelen insanları kabul ederken neye göre seçeceğim ki zaten diye saçma bulduğum bir şeydi kapatma. O yüzden açıktı.

A: Peki anladım. Son bir sorum var. “Gözetlendiğimi düşünüyorum.” dedin, “Bununla ilgili yer yer sıkıntılar hissediyorum.” dedin. Ama hala kullanmaya devam ediyorsun. Bunun sebebi nedir?

K: Mecburum.

A: Neden mecbursun?

K: İnternetsiz şu an çok zor. Aslında keşke interneti koparsalar beni böyle köye bıraksalar!

A: Neden bu zorunluluk?

K: Çünkü şu anki yaşayışım ile ilgili. Okuyorum, freelance çalışıyorum. Kendimi geliştirmek için internete ihtiyacım var. Bu kadar hızlıyken her şey ben tutup her şeyi manuele çekip, ben interneti bırakacağım her şeyi kitaptan öğreneceğim diyeceğim bir dönemde değilim. Bunun bana bir artısı yok. Aslında güvenliğimi tehdit ediyor derken de çok ekstrem bir şey değil. Sadece beni rahatsız edecek, huzursuz edecek düzeyde. Biliyoruz, sokakta yürürken biri peşimize takılınca nasıl rahatsız oluyorsak ben de işte bir şeyi aradığımda o aradığım şeyin bir gün sonra tekrar karşıma çıkması öneride bulunması beni tabii ki rahatsız ediyor. Bunun sokakta gözetlenmekten farkı olmadığını düşündüğüm için rahatsız oluyorum. Güvenlik konusuna gelirsek, zaten başımı derde sokacak bir şey paylaşmıyorum, yapmıyorum bunu. Çünkü öyle bir riske girmek istemiyorum. Riskten ziyade sıkıldım artık. Bir şey paylaşayım diye bir derdim yok. Yeteri kadar kullanayım, benim işimi görsün sosyal medya yeter. Aslında sosyal medya çok efektif kullanılabilir, bunun için de uğraşıyorum. Bir şeyler yaratayım, insanlar bir şeyler görsün. Bu benim fikrim örneğin bunu göstermek istiyorum paylaşılsın istiyorum vs. Ama bunu daha farklı yollarla deneme aşamasındayım şu an. Onun dışından kendi kimliğimle herhangi bir şey yapma peşinde değilim.

A: İhtiyaçların neticesinde güvenliğinden mahremiyetinden taviz veriyorsun diyebilir miyiz?

K: Evet, tabii. Niye yoksa insanlar benimle ilgili bilsin isteyeyim.

GÖRÜŞME 14

Süre: 27:32

Araştırmacı: Gözetlenmek senin için ne ifade ediyor?

Katılımcı 14: Gözetlenmek hem internet ortamında hem de gerçek dünyada beni rahatsız eden bir kavram açıkçası, çünkü insanların odak noktası olarak beni almaları ve beni yaptığım hareketleri izlemeleri beni rahatsız eder. Bu gerçek hayatta da böyle, internet ortamında da böyle... Yani tehdit olarak algılıyorum çünkü yaptıklarımın, yani davranışlarımın, başkası tarafından izlendiğinde; bende bu davranış değişikliğine sebebiyet veriyor. Bu daha düzgün olma, olduğum insanın dışına çıkma eğilimi sergiliyorum. Bu da tabii istediğim bir olay değil. Yani yaşadığımız ülke içerisinde olduğum çizgiden sapmak beni rahatsız ediyor ama tabii insanlar izlediğinde ve hani

izlendiğimde doğal olarak ya yaptığım hareketleri sınırlama yönlü bir davranış sergiliyorum ya da tamamen değiştirme yönlü bir davranış sergiliyorum. Bu da doğal olarak beni rahatsız eden bir kavram...

A: Yönlendirebiliyor diyebilir miyiz bir noktada seni?

K: Evet. Beni yönlendiriyor. Ya tabii ki benim sevmediğim bir durum kendi fikirlerimden başka bir insanmışım gibi, başka fikirlere sahip bir insanmışım gibi davranmak. Bu beni rahatsız eder. Ama tabii tamamen olduğum insanmışım gibi davranmak da başkalarını rahatsız ediyormuş gibi geliyor ve hani bir nevi benim davranışlarımı yönlendiriyor. Evet, haklısın.

A: Anladım. Az çok bahsettin aslında ama biraz daha konuyu daraltacak olursak internet ortamında, yeni medya ortamında gözetlendiğini düşünüyor musun?

K: Sosyal medya kullanıcısıyım. Birçok yani Instagram, Facebook, Twitter gibi birçok alanda varlığımı sürdürüyorum ki insanların, bu tabii benim kendi düşüncem, buralarda var olduğunda tamamen varlıklarını tamamlamış olduklarını düşünüyorum. Çünkü artık yeni medyadan tamamen bağımsız bir şekilde hareket edemeyiz. Çünkü bu hayatın bir parçası ve insanlar orada da var oluyor. Nasıl dışarıda, sosyal hayatta varlığımızı sürdürüyorsak internet ortamında da bir kişiliğimiz ve varlığımız var. Birçok kişide bu farklılaşıyor. Yani sosyal medyadaki varlığıyla gerçekteki kişiliği farklılaşıyor. Bu benim için tabii söz konusu değil. Ben gerçekte ne isem sosyal medyada da o insan olmaya çalışıyorum. Ama tabii ki gerçekte izleyen kişi sayısı belli, üçü beşi geçmez. Belki hani o sokakta yürüdüğünde ya da mahallede yaşadığında mahalledeki insanlar veya sokakta seni gören insanlar seni görüyorlar ve seni tanıyorlar. Sosyal medyada ne yazık ki, internet, sosyal medya için konuşuyorum ama tabii bu her türlü hackerlık sistemi vs. girdiğin sitelerden yaptığın her türlü şeye kadar izlendiğin için, bu seni izleyen kişi sayısını kontrol edemediğin için bu beni normal hayattan daha fazla tedirgin ediyor. Sosyal medyada ve internet ortamında davranışlarımı daha fazla kontrol etme gereği duyuyorum kendimde.

A: Anladım. Yani bu gözetlenme durumu aslında senin dışında bir alanda diyebilir miyiz?

K: Tabii ki... Yani benim kontrolüm dışında. Bilgi birikimimiz internet konusunda, yeni medya aslında yeni bir konu hani son 10-15 yıldır bahsedilen bir konu ve bunun hakkında da insanların çok iyi eğitimler alıp, çok iyi şeyler, bunu engellemeye yönelik eğitimler aldığını düşünmüyorum. Ben de dahil olmak üzere. Yani internette öğrendiğimiz ya da başkalarından duyarak öğrendiğimiz ufak tefek çözümlerle işlerimizi halletmeye çalışıyoruz. Güvenlik önlemimizi almaya çalışıyoruz. Bu da muhakkak ki yetersiz... Bundan da eminim. Elde ettiğim, yapmaya çalıştığım şeyler yeterli kalmıyor.

A: Anladım. Peki, gözetlendiğimi düşünüyorum dedin. Bu bir noktada senin güvenliğin tehdit edici bir unsur mudur?

K: Yani şimdi şöyle ben aslında geçenlerde başıma gelen bir olayı, gördüğüm/ okuduğum ama aslında inanmadığım ve daha sonra "Gerçekten böyle şeyler varmış." dediğim, bu insanların –gözetleyen insanların- kötü niyetler, art niyetle bunları yaptığını anladığım bir olayı anlatayım. Bu internet bilgisayarları biliyorsun; laptop, tablet vesaire bunların hepsinin kamerası var, hepsi internete bağlı. İnternete bağlı olduğun anda seni istedikleri gibi izleyebilme ve davranışlarını kaydetme şansına sahip oluyor bu insanlar. Ben bu zamana kadar ekranlarında kameralarını kapatmış insanlarla denk geliyordum. Ben onlara gerçekten de "Ne gereği var? Bu kadar da değil!" diyordum ama geçen okuduğum bir haber, gerçek bir haber sitesinden, gerçek bir insanların başına gelmiş bir olayı okudum. Yani seni kayda alıp, tehdit mailleri gönderiyorlar. İşte "Kayıtlarınız elimizde. Bize şu kadar parayı göndermezsen senin bu videonu vesaire yayacağız." diye. "Evet ya..." dedim. Bu olabilir çünkü internete bağlı olduğun anda sen insanlara açıksın ve hani kime şikayet edeceksin, neye şikayet edeceksin? Karşındaki insanı bilemiyorsun, bulamıyorsun. Deep Web denilen bir şey var. Onu da duymuşsundur. Hani bu da hayatımızın bir parçası... Bir hocamın da söylediği gibi; benim de tasdik ettiğim: "En güvenli bağlantı fişi çekilmiş olan bağlantıdır.". İnternet olduğunda kontrolümüzden çıkabiliyor ve şu anda benim de bilmediğim, insanların yaptığı bir çok tehditle karşıyız interneti kullanırken. Bir deniz, içine giriyoruz ama kimse bilmiyor içinde ne olduğunu.

A: Anladım. "Gözetlendiğimi düşünüyorum." dedin. Kim neden seni gözetliyor olabilir?

K: Ya açıkçası bu biraz da hani Sherlock Holmes’culuk oynamak gibi. Benim gözetlenecek bir şeyim yok. Hayatta çok siyasal bir yere gelmiş veya beni izleyerek insanların kazanım elde edecek bir şeyi olmadığını düşünüyorum ama bu insanların beni izlememesine ya da takip etmemesine neden olacak bir şey değil. Bazen tehdit etmek için takip edebilirler, bazen veri toplamak için takip edebilirler. Örnek vereyim bir tane. Amerika seçimlerinde, Facebook Trump’a veri satmakla suçlanıyordu. Ben mesela insanların siyasi görüşünü sosyal medyadaki beğenilerinden anlayabiliyorum. Bu sırf veri elde etmek için bile, benim verilerimle beni takibe geçen insanlar olabilir. Hani sadece tek ben olduğumdan bahsetmiyorum. Birçok insanı takip edebilir. Veri sağlamak için yapabilir bunu. Tabii o beni şu anda deşifre etmek anlamına gelir. Siyasi görüşümü deşifre etmek anlamına gelir. Çünkü ben sadece benim takip ettiğim arkadaşlarımdan benim beğenilerimi, düşüncelerimi gördüğünü sanırken; bu başka bir yerde veri olarak kullanılabilir. Dediğim gibi ben hani onların hayatlarını düşünemiyorum, siyasilerin... Sürekli takip altındalar, izleniyorlar ama insan olarak beni bile tehdit ediyorsa bu ve beni bile korkutuyorsa insanlar öneli pozisyonlara geldiklerinde onların düşüncelerini öğrenmek, onların açıklamalarını yakalayabilmek için bir araç olarak görüyorum bu interneti.

A: Anladım. Senin üzerinden örnek vereceğim, senin konuşmaların üzerinden... Seninle ilgili toplanan veriler seni yönlendirmek amaçlı mıdır?

K: Yani bu ikiye ayrılabilir. Yani sadece toplanan veriler beni yönlendirmek amaçlıdır diyemem. Hem yönlendirme amaçlı hem de deşifre etmeye yönelik birtakım amaçlar barındırıyor olabilir. Dediğim gibi konuya göre değişir. Bu işi yapan ve seni izleyen tek bir kişi değil. Sen şimdi, şöyle düşünelim, çıplak bir şekilde sokağa çıkıyorsun ve insanlar camdan bakıyorlar. İşte bu böyle yani... İnsanlar seni gözetliyor oraya girdiğinde. Kızlar senin kız arkadaşın olup olmadığını-“ stalklamak” deniyor bu günlerde- öğrenmek için gözetliyor olabilirler. Başka birisi senin siyasi görüşünü öğrenmek için gözetliyor olabilir. Bir başka kişi seni tehdit etmek ve seni zora düşürmek için seni takip ediyor olabilir. Herkesin amacı farklı gözetlemekte ama şu anda artık bunu normalleştirdiler bile değil mi? Hani “stalklamak” falan genelde ergen gençlerin kullandığı bir tabir ama bildiğin insanların hayatlarına girerek onları deşifre etmek anlamına geliyor. Dediğim gibi amaçlar farklı olabilir. Sonuç olarak benim hayatıma el sürdükleri yönünde...

A: Anladım. Şeyi soracağım sana; senin için tam olarak özel bilgi nedir? Bunu nasıl belirliyorsun? Bir kıstasın var mı? Şu benim için özel bilgidir, şu değildir dediğin?

K: Ya açıkçası bu soyut bir kavram. Özel, ne kadar özel boyuta sahip olduğu ama ya muhtemelen kendimle baş başa kaldığımda insanlara dahi anlatmadan yaptığım şeyler, insanlarla paylaşmadığım şeyler benim özelim diyebilirim. Yani bu özelin de çok özel boyutları var elbette. Ama yeri geliyor annenle babanla bile ya da eşinle bile paylaşmadığın noktada, kendi başına, yalnız kalmak istediğin bir durum oluyor. İşte orta yaptıkların, uğraştıkların... Mesela örnek vereyim; banka hesaplarım benim için özeldir. Başkasıyla paylaşmak istemem, başkasının ona bakmasını istemem veya ne yapmışım, ne etmişim, harcamalarımı kontrol etmesini istemem. Yani bu insanların genel olarak banka hesapları, harcamaları özeldir. Şimdi birazcık espri katalım işin içine. Erotik malzemeler alıyorlar vesaire. Hani bu işlerde kimse görmesin onu aman, kapalı kutularda gelsin vesaire. Hangi, nereye ödemeler yapmışım bilmiyorum hani bu insanlar tehdit unsuru olarak algılıyor. Örnek verdim bunu. Benim hayatımda da başkalarının bilmesini istemediğim şeyler benim özelim. Ama ne kadar bilmiyorlar? İnternet üzerinden yaptığım işlerde, internet üzerinden girdiğim siteler ve yaptığım bankacılık işlemleri artık biliyorsun internete dönüştü. Ne kadarında izleniyorum bilmiyorum. Zaten özel olmayan şeyleri ben paylaşıyorum. Gerçekte de paylaşıyorum, yüz yüze de paylaşıyorum. Yüz yüze paylaştığım şeyler benim için özel değil ama internet ortamında kimseyle paylaşmadığım bilgilerim ne yazık ki benim için özel oluyor.

A: Anladım. Tamamen paylaşım meselesi ile ilgili soracağım. Sana özel gelen şey her neyse, bunu paylaşmaman gözetlendiğini bilmen ile mi alakalı veya güvenliğin ile mi alakalı?

K: Evet, %100 benim güvenliğim ile alakalı, bilinmesini istemememle alakalı. Bu geçtiğimiz iki üç yıla kadar internetin güvenli bir yer olduğunu düşünüyordum ve orada siyasi fikrimi açıklıyordum, banka hesaplarımı kaydet butonuna tıklatıp kaydediyordum, oradan sürekli işlem yapıyordum, güvenlik sistemi kullanmıyordum “Gerek yok.” diyordum ama tecrübeler, insanların anlattıkları ve hani gerçekten böyle bir şeyin varlığı... Yurt dışında Amerika’da vesaire revaçta bir konu, Türkiye yeni yeni farkına varmaya başlıyor. Yavaş yavaş buradan bir davranış değişikliğime sebep oldu benim için. Yavaş yavaş buralarda paylaşmamaya başlar oldum, yavaş yavaş hani orda “var olmak” kavramını yerine getiriyorum. Orada aktif bir kullanıcı olmaktan vazgeçtim. Eskiden çok

sıkı bir Facebook kullanıcısı iken, Amerika seçimlerinde verileri sattığı ve açıkça ortaya çıkmasıyla dedim ki “Evet, birileri bizi izliyor ve bu bilgilerimizi satıyor. Bir takip edilebiliyoruz.”. Bu beni biraz korkuttu. Orada biraz daha kendimi çektim. Facebook’ta mesela şuan sadece varım, aktif olarak kullanmıyorum. Bende bir davranış değişikliğine yol açmış bu. Dediğin soruya gelirsek; evet, haklısın. Tamamen güvenlik amaçlı davranışlarım değişti ve orada var olmamayı tercih ediyorum, orada bir şeyler yazmıyorum.

A: Anladım. Bir soru soracaktım sana, biraz bahsettin aslında. Yeni medyayı ilk kullandığın zamanla şuanı kıyasladığında; bu aradaki süreçte bir farkındalık elde ettin mi?

K: Açıkçası yine cümlelerimin başında söylediğim gibi, 10-15 yıllık bir süreç. Benim de yaşıma itibariyle, 28 yaşındayım. Benim için hayatımın ortasında giren bir olay oldu, yeni tanıştığımız, yeni yeni bir uyanış sergilediğimiz bir ortam oldu. Çocuklar, bebekler daha bilgili doğacak, bilerek gelecekler. Tecrübeler de sonradan sonradan kulağımıza geliyor. Olumsuz tecrübeler, insanların yaşadığı sıkıntılar, gerçek olaylardan biz de tedbirimizi almaya çalışıyoruz ama ne yazık ki hayatımızın bir bölümü; bir 10-15 yıllık bölümü bunlara dikkat etmeden geçti. Heyecanla, yeni teknolojinin yarattığı çılgınlıkla “ya böyle bir şey varmış, ya şöyle bir şey varmış”... Messenger idi sanırım ilk yazışmaların falan olduğu. Olayın rehavetiyle biz kapıldık. Hiç güvenlik falan düşünmedik. Daha sonra işte “ Ah bilgilerimizi çalmışlar, ah şöyle olmuş “ ya da “Girdiğim siteler takip ediliyormuş” diye duya duya biz kendimizi geri çekmeye başladık. Bundan tabii 10 yıl sonra daha farklı olur. Yeni güvenlik sistemleri ortaya çıkar vesaire ama yine güvenir misin? Geçmiş, şimdi ve geleceği düşünürsen gelecekte yine güvenmeye devam eder misin dersin; bilmediğin şeye pek güvenmiyorsun. Çok iyi bileceğimizi de düşünmüyorum çünkü çok büyük bir deniz. Çok büyük bir deniz olduğundan dolayı girmeye her zaman korkacağım ben. Hiçbir zaman tamamıyla keşfedemeyeceksin. İşin boyutu çok büyük... Ama ne yazık ki şu anda da benim gördüğüm olay, her gün de yeni bir şey geliyor. Deniz her gün büyüyor ve sen bu denizi her gün bir bardakla tanımaya çalışıyorsun. Tanıman imkansız olacak ama onsuz da iş yapamayacak duruma geleceksin. Artık davranışlarımızı değiştirerek, minimum bilgiyi paylaşarak orada var olmaya çalışacağız.

A: Anladım. Duyduğum, gördüğüm şeyler üzerinden farkındalığım gelişti dedin. Bunun dışında senin somut olarak yaşadığın bir durum olay var mıdır güvenliğine, mahremiyetinle ilgili?

K: Ya açıkçası çalıştığım şirkette bizim başımıza gelen bir olay vardı. Aslında birçok olay var, unutuyoruz. Önemsizmiş gibi gelen birçok şey aslında çok önemli. Şirketimizde çalışırken şirketimize ait veriler çok önemliydi. Veri tabanı kullanıyoruz şirkette. Girdiğimde şöyle yazıyordu: “Ben veri tabanınızı kilitledim. Bana şu kadar parayı yatırmadığınızda o veri tabanınızı kaybetmiş olacaksınız ve sıfırdan başlamanız gerekecek her şeye”. Bu 30-40 yıllık bir şirket için çok önemli bir konu çünkü orada senin vergi dairesine yaptığın ödemeler, dış ticarete ait belgeler ve bilgiler vardı. Bunların mutlaka saklanması gerekiyordu. Güvenli diye dijital ortamda barındırdığımız bilgilerin birilerinin eline geçmesi şirket için inanılmaz boyutlarda sıkıntı yaratabilirdi. Şirketi batışa sürükleyecek bir şeydi ve adamlar bunu meslek haline getirmişler. Biz çok büyük bir şirket değildik ama bize bile değdiyse bu; bankalar vesaire bundan çok muzdarip olduğunu düşünüyorum. İşte başıma gelen olay bu... Ne yazık ki bir ödeme yapmak zorunda kaldık. Bu belki hani yanlıştı ama o bilgilere ihtiyacımız vardı gerçekten. Ödeme yaptıktan sonra – adamlar çok namuslu çıktılar öyle söyleyeyim- açtılar sistemi. Ondan sonra uyanış öyle oluyor. Siber güvenlik dediğimiz bir takım firmalar kurulmuş, belki firmalar yapıyor bunu onu da bilmiyorum hani. Firmalardan hizmet almaya başladık. Yani onlar da aşılamayacak kadar şey değil, aşılabiliyor. Virüs gibi tanımlıyorum ben bunları. Her virüs kendi bağışıklığını geliştiriyor. Daha fazlasını istiyor. Başıma gelen bir olay buydu siber güvenlik açısından. Diğeri bir arkadaşımın başına gelmiş. Bu Web Cam açısından özel görüntülerinin çekildiğini bir mail ile öğreniyor. “Sizin çıplak fotoğraflarınızı biz çektik.” diyor ve bunu porno sitelerine koymakla tehdit ediyor insanları. Şimdi çekip çekmediğini de bilemiyorsun. Bunun garantisini de veremiyorsun. Kim söyleyebilir ki “Yok, hayır yalandır.” vesaire tarzında? “Ya gerçekse?” diyorsun ki bir para talep ediyordu, yatırmak zorunda kalıyorsun. Yatırdıktan sonra başına tekrar böyle bir şey gelmeyeceğinin de bir garantisi yok. Yani birçok olay var, bunlar sadece birkaç tanesi.

A: Anladım. Şeyi soracağım; bu farkındalığın oluşmasında üniversite eğitiminin bir katkısı oldu mu sana?

K: Ya şöyle; ben İletişim Fakültesi mezunuyum. Biz tabii iletişim fakültesi mezunu olmamız sebebiyle yeni medyaya yabancı değiliz. Orada aldığımız eğitimler, siber kültür üzerine aldığımız eğitimler... Bazı insanlar başına gelse de o olayın gerçekleştiğine inanmıyor ”Yok, hayır.” vesaire diyor ama biz işin iç boyutunu da bildiğimiz için “Evet ya. Böyle bir şey olabilir.” diye kendimize söylüyoruz. Gerek aldığımız derslerde, gerek de gördüklerimizle bu işin doğru olabileceği ve gelebileceği boyutları görebiliyoruz. İşte bu yüzden biraz daha erken bir uyanış sergiliyoruz. Aldığım eğitimlerin elbette bana bir faydası oldu. Biraz baktığımızda kültürlü insanların, eğitilmiş insanların buna daha hızlı uyum sağladığını görüyoruz. Böyle bir şeyin olabileceğine daha bilinçli yaklaşıyorlar. Biraz daha böyle kültürsüz demeyeyim de, daha çok toplumdan izole yaşayan insanlar; eğitim hayatı uzun sürmeyen, eğitimlerinde görmedikleri şeylerden dolayı “Yok, öyle bir şey yoktu.” deyip kendi hayatlarına devam ediyorlar aynı şekilde. Sıkıntılar yaşıyorlar, soruşturuluyorlar. Birçok problemle karşı karşıya kalıyorlar ama yine inanmamakta ısrar ediyorlar. Dediğim gibi bizim İletişim Fakültesinde aldığımız eğitimin olayları daha hızlı kavrayıp gelecekte oluşabilecek boyutu tahmin ettiğimiz için daha önlem alabilir bir yapıya sahip oluyoruz.

A: Anladım. Şeyi soracağım bir de; yeni medya ve gözetim meseleleri üzerine düşündüğün zaman şunu değiştirmek mümkün veya şunu değiştirmek mümkün değil dediğin bir konu varmı?

K: Yani şöyle, keşke daha güvenli bir sistem olarak ortaya çıkmış olsaydı. Bunu nasıl yapılabilirliği konusunda pek bir fikrim yok. Devlet kontrolünde olması buna çözüm olur mu? Devletin burada çok aktif olarak kontrol etmesi ki yaşadığımız ülke itibarıyla... Hani sitelere erişimler yasaklanıyor vesaire, güvenlik önlemleri alınıyor vesaire ama bu da olması gereken bir şey mi dersen; bence olması gereken bir şey değil. Çünkü böyle kontrol edemiyorsunuz hani. ADSL numarası diyorlar hani sanırım ufak bir şeyi değiştirerek başka bir “Server”dan sitelere ulaşım sağlanıyor. Yasa dışı birçok işlem dönüyor. Deep Web var; ufak ayarları değiştiriyorsunuz ve ulaşım serbestleşiyor. Yani insanın ahlaklıyla alakalı, insanın vicdanıyla alakalı bir durum. Kapitalizmin olduğu bir yerde de bu imkansız. İnsanlar sürekli bunu kullanacaklar, siber güvenliği ihlal edecekler. Dedim ya deniz sürekli büyüyor ve eskiden keşif kolaydı büyümüyordu, mevcut olanı keşfediyorduk. Şimdi bugün keşfettiğin yarın başka bir şey olarak karşına çıkıyor, daha genişlemiş olarak karşına çıkıyor. Harita sürekli büyüyor. Bunu kontrol etmenin ben

imkansız olduğunu düşünüyorum. Ya devlet tamamen eline alacak ve inanılmaz sert hani kontrol edip bazı sitelere girmene izin verecek ve oranın takibini de devlet yapmış olacak. Legal bir şekilde olacak. Diğer türlü insan nüfusu sürekli artıyor, bu alan sürekli büyüyor. Kontrol o kadar da kolay olmayacak.

A: Anladım. Peki, bunun ötesinde senin kişisel anlamda aldığın küçük tedbirler, küçük çözümönerilerin var mıdır?

K: Bilgisayarımın kamerasını kağıt ile kapattım, onu söyleyeyim. Onu dışında... Bak yeni bu olay da, geçtiğimiz hafta ya da ondan önce duyduğum bir olaydan dolayı kapattım.

A: Tamamen gözetlendiğini düşünmenle alakalı...

K: Evet, yani düşünsene ben yani... Bu olaya başladığımda “Yok ya!” diyerek dalga geçiyordum insanlarla. “Görüntüsü çok kötü duruyor. Niye kapattın sen kafa mı buluyorsun benimle?” vesaire derken, bugün benim kapatmış olmam bu konuda ne kadar ehemmiyetli olduğumu... Beni de böyle değiştirdiyse, insanları ilerde tamamen korkulu bir şekilde tuşa basar duruma getirecektir diye düşünüyorum. Aldığım önlemler dediğim gibi hani genellikle ilk girdiğim sitelerde güvenlik duvarım var. Güvenlik duvarımda bazen yazıyor ki “Bu siteye girmek negatif şeylere sebep olabilir.”, o zaman ben çok girmek istemiyorum. Ama bazı devlet sitelerinde bile bunu diyor. Ama hani ne kadar doğrudur bilemiyorum. İşte şifreleri kaydetmemeye çalışıyorum bilgisayarda her an çalınabilme garantisinden dolayı. Yedeklemeye önem gösteriyorum çünkü bu insanlar senin bilgilerini çaldıktan sonra onlara ihtiyaç olmadan yedekleri çıkartıp onları kullanabilenle alakalı. Yani elimden gelen şu anlık bu kadar... Ama ne kadar yeterli olur? Belki %1’lik bir önlemdir bu. %99 yine çıplak bir şekilde tehditlere açığız.

A: Tamamen güvenliğini sağlayamıyorum diyorsun.

K: Tabii ki, tamamen imkansız. Yani bilmiyoruz. Tamamen bildiğini söyleyen insan bile kesinlikle ve kesinlikle %10’unu %20’sini falan biliyordur bu işin. Onlar dahi böyleyken, benim gibi vatandaşın, toplum içerisinde yaşayan vatandaşın “Ben güvenliğini tamamen sağladım.” vesaire demesi imkansız. Sen bu internetten bağlantıyı sağlıyorsan sokakta korumasız olarak dolaşıyorsun. Çıplak olarak dolaşıyorsun. İnsanlar o camların arasından seni izleyecekler, seni görecekle. Yine kısaca şunu söyleyebilirim:

en güvenli sistem... Kesinlikle güvenliğini sağlamak istiyorum ne yaparım diyorsan fişimi çekerim internetten kendimi koparırım. Ama bir internetten kopmak da dünyadan kopmak anlamına geldiği için bu da benim için çok kolay olmayacaktır.

A: Son bir soru soracağım sana. Aslında biraz böyle toparlayıcı bir soru. Şimdi gözetlendiğimi düşünüyorum dedin ve bununla ilgili güvenliğime dair riskler barındırıyor dedin benim için. Ama kullanmaya devam ediyorsun. Bunun sebebini soracağım.

K: Ya aslında son cümlem bir önceki cümlem...

A: Evet, fark ettim onu. Biraz daha açmak istersen...

K: Hayattan kopmak anlamına geliyor. Şu anda bütün işlemlerimi internet üzerinden yapıyorum. E- Devlet var, E-Devlet'i kullanıyorum. Bazı hizmetler E-Devletin dışında da alınamıyor çok enteresan. Devlet de zorluyor seni. Hani internete git, internetten bul bazı şeyleri diye zorluyor. Bakıyorsun sağlık hizmetlerini artık tahlil sonuçları vs. internet üzerinden alınıyor. İnternet hayatımızın bir parçası. Orada var olmadığında ne yazık ki dünyada da var olamıyorsun. Şu anda fiziksel olarak yaptığım birçok işlemi ilerde yapamayacak duruma geleceksin. Çünkü bunlar için bir insan kaynağı ayırmak istemeyecek bu yapının sahipleri, bu yapıyı kuranlar. Bundan 30 yıl önce internet bulunduğu dönemle şu anı kıyaslarsan zaten bunu görebilirsin. Aradaki dev durumu, dev değişikliği... Bundan 10 yıl sonra olayın nereye gideceğini ben idrak edemiyorum ki artık internetsiz yaşamak imkansız. Şu anda ben sana sorayım; cep telefonunu internetsiz kullandığında bir takoz bir plastik yığınının başka bir şey sana ifade ediyor mu? Hayır, baktığında... İnternetsiz bir bilgisayar benim için bir şey ifade etmiyor ya da internetsiz bir telefon benim için bir şey ifade etmiyor. Çünkü arama dışında telefonunu ne kadar kullanıyorsun? %1 bu, %99 WhatsApp, uygulamalar, internete girme, Instagram'da hesabı kontrol etme bunlar. Ben bundan kopamam. Tehdit unsuru oluşturduğu halde ben bundan kopamam. Hani insanların da bundan kopabileceğini düşünmüyorum. Çünkü her yaşta insanların farklı ihtiyaçlarına cevap veren bir mekanizma bu internet. İş ben başka taraflara götüreyim. Daha böyle vücuda entegre edilebilir, internete bağlanabilir insanlar ortaya çıkacağından korkum. Tamamen metalden, plastikten çıkıp; insanların artık akıllı teknolojilerle internete bağlanmasından bahsedebiliriz. Bu oluyor da. Evinden çıkıyorsun, hava yağmurlu. Şemsiyeni uzatıyor sana ev. Bunu internetten aldığı verilerle yapıyor. Veya kilidini açıyorsun, senin ruh haline göre sana internetten fotoğrafları,

müziği sana sunuyor. İnternette aldığım yemek tarifini kendi hazırlayan robotlar var, internet yardımıyla hazırlayan robotlar var. Ortaya konulan akıllı teknolojiler aslında internetsiz bir işe yaramıyor. Bir kavram var “nesnelerin interneti” diye, “things of internet” tarzında. O da aslında internetin verimliliğinden bahsediyor. İşte bu terazinin iki kolu gibi. Bir taraf negatif, bir taraf pozitif. İnterneti ben çok eleştirdim ama interneti de hayatımızdan bir türlü çıkaramıyoruz. Çünkü birçok alanda, birçok hizmette internet kullanılıyor. Hayatımızı kolaylaştırıyor. Bugün telefonu açtığımda anında uçak bileti alıp gidebilmeni sağlayan teknoloji de internet. Takip edilip deşifre edilmeni sağlayan da internet... Son olarak söylemek istediğim; çocuklar ve ergenlik dönemin kişiler için korkuyorum. Savunmasız. Hani biz bir şekilde elbette kullanırken biraz daha dikkatli olabiliriz vesaire ama onlar tamamen tehlide açık durumda. Onların nasıl korunması gerektiği konusunda çalışmalar yapılabilir belki birazcık böyle minimize etmek gerekirse.

GÖRÜŞME 15

Süre: 16:13

Araştırmacı: Gözetlenmek sana göre neyi ifade ediyor?

Katılımcı 15: Gözetlenmek, sosyal medya camiasında özellikle, paylaştığımız bütün bilgilerin, bütün hareketlerimizin, beğenilerimizin, takipleşmelerimizin gibi her şeyin başkaları tarafından görülebilmesi, bunların incelemesi.

A: Anladım. Senin için iyi mi kötü mü bir anlamı var?

K: Aslında olumsuz bir çağrışım yapıyor gözetlenmek. Çünkü benim bilgilerimi, benim beğenilerimi birileri niye gözetlesin niye bunları inceleme ihtiyacı hissetsin? Biraz daha temelden baktığımızda internetin herkesin gözetimine açık bir mecra olduğunu bilerek bu paylaşımları yapıyorsak, bu beğenileri yapıyorsak hatta birileri gözetlesin, görsün diye yapılan paylaşımları beğenileri yapıyorsak bir noktada olumsuz bir şey olmaktan çıkıyor; aslında arzulanan, istenilen bir şeye dönüşüyor.

A: Peki bir noktada bizim sorumluluğumuzda mı bu?

K: Mecranın tamamında bir kontrolümüzün olmadığını bildiğimizde ve bunun herkese açık olduğunu bildiğimizde aslında oraya gönderdiğimiz bütün gönderilerin gönderdiğimiz an itibarıyla sorumluluğumuzdan çıktığını düşünüyorum. Bizim

sorumluluğumuzda olmayan o ileti bizden çıkıp bütün internet ortamında bulunan herkesin, bütün kullanıcıların malına dönüşmüş gibi oluyor. Bir noktada bunu arzuluyoruz, ne kadar çok beğeni alırsak o kadar seviniyoruz. Bu aslında ne kadar çok gözetleniyorsak seviniyoruz anlamına da geliyor. Ama gözetlenmeye dair demin söylediğim olumsuz manaya yerleştirdiğimizde sanki istemediğimiz bir şeyler karşı karşıya kalıyormuşuz, birinin gözetlemesine maruz kalıyormuşuz ve oraya sunduğumuz her ileti her paylaşım, her düşünce başkalarının bize karşı kullanabileceği birer silah olarak düşündüğümüzde içten içe tamda bir yerlere oturmayan bir korku yaşandığını hissediyorum.

A: Tamam. Peki biraz daha daraltacağım konuyu. Yeni medya ortamında internet üzerinde gözetlendiğini düşünüyor musun?

K: Gözetlenme hali var ama bunun çok üst düzey, belli otoriteler, belli güç odakları, belli aygıtlar gözetliyor gibi değil benim zihnimde. Belki şu denilen mahalle baskısı diye nitelenen bir durum var ya, internet çok yaygın genel birşeymiş gibi düşünülüyor ya ama bana göre daha küçük oranda yaşanan bir durum sosyal medya kullanımı. Mesela Facebook ve Twitter üzerinden konuşacak olursak oradaki iletilerin herkesin görmesine açık, gizlilik özelliğini kullanmıyorum. Sadece takip ettiklerim, arkadaşlarım görsün şeklindeki o özelliği kullanmıyorum ama beni takip eden yada arkadaşlarımda ekli olan insanların tamamının bile görmediğini düşünüyorum iletilerin.

A: Bir noktada “Gözetlendiğimi düşünüyorum.” dedin bunun tarafları ile ilgili belki soru işaretlerin var. Peki kim olabilir tarafları, kim neden gözetliyor olabilir seni?

K: Benim yakın ve uzak çevremde olan bireyler oradaki paylaşımlarımdan dolayı oradakileri gördükleri zaman ister istemez bana karşı düşüncelerini o iletiler ile şekillendiriyor olabilirler. Bu da aslında bir gözetleme, yani o şekilde algılıyorum ben. Senin kastınla tam olarak uyuyor mu bilmiyorum ama.

A: Bir noktada bunlar bir başka kişiler. Üst düzey güçlerden bahsetmiyorsun benim anladığım kadarıyla?

K: Evet.

A: Anladım. Peki bu senin için bir problem teşkil ediyor mu?

K: Benim için bir problem teşkil etmiyor. Birincisi o üst düzey gözetleme yani bazı güç odakların tarafından gözetlenme kısmında bir umarsızlık var. Bundan dolayı o tarafından rahatsız olmuyorum. Ve paylaşımlarımın onların gözetleme ihtiyacı hissedecek kadar etkili veya önemli paylaşımlar olduğunu zannetmiyorum. Belki milyonlara hitap eden bir sosyal medya kullanıcısı olsam, milyonlarca insan beni takip ediyor olsa ve paylaşımların o insanlar üzerinde etki uyandırıyor olsa bazı otoriteler bunu izleyebilirler, gözetleme işlemini yapabilirler. Her durumda gözetlemenin mümkün olduğunu düşünüyorum internet ortamında. Ama mevcut kullanıcı sayımla daha doğrusu takipçi sayımla hiç kimsenin gözetlemeye ihtiyacı olacak şekilde bir profil olduğumu düşünmüyorum. Ama daha dar ölçekte akrabalarım, arkadaşlarım, yakın uzak çevrem okul arkadaşlarım vb. hesabımda ekli olan pek çok insanın bu gözetleme işlemini bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde bana karşı yaptığını sosyal medya hesabımı takip ederek ve oradaki paylaşımlarıma karşı konum belirlediğini düşünüyorum. Ona göre bir mesafe koyduğunu veya kendisine daha yakın hissettiğini. Ve buna karşı da bir umarsızlık hali de hissediyorum kendimde.

A: Anladım. Senin için özel bilgi diye adlandırdığın şey nedir? Bunu nasıl belirliyorsun? Bunun bir kıstası var mıdır? Şu özel bilgidir, somut örnekler üzerinden de söyleyebilirsin bunu veya şu özel bilgi değildir benim için.

K: İnternet ortamında paylaştığımız hiçbir şeyin paylaşıcı tarafından özel bilgi olarak addedilmemesini gerektiğini düşünüyorum. Yani böylesi açık bir mecraya sen bunu sunuyorsan demek ki bu sana göre sana kalması gereken özel bilgi değil. Özel bilgidir benim anladığım sana ait olan seni ilgilendiren internet ortamında bile değil günlük yaşamda başkasına rahat rahat açmayacağın veya açmak istemeyeceğin bilgi. Bunu internet ortamında insanlarla paylaşıyorsan bu artık senin için özel olmaktan çıkıyor.

A: Anladım. Peki, internet ortamında paylaşmadığın bilgi senin için özel bilgi, ben bunu anladım. Bu gözetlendiğini düşündüğün için mi veya güvenliğine ilgili bir tehdit düşündüğün için mi bunu özel bilgi olarak adlandırıyorsun ve paylaşmıyorsun?

K: Bunun iki tarafı var sanırım. Birincisi bu bilgi bana ve başkasını alakadar etmiyor, ilgilendirmiyor. Onların hayatına aksedeceğini veya onlara fayda sağlayacağı bir tarafı yok bu bilginin. Birinci paylaşmama sebebim bu. İkincisi de evet kendi mahrem

olarak gördüğüm bilgiyse bunu ne internet ortamında ne günlük yaşamımda paylaşmıyorsam bu da özel bilgimin dışa vurmamamın ikinci sebebi.

A: Gözetlendiğimi belli noktalarda düşünüyorum, hissediyorum dedin. Peki yeni medyayı ilk kullandığın zamanla şu anki zamanki kıyasladığında bu aradaki süreçle ilgili bir farkındalık oluştu mu sende? Güvenliğinle ilgili, mahremiyetinle ilgili, gözetlenip gözetlenmediğin ile ilgili?

K: İlk kullanmaya başladığım dönemlerde de galiba internetin nasıl bir meca olduğına dair biraz farkındalığım, bilgi sahibi olduğum için orada paylaştığım her şeyin herkesin gözetimine açık olduğunu biliyordum. Bugün de bütün paylaşımlarım, fotoğraf, metin hepsi isteyen herkesin gözetimine açık. O yüzden farkındalık açısından ilk kullanımımla bugünüm arasında pek bir değişiklik yok. Ama bunun sebebi sanırım, sosyal mecraları kullanmaya başlamadan önce internetin mantığını biliyor olmam. Haberdar olmakla ilgili.

A: Bir noktada bilinçliydim kullanmaya başladığımda diyorsun?

K: Sanırım, evet.

A: Peki bu var olan farkındalığını geliştirecek bir olay bir durum yaşadın mı bu mecrada? Somut olarak bunu deneyimledin mi?

K: Aslında farkındalığımı, internet ortamındaki sosyal medyadaki bütün uygulamaların güvensizliğine dair farkındalığıma destek olacak şeyler yaşadım.

A: Örnek verebilir misin?

K: İnternet en başından beri herkese açık, güvensiz bir ortamdı benim için. Daha sonrasında yeni yeni sosyal medya mecraları insanların kullanımına açıldıkça, bunlar ne kadar veri güvenliği, bilgi güvenliği falan diye kendilerini lanse etseler de her yıl belki onlarca işte şu sosyal medya mecrasının verileri şunlar tarafından çalındı işte şu kadar insanın bilgisi şu kişilerin eline geçti şeklinde bir sürü uluslararası ve ulusal medyada geçen haberler gördük. Bunların hepsi benim hiçbir şekilde benim veri gizliliğimin olmadığı, tamamen güvenli bir ortam değildir internet ortamı bu kanımı güçlendirdi.

A: Anladım. Peki bu farkındalığın güçlenmesinde üniversite eğitiminin bir katkısı var mı?

K: Üniversite eğitiminin teknik manalarda katkısı var, evet.

A: Teknik manalar?

K: Teknik mana derken, serverların nasıl çalıştığı, sosyal medya uygulamalarının bilgileri nerede tuttuğu, girişlerin şifreleme yöntemlerinin falan ne yollarla gerçekleşebildiği, şifreli bir hesap olmasına rağmen aslında o şifrenin belki de tamamen kendimizi tatmin noktasında aslında çok da önemsiz bir güvenlik aracı olarak lanse edildiğine dair bilgileri üniversite hayatım boyunca aldığım derslerde duydum, öğrendim, okuduğum kitaplarda. Bu yönden katkı sağladı.

A: Anladım. İnternet ve gözetimle ilgili sıkıntı şeyler hissettiğini söyledin. Bunla ilgili bir çözüm önerin var mıdır veya senin aldığın tedbirler var mıdır? Gözetlenmemeye yönelik.

K: Gözetlenmemeye yönelik yok. Çünkü internet ortamı gerçekten zamandan ve mekandan bağımsız bir unsur olarak, en önemli etkenleri bunlar olarak söylenir. Ve sınırı yok. Böylesi bir ortama aktardığın veri her ne olursa olsun bunun yüzde yüz bir güvenliğinden söz etmek mümkün değil. Burada bence kullanıcılar olarak bizlere fayda sağlayacak en temel argüman ve belki de rahatlatacak, bu güvensiz ortamın farkında olup, yani bu ortama aktardığımız verilerin yüzde yüz güvende olmadığını bilip özel bilgi olarak addettiğimiz şeyleri internet ortamında paylaşmamak. Ve paylaşıyorsak paylaştığımız şeyin bugün veya yarın bir şekilde her isteyenine ulaşabileceği veriler olarak oraya koyduğumuz bilmek.

A: Anladım. Son bir soru soracağım. Gözetlendiğini bildiğin, düşündüğün, hissettiğin halde yeni medyayı kullanmaya devam ediyorsun. İnternet mecrasında kendini var ediyorsun. Bunun nedeni nedir?

K: İnternet ortamını kullanmanın, özellikle sosyal medyayı kullanmanın bazı avantajları var. Oradan aldığım bilgiye yüzde yüz bir güvenim yok doğrudur veya yanıltır şeklinde. Hatta bir önyargım var. Birçok noktada bu ön yargının faydasını gördüm. Duyduğum, okuduğum, gördüğüm şeylerin yüzde doksanı yalan olabilir, böyle bir yargıyla bakıyorum. Bu yargıyla bakıyorum ve bu kullanma pek çok şeyden kolay ve maliyetsiz bir şekilde haberdar olmayı sağlıyor. Ve bu haberdar olma durumu benim hoşuma gidiyor. Bu yüzden o bütün gözetlenme kısmındaki tehlikelere veya birilerinin

addettiğini tehlikelere rağmen bu avantajlar benim işime yaradığı için kullanmaya devam ediyorum.

A: Bir noktada bu bir zorunlu ihtiyaç mı?

K: Aslında bunlara zorunlu ihtiyaçlar demek yanlış olur. Çok zorunlu ihtiyaçlar değil ama sanki artık hayatımızda internet günümüzün her alanında sosyal medya haricinde de bir çok işimizi artık internet ortamı aracılığıyla yapabilir hale geldik. Günümüzün bu kadar içine giren ve bizim için pek çok şeyi kolaylaştıran interneti kullanmak kanıksanmış, alışılmış bir durum gibi. İnternet hiç olmasa, tamamen bitse bir boşluğa düşeceğiz. Ama onsuz da hayatımıza rahat bir şekilde devam edebileceğiz.

A: Anladım. Zorunlu olmasa da bir noktada ihtiyaç aslında anladığım kadarıyla senin için?

K: Yani, alışkanlık.

A: İhtiyacın olduğunu düşünüyorsun ve ihtiyacım olduğu için güvenliğimden taviz veriyorum mu diyorsun?

K: Direkt güvensizlik olarak görmüyorum kullanımı. Yani o güvensizlik, gözetlenme durumu biraz sanki abartılan daha doğrusu bizim şahsi kullanımımızda abarttığımız bir argüman gibi.

A: Kişisel kullanıma mı bağlı aslında?

K: Evet.

ÖZGEÇMİŞ

Zafercan Bekir ÇAPAR

Anadolu Üniversitesi

İletişim Tasarımı ve Yönetimi Anabilim Dalı

Eğitim

Lisans, 2013, Mersin Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü

Lise, 2009, Adana Sungurbey Anadolu Lisesi

Yayınları

Onay, A. ve Çapar, Z. B. (2018). Bilgi'den İktidar'a, Panoptikon'dan Süperpanoptikon'a Gözetim Toplumunda İletişim. K. Özdaşlı, M. C. Demir, O. Tire, İ. S. Arvas ve K. Odabaş (Editörler), Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Alanında Yenilikçi Yaklaşımlar Cilt 2 içinde (s. 521-533). Ankara: Gece Kitaplığı.

Kişisel Bilgiler

Yabancı Dil: İngilizce

Doğum Yeri ve Yılı: Adana / 1995

Mail: ckgzafer@gmail.com